RECEPCJA MEDIÓW

4

Rola badań nad zachowaniami językowymi dzieci w wieku przedszkolnym we wdrażaniu edukacji medialnej

ANNA GRANAT

SCENARIUSZE LEKCJI
PRZEDSZKOLE

edukacja medialna

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

RECEPCJA MEDIÓW 4

Rola badań nad zachowaniami językowymi dzieci w wieku przedszkolnym we wdrażaniu edukacji medialnej

Tom 4. serii pod redakcją Barbary Bonieckiej i Anny Granat
wydany w roku Jubileuszu 25-lecia Wydziału Politologii UMCS

UMCS
WYDAWNICTWO

RECEPCJA MEDIÓW 4

Rola badań nad zachowaniami językowymi dzieci w wieku przedszkolnym we wdrażaniu edukacji medialnej

ANNA GRANAT

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
Lublin 2018

Recenzent
prof. UW dr hab. Józef Porayski-Pomsta

Redakcja
Halina Kosienkowska-Ciota

Projekt okładki i stron tytułowych
Michał Granat

Skład i łamanie
Marcin Wachowicz

Fot. na okładce
Ania Maguś z Przedszkola nr 19 w Lublinie
(Z albumu rodzinnego Justyny i Wojciecha Magusiów)

© Wydawnictwo UMCS, Lublin 2018

ISSN 2450-4378
ISBN 978-83-227-9103-5

WYDAWNICTWO UNIWERSYTETU MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
20-031 Lublin, ul. Idziego Radziszewskiego 11
tel. 81 537 53 04
www.wydawnictwo.umcs.lublin.pl
e-mail: sekretariat@wydawnictwo.umcs.lublin.pl

Dział Handlowy
tel./faks 81 537 53 02
Księgarnia internetowa: www.wydawnictwo.umcs.eu
e-mail: wydawnictwo@umcs.eu

Drukarnia „Elpil", ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE

Publikacja ma charakter autorski i zasadza się na światopoglądzie pragmatycznym [Creswell, 2013, s. 36][1], uznającym konieczność prowadzenia badań naukowych, które okażą się przydatne nie tylko w sensie akademickim, ale także w praktyce – w działalności instytucji czy organizacji pozauczelnianych. Motywacja publikacji w ramach serii wydawniczej *Recepcja mediów* wynika zarówno z zakresu przywołania przeprowadzonych badań audytoryjnych, jak i z bezpośredniego nawiązania treściowego – do tomu pierwszego oraz drugiego (podmiotem badawczym były dzieci przedszkolne), a także formalnego – do tomu trzeciego (nawiązanie do *Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych* [*Katalog…*] oraz włączenie do książki scenariuszy lekcji [*Cyfrowa przyszłość. Scenariusze lekcji*]).

Aby mówić o skutku odbioru mediów, należy wyjść od sposobu rozumienia pojęcia wpływu [Dziadzia, 2008]. Janusz Gajda twierdził:

> Poprzez wpływ rozumie się na ogół długotrwały proces, który przejawia się w szeregu nieraz bardzo trudno uchwytnych zmian dotyczących postaw, poglądów, ocen moralnych, estetycznych itp. [Gajda, 1988, s. 93].

O wpływie środków masowego przekazu [Kubicka, Kołodziejek, 2007] pisało i nadal pisze wielu badaczy. Jednym z nich był Harold Lasswell, który w 1927 roku, próbując odpowiedzieć na pytanie: „Czym jest wpływ mediów", kierował się wnioskami płynącymi z nauk przyrodniczych, zakładających podejście o charakterze przyczynowo-skutkowym i przyjmujących za punkt wyjścia nadawcę.

Historia badań nad wpływem mediów[2] dzieli się na trzy fazy:

- mediów silnych (z trzydziestych lat XX wieku) – postrzegano wówczas człowieka jako cząstkę masy i uznawano, że jednostka jest absolutnie uzależniona od mediów;

---

[1] „Pragmatyzm jako światopogląd rozwija się na gruncie działań, sytuacji i ich konsekwencji, a nie przyjętych założeń (jak pozytywizm). Kładzie nacisk na praktyczną skuteczność i rozwiązywanie problemów (Patton, 1990). Badaczy interesują nie tyle metody, ile problemy badawcze, które starają się wyjaśniać, stosując wszelkie możliwe działania (zob. Rossman, Wilson, 1985). Traktując pragmatyzm jako filozoficzną podbudowę badań mieszanych, Tashakkori i Teddlie (1998), Morgan (2007) i Patton (1990) podkreślają jego znaczenie w naukach społecznych ze względu na pluralistyczne ujęcie zidentyfikowanych uprzednio problemów badawczych".

[2] Przegląd teorii i hipotez w znacznej części za: J. Gajda [2005, s. 33–47].

- mediów słabych (z pięćdziesiątych lat XX wieku) – głoszono wtedy zasadę, że „[i]dee płyną od mediów do liderów opinii, a od nich do mniej aktywnych członków społeczeństwa” [Klapper, 1960];
- wzrostu znaczenia mediów (sześćdziesiąte lata XX wieku, a następnie osiemdziesiąte lata XX wieku) – uważano, że media stanowią bodziec budzący w odbiorcy zainteresowanie wzmacniające pierwotną reakcję.

Jeśli chodzi o nurty badawcze zorientowane konsekwentnie na odbiorcę, to pierwszym z nich była teoria użytkowania i korzyści z czterdziestych lat XX wieku, ale rozwijająca się głównie w sześćdziesiątych i siedemdziesiątych latach XX wieku. Teorię tę popierano głównie badaniami prowadzonymi technikami analiz danych kwestionariuszowych, a podstawowym celem eksploracji było dowodzenie negatywnych (niezamierzonych) skutków wpływu mediów, pomijano zaś pozytywne. Badania o charakterze jakościowym nazywano „przełomem antypozytywistycznym” („antyscjentystycznym”).

W tym również nurcie w 1947 roku ukazało się jedno z pierwszych opracowań dotyczących badań reakcji dziecka na treść przekazu filmowego. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych rozpisywano się o wpływie telewizji na najmłodszych i podkreślano podnoszenie w dzieciach poziomu agresji. Mimo bardzo dużej liczby opracowań przyjęte narzędzia badawcze w ramach publicznej teorii wpływu nie pozwalały niepodważalnie udowodnić związku recepcji przekazu telewizyjnego z zachowaniami przemocowymi młodych odbiorców, a warto zauważyć, że w 1998 roku w negatywne oddziaływanie telewizji na dzieci wierzyło trzy piąte Polaków [Zaraziński, 2006][3].

Kwestie związane z zagrożeniami ze strony środków masowego przekazu wiążą badania medioznawcze z psychologicznymi i pedagogicznymi, a jednocześnie pozwalają na zauważenie różnicy między badaniami nad wpływem i skutkami. Jednym ze skutków, lepiej lub gorzej udowodnionych, może być przykładowo agresywne zachowanie dziecka. Moim celem jest opisanie tych skutków wpływu przekazów medialnych, którymi są zachowania językowe przedszkolaków, a następnie wywnioskowanie, jaką rolę owe opisy mogą pełnić we wdrażaniu edukacji medialnej.

Za zachowanie językowe, będące skutkiem recepcji mediów, przyjmuję zatem taką werbalizację lub interakcję językową, która posiada wspólne pole leksykalno-semantyczne z treścią bądź formą przekazu medialnego. Zachowanie

[3] Ośrodek Badania Opinii Publicznej, [Ośrodek Badania Opinii Publicznej, 1998] za: Grzegorz Zaraziński [Zaraziński, 2006].

językowe rozumiem zaś jako „każdy akt użycia języka” [Grabias, 2003, s. 40]. Zachowania językowe [Grabias, 2003, s. 40][4] można podzielić na:

1. Zachowania językowe dokonujące się w tzw. mowie wewnętrznej (celebracja)[5] – ich wynikiem jest pozbawiony postaci dźwiękowej tekst pomyślany. Zachowania te mogą być: a) poznawczymi procesami akomunikacyjnymi, organizującymi tylko doświadczenie mówiącego, i b) procesami guasi-komunikacyjnymi, organizującymi wiedzę i doświadczenie z zamiarem ich przekazania.
2. Zachowania dokonujące się w mowie zewnętrznej (komunikacja). Ich wynikiem jest tekst zorganizowany w postać dźwiękową (wtórnie graficzną), umożliwiający porozumienie w grupie społecznej [Grabias, 2003, s. 40–42][6].

Publikacja stanowi także, a może przede wszystkim, wyraz ogromnej wdzięczności dla osób, które przyczyniły się do przeprowadzenia badań pilotażowych nad językowymi skutkami recepcji mediów przez dzieci w wieku przedszkolnym, zapoczątkowujących cały cykl szerzej zakrojonych eksploracji.

Dziękuję zatem przede wszystkim mgr Dorocie Karczmarczuk, dyrektor Przedszkola nr 19 w Lublinie, która od lat wspiera moje badania nad komunikowaniem się dzieci przedszkolnych. To pani dyrektor właśnie natchnęła mnie pomysłem dokonania wyboru badawczej grupy docelowej oraz wykazała ogromne zaangażowanie w jej pozyskanie.

Składam również podziękowanie mgr Magdalenie Jędrejek, współpracującej już ze mną wcześniej nad inną publikacją [Granat, Jędrejek, 2015], nauczycielce z Przedszkola nr 19 w Lublinie, która przeprowadziła badania pilotażowe, pokazując mocne i słabe strony pewnych elementów badań, dzięki czemu do przeprowadzenia pełnych eksploracji mogłam przystąpić po dokonaniu koniecznych modyfikacji.

Dziękuję także rodzicom dzieci, którzy wyrazili zgodę na udział swoich najbliższych w badaniach, oraz samym dzieciom za ich otwartość, spontaniczność i mądrość.

Jako wyraz wdzięczności zatem, dedykując tę publikację wszystkim uczestnikom badań, opisuję w niej nie tylko korelacje między przeprowadzonymi eksploracjami a praktyką edukacyjną, identyfikując rolę, którą pełnią te badania we

[4] Przypis 39: „Przedstawiony niżej, uproszczony do granic możliwości, podział mowy przytaczam powodowany sugestiami E. Grodzińskiego [1976] w książce *Mowa wewnętrzna*”.

[5] Przypis 40: „Pojęcie »celebracji«, stosowane na oznaczenie mowy wewnętrznej, przypomniał L. Kaczmarek [1977] w pracy *Nasze dziecko uczy się mowy*”.

[6] Przypis 41, s. 42: „Mowa zewnętrzna – twierdzi L. S. Wygotski [1971, 436] – jest procesem przekształcania myśli w słowa, jest materializacją i obiektywizacją myśli. Mowa wewnętrzna jest procesem o kierunku przeciwnym, idącym od zewnątrz do wewnątrz, procesem wyparowywania mowy w myśl”.

wdrażaniu edukacji medialnej, ale także zamieszczam wydruk fragmentów *Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*[7] [*Katalog kompetencji medialnych, cyfrowych i informatycznych*][8] oraz zbiór scenariuszy lekcji [*Cyfrowa przyszłość. Scenariusze lekcji*] z zakresu wychowania przedszkolnego, opublikowanych w Internecie przez Fundację Nowoczesna Polska. Dodatek ten, dzięki postaci drukowanej, ma stanowić praktyczną pomoc dla nauczycieli w przedszkolu i ułatwić wdrażanie edukacji medialnej wśród najmłodszych.

[7] Wydruk fragmentów publikacji z pliku internetowego dostępnego na mocy licencji Creative Commons na stronie: http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014_EudBrrI.pdf [dostęp: 12.10.2017]. Podobny wydruk już został zamieszczony w książce po redakcją B. Bonieckiej i A. Granat [Boniecka, Granat, 2017], *Recepcja mediów*, t. 3: *Recepcja mediów przez dzieci w wieku szkolnym* Powtórne zamieszczenie jest umotywowane tym, że ma on być bardziej dostępny i łatwiejszy do wykorzystania w edukacji medialnej podczas zajęć w przedszkolu.

[8] Dalej: [*Katalog*…].

I. CEL BADAŃ I ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

I.1. CELE

Cel, który sobie postawiłam, to określenie, jaką rolę mogą pełnić badania pragmalingwistyczne [Kalisz, 1993] nad zachowaniami językowymi dzieci w wieku przedszkolnym we wdrażaniu edukacji medialnej. Eksploracje i płynące z ich analiz wnioski, prowadzące do realizacji celu, będą miały zatem charakter interdyscyplinarny, wynikający z osadzenia wybranej dyscypliny naukowej na gruncie etnolingwistyki, psycholingwistyki i socjolingwistyki. Wnioski z rozważań językoznawczych mają bowiem doprowadzić do udowodnienia ich przydatności pedagogicznej. I to w sensie praktycznym. Przyczyna objęcia badaniami najmłodszej grupy wiekowej pod względem poziomu edukacyjnego tkwi w tym, że chciałabym, z jednej strony, aby książka ta kontynuowała moje eksploracje nad udziałem człowieka w interakcjach międzyludzkich, czyli stanowiła przedłużenie badań zapoczątkowanych publikacją *Początki interakcyjności. Interakcje językowe z udziałem dzieci w wieku przedprzedszkolnym* [Granat, 2014], z drugiej strony, aby otwierała pole zarówno do pogłębionych badań w tym zakresie, jak i z czasem do ekploracji tego typu nad odbiorcami starszymi.

Dawniej to głównie w środowisku rodzinnym i rówieśniczym dziecko uczyło się komunikowania. Obecnie oprócz bezpośrednich kontaktów interpersonalnych wchodzi z innymi ludźmi w relacje zapośredniczone przez media. O zagrożeniach i pożytkach płynących ze środków masowego przekazu piszą medioznawcy, psychologowie, pedagodzy, którzy jednogłośnie podkreślają ogromną rolę edukacji medialnej w procesie wychowania i nauczania. Warto tu wymienić przykładowo takie nazwiska (w kolejności alfabetycznej), jak: A. Baran [Baran, 2003], M. Braun-Gałkowska [Braun-Gałkowska, 1967, 2000], I. Ulfik-Jaworska [Braun-Gałkowska, Ulfik-Jaworska, 2002], G. Bych [Bych, 2003], L. Caronia [Caronia, 2002], D. A. Christakis, B. E. Ebel, F. P. Rivara, F. J. Zimmerman [Christakis, Ebel, Rivara, Zimmerman, 2004], R. Close (red.) [Close (red.), 2004], M. Desmurget [Desmurget, 2012], R. Filas [Filas, 2002], A. Granat [Granat, 2016, 2017], M. Graszewicz, D. Lewiński, 2010 [Graszewicz, Lewiński, 2010], [Izdebska, 1991, 1996, 2001, 2007], T. Sosnowski, [Izdebska, Sosnowski (red.), 2005], N. C. James, T. A. McCain [James, McCain, 1982], C. Jinarajadasa [Jinarajadasa, 1952], S. Juszczyk [Juszczyk,

2000], J. Karbowniczek [Karbowniczek, 2003], J. Kordziński [Kordziński, 2007], N. Lanadio, G. Pietra [Lanadio, Pietra, 2006], D. Lemish, 2008 [Lemish, 2008], A. Lepa [Lepa, 2000], E. Napora [Napora, 2004], A. Ogonowska [Ogonowska, 2003, 2009], M. L. Rice, L. Woodsmall [Rice, Woodsmall, 1988], V. Rideout, U. Foehr, D. Roberts [Rideout, Foehr, Roberts, 2010], E. Vandewater, E. Wartella, [Rideout, Vandewater, Wartella, 2003], D. F. Roberts, U. G. Foehr [Roberts, Foehr, 2008], P. Siuda, G. D Stunża [Siuda, Stunża, 2012], M. Spitzer [Spitzer, 2013], I. Supronowicz [Supronowicz, 2007], T. Kłosińska [Kłosińska, 2006] itd. Okazuje się jednak, że wciąż brakuje w Polsce systemowych rozwiązań w tym zakresie. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiele, a jedną z nich jest prawdopodobnie brak wystarczającej liczby badań naukowych potwierdzających tę konieczność. Nie znaczy to, że takich rzetelnych eksploracji jest mało, przeciwnie, jak widać choćby z przykładowego zestawienia nazwisk badaczy, ale nie wiadomo, jaka ich liczba wywrze odpowiedni wpływ na decydentów, aby wprowadzili od najniższych do najwyższych poziomów nauczania przedmiot (lub przynajmniej ścieżkę międzyprzedmiotową), będący podstawą powszechnego i systematycznego edukowania medialnego. Niniejsza książka ma stanowić kolejny głos w dyskusji, a wnioski płynące z badań mają dołączyć się do podobnych dowodów, mających za zadanie oddziałać na tych, którzy decydują o kształcie programów nauczania. Ze względu na to, że problem braku przemyślanej i ustrukturyzowanej edukacji medialnej od lat dotyka najbardziej praktyków, czyli odpowiedzialnych nauczycieli, którym zależy na kreowaniu w podopiecznych kompetencji medialnych [Rajewicz, 2012], niniejsza książka ma również w sposób praktyczny pomóc w codziennej pracy dydaktycznej. Posłuży temu konstrukcja zarówno tekstu publikacji, zasadzająca się na wypracowanym przez znakomitych autorów zestawie kompetencji medialnych, opublikowanym przez Fundację Nowoczesna Polska, jak i wydrukowanych z dostępnych w Internecie plików ze scenariuszami lekcji dla przedszkolaków (zamieszczonych w ostatniej części książki pod tytułem *Recepcja mediów a edukacja medialna w praktyce*.

I.2. METODY BADAWCZE

Jak już wspomniałam, metodologia badawcza ma charakter *stricte* językoznawczy, a przyjęty pragmatyczny punkt widzenia zakłada postawienie pytania badawczego zamiast pozytywistycznego podejmowania prób dowodzenia lub falsyfikacji hipotezy. Aby określić rolę, czyli opisać sposoby przysłużenia się badań lingwistycznych z zakresu *audience studies* wdrażaniu edukacji medialnej, należy takowe badania przeprowadzić i zweryfikować ich przydatność w praktyce. Dlatego też dokonałam eksploracji wśród dzieci przedszkolnych. Badania te miały cha-

rakter terenowy; ich głównym celem było pozyskanie możliwie największej bazy tekstów interakcyjnych powstałych w wyniku recepcji przekazów medialnych przez dzieci. Wnioski płynące z pragmalingwistycznych analiz tychże korpusów tekstów posłużyły do realizacji założonego celu badawczego.

I.3. DOBÓR GRUPY BADAWCZEJ

Grupa badawcza nie została wybrana przypadkowo. Eksploracje dotyczące dzieci w wieku przedszkolnym nie są łatwe do przeprowadzenia głównie wówczas, gdy badaczowi zależy na nielaboratoryjnych, naturalnych warunkach, w których mają być prowadzone. Takimi właśnie warunkami charakteryzują się wszystkie miejsca, gdzie dziecko przebywa często lub na co dzień, czyli dom i przedszkole. Obca osoba, wkraczająca w te środowiska, mogłaby zakłócić naturalność warunków i badania mogłyby nie odzwierciedlić rzeczywistych zachowań lingwistycznych dzieci. Wybór grupy musiał być zatem uzależniony nie tylko od zgody dyrekcji wybranej placówki na przeprowadzenie eksploracji, ale także od zgody rodziców i nauczycieli. W tym wypadku skorzystałam z nieocenionej pomocy dyrektor Przedszkola numer 19 w Lublinie, mgr Doroty Karczmarczuk, a także z ogromnego zaangażowania mgr Magdaleny Jęderek, która nie tylko przeprowadziła badania wśród swoich uczniów w przedszkolu, ale miała także wielki wpływ na ostateczną formę eksploracji. Grupę badawczą tworzyły zatem dzieci „montessoriańskie" z Przedszkola nr 19 w Lublinie, których rodzice wyrazili zgodę na udział w przedsięwzięciu. Grupy „Montessori" składają się z przedszkolaków w wieku od trzech do sześciu lat obojga płci, a zajęcia, w których uczestniczą, sprawiają, że są śmiałe, otwarte oraz bardziej naturalne w środowisku przedszkolnym od rówieśników z grup uczących się metodami tradycyjnymi. Wybór grupy badawczej był zatem zdeterminowany typem „montesoriańskim"[9] oraz zainteresowaniem współpracą badawczą kadry przedszkolnej.

[9] Więcej na temat nauczania w trybie montessoriańskim pisała sama M. Montessori [Montessori, 1913] oraz badacze jej metod, między innymi (w kolejności alfabetycznej nazwisk): S. Guz [Guz, 2006], R. Kucha [Kucha, 2003], E. Łatacz [Łatacz, 1995, 1998], M. Miksza [Miksza, 1998, 2000, 2014], Niemczyk [Niemczyk, 2001], U. Steenberg, [Steenberg, 2003], B. Surma [Surma, 2008].

I.4. METODY BADAWCZE NA ETAPIE POZYSKIWANIA KORPUSÓW TEKSTOWYCH

Dobór metod badawczych wypływał z przyjętego na tym etapie celu pozyskania możliwie najobszerniejszego korpusu tekstowego koniecznego do przeprowadzenia na jego podstawie dalszych eksploracji o charakterze jakościowym. W związku z tym nie uwzględniałam statystycznych danych liczbowych dotyczących płci czy wieku dzieci, ponieważ nie prowadziłyby one do wartościowych wniosków odnośnie do realizacji przyjętego celu. Teksty pozyskiwałam zatem na kilka różnych sposobów.

Pierwszym z nich była obserwacja bezpośrednich i „odroczonych" zachowań komunikacyjnych dzieci po odebraniu przez nie przekazu medialnego. Badania te zostały rozłożone na cztery kolejne dni. Pierwszego dnia nauczycielka przeczytała dzieciom krótki artykuł (PN), [(PN), 2017, s. 2.] z „Kuriera Lubelskiego", informujący o tym, że w jednej w lubelskich szkół gościli przedstawiciele Lubelskiego Parku Naukowo-Technologicznego, którzy przeprowadzili w klasie zerowej (sześciolatków) warsztaty i uczniowie własnoręcznie wykonali z materiałów plastycznych „roboty". Oprócz tekstu w czasopiśmie znajdowała się fotografia przestawiająca dziewczynkę z jej pracą. Po przeczytaniu tej wzmianki i obejrzeniu obrazka dzieci przez jakiś czas zajmowały się swoimi czynnościami, wynikającymi z planu dnia, a następnie nauczycielka rozmawiała z podopiecznymi na temat artykułu i jego treści, przeprowadzając wywiad grupowy (co było zawarte w wypracowanym przeze mnie zarysie scenariusza obserwacji) oraz, z własnej inicjatywy, krótkie wywiady indywidualne. Później znów dzieci uczestniczyły w codziennych zajęciach, podlegając nadal obserwacjom, aż do momentu podjęcia decyzji nauczycielki o ich zakończeniu. Bardzo cenne było nie tylko sterowanie całym przebiegiem eksploracji, ale także to, że mgr Magdalena Jędrejek starała się kreatywnie korzystać z dostarczonych przeze mnie kwestionariuszy [Aneks, s. 237–238][10] zawierających przykładowe pytania do wywiadu, dzięki czemu obserwacje przebiegły niezwykle naturalnie, a interakcje sterowane przez nauczycielkę nie odbiegały swoim przebiegiem i charakterem od spontanicznych. Kolejne dni obserwacji miały podobny rozkład chronologiczno-zdarzeniowy, a główna różnica polegała na typach prezentacji. Drugiego dnia dzieci wysłuchały niespełna pięciominutowego, ale „całościowego" fragmentu audycji z cyklu *Rozmowy małe i duże* z Radia „Centrum". Redaktor Monika Zawada [2014] przeprowadzała w tym fragmencie audycji wywiad grupowy z przedszkolakami na

---

[10] W nawiasach kwadratowych, podobnie jak przypisy harwardzkie, umieszczam odesłania do *Aneksu*, znajdującego się w tej publikacji.

temat cech dziennikarza. Trzeciego dnia badań obserwacyjnych dzieci obejrzały dwudziestominutowy film telewizyjny z serii *Domisie* pod tytułem *Domisiowa gazeta*. Ostatniego zaś dnia przedszkolakom przedstawiono z Internetu niespełna minutową reklamę, prezentującą jednocześnie wygraną w konkursie firmy Kubuś [*Kubuś – „Wytańcz witaminy”*].

Obserwacje zachowań dzieci umożliwiała ukryta kamera oraz niewidoczny mikrofon. Dzięki temu, że dzieci nie były niepokojone obecnością nieznanego obserwatora ani nie były stremowane świadomością nagrywania, zachowywały się naturalnie. W wyniku tych obserwacji powstała baza nagrań filmowych i fonicznych, której istnienie pozwoliło na dokonanie opisów sytuacyjnych oraz zachowań niewerbalnych i połączenie ich z transkrypcjami wypowiedzi uczestników interakcji. To z kolei doprowadziło do wytworzenia korpusów tekstów przeznaczonych do dalszego etapu eksploracji.

Inną drogą prowadzącą do pozyskania materiałów tekstowych miały być pogłębione wywiady indywidualne przeprowadzane przez nauczycielkę z jej podopiecznymi. W założeniu nauczycielka miała notować odpowiedzi uzyskane po zadaniu przedszkolakom pytań (na podstawie przykładowych, schematycznych pytań, opracowanych wcześniej przeze mnie, zgodnie z przyjętym celem badawczym, ale według udzielonych mi wskazówek i wytycznych metodologicznych przez psychologa z poradni psychologiczno-pedagogicznej). Okazało się to jednak niewykonalne technicznie i mgr Magdalena Jędrejek, znów z własnej inicjatywy, co stanowi jej niewypowiedzianie wielki wkład w powiększenie liczby pozyskanych od dzieci tekstów, zaczęła wywiady nagrywać. W ten oto sposób powstał kolejny korpus tekstów – skutek recepcji przez dzieci przekazów medialnych.

Jak zatem widać, metodologia na tym etapie badawczym była zróżnicowana i rozbudowana zarówno formalnie (obserwacja, zogniskowany wywiad grupowy [Maison, 2001, s. 12][11], pogłębiony wywiad indywidualny), jak i narzędziowo [Pilch, Wujek, 1974, s. 64][12]: nagranie filmowe, nagranie foniczne, kwestionariusz wywiadu grupowego, kwestionariusz pogłębionego wywiadu indywidualnego[13].Wszystkie metody jednak prowadzą do skonkretyzowanego na tym etapie

[11] „Zogniskowany wywiad grupowy (*fokus grup interview, group discussion, group depth interview*) to dyskusja prowadzona przez tzw. moderatora, w której uczestniczy jednocześnie kilka osób, zazwyczaj od siedmiu do dziewięciu, zadaniem moderatora jest odpowiednie ukierunkowanie (zogniskowanie) wywiadu, tak aby dowiedzieć się jak najwięcej na dany temat, który jest podmiotem badań”.

[12] „Narzędzie badawcze jest przedmiotem służącym do realizacji wybranej techniki badań, która oznacza czynność, służącą do technicznego gromadzenia danych z badań”.

[13] Zob.: Tamże. Pogłębiony wywiad indywidualny (*individual in-depth interview*, nazywany *one-to-one*) to dłuższa rozmowa dwóch osób (prowadzącego z badanym), w której za cel przyjmuje się dotarcie do informacji stanowiących cel badania czy pogłębienie wiedzy. Prowadzący wywiad ma za zadanie doprowadzić do pogłębienia rozmowy (a nie jedynie zadawanie z góry zaplanowanych pytań).

celu: pozyskania baz tekstowych, koniecznych do dalszego, jakościowego [Sitek, 2007, s. 135][14] etapu badań nad nimi – analizy ich treści [Pisarek, 1983, s. 45][15] oraz formy.

---

14 Zob. także: „Do mocnych stron metod jakościowych W. Sitek zalicza: „możliwość rekonstrukcji świata »w oczach ludzi«; »zrozumienie« badanej grupy, jej struktury, kultury; rekonstrukcję strategii działania podmiotów przez rekonstrukcje wartości i norm; stymulowanie wypowiedzi badanych przez prowadzącego badanie, wydobycie od nich opinii, które są budowane w interakcjach; możliwość zaaranżowania sytuacji badawczej; prowadzenie badań z próbą; możliwość przeprowadzenia badań mimo słabej znajomości populacji; możliwość tworzenia hipotez i klasyfikacji w trakcie badań; niskie koszty – dopuszczalne badanie z małą próbą" [Kancik-Kołtun, 2017, s. 115–116]; a także: [Flick, 2010, s. 137].

15 Analiza treści to zespół „różnych technik systematycznego badania strumieni lub zbiorów przekazów, polegającego na możliwie obiektywnym (w praktyce zwykle intersubiektywnie zgodnym) wyróżnieniu i identyfikowaniu ich możliwie jednoznacznie skonkretyzowanych, formalnych lub treściowych elementów oraz na możliwie precyzyjnym (w praktyce zwykle: ilościowym), szacowaniu rozkładu występowania tych elementów i na głównie porównawczym wnioskowaniu, a zmierzającego przez poznanie zawartości przekazów do poznania innych elementów i uwarunkowań procesu komunikacyjnego".

II. WNIOSKI Z ANALIZ JĘZYKOZNAWCZYCH DO WDRAŻANIA EDUKACJI MEDIALNEJ

II.1. KORELACJE BADAŃ NAUKOWYCH Z PRAKTYKĄ EDUKACYJNĄ

Ze względu na przyjęty cel publikacji, którym jest określenie roli, jaką mogą pełnić badania pragmalingwistyczne [Labocha, 1984] nad zachowaniami językowymi dzieci w wieku przedszkolnym we wdrażaniu edukacji medialnej, niezbędne jest określenie korelacji między tymi eksploracjami a praktyką edukacyjną. W związku z tym wybrane interakcje językowe z pozyskanych korpusów tekstów zostaną dopasowane logicznie (treściowo lub formalnie) do kolejnych kompetencji medialnych, wyszczególnionych przez ekspertów[16]. Analiza zależności transkrypcji i opisów sytuacyjnych, pozyskanych w wyniku przeprowadzenia badań naukowych, od konkretnych kompetencji pozwoli na udzielenie odpowiedzi na pytanie o rolę tych badań w medialnej edukacji przedszkolnej.

II.2. JĘZYKOZNAWCZA ANALIZA FORMY KOMUNIKATU I ZAWARTOŚCI TREŚCI W KONTEKŚCIE ZAŁOŻEŃ KOMPETENCYJNYCH

Konstrukcja analizy zasadza się na przywołaniu konkretnej kompetencji [Piotrowski, 1980] i wnioskowania płynącego z pozyskanych fragmentów korpusów tekstowych pochodzących z transkrypcji wypowiedzi w formie nagrań fonicznych i z opisów sytuacji interakcyjnych wykonanych na podstawie nagrań filmowych

[16] Redakcja merytoryczna: Anna Gruhn, Iwona Brzózka-Złotnicka; redakcja metodyczna: Joanna Góral-Wojtalik, Joanna Waszczuk; redakcja językowa: Aleksandra Sekuła. Wykorzystano rekomendacje opracowane przez: Radosława Bombę, Piotra Celińskiego, Mirosława Filiciaka, Damiana Muszyńskiego, Jacka Pyżalskiego, Ewę Rozkosz, Grzegorza Stunżę i Marcina Wilkowskiego. Autorzy: Wojciech Budzisz, Maria Cywińska, Radek Czajka, Anna Dąbrowska, Piotr Drzewiecki, Dorota Głowacka, Waldemar Gnoiński, Anna Gruhn, Lechosław Hojnacki, Justyna Jasiewicz, Jarosław Lipszyc, Władysław Majewski, Anna Mierzecka, Ewa Murawska-Najmiec, Krzysztof Siewicz, Grzegorz Stunża, Piotr Tafiłowski, Marcin Wilkowski, Łukasz Wojtasik, Michał Woźniak, Marcin Zaród, *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych* (Fundacja Nowoczesna Polska). Wydruk fragmentów publikacji z pliku internetowego dostępnego na mocy licencji Creative Commons na stronie: http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014_EudBrrI.pdf [dostęp: 12.10.2017].

oraz ze zdigitalizowanych tekstów arkuszy kwestionariusza ręcznie wypełnionych przez nauczycielkę z przedszkola.

Transkrypcje zostały wykonane zgodnie z zasadami opracowanymi przez Barbarę Boniecką, przedstawionymi w książce *Kształt dziecięcego słowa* [Boniecka, 1997]. Kolejne wypowiedzi rozpoczynają się od opisu sytuacji komunikacyjnej:

- nakreślenia warunków okolicznościowych wystąpienia kwestii dialogowych czy monologowych (czas, miejsce, rodzaj czynności towarzyszących);
- nazwania uczestników (w tym wypadku umieszczam tylko skrócone ogólne nazwy, gdzie „N" oznacza nauczyciela, a „D" – dziecko, bez uwzględniania płci czy wieku).

Następnie przywołano wypowiedzi (mogą one powtarzać się w kilku miejscach) za pomocą zapisu fonetyczno-ortograficznego, zaś w nawiasach kwadratowych umieszczono didaskalia, uszczegóławiające czy objaśniające formę lub treść przekazu. Ze względu właśnie na tę sytuację komunikacyjną wypowiedzi znajdują się w odpowiednio obszernych fragmentach partii dialogowych.

Wielokropki oznaczają urwanie bądź zawieszenie wypowiedzi, łączniki między sylabami – sylabizację (w mniejszym lub większym stopniu), litery w indeksie górnym – dźwięk towarzyszący głównemu brzmieniu wyrazu, a powielenie liter imituje pewien rodzaj iloczasu – wydłużenie określonego dźwięku. Transkrypcjom czasami, jeśli to konieczne, towarzyszą opisy pragmalingwistyczne polegające na opisie formy tekstu i treści przekazów z uwzględnieniem wokaliki (ton, wysokość, modulacja głosu) oraz komunikacyjnych elementów niewerbalnych (jeśli to możliwe), takich jak: czas, miejsce, kinezyka (ruchy ciała, gestykulacja), okulestyka (ruchy gałek ocznych, sposób patrzenia), haptyka (zachowania dotykowe).

Na zakończenie wnioski z analizy zostają odniesione do przywołanej na początku kompetencji i zostaje podjęta próba określenia przydatności badania do wdrażania owej kompetencji medialnej.

II.3. KOMPETENCJE MEDIALNE I INFORMATYCZNE A BADANIA NAUKOWE

II.3.1. Kompetencja korzystania z informacji

II.3.1.A. Źródła informacji

Katalog kompetencji [*Katalog*…] zakłada, iż dziecko w wieku przedszkonym „wie, że informacja występuje w różnych formach, np. rozumie, jakie są podstawowe różnice pomiędzy obrazem, tekstem czy filmem” [KK, 18][17]. Posiadanie przez dzieci tej wiedzy potwierdza przykładowo następujący fragment dialogu, który miał miejsce kilkanaście minut po wysłuchaniu przez dziewczynki i chłopców audycji radiowej (nauczycielka przeprowadza zogniskowany wywiad grupowy):

N – Słuchajcie. Miałam wcześniej tutaj la-ptop. Czego słuchaliście… z laptopa?
[Dzieci siedzą na dywanie, odpowiadają na pytania, część dzieci zgłasza się do odpowiedzi, podnosząc palec do góry, i czeka na udzielenie głosu, część zgłasza się i mówi jednocześnie, a część milczy i nie zgłasza się. Generalnie cała sytuacja interakcyjna ma znamiona instytucjonalno-zajęciowe.]
D – O… [niewyraźnie]. O takich co mó-wią o ra-diu.
N – O czym mówią?
D – O ra-diu pani mó-wią.
N – O radiu... A czy wy słuchacie radia?
D – Nieeee [chóralnie].
D – Taaak [chóralnie].
N – Słuchacie?
D – [niewyraźnie].
N – A gdzie najczęściej tego radia słuchacie?
D – W domuuu.
D – W samochodzie.
D – W domu.
N – W domu.
D – Ja mam w samochodzie radio.

[17] Przy cytatach z katalogu podaję w nawiasie kwadratowym skrócony zapis bibliograficzny, gdzie „KK” oznacza *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*, oraz numer strony ze źródłowego pliku PDF dostępnego na stronie: Źródło to: KATALOG KOMPETENCJI MEDIALNYCH, INFORMACYJNYCH I CYFROWYCH, http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014_EudBrrI.pdf [dostęp: 04.07.2016], na mocy licencji Creative Commons (Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0. Treść licencji jest dostępna na stronie: www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/).

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Maja w samochodzie ma radio.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – To czekajcie…

D – W sa-mo-cho-dzie.

D – Ja też w sa-mo-cho-dzie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ale umówmy się tak. Kto podnosi rękę, ja tą osobę, mówię jej imię i ona mi opowiada, bo tak, to nic nie wiem wtedy. Kto? Chciałabym wiedzieć. Maja podniosła rękę. Gdzie Maja słucha radia?

D – W domu i w samochodzie [niewyraźnie]. A jak przychodzi tata, to idzie do sklepu albo do [niewyraźnie].

N – Yhy. Kubuś, gdzie słucha radia?

D – W sa-mo-cho-dzie. W do-mu.

N – A macie?... Sonia.

D – Ja w samochodzie, w domu i u m^{ł}ojego dzia-dzia.

N – I u dziadzia. So… Nina, tak? Zgłaszałaś się?

D – Nie.

N – Tymon, gdzie ty słuchasz radia?

D – W domu, w samochodzie [niewyraźnie].

N – Kuba, usiądź. Lena? Nie!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A powiedzcie mnie… Bo tak się… Oli! Poczekaj! Oli! Kuba! Raz dwa trzy, siadasz. Tymon.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie]w samochodzie i u mojej cioci.

N – I w domu, i u cioci? W domu?

D – [niewyraźnie].

N – U cioci w domu i w samochodzie. I… Nina.

D – Ja właśnie [niewyraźnie] słucham w moim domu i u… u w samochodzie.

N – A powiedzcie mi, a czy w domu macie w swoim pok…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ale nie! Raz, wstajemy, bo nie będziemy sadzić [mowa o sadzeniu roślinek]. Wstajemy! Raz, dwa trzy. Kto mnie słyszy, ten siada pięknie na dywanie.

[Robi się cicho.]

N – A czy wy macie radio w swoim pokoju?

D – Nieee.

N – Czy gdzieś [niewyraźnie] stoi, w kuchni?

D – Ja! Ja mam tylko telewizję w swoim… [niewyraźnie] z bajkami.

N – Yhy. W kuchni. A masz?... Lena, powiedz.
D – Ja mam…
N – Siądź. Gdzie masz?
D – [niewyraźnie] …słucham au-dio-bu-ka.
N – Fajnie. Super. A powiedzcie mi teraz…
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – [niewyraźnie] …a ja mam w samochodzie i w kuchni.
N – Nina, Len… Sonia. Sonia! [ze śmiechem]
D – Ja w ogóle nie mam swojego pokoju, tylko… tylko mój to dywan.
N – Aha, masz taki [niewyraźnie]. Dobrze.
[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.B., s. 196–197]

Przedszkolaki w tej interakcji bez problemu odróżniają formy obrazu, tekstu i filmu, ponieważ wiedzą, że tekst słyszany w radio bądź zapisany cyfrowo w postaci audiobooka jest innym przekazem niż „ruchome obrazy" bajkowe lub filmowe (N – A czy wy macie radio w swoim pokoju?; D – „Ja! Ja mam tylko telewizję w swoim… [niewyraźnie] z bajkami"). Dzieci używają też we właściwych znaczeniach nazw poszczególnych urządzeń technicznych, które umożliwiają odbiór przekazów medialnych: laptop, radio, telewizja, audiobook. W związku z tym, że przeprowadzone badanie udokumentowało posiadanie tej kompetencji przez dzieci, należałoby się zastanowić nad tym, czy nie warto by było tejże wiedzy dzieciom usystematyzować i ją pogłębić, objaśniając choćby pola semantyczne danych leksemów i ucząc nowych słów z tego pola.

Dziewczynki i chłopcy z przedszkola powinni wiedzieć, „że istnieją różne źródła informacji, tzn. że informacje można czerpać z TV, internetu, radia, książek, gazet, od innych ludzi" [KK, 18]. Niżej zaprezentowane interakcje językowe inspirowane przez nauczycielkę w przedszkolu po wysłuchaniu przez dzieci fragmentu artykułu z „Kuriera Lubelskiego" dokumentują posiadanie tej wiedzy przez najmłodszych odbiorców:

N – Uwaga, powoli kończymy swoją pracę. Odkładamy obrazki.
[Słowa nauczycielki są zagłuszane przez wypowiedzi dzieci, dotyczące zabawy i sprzątania.]
N – Powolutku sprzątamy, odkładamy… wszystkie rzeczy na miejsce i przejdziemy na dywan… Dobrze, powolutku. Kończcie sobie swoje prace. Dziewczynki! Odłóżcie flamastry na miejsce. Flamastry… Co to jest?
[Dzieci hałasują, mówią, krzyczą, śpiewają.]
N – Zamykamy piaskownicę. Nie, nie, nie. Szymon?

[Następują dialogi indywidualne nauczycielki z dziećmi dotyczące aktualnych czynności przedszkolaków.]

N – Proszę! Zapraszam moje wszystkie dzieci na dywan!

[Nauczycielka cichszym głosem zwraca się do poszczególnych dzieci z uwagami i wskazówkami dotyczącymi sprzątania oraz bezskutecznie podejmuje kolejną próbę nawołania do zakończenia zabawy/pracy. Dzieci werbalizują swoje myśli dotyczące rozmaitych kwestii aktualnie dla nich istotnych, ale niezwiązanych z mediami. Nauczycielka wchodzi z nimi w dialogi.]

N – Raz, dwa, trzy…, na dy-wa-nie sie-dzisz ty.

[W tle cały czas słychać głosy dzieci, również powtarzających wyliczankę wraz z nauczycielką.]

N – Lena, przerwijcie na moment. Połóżcie to, zostawcie, macie tam miejsce. Kto ładnie siedzi. Moje oczy są zamknięte i na… trzy otworzę i będą wszystkie dzieci super… [szybko i niewyraźnie]. Jeden, dwa, trzy!

[Dzieci uciszają się.]

N – No… Piękna nie-spo-dzian-ka [z uznaniem]. Pię-kna nie-spo-dzian-ka [z uznaniem]. Michał [zwracając się do dziecka]. Co ja trzymam w ręku?

D – Ga-ze-te [odpowiadając, z naciskiem na pierwszą sylabę].

N – Gazetę trzymam?

D – Taaak.

[W tle słychać głos drugiej nauczycielki, przywołującej jedno z dzieci.]

N – Tak?

D – No.

N – Yyyy… Czy czasami w domu oglądacie takie obrazki w gazetach?

D – Nie.

D – Ja nie.

N – Nie oglądacie w takich? A w innych gazetach?

D – Taaak.

N – Powiedz, Soniu.

D – Nie, ja nie oglądam… [dalej niewyraźnie].

D – Mama mi nie po-zwa-la [stwierdzając, bez żalu w głosie].

D – Ja o-glon-dam.

D – A mama mi moja pozwala [z tonem sugerującym chwalenie się].

N – A czy w waszym domu rodzice kupują takie gazety? W domu?

[Dzieci mówią jednocześnie.]

D – Nieee...

D – Mój tata kupuje [niewyraźnie], a babcia ogląda.

D – A moja mam kupuje, ale nie oglądam.

[Słychać także wypowiedzi innych dzieci, ale niewyraźne.]

D – Moja mama, ale nie og-lon-dam.

D – Mój tata ku-pu-je i ja og-lon-dam.

N – No to ja wam… A ja wam jeszcze jedną rzecz pokażę.

D – A ja o-glon-dam.

N – Tak? Tymon ogląda taką gazetę.

[Nauczycielka idzie po „Świerszczyk”, mówiąc o tym, co robi.]

N – A tu co mam?

D – Ga-ze-te.

D – Oooo! [z zachwytem].

N – A znacie taką gazetę dla dzieci?

D – Bo ja mam.

D – Ja… ja nie mam.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ja tes w bibliotece.

N – W bibliotece, tak.

D – Ona jest w bibliotece.

N – A oglądałaś może?

D – Nie, bo ja nie wy-po-zy-cy-łam.

N – Rozumiem. A powiedzcie mi, czy ktoś, czy ktoś z was w domu czyta gazety?

D – Taaak.

D – Takie dla dzieci.

D – Ja to dla dzieci.

N – Poczekajcie. Ale tu musi być troszeczkę ciszej, bo ja nie wiem. Najpierw odpowie Nina.

[Dziecko mówi bardzo cicho.]

N – Powiedz Nina głośno, bo nie słyszę.

D – [niewyraźnie] Króla Juliana.

N – Taką gazetę? Król, król Julian? I czytasz ją, oglądasz? W domu?

D – Taak…

[Dziecko wypowiada dłuższe zdanie na ten temat, ale niewyraźnie słychać.]

N – Aha. A… Sonia się ładnie zgłasza.

D – Mój dziadzio czyta gaze… Mój dziadzio kupuje gazety, ale ich nie czyta, tylko jak ja… jestem w domu, to je czy-ta.

N – Aha, jak ty jesteś w domu, to je dopiero czyta? Tak? Lena?

D – Mój ta-ta czy-ta ze skle-pu ga-ze-ty, ale jak juś je prze-czy-ta, to wy-rzu-ca.

N – Jak… Aha, jak przeczyta wszystkie rzeczy z tej gazety, artykuły, to wyrzuca. Tak? Majka, ty czytasz gazety?

D – Nie, ale takie dla dzie-ci tam są na-gro-dy…

N – No…

D – …i można je za-kła-dać.

N – Yyyy… A ja-ka… to jest gazeta?

D – Eeee… Mari tu ponio.

N – To o czym jest ta gazeta?

D – [niewyraźnie] Jak mogę rozpakowywać…

D – Ej! Nie maż mnie, Nina!

[Cały czas w tle słychać hałas, głosy dzieci nakładają się.]

N – Poczekaj, powiedz, jestem ciekawa.

D – Eee… Tam mogą być tam niespodzianki. Można odpakować…, a później można zakładać je nawet o od tego można piękniej wyglądać.

N – A to ty sama czytasz, czy ktoś ci czyta tą gazetę?

D – Mama mi czyta, a ja oglądam.

N – Aha.

D – Mam takie książki, moge jak usne, mama mi czyta książki, bajki, takie książki, bajki, potem mi się od tego robi dobij dzień.

N – Dobry dzień. Tymon... Czy tobie ktoś czyta gazety w domu?

D – Ma-ma.

N – Tak, a jakie to są gazety? Powiedz.

D – Mama mi cy-ta ksiom-ski.

N – A, książki. Ale czy gazety?

D – Mm… Tes.

N – Są takie gaz… jakie ci czyta na przykład gazety?

D – Jał lwio stra-s…

N – Yhy. Czyli takie… gaze… Czyli takie gazety wam czytają dla dzieci, czy dla dorosłych bardziej?

D – Dla dzie-ci...

D – Ale mi tata rzadko czyta.

N – Rzadko. A częściej co wam czytają? Zamiast gazet? Książki wam czytają?, częściej?

[Dzieci mówią, ich głosy nakładają się.]

D – Taaak.

[Panuje hałas, dzieci rozmawiają między sobą.]

N – A… Powiedzcie mi… Powiedzcie mi… Uwaga! Ja nabieram dużo powietrza… Huuu… Ciii… A powiedzcie mi… Szymciu! Czy pamiętacie, co ja wam dzisiaj czytałam w gazecie?

D – Yyyy…

D – Roboty.

D – O ro-bo-tach.

N – O robotach wam czytałam. Świetnie zapamiętaliście. Macie doskonałą pamięć! [z naciskiem]. A wiem, dlaczego.

D – A Maja to mi robi na złość [ze skargą w głosie].

N – Maja, przestań jej robić dzisiaj na złość!

D – Ona mi pokazywała język.

N – Kto by mi…?

[Znów panuje hałas, głosy dzieci nakładają się.]

N – Kto mi chce powiedzieć, o czym… [przekrzykując]. Kto mi chce powiedzieć, o czym dokładnie ja czytałam dzisiaj w gazecie wam artykuł. Kto mi powie? Lena się ładnie zgłasza.

D – O takiej tej, tej…

N – No?

D – Pa-ni. Dzie-cko, któle, aktyw któle… ly-su-je lo-boty.

N – O dziewczynce, która… a… w alrtykule rysuje roboty. Kto jeszcze chce powiedzieć, o czym ja czytałam?

D – O robotach.

N – I o…, co jeszcze tam było?

D – Roboty!

N – Rrroboty. Podo…

D – Jeden robot!

N – Jeden robocik. O tych robotach czytałam, ale coś jeszcze było? Tylko było o robotach? Gdzie te roboty były?

D – Na kartce.

N – Na kartce, dobrze.

D – Lysowała je.

N – Dziewczynka rysowała, tak? Roboty?

D – W sko-le.

N – W szkole. Tak. Co jeszcze tam widzieliście? A jak myślicie, czy…

[Hałas, dzieci mówią jednocześnie.]

N – Nie. Chodź tutaj do nas bliżej. A jak myślicie, czy jak ja wam czytałam o tych robotach, to to prawdziwa jest informacja?

D – Taaak.

D – Tak.

N – Tak? Skąd wiecie, że to jest prawdziwe, to co wam czytałam z gazety?

D – [Bo ja… ro-bie ro-bo-ty.

N – Bo powiedz głośno, bo co? Bo nie słyszałam.

D – W gazetach prawdziwe są informacje.

N – Tak? Wszystkie prawdziwe są informacje, czyli jak ja to czytałam, to się wydarzyło naprawdę, czy nie?

D – Ja ro-bie… z pa-pie-ru roboty.

N – Powiedz, eee, Sonia.

D – No bo fsyskie informacje są… ta-kie, a z gazety zeby informować i dalej to sło da-lej… tak.

N – Aha, czyli jakaś informacja jest w gazecie i to idzie dalej. A gdzie to idzie dalej? Na przykład?

D – Na psykład wędruje do sklepów, a potem do jakiegoś domu.

N – Dobra, a potem gdzieś jeszcze?

D – A po-tem do śmiet-ni-ka.

N – Do śmietnika… A jak ja wam przeczytałam, to… yyy… jeszcze ta informacja…

D – [niewyraźnie].

N – Tak, a jak ja wam przeczytałam o robotach, to to jeszcze ta informacja może jeszcze gdzieś pójść dalej, czy już nie?

D – [niewyraźnie].

N – Ale to ja muszę dawać tą gazetę gdzieś?, ją?, żeby ta informacja poszła?

D – Nieee.

N – A co? Jak może ta informacja pójść gdzieś dalej?

D – No bo jes-ce jak wię-cej w skle-pach. Róz-ne są skle-py. W skle-pach są ga-ze-ty.

N – Yhy [twierdząco]. A jak by była taka gazeta, co na przykład…

D – A nawet pożyczyć, można… komuś oddać.

N – Można komuś pożyczyć, można komuś oddać. A jak na przykład by się tak wydarzyło, że… ja przeczytałam ten artykuł, bo ja sobie tę gazetę kupiłam, ale ona mi zginęła, a chciałam właśnie później wam przeczytać, no i musiałam ją bardzo mocno poszukać. Ale jak bym jej nie poszukała, to jak bym mogła wam przekazać tę informację, że… u Małgosi były te… y… roboty? Dałoby się przekazać?

D – Da-ło-by sie.

D – Nieee.

N – Jak by się dało? Jakbym nie miała gazety, to mogłabym wam przekazać?

D – Mówić sobie można [niewyraźnie].

N – Tak, ja bym wam powiedziała… i właśnie ta informacja by przeszła dalej. Dobrze myślicie. Bardzo fajnie. Czy myślicie, że w gazetach ta informacja, co ja wam przeczytałam, to jest prawdziwa? Tak?

D – Tak.

N – A to zdjęcie, co pokazywałam wam, to też jest takie prawdziwe?

D – Taaak.

N – Tak?

D – Tak.

D – Taaak.

N – I kto na tym zdjęciu jest?

D – Mała dziewczynka…

N – Stała? I kto jeszcze?

D – Dziewczynka.

D – Roboty.

N – I roboty, no właśnie…

D – Tylko są…Tylko jest ma-ło...

N – Mały robocik, tak? Jeden?

D – Jeden.

N – Jeden robocik mały.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Jak myślicie, a po co ja wam to… przeczytałam? Ten artykuł z gazety?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Nie-wie-my…

N – No, po co ja wam to przeczytałam ten artykuł z gazety wam?

D – [niewyraźnie].

N – No Sonia?

D – Żebyśmy wiedzieli.

N – A…Żebyście wiedzieli?

D – [niewyraźnie].

N – Dobrze! O! czego się dowiedzieliście z tego artykułu?

D – Ro-bo-ty ma-łe.

N – Naprawdę?

D – Tak.

N – Po co ja wam jeszcze czytałam ten artykuł?

D – Żeby sie na-u-czyć.

N – Żeby się nauczyć, żebyście wiedzieli. Tak?

D – Tak.

N – I czego się nauczyliście?

D – [niewyraźnie].

N – Sonia?

D – [niewyraźnie] …są roboty.

N – Dokładnie!

D – I zeby się naucyć, co widze....

N – Bardzo dobrze!

D – Żeby pokazać rodzicom na wys-tawe.

N – A jak byście chcieli tą informację o robotach przekazać dalej, to jak byście…

D – Byśmy mówili.

N – A komu byście chcieli powiedzieć o tym?

D – Ro-dzi-com…

D – Ja bym chcia-ła ro-dzi-com i dzia-dzio-wi i [niewyraźnie].

N – A, to już sze… szeroko.

D – Ja bym chciał tylko rodzicom, a i [niewyraźnie].

N – Dobrze. A i Nin… Lena się zgłasza jeszcze. Lena, co chciałaś powiedzieć?

[Dziecko konstruuje dłuższą wypowiedź, ale słyszy ją tylko nauczycielka, ponieważ głos dziecka miesza się z innymi w ogólnym hałasie. Nauczycielka oddaje głos jeszcze jednemu dziecku, które chwali za wypowiedź.]

N – Dobrze, teraz zapraszam was na krótką eee… pracę, zobaczę, co tam dalej sobie wybierzecie. Zaraz was będę wołać.

[Dzieci pracują/bawią się i głośno rozmawiają, ale na tematy niezwiązane z mediami. Nauczycielka podchodzi do grupek bawiących się dzieci.]

N – Marta, a ty oglądałaś… czasami… obrazki w gazetach?

D – Nie.

D – [niewyraźnie]. A ja sobie kupię [niewyraźnie].

N – [niewyraźnie] …to ja bym chciała wiedzieć, bo muszę kupić takie [niewyraźnie].

D – Tyl-ko w Lid-lu.

N – W Lidlu są gazety dla dzieci?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Taaak…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A w bibliotece może czytać gazety?

D – Tam nie ma gazet.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A ty pamiętasz, Nina, o czym ja dzisiaj czytałam w gazecie. Bo tak nie mo… dziewczyny ci tam przeszkadzały…

D – [niewyraźnie].

N – To mi teraz powiedz… Oglądasz w domu obrazki w gazetach?

D – Lubiłam [niewyraźnie].

N – Lubiłaś?

D – Yhy.

N – A ktoś ci czyta w domu twoim gazetę? Albo ty?

D – E… ca-sami ta-ta, ale [niewyraźnie].

[Dziecko odpowiada, ale wypowiedź zlewa się z głosami innych dzieci.]

N – A ty pamiętasz, o czym dzisiaj czytałam?

D – [niewyraźnie] …już wcześniej… [niewyraźnie].

N – No to powiedz, bo ty wcześniej nie mogłaś powiedzieć… O czym dzisiaj czytałam?

D – [niewyraźnie] …nie pamiętałam.

N – A pamiętasz, jakie były zdjęcia?

D – Yhy…o ro-bo-tach.

N – O robotach. Yhy. Malutkim?

D – Tak.

N – Pokaż mi, jak ten robot wyglądał.

[Dziecko pokazuje.]

N –Takim malutkim? [z pokazaniem na palcach]. A ty myślisz, że to była prawdziwa informacja? Że te roboty były?

D – Nie.

N – Nie? Nieprawdziwa?

D – [niewyraźnie].

N – Yhy…

D – A to pani córka mówiła, że to było?

N – Słucham?

D – To pani córka mówiła, że to było w szkole?

N – Tak, bo ona przyszła… tak. Bo ona przyszła kiedyś yyy i opowiadała, że... Eeee… Przyszedł pan, który przyniósł roboty do yyy… szkoły i właśnie mieli takie zajęcia. A to właśnie się zastanawiam, po co oni to napisali w gazecie o tym.

D – [niewyraźnie] …żeby można było wiedzieć.

N – A, żeby ktoś się jeszcze dowiedział o tym? No tak. Na przykład wy, prawda?

D – Mmm... [twierdząco].

N – Albo wasi rodzice.

D – A-ha [twierdząco].

N – Yhy. No dobrze.

[Nauczycielka zachęca dzieci do zjedzenia owoców i zaprasza do mycia rąk.]

[Aneks, II.A., s. 184–192]

Jak widać, dzieci nie tylko wiedzą o istnieniu rozmaitych źródeł informacji, ale także potrafią opisać przepływ komunikatów zaczerpniętych z mediów między odbiorcami. Na uwagę w przywołanym tekście zasługuje również to, że dzieci orientują się, czym jest biblioteka, ale łączą jej zasoby z publikacjami książkowymi, a nie z periodykami. Wniosek zatem z badań jest w tym wypadku jednoznaczny: warto wykorzystywać bazę wiedzy przedszkolaków do dalszego zwiększania jej objętości.

Zdaniem twórców postulatywnego katalogu kompetencji medialnych [*Katalog*…] dziecko „wie, z jakich źródeł skorzystać, by uzyskać potrzebne informacje, np. ze słownika obrazkowego, pomocy rodzica/nauczyciela” [KK, 18]. Umiejętność poszukiwania informacji w określonych źródłach poświadcza następujący dialog:

N – A powiedzcie mi, po co ludzie oglądają telewizję?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Sonia. Po co ludzie oglądają telewizję?
D – Zeby się czegoś dowiedzieć.
N – Żeby się czegoś dowiedzieć. Tak?
[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.C., s. 212]

Z wypowiedzi dziecka zawartej we fragmencie dialogu z przeprowadzonego przez nauczycielkę zogniskowanego wywiadu grupowego wynika, że dziewczynka wie, iż jednym ze źródeł informacji jest telewizja. Korzystanie ze źródeł informacji we właściwy sposób jest bardzo ważną kompetencją, którą należy kształtować już od najmłodszych lat w odbiorcach mediów. Z przeprowadzonych badań wynika, że dzieci ogólnie wiedzą o istnieniu rozmaitych źródeł wiadomości, ale niezbędne wydaje się kształtowanie umiejętności wyboru źródła w zależności od celu pozyskania określonej informacji, ponieważ tejże umiejętności niniejsze badania nie poświadczyły.

II.3.1.B. Wyszukiwanie informacji

W katalogu kompetencji [*Katalog…*] można przeczytać, że dziecko w wieku przedszkolnym „umie wyszukiwać potrzebne informacje w źródłach informacji dostosowanych do jego wieku, np. wyszukuje informacje na temat ulubionego zwierzęcia w słowniku obrazkowym lub rozmawiając z rodzicem/nauczycielem" [KK, 18]. Czy tak jest w rzeczywistości i tę kompetencję należy rozwijać, czy też trzeba spowodować jej nabycie przez dziewczynki i chłopców? Poniżej znajdują się części przywołanych już wcześniej fragmentów dłuższych interakcji językowych, pozyskanych w wyniku badań terenowych, które pozwolą odpowiedzieć na powyższe pytania. Oto pierwszy dialog:

[Nauczycielka idzie po „Świerszczyk", mówiąc o tym, co robi.]
N – A tu co mam?
D – Ga-ze-te.
D – Oooo! [z zachwytem].
N – A znacie taką gazetę dla dzieci?
D – Bo ja mam.
D – Ja… ja nie mam.
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – Ja tes w bibliotece.
N – W bibliotece, tak.
D – Ona jest w bibliotece.
N – A oglądałaś może?

D – Nie, bo ja nie wy-po-zy-cy-łam.

N – Rozumiem. A powiedzcie mi, czy ktoś, czy ktoś z was w domu czyta gazety?

D – Taaak.

D – Takie dla dzieci.

D – Ja to dla dzieci.

N – Poczekajcie. Ale tu musi być troszeczkę ciszej, bo ja nie wiem. Najpierw odpowie Nina.

[Dziecko mówi bardzo cicho.]

N – Powiedz Nina głośno, bo nie słyszę.

D – [niewyraźnie] Króla Juliana.

N – Taką gazetę? Król, król Julian? I czytasz ją, oglądasz? W domu?

D – Taak…

[Aneks, II.A., s. 186]

Drugi dialog:

N – Yhy. A wiadomości jakichś słuchacie?

D – Ja tylko wiadomości w te-le-wi-zo-ze i w ra-diu casami słu-cham [przez nos].

N – Tak? Ale takich dla dzieci czy też dla dorosłych?

D – Ja… tylko dla dorosłych.

N – Yhy.

D – Ja też.

[Aneks, II.B., s. 202]

Z powyższych dialogów wynika, że dzieci zdają sobie sprawę z istnienia źródeł informacji dla dorosłych i dla dzieci, ale nie poszukują tych informacji jedynie w źródłach dostosowanych do ich wieku. Badania zatem poświadczają tu postulat konieczności prowadzenia edukacji medialnej od najwcześniejszych lat życia odbiorców, w tym wypadku w zakresie umiejętności wyszukiwania potrzebnych informacji w źródłach dostosowanych do własnego wieku.

Kolejną kompetencję stanowi wiedza dzieci, „w jaki sposób sformułować pytanie i poprosić dorosłego o pomoc w dotarciu do informacji, np. prosi rodzica o znalezienie zdjęć ulubionego zwierzęcia” [KK, 18].

W bazie tekstów pozyskanych w wyniku przeprowadzonych badań można odnaleźć przywołany już wcześniej dialog:

D – A to pani córka mówiła, że to było?

N – Słucham?

D – To pani córka mówiła, że to było w szkole?

N – Tak, bo ona przyszła… tak. Bo ona przyszła kiedyś yyy i opowiadała, że... Eeee… Przyszedł pan, który przyniósł roboty do yyy… szkoły i właśnie mieli takie zajęcia. A to właśnie się zastanawiam, po co oni to napisali w gazecie o tym.

[Aneks, II.A., s. 192]

Jak widać, dziecko samo inspiruje interakcję z nauczycielką po to, aby uzyskać informację uzupełniającą jego wiedzę o usłyszanym wcześniej artykule z gazety. Umiejętność zadawania pytań jest bardzo istotna, dlatego warto ją systematycznie rozwijać.

II.3.1.C. Podejście krytyczne do informacji

Inną kompetencją pojawiającą się w katalogu [*Katalog*…] jest świadomość przedszkolaka, „że nie każda informacja jest prawdziwa, np. zdaje sobie sprawę, że istnieją informacje błędne i fałszywe" [KK, 19]. Badania lingwistyczne ukazują stan faktyczny odnośnie do posiadania tej kompetencji przez dzieci. Oto adekwatne fragmenty interakcji językowych. Pierwszy z nich był już tu przywoływany:

[Hałas, dzieci mówią jednocześnie.]

N – Nie. Chodź tutaj do nas bliżej. A jak myślicie, czy jak ja wam czytałam o tych robotach, to to prawdziwa jest informacja?

D – Taaak.

D – Tak.

N – Tak? Skąd wiecie, że to jest prawdziwe, to co wam czytałam z gazety?

D – [Bo ja… ro-bie ro-bo-ty.

N – Bo powiedz głośno, bo co? Bo nie słyszałam.

D – W gazetach prawdziwe są informacje.

N – Tak? Wszystkie prawdziwe są informacje, czyli jak ja to czytałam, to się wydarzyło naprawdę, czy nie?

D – Ja ro-bie… z pa-pie-ru roboty.

[…]

N – Pokaż mi, jak ten robot wyglądał.

[Dziecko pokazuje.]

N –Takim malutkim? [z pokazaniem na palcach]. A ty myślisz, że to była prawdziwa informacja? Że te roboty były?

D – Nie.

N – Nie? Nieprawdziwa?

D – [niewyraźnie].

N – Yhy…

[Aneks, II.A., s. 188, 192]

Oto drugi fragment:

N – A czy to, co było dzisiaj w radiu podane, o tym człowieku, co, co chciał zmieniać świat, to to była informacja prawdziwa, czy nie?
D – Prawdziwa…
D – Taaak [chóralnie].
N – W radiu są informacje prawdziwe podawane? Sonia?
D – Taaak.
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Czasami są prawdziwe?
D – Tak.
N – Tak? Są… A jakie jeszcze mogą być?
D – [niewyraźnie].
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Tak?
D – [niewyraźnie] …czasami [niewyraźnie] kłamią.
N – A jakie na przykład…
D – [niewyraźnie] …kłamią, że są… [niewyraźnie].
N – Naprawdę? Podają prawdziwe i nieprawdziwe informacje w radiu?
D – Taaak [z satysfakcją].
N – A skąd o tym wiecie?
D – No bo [niewyraźnie] ze zel-ki są z dy-wa-nu ca-sa-mi.
N – Naprawdę?
D – Taaak.
N – Nie, no to, to na pewno nieprawda.
[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.B., s. 200]

Trzeci dialog:

[Dalej rozmowa nauczycielki z dziećmi nie dotyczy mediów. Po chwili nauczycielka wraca do tematu.]
N – Dzisiaj mówisz Sonia, że się nie sprawdziła? O dzisiejszym dniu mówisz, że będzie padać?
D – Tak!
N – To się chyba nie… nie znali. Pewnie nie widzieli.
D – No bo prognoza nawet w telefonie ciągle [niewyraźnie]. Jak [niewyraźnie] słonecnie, to jest desc, a jak jest desc, to słonecnie [przez nos].

N – Czyli… jak następnym razem tak powiedzą, ja bę… że jest… słonecznie, to trzeba wziąć wtedy pewnie parasol, bo będzie deszcz. Ale to śmieszne.
D – Strasnie śmiesne. I pewnie [niewyraźnie].
D – [niewyraźnie] …albo gadają ją… odwrotnie.

[Aneks, II.B., s. 203]

Kolejny fragment:

N – Dobrze… Dzięki. A teraz powiedzcie mi, bo nie wiem, czy wy zapamiętaliście. Co dzisiaj usłyszeliście w radiu? Nina… E^{y}… Po tym [ze śmiechem]. Przepraszam. Lena. Co dzisiaj usłyszałaś w radiu?
D – Ze [niewyraźnie] ludzie [niewyraźnie].
N – Powiedz mi…, bo ja nie słyszałam, bo tutaj… Oli coś tak… zagłusza mi fale. Co dzisiaj Lena usłyszała w radiu?
D – Zeby wyrysować… Yyyy, yyyy. Zeby wyrysować… ten, taki… cały świat.
N – Cały świat można narysować? Czy w radiu podają p… prawdziwe informacje, czy nie?
D – Prawdzi-we…
N – Sonia?
D – Prawdziwe.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Dobrze. Uwaga! Dziękuję wam bardzo…, wracacie do swojej pracy.

[Aneks, II.B., s. 205]

Następny dialog dotyczy prawdziwości przekazów telewizyjnych:

N – […] Powiedzcie mi… Aaa… czy w telewizji podają… prawdziwe informacje?
D – Taaaak…
N – Czy to…, co oglądacie w telewizji jest prawdziwe, czy nie?
D – Nie.
D – Nieee [chóralnie].
N – Sonia?
D – Nie, bo bajki nie są prawdziwe. [Dziecko mówiło wcześniej, że nie ma w domu telewizora.]
N – Bajki nie są prawdziwe. Nie skacz! Nie skacz!
D – Informacje są prawdziwe, a bajki nie.

[Głosy dzieci nakładają się. Hałas zagłusza wypowiedź dziecka.]

D – [niewyraźnie] …chce oglądać horror.

[Głosy dzieci nakładają się. Słychać niewyraźną wypowiedź i głośny śmiech.]

N – Bardzo dużo mówisz pani rzeczy, ale posłuchaj, jeszcze ktoś chce coś powiedzieć, na przykład teraz Nina. Nina, jak myślisz, w telewizji podają prawdziwe yyy… informacje, czy nie?

D – Nie, bo nie mozna naprawdę mówić… o zwiezakami.

[Głosy dzieci nakładają się. Hałas zagłusza wypowiedź dziecka.]

N – O czym?

D – Ja oglądałam [niewyraźnie].

N – Aha.

D – [niewyraźnie].

N – [niewyraźnie] …zwierzaki rozmawiają [niewyraźnie] ze zwierzakami. To jest nieprawdziwe, tak?

D – [niewyraźnie].

N – Ale to jest prawda, czy nieprawda?

D – Nie.

N – Nieprawda, a czego?

D – Bo nie można mówić.

N – Nie… e… można rozmawiać ze zwierzętami! Czy… To jest taka bajka, tak jak mówi Tymon, tak?

D – [niewyraźnie].

[Aneks, II.C., s. 211–212]

Jeśli chodzi o prawdziwość tego, co można zobaczyć w Internecie, dzieci mówiły:

N – A to… e… a to w tym Internecie pokazują prawdziwe rzeczy?

D – Proszę pani!

D – Nieee!

N – Niepraw…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Majka? Pokazują w Internecie prawdziwe rzeczy?

D – Czasami tak! Czasami mó… mówią, że [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Naprawdę?

[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.D., s. 222–223]

Zaprezentowane transkrypcje werbalizacji poświadczają, że dzieci mają świadomość istnienia nieprawdziwości w przekazach medialnych, ale nie zawsze potrafią je rozpoznać. Badania zatem potwierdzają konieczność uświadomienia już przedszkolakom, że środki masowego przekazu mogą prezentować również treści błędne i fałszywe obok tych prawdziwych.

Ostatnia z kompetencji szczegółowych uwzględniona w grupie „korzystania z informacji" została zapisana w katalogu [*Katalog*…] w następujący sposób: dziecko „umie zadać pytanie dotyczące wiarygodności informacji, np. zadaje pytania „mamo, czy to prawda, że..." [KK, 19]. Przeprowadzone badanie ukazało wprost posiadanie tej kompetencji przez jedno z dzieci, które zainicjowało, przywołaną tu już dwukrotnie, rozmowę z nauczycielką odnośnie do artykułu usłyszanego podczas zajęć. Wprawdzie nie padły słowa „czy to prawda, że…", ale z kontekstu wynika, że dziecko oczekiwało potwierdzenia prawdziwości słyszanego wcześniej komunikatu, że w lekcji opisanej w notce prasowej uczestniczyła Małgosia, córka nauczycielki przedszkolnej:

[Nauczycielka w przedszkolu zwraca się do bawiących się dzieci, biorąc do ręki gazetę i rozkładając ją przy nich.]

N – Odłóżcie książki. Eeee... Kubuś, ja prosiłam, żeby tak nie robić. Kubuś! Przypominasz sobie? [Słychać odgłosy zabaw i rozmów dzieci.]

D – Ale oni też tak robią.

N – Ale ty też, widzę… Eeee… Chciałam wam… [Nauczycielka mówi coraz głośniej.] Chciałam wam coś pokazać. Słuchajcie… Szymonek! Wstań! Kubusiu [z pretensją w głosie]. [Słychać szelest gazety.] Proszę, odwracamy się w moją stronę. Bartku… Odwraca… Ignaś, Jasio! A na razie odłóżcie, dobrze? Kaja! No to do tyłu… teraz rzeczywiście do tyłu. Do tyłu Kubuś.

[Słychać odgłosy nawoływania przez drugą nauczycielkę.]

N – E… Eeee… Chciałam wam przeczytać…

D – [niewyraźnie] …z gazety…

N – Rączki do góry, opuszczamy. Plecy proste. Uśmiech na buzi. Pamiętacie, jak wam kiedyś mówiłam… yyy… Pamiętacie, jak wam kiedyś mówiłam…, że u Małgosi… były roboty?

D – Tak [cicho].

N – Mówiłam wam?

D – Tak.

D – Nie.

N – Że u mojej Małgosi były roboty?

D – Nie.

N – Nie mówiłam? O! Nie mówiłam. Słuchajcie, patrzcie… Mam artykuł, żeby... Tutaj niestety nie ma tutaj zd… Jakaś inna dziewczynka, koleżanka e… mojej córki.
D – Łaaał…[z przejęciem w głosie].
N – Koleżanka mojej córki… jest na zdjęciu. Przeczytam wam, dobrze?
D – Gazeta…
N – Eee, Tosia. Jak ktoś pamięta, bo… w szkole… mieli gości i jest artykuł.

[Nauczycielka odczytuje treść artykułu, a dzieci słuchają.]
[…]
D – A to pani córka mówiła, że to było?
N – Słucham?
D – To pani córka mówiła, że to było w szkole?
N – Tak, bo ona przyszła… tak. Bo ona przyszła kiedyś yyy i opowiadała, że... Eeee… Przyszedł pan, który przyniósł roboty do yyy… szkoły i właśnie mieli takie zajęcia. A to właśnie się zastanawiam, po co oni to napisali w gazecie o tym.
[Aneks, II.A., s. 183, 184, 192]

Badanie potwierdza konieczność wdrażania umiejętności zadawania pytań wprost o prawdziwość przekazu, ponieważ nie udokumentowało jej posiadania przez dzieci.

II.3.1.D. Wykorzystanie informacji

W ostatniej kategorii z katalogowej grupy „korzystania z informacji” [*Katalog*…] mówi się o następującej kompetencji: dziecko „umie przekazać pozyskane informacje własnymi słowami, np. opowiedzieć, jak wygląda ulubione zwierzę” [KK, 19]. Badania lingwistyczne bezsprzecznie potwierdziły posiadanie tej kompetencji przez dzieci w wieku przedszkolnym. Pierwszy fragment dialogowy dokumentujący tę umiejętność był już przywołany:

Kto mi chce powiedzieć, o czym… [przekrzykując]. Kto mi chce powiedzieć, o czym dokładnie ja czytałam dzisiaj w gazecie wam artykuł. Kto mi powie? Lena się ładnie zgłasza.

D – O takiej tej, tej…
N – No?
D – Pa-ni. Dzie-cko, któle, aktyw któle… ly-su-je lo-boty.
N – O dziewczynce, która… a… w alrtykule rysuje roboty. Kto jeszcze chce powiedzieć o czym ja czytałam?

D – O robotach.
N – I o…, co jeszcze tam było?
D – Roboty!
N – Rrroboty. Podo…
D – Jeden robot!
N – Jeden robocik. O tych robotach czytałam, ale coś jeszcze było? Tylko było o robotach? Gdzie te roboty były?
D – Na kartce.
N – Na kartce, dobrze.
D – Lysowała je.
N – Dziewczynka rysowała, tak? Roboty?
D – W sko-le.

[Aneks, II.A., s. 188]

Drugi fragment również dotyczy przekazu z czasopisma:

N – Siądź na dywanie [po kilku innych poleceniach]. Uwaga…! Kiedy znasz odpowiedź na pytanie, podnieś rękę. Pytanie: O czym czytała wam dzisiaj pani Magda?... Lena.
D – O lobotach.
N – O robotach. Czy chcecie powiedzieć jeszcze raz? O czym wam czytałam coś dzisiaj w gaze…
D – O ro-bo-tach.
N – Coś więcej o tych robotach czy coś czytałam…
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Proszę.
D – Robiły je dzie-ci…
N – Robiły je dzieci. Co jeszcze się dowiedzieliście?
D – Z papielu.
N – Z pa-pieru [z naciskiem]. Czy to, co przeczytałam?! Uwaga! Zadanie następne! Czy to, co przeczytała pani Magda z… gazety, było praw-dziwe?
D – Taaak [chóralnie].
D – Ale to nie są napisy.
N – No nie.
D – Pani inaczej cy-ta.
D – Czyta.
N – To było prawdziwe… Po co wiedzieć o tym, co było napisane w gazecie?
D – Od gazety.
N – Po co to wiedzieć, co było napisane w gazecie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – I co z tego? Widzę, że jesteście trochę zmęczeni. Idziemy zobaczyć nowy plac? Idziemy?

D – Taaak [chóralnie].

[Głosy dzieci i nauczycielki nakładają się.]

[Aneks, II.A., s. 194]

A oto dialog, w czasie którego dzieci opowiadają film z serii *Domisie*, obejrzany w przedszkolu:

N – O czym ta bajka była, co dzisiaj oglądaliście?

D – [niewyraźnie] …o Do-mi-siach.

N – Co one tam robiły?

D – [niewyraźnie].

N – Co robiły?

D – Ga-zet-ke swo-ją.

N – A, gazetę! Gazetę robiły? [niewyraźnie]. To co tam robiły oprócz gazety?

D – [niewyraźnie] …śli-mak zgi-noł.

N – A on się właśnie odnalazł, czy nie? Ten ślimak, bo już nie wiem.

D – Od-na-lazł sie.

N – A gdzie zginął?

D – Zgi-nąłł… [niewyraźnie] w kra-dzie-ży.

N – Ktoś go ukradł?

D – No.

N – Yhy. A jak on się odnalazł? No bo właśnie nie oglądałam do końca.

D – Stra-cho.

N – Zabrał go?

D – No.

N – A ta gazeta jak wyglądała? Co? Gazeta. A kto ją… A kto zrobił tą gazetę?

D – Do-mi-sie.

N – No i co tam było jeszcze… oprócz tego, że zginął ślimak?

D – Ga-ze-ta zgi-ne-ła.

N – Gazeta zginęła?

D – No.

N – Yhy. A kto robi taką gazetę?

D – Do-mi-sie.

N – Tylko?

D – Yhy.

N – No… Nie wiem właśnie, jak się nazywa taka osoba, która pracuje w gazecie.

D – Stra-cho-wa…
N – O!
[Głosy dzieci nakładają się.]
[Aneks, II.C., s. 212–213]

Powyższe teksty ukazują, jak dzieci, reagując na pytania nauczycielki, opowiadają treści z przekazów medialnych. Wniosek z przeprowadzonego badania odnośnie do kompetencji umiejętności przekazywania własnymi słowami pozyskanych informacji jest taki, że nie tylko warto ją pogłębiać, ale również właśnie media należy bardziej wykorzystać do jej rozwijania. Nauka w przedszkolu i szkole zasadza się generalnie na wykorzystywaniu do kształtowania tej kompetencji głównie przekazów z książek. Badania pokazują, że warto też bazować w tym zakresie na środkach masowego przekazu, z którymi dzieci obcują równie często, jeśli w wielu przypadkach nie częściej, jak z książkami.

II.3.2. Kompetencja funkcjonowania jednostki w środowisku medialnym

II.3.2.A. Ja

Pierwszą przywołaną w katalogu [*Katalog*…] kompetencją w tym zakresie jest wiedza chłopca/dziewczynki o swoich cechach oraz cechach najbliższego otoczenia, np. „rozpoznaje ogólne podobieństwa miejsc i przedmiotów, zauważa w filmie taki sam rower lub plac zabaw” [KK, 23]. Przykładem posiadania tej kompetencji przez dzieci jest następująca interakcja werbalna:

N – By… Uwaga! Kto jest skoncentrowany, siedzi grzecznie na s… A widzieliście już kiedyś tą reklamę?
[Głosy dzieci nakładają się. Dzieci zgłaszają się, kiwają twierdząco głowami.]
D – Tak.
D – Ja wi… [niewyraźnie]
N – A gdzie?
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Mikołaj, gdzie widziałeś?
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Mi-ko-łaj!
D – W ej-padzie. W ej-padzie.
N – W aj-padzie? Tą reklamę? A ty?

D – Ja w telewizorze.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – W te-le-wi-zo-rze?

D – Ja też w telewizorze!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie, nie, Nina odpowiada. Ona rękę podnosiła.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …w sklepie.

N – W sklepie? Sonia! Ty też widziałaś?

D – Ja widziałam w te-le-wi-zo-ze.

N – Lena, widziałaś tą reklamę?

D – W telewizorze.

N – Naprawdę? I Oli gdzie widział?

D – Ja widziałem u babci „Białej" i u babci „Czarnej" i u dziadzia [niewyraźnie].

N – A ty Szymon, gdzie widziałeś?

D – W telewizoze.

N – To co ta reklama pokazywała?

D – Kubuś plej!

N – A co to jest ten kubuś plej?

D – Picie.

D – Picie!

N – Picie?

D – Napój!

D – Sok.

N – Piliście kiedyś taki sok kiedyś?

D – Ja tak!

D – Ja tak!

D – Ja piłam!

[Głosy dzieci nakładają się. Większość dzieci wstaje z miejsc i zgłasza, podnosząc palec do góry, że piło napój.]

N – A w domu… A w domu to na jakim… e… urządzeniu oglądaliście taką reklamę?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Poczekajcie…

D – Ja oglądałem na ur-tla-ple-ju.

N – Na ultra…

D – Na moim… e… komputerze.

N – Aaa… ultra-plej… moim…

[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.D., s. 217–218]

Dzieci rozpoznają bez problemu elementy otaczającego, realnego świata zaprezentowanego w reklamie. Kompetencję warto zatem jedynie ćwiczyć i pogłębiać, zwłaszcza w kategorii uzmysłowienia dzieciom różnicy między światem rzeczywistym i przedstawionym.

Inną kompetencją, również posiadaną przez dzieci przedszkolne, jest umiejętność odróżniania siebie od innych, „np. [dziecko] dostrzega na zdjęciach lub w filmach swoje cechy w porównaniu z innymi (wzrost, kolor włosów)” [KK, 23]. Świadczy o tym przykładowo fragment rozmowy nauczycielki z dziećmi:

N – A to zdjęcie, co pokazywałam wam, to też jest takie prawdziwe?
D – Taaak.
N – Tak?
D – Tak.
D – Taaak.
N – I kto na tym zdjęciu jest?
D – Mała dziewczynka…
N – Stała? I kto jeszcze?
D – Dziewczynka.
D – Roboty.
N – I roboty, no właśnie…
D – Tylko są…Tylko jest ma-ło...
N – Mały robocik, tak? Jeden?
D – Jeden.
N – Jeden robocik mały.
[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.A., s. 189–190]

Określenie przez dziecko miary wzrostu dziewczynki z fotografii zamieszczonej w „Kurierze Lubelskim” może wynikać z porównania własnych wymiarów interlokutora z wymiarami zaprezentowanej w gazecie postaci. Warto zatem pogłębiać umiejętność odróżniania siebie od innych.

Drugą kompetencją w katalogu [*Katalog*…] w zakresie kategorii „Ja” jest wiedza dziecka o tym, „jak wyrażać swoje potrzeby i emocje dotyczące mediów, np. wskazuje na to, co lubi; wybiera, który film chce obejrzeć albo w którą grę zagrać” [KK, 23]. Posiadanie tej umiejętności poświadczają następujące wypowiedzi dialogowe:

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No dla jednego jest, dla drugiego nie. Aaale ja teraz z Sonią… Sonia.

D – Ja oglądam na komputeze wino pociąg [niewyraźnie] i Świn-ke Pe-pe.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy. To jest super bajka Świnka Peppa.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …bardz-dzo faj-na.

N – Bardzo jest fajna.

D – Ja lubie…

[Aneks, II.C., s. 208–209]

Odpowiedź dziecka na pytanie nauczycielki o to, czy rozmawia z rodzicami o przekazach medialnych:

D – Rozmawiałam z mamą o śwince Peppie, bo bardzo lubię tę bajkę.

[Aneks, Wywiad 8 z rękopisu, s. 225]

Dzieci w werbalizacjach *eksplicite* wyrażają „lubienie" za pomocą konkretnego leksemu. Trzeba jednak pokazać im możliwości wyboru i starać się wyrobić poczucie estetyki, aby ich wybory wypływały z własnych przekonań, słusznych i pożytecznych ze względów dydaktyczno-wychowawczych, a nie z narzuconych przykładowo przez media.

II.3.2.B. Ja i inni

Jako pierwsza wśród szczegółowych kompetencji w katalogu [*Katalog…*] w powyższym zbiorze pojawia się posiadana przez dziecko umiejętność rozmawiania „przez telefon lub przy użyciu komunikatora, np. wie, że gdy rozmawia z kimś przez telefon, to osoba ta istnieje naprawdę" [KK, 23]. Tej wiedzy bezpośrednio nie poświadczyły prezentowane wyniki badań, które ukazują natomiast posiadanie przez przedszkolaki wiedzy i umiejętności z zakresu użytkowania telefonów w innych celach. Oto przykłady:

D – [niewyraźnie] …bawimy się w magiczny dom, yyy… w magiczny dom… [niewyraźnie], nagrywamy różne wiadomości, [niewyraźnie]. Nie, w magiczny dom.

[Dzieci nadal się bawią, rozmawiają z nauczycielkami na różne tematy. Nauczycielki zachęcają dzieci do sprzątnięcia po zabawie i zapraszają na dywan. Nauczycielka instruuje dzieci, że mają usiąść przodem do niej, a ona usiądzie na kanapie.]

N – Mogę? Mogę już?

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Wszystkie oczka przepiękne, popatrzymy. Dzisiaj nie widziałam waszych oooczek. Kto ma? Oli! Poczekajcie! Oli! Proszę zanieść gazetę do swojej półki.

[Nauczycielka czeka na wykonanie polecenia przez dziecko.]

Kto mi pokaże, jakie ma piękne oczy, ja zobaczę u wszystkich oczy ładne. Siądźcie… porządnie.

D – [niewyraźnie] …spać.

N – No widzę, to zaraz cię tutaj położymy… do snu.

D – [niewyraźnie]

N – Dobrze. Ale na razie chodź, usiądź…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Kto ma najpiękniejsze oczy…? Powiem wam, że jest trudno wybrać, bo wszyscy macie piękne. Jak ja będę mogła wybrać? Nie wybiorę. Takie same piękne oczy mądre na mnie patrzą. Co oglądaliście ze mną hu… przed chwilą w komputerze tam?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Do-mi-sie.

D – Domisie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Do… Domisie? Znacie tą bajkę?

D – Tak.

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się. Słychać liczne potwierdzenia.]

N – Yhy!

D – O-glon-da-łam… o-glon-da-łam w skle-pie.

N – Tak?

D – Ja… [niewyraźnie].

D – A ja og-londałam na Pol-sa-cie.

N – Posłuchajcie mnie… Posłuchajcie mnie… Oli i Frania… Oli! Franka, pamiętasz, jaką mieliśmy umowę? I co, zrywasz ją.

[Panuje cisza.]

N – Oli się umawiał wtedy, nie, i on cię do złego namawia.

[Panuje cisza.]

N – Chodź. A powiedzcie mi, a na jakim urządzeniu oglądaliśmy te Domisie?

D – Na kom-pu-te-ze [chóralnie].

D – Na lap-to-pie!

N – Na laptopie? Na komputerze. Yhy. A w domu… a w domu…na na czym… na jakim urządzeniu oglądacie?

D – Na laptopie!
D – Na telewizorze!
D – Na telewizorze!
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – Na telewizji!
N – W telewizji? Oglądacie? [niewyraźnie]
D – Na tab-le-cie albo na kom-pu-te-ze.
N – Yhy.
D – Lub na ścianie!
N – Yhy.
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – [niewyraźnie] …wsystkie fijmy.
N – [z westchnieniem] O jej.
D – A ja mogę powiedzieć? [niewyraźnie] … na telefonie.
N – O! Na telefonie można!
D – Najlepiej na tab-le-cie.
N – Tak?
D – Taaak.
D – Ja mam tablet i… [niewyraźnie].
N – I co masz Maja?
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Poczekajcie! Maja! A co ty mu… Ma-ja!
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Co ty, Maja, powiedziałaś?
D – [bardzo szybko i niewyraźnie].
N – Ale jeszcze raz, bo ja nie wiem w ogóle, co ty powiedziałaś.
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – Nie mogę powiedzieć, bo oni mi przeszkadzają!
N – To powiedz mi jeszcze raz.
D – [niewyraźnie] …na tym tablecie moim [niewyraźnie] straszny film o [niewyraźnie] wil… wilkiem…
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – No i teraz rozmawiam… O nie! Tymon! Tymon, Tymon, Tymon! Usiądź! To, że Oli leży, to ty nie musisz robić tak samo.

[Aneks, II.C., s. 206–208]

Z powyższej interakcji językowej wynika, że dzieci umieją korzystać z telefonu, ale nie używają go do rozmów, tylko jako urządzenie odtwarzające lub emitujące za pośrednictwem Internetu filmy telewizyjne.

Drugi fragment natomiast dokumentuje umiejętność prowadzenia rozmowy telefonicznej, jednak pośrednio, ponieważ ukazuje zabawę dziecka w telefonowanie:

> [Nauczycielka zmienia temat na związany z robieniem pisanek i zachęca do sprzątania. Dzieci po pewnym czasie zajmują się zabawą. Nauczycielka podchodzi do tych, które zrobiły papierowe laptopy.]

N – Co tu macie?

D – Lap-top.

N – Jak się z tego korzysta?

> [Głosy dzieci nakładają się. Dzieci pokazują nauczycielce papierowe laptopy i imitują pisanie, stukając palcami po papierowych klawiaturach.]

N – Powiedz mi [niewyraźnie], jak… z tego laptopa się korzysta.

D – [niewyraźnie] …z tego guzika!

> [Głosy dzieci nakładają się.]

N – O! [ze zdziwieniem].

D – A tutaj jest chyba telefon.

N – [niewyraźnie] …twój telefon?

D – A ja mam tutaj [niewyraźnie] telefonowy…!

N – Co masz?

D – Łącznik telefonowy.

N – Pokaż.

> [Nauczycielka ogląda papierowy laptop. Dziecko przykłada kawałek papieru do ucha.]

N – Yhy… [ze zrozumieniem]. Fajnie. To ty, Frania, też masz łącznik?

D – [niewyraźnie].

> [Głosy dzieci nakładają się.]

N – [niewyraźnie].

> [Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ale… ale ma dwa telefony… Gdzieś jednego [niewyraźnie].

N – A do kogo dzwonisz, Frania?

> [Głosy dzieci nakładają się.]

N – Gdzie?

D – Do bab-ci zadzwo-nie.

> [Głosy dzieci nakładają się.]
>
> [Nauczycielka porusza inny temat, niezwiązany z mediami.]

[Aneks, II.D., s. 223–224]

Dzieci przedszkolne często i chętnie korzystają z telefonów, ale warto im przypominać, że podstawową funkcją tych urządzeń jest nawiązywanie łączności

komunikacyjnej z innymi osobami. Warto więc także prezentować dziewczynkom i chłopcom w ramach przedszkolnych zajęć z edukacji medialnej prawidłowy przebieg rozmowy telefonicznej i ćwiczyć kompetencję umiejętności jej prowadzenia.

Inną kompetencją przedszkolaka dotyczącą funkcjonowania jednostki w środowisku medialnym jest znajomość podstawowych zasad „dobrego zachowania w czasie korzystania z mediów, np. wie, że w kinie nie należy zachowywać się głośno, lub potrafi grać w grę komputerową na zmianę z kimś innym” [KK, 23]. Przykładami wpajania tej umiejętności odbiorczej przedszkolakom mogą być wypowiedzi nauczycielki i zachowania dzieci opisane jako didaskalia do przetranskrybowanych zachowań werbalnych:

N – Zobaczcie. Przyniosłam ulu… [ze śmiechem].
D – A! Od pani dyrektor!
[Słychać hałas, krzyki dzieci.]
N – A jej! Ale… [z zachwytem].
[Druga nauczycielka ucisza dzieci, polecając im, aby siadły na dywanie.]
D – [niewyraźnie] …zobaczyć komputer? Komputer?
D – A ja mam takiego nis-sona… W mo-im do-mu.
[Dzieci hałasują. Widząc, że nauczycielka ustawia laptopa, większość dzieci siada na dywanie, oczekując na prezentację.]
N – Słuchajcie! [z radością].
D – A ja też mam w domu taki.
D – A ja mam nissana… też.
N – To taki komputer?
D – Ja mam stary [niewyraźnie].
N – O taki?
D – Ja mam stary [niewyraźnie].
N – Naprawdę?
D – Ehe.
[Dzieci nadal hałasują.]
N – Ma… Majeczka, choć zobaczysz [przekrzykując].
[Głosy dzieci i nauczycielki nakładają się. Trwają rozmowy na tematy niezwiązane z mediami.]
N – Wzięłam od pani dyrektor z gabinetu dla was… komputer. Chcecie posłuchać, co tam jest? [ściszonym głosem].
D – Yhy.
D – T^{i}ak.
N – Zostawić? Ale… wszyscy słyszą?
D – Tak.

N – Tak? Już uszka są… takie w porządku?

[Dzieci słuchają z laptopa audycji radiowej. Nauczycielka od czasu do czasu zwraca uwagę rozmawiającym i ucisza ich. Dzieci słuchają bez skupienia, w czasie słuchowiska żadne z dzieci nie siedzi nieruchomo, a podczas melodii kończącej słuchowisko dzieci wstają i rozchodzą się. Po zakończeniu słuchowiska nauczycielka zachęca dzieci do zajęcia się pracami wynikającymi z planu zajęć na ten dzień. Dzieci pracują/bawią się, rozmawiają ze sobą wzajemnie i z nauczycielką. Po około półgodzinnej pracy i wypiciu przez dzieci soku nauczycielka zaprasza je na dywan.]

[Aneks, II.B., s. 195–196]

Nauczycielka ucisza dzieci, stara się zachęcać je do skupienia, koncentracji na przekazie.

Podczas kolejnych wymian dialogowych nauczycielka również dba o to, by dzieci właściwie zachowywały się podczas oglądania bajki telewizyjnej:

[Nauczycielka zaprasza dzieci do oglądania i zasuwa rolety. Dzieci siadają przed laptopem. Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ej! Nic nie wi-dzi-my [z pretensją].

N – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci i nauczycielki nakładają się.]

N – Już? Wszyscy widzą ekran?

D – Tak.

D – Taaak [chóralnie].

D – Ja nieee…

N – No to! Sonia! Ni… Lena, Nina sobie mogą wziąć krzesełka i sobie siąść tu na krzesełkach. Ale zaraz, ty Zosiu jak weźmiesz, to [niewyraźnie] innym zasłonisz, jak siądziesz na krześle…

[Trwa usadawianie dzieci. Dzieci siedzą na dywanie i na krzesełkach z tyłu. Wszystkie z zainteresowaniem patrzą w kierunku monitora laptopa. Głosy dzieci nakładają się. Nauczycielka dopytuje wszystkie dzieci razem i niektóre pojedynczo, czy wszyscy dobrze widzą ekran komputera. Kiedy odpowiedź na pytanie nauczycielki jest twierdząca, nauczycielka rozpoczyna prezentację.]

N – Już gotowe dzieci są?

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

[Przez chwilę jeszcze nauczycielka dopytuje niektóre dzieci, czy dobrze widzą, i przesadza te, które tego potrzebują.]

N – Już mogę?

D – Tak.

D – Tak.

[Rozpoczyna się emisja odcinka pod tytułem *Domisiowa gazeta* [*Domisie: Domisiowa gazeta*] z serii „Domisie". Dzieci oglądają z większym lub mniejszym zainteresowaniem, niektóre powtarzają słowa piosenek, czasami też uciszają się wzajemnie i mówią coś do sąsiadów ze wskazaniem na ekran.]

D – O!

D – Ja to znam.

D – Ja to też znam.

D – Ja też.

D – Ja też [chóralnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ja tego nie znam. Chcę to obejrzeć. A możecie mi pomóc, w ciszy?

[Dzieci oglądają, od czasu do czasu odzywają się. Reagują śmiechem, komentarzami – ich głosy nakładają się, są niewyraźne. Nauczycielka czasami ucisza dzieci, zwracając się do wszystkich lub indywidualnie. Podczas finałowej piosenki dzieci coraz głośniej rozmawiają – ich głosy nakładają się.]

N – Na razie nie będzie, na razie się pobawcie, ja was zaraz zaproszę [niewyraźnie]. Postawcie krzesełka na miejsca.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Fajny komputer, moja babcia też ma taki.

N – Tak?

[Dzieci pracują, bawią się, rozmawiają. Ich głosy nakładają się. Nauczycielka rozmawia z dziećmi na rozmaite tematy niezwiązane z mediami. Panuje duży hałas.]

[Aneks, II.C., s. 205–206]

Postulat ćwiczenia kompetencji dobrego zachowania w czasie korzystania ze środków masowego przekazu z całą pewnością jest realizowany niezależnie od braku programowego edukowania medialnego, jeśli w przedszkolu w ogóle dzieci mają kontakt z tego rodzaju przekazami. Może właśnie choćby ze względu na potrzebę wyrabiania w dzieciach tej kompetencji warto zadbać, aby taki kontrolowany kontakt z dobrze, nieprzypadkowo dobranymi i różnorodnymi przekazami medialnymi dzieci w przedszkolach jednak miały.

II.3.2.C. Ja i otoczenie

W zakresie powyższego typu kompetencji dziecko „umie dostrzec w przekazie medialnym elementy znanego mu otoczenia, np. poznaje znane mu/jej miejsca i potrafi je nazwać” [KK, 23]. Przykładem posiadania takiej kompetencji jest poniższy dialog przeprowadzony z dziećmi przez nauczycielkę w przedszkolu podczas przeprowadzania przez nią zogniskowanego wywiadu grupowego:

D – Moja mama… współpracuje dobrze…
N – Kto?
D – Moja mama współpracuje dob-rze…
N – W gazecie?
D – No.
N – Yhy. I co tam ma? Jakie ma zadania tam?
D – Pi-sać ga-ze-ty.
N – Yhy. Na przykład jakby zaginęło… ślimak na… osiedlu? Czy co innego?
D – Jak-by za-gi-noł… Jak-by było coś nie-bez-piecznego, to by by to zamieściła w ga-ze-cie i w wia… w wiadomościach.
N – Aha [z aprobującym zdziwieniem]. No tak. A co mogłoby być niebezpiecznego w Lublinie?
D – Na przykład by na kogoś yyy sa-mo-chód w sa-mo-cho-dzie wpadł-a wpadł-by albo yyy wpadłby… spadłyby… spadło-by drze-wo.
N – Aaaa, może tak być [z przejęciem]. Na przykład jakaś wichura, prawda? I spadł… spadło drzewo na samochód. Oczywiście. Co ciekawe jeszcze można by napisać… w ga-ze-cie. A jakieś dobre wiadomości można?
D – E… Tak.
N – A można o tym drzewie powiedzieć w telewizji?
D – Tak.

[Aneks, II.C., s. 213–214]

Badania lingwistyczne, dokumentując posiadanie przez dzieci tej kompetencji, potwierdzają konieczność jej pogłębiania.

Oprócz powyższego, według twórców katalogu [*Katalog*…], dziecko „umie posługiwać się na poziomie elementarnym rozmaitymi mediami, np. samodzielnie włącza telewizor i ustawia kanał z kreskówkami lub uruchamia w telefonie aplikację z ulubioną grą” [KK, 23]. Korpusy tekstowe pozyskane w badaniach pragmalingwistycznych dowodzą, że dzieci nie tylko posiadają tego typu umiejętności na poziomie elementarnym, ale często zaawansowanym:

N – A co oglądaliście już w Internecie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ja o-glon-da-łam…[niewyraźnie].

N – Nina!

D – [Głosy dzieci nakładają się.]

N – Co oglądałaś?

D – [niewyraźnie] …takie… Ta-kie ład-ne [niewyraźnie].

N – Powiedz mi, co oglądałaś?

D – [niewyraźnie].

N – Ko-ły-san-ki… Bo Sonia chce coś powiedzieć?

D – Bajki takie na Internecie… [niewyraźnie] bo te… z Internetu… to… sie strasznie zacinają.

N – Aha…

D – Bo ja mam takie.

N – No gdzie ten Internet trzeba mieć?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie wiem [niewyraźnie] nic się nie dzieje.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Co ty Maja chcesz jeszcze powiedzieć?

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

D – [niewyraźnie] na Internecie to sobie mogę włączyć gre.

N – Yhy… To jest Internet! Że jest zasięg! Rozumiem! A jak nie ma zasięgu, to można…

D – Proszę pani!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No?

D – Proszę pani. Dzisiaj mój tata przywiózł o… do przedszkola pen-drajwa i… chciał-bym e pani dać.

N – Dobrze. To potem. Potem mi dasz.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A powiedzcie mi… jeszcze na takie p… pytanie… A po co wiedzieć o tym, co oglądamy w Internecie? Czy to ważne są rzeczy, czy nie?

D – Zeby powiedzieć mamie i tacie, co oglądaliśmy.

N – A to ostatnie pytanie. A gdzie wy macie ten Internet? Macie go teraz?

D – Ja mam…! [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Wszędzie w twoim domu jest Internet?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Tak?

D – Tak.
N – Dobrze. Uwaga! Ciii…! Czary mary. Kto zrobi najszybciej bu… buzią ciszę?
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – Buzią ciszę? [ze śmiechem].
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Burzową ciszę!
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Burzową! Nie buziową, tylko burzową.
D – Bu-zio-wą.
[Robi się w sali cicho.]
N – O! Potrafią niektórzy pięknie.
[Głosy dzieci znów nakładają się.]
N – Słu-chaj-cie. Teraz musicie bardzo ładnie odstawić krzesełka…
[Dalej nauczycielka prowadzi zajęcia wynikające z planu pracy przedszkola. Dzieci bawią się, pracują, rozmawiają, podśpiewują, wykrzykują. Po dłuższym czasie nauczycielka zaprasza dzieci na dywan.]
N – Słuchajcie! Co oglądaliśmy dzisiaj na laptopie?
D – Kubuś plej…!
N – A na jakim, na czym my to oglądaliśmy?
D – Na…
D – Na lap-to-pie!
N – Yhy. Na laptopie…
D – Nie! Na kom-pu-te-rze!
N –Na komputerze. A gdzie…
D – [niewyraźnie] …na laptopie.
N – Skąd wiesz?
D – Ale ale komputer to jest laptop.
N – Tak? Tak?
D – No.
N – A gdzie teraz jest ten film?
D – Dalej tam jest!
D – W reklamie!
N – Gdzie ta reklama teraz jest?
D – W reklamie!
N – W reklamie?
D – Reklama jest w reklamie.
N – Reklama jest w reklamie. A słuchajcie, wy coś wcześniej wspominaliście… Yyy… coś o Internecie. To… t… musicie mi powiedzieć, co to jest ten Internet.
D – Żeby [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Dajcie… Madzi powiedzieć.

D – Zasięg to jest.

N – Zasięg? Ale zasięg co to jest ten zasięg?

D – [niewyraźnie] …to sprawdzić czy do niego odpisuje albo… [niewyraźnie] a jak ktoś straci zasięg, to [niewyraźnie] coś innego.

N – Yhy…

D – Taki to jest zasięg!

D – Mi to daje taki zasięg!

N – To jest ten Internet?

D – Aha.

N – Ten zasięg?

D – Tak.

N – Frania? Wiesz co to jest Internet?

D – Zasięg.

N – Powiesz mi? Tak?

D – Zasięg!

N – Czy… A czy już coś kiedyś oglądaliście w Internecie?

D – Ja oglądałem [niewyraźnie] jednego Bat-man…

D – Taaak.

D – Ja nie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – A mój… A mój brat oglądał jego psygodach tego bat… [niewyraźnie].

N – Bajki? A ty?

D – Ja też jego przygodach.

N – O-kej…

[Głosy dzieci nakładają się. Poza rozmowami, słychać śpiew dziecka.]

N – Lena, co ty oglądałaś?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – To są takie bajki lego przygoda? O czym? O smoku? Bajkę o smoku?

D – O lego przy-go-dach.

D – Lego przygoda to jest taki lego! [niewyraźnie] przygody.

N – No to opowiedzcie mi o tej lego przygodzie. Co to jest? To są… Tam występują ludziki lego?

D – Tak.

D – Tak. Tak Batttt [z emfazą] maaan!

N – O! [z zaskoczeniem]. I…

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …kooolk.

D – Nie. Tam nie było Solka. Tam nie było Kolka, prawda?
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – A co jeszcze oglądacie w Internecie oprócz lego przygody?
D – [niewyraźnie] …zacznie jeszcze bycie w kinach e… y… druga cze… druga… druga część lego przygoda?

[Aneks, II.D., s. 219–222]

Dziecko mówi, że samodzielnie włącza grę, ale ze stosowanej przez dziewczynki i chłopców leksyki o zakresie technologicznym wynika, że nie jest im obca obsługa najnowszych urządzeń technicznych, emitujących przekazy medialne, takich jak komputer, tablet itp. Przedszkolakom nie jest też obcy wyraz Internet, ale z pozyskanych w wyniku badań transkrypcji wynika, że konieczne jest wyjaśnienie dzieciom znaczenia tego słowa oraz wyjaśnienie różnic semantycznych, na przykład między zakresem pól leksykalno-semantycznych wyrazów „komputer”, „laptop”, „tablet”, „telefon”.

Tenże postulat wpisuje się również w ułatwianie na etapie edukacji przedszkolnej dzieciom kolejnej kompetencji, która została zapisana przez twórców katalogu [*Katalog…*]: dziecko „wie, do czego służą poszczególne media (np. wie, że telefon służy do rozmowy, a telewizor do oglądania programów, filmów i bajek)” [KK, 23]. Tutaj przykładem może być fragment przeprowadzonego przez nauczycielkę wywiadu pogłębionego:

N – Ale mów [niewyraźnie] głośniej teraz, bo ja nic nie słyszę.
D – Yyy! Oglądałem na komputerze [niewyraźnie] na komputerze, na telefonie.
N – No i…? I co tam oglądałeś?
D – Dom-bula…
N – Kogo?
D – Dombula.
N – To opowiedz mi o nim.

[Aneks, Wywiad 6 z nagrania, s. 234]

Przeprowadzone badania terenowe zatem poświadczają, że kompetencję posiadaną przez dzieci zdecydowanie należy rozwijać.

II.3.3. Kompetencja znajomości języka mediów

II.3.3.A. Językowa natura mediów

Pierwsza kompetencja z grupy „Językowa natura mediów" to wiedza dziecka o tym, „że postacie obserwowane w mediach, np. ukazywane na ekranie telewizyjnym, mogą być fikcyjne" [KK, 27]. Kolejną umiejętnością uszczegółowiającą powyższą jest następująca: dziecko „[od]różnia postacie fikcyjne od rzeczywistych, np. wie, że postacie z bajek telewizyjnych: Gumisie, Kaczor Donald i inne nie istnieją w rzeczywistości, a są jedynie wymysłem człowieka" [KK, 27]. Ich posiadanie udowadnia przywołany już wyżej fragment przeprowadzonego przez nauczycielkę przedszkolną zogniskowanego wywiadu grupowego:

D – Informacje są prawdziwe, a bajki nie.

[Głosy dzieci nakładają się. Hałas zagłusza wypowiedź dziecka.]

D – [niewyraźnie] …chce oglądać horror.

[Głosy dzieci nakładają się. Słychać niewyraźną wypowiedź i głośny śmiech.]

N – Bardzo dużo mówisz pani rzeczy, ale posłuchaj, jeszcze ktoś chce coś powiedzieć, na przykład teraz Nina. Nina, jak myślisz, w telewizji podają prawdziwe yyy… informacje, czy nie?

D – Nie, bo nie mozna naprawdę mówić… o zwiezakami.

[Głosy dzieci nakładają się. Hałas zagłusza wypowiedź dziecka.]

N – O czym?

D – Ja oglądałam [niewyraźnie].

N – Aha.

D – [niewyraźnie].

N – [niewyraźnie] …zwierzaki rozmawiają [niewyraźnie] ze zwierzakami. To jest nieprawdziwe, tak?

D – [niewyraźnie].

N – Ale to jest prawda, czy nieprawda?

D – Nie.

N – Nieprawda, a czego?

D – Bo nie można mówić.

N – Nie… e… można rozmawiać ze zwierzętami! Czy… To jest taka bajka, tak jak mówi Tymon, tak?

D – [niewyraźnie].

[Aneks, II.C., s. 211–212]

Badania poświadczają posiadanie przez dzieci tych kompetencji, wystarczy zatem je „dopracowywać".

Kolejna postulowana przez twórców katalogu [*Katalog*…] kompetencja jest taka, że: dziecko „rozumie różnicę pomiędzy bezpośrednią rozmową a komunikacją przez media, np. wie, że podczas rozmowy telefonicznej słyszymy jedynie głos rozmówcy, ale może on pozostawać daleko od nas" [KK, 27]. Wiedzę tę poświadcza już wcześniej cytowany fragment dialogowy:

[Nauczycielka ogląda papierowy laptop. Dziecko przykłada kawałek papieru do ucha.]

N – Yhy… [ze zrozumieniem]. Fajnie. To ty, Frania, też masz łącznik?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ale… ale ma dwa telefony… Gdzieś jednego [niewyraźnie].

N – A do kogo dzwonisz, Frania?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Gdzie?

D – Do bab-ci zadzwo-nie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.D., s. 223–224]

Nad kompetencją tą należy więc pracować.

Autorzy *Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych* [*Katalog*…] wskazują również na wiedzę dziecka o tym, „że są różne sposoby zapisywania i przekazywania słów, obrazów i dźwięków, że można przekazywać tę samą treść za pomocą różnych urządzeń, np. wie, że można nagrać i odtwarzać odgłosy przyrody i własnej mowy, rysować, a potem zeskanować rysunek i oglądać go na ekranie telewizora, komputera lub smartfonu" [KK, 27].

Przeprowadzone badania pragmalingwistyczne nie wykazały wprost posiadania przez dzieci przedszkolne tej kompetencji, co nie znaczy, że dzieci nie mają takiej wiedzy. Wydaje się jednak, że warto w ramach edukacji medialnej pomóc dziewczynkom i chłopcom ją nabyć, choćby z uwagi na fakt posiadania przez nich następnej umiejętności, mianowicie: dziecko „zna i rozróżnia rozmaite urządzenia służące do przekazywania informacji, np. radio, telewizja, komputer przyłączony do internetu, telefon komórkowy" [KK, 27]. Świadczy o tym przykładowo już wcześniej przytoczony dialog:

N – Chodź. A powiedzcie mi, a na jakim urządzeniu oglądaliśmy te Domisie?
D – Na kom-pu-te-ze [chóralnie].
D – Na lap-to-pie!
N – Na laptopie? Na komputerze. Yhy. A w domu… a w domu…na na czym… na jakim urządzeniu oglądacie?
D – Na laptopie!
D – Na telewizorze!
D – Na telewizorze!
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – Na telewizji!
N – W telewizji? Oglądacie? [niewyraźnie]
D – Na tab-le-cie albo na kom-pu-te-ze.
N – Yhy.
D – Lub na ścianie!
N – Yhy.
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – [niewyraźnie] …wsystkie fijmy.
N – [z westchnieniem] O jej.
D – A ja mogę powiedzieć? [niewyraźnie] … na telefonie.
N – O! Na telefonie można!
D – Najlepiej na tab-le-cie.
N – Tak?
D – Taaak.

[Aneks, II.C., s. 207–208]

Interesujący w tym zakresie jest również następujący fragment interakcji:

N – No dobrze! Słuchajcie! To wyłączyłam, to gdzie jest teraz ta reklama, ten film?
D – Yyyy…
D – Eee…
[Robi się cicho, dzieci zastanawiają się.]
D – W wideło.
N – Nie ma?
D – [niewyraźnie] …wi-de-ła.
N – Czy gdzieś jest?
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – Jest!
N – Ale wiecie…
[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A… musielibyśmy zobaczyć tu, Tak? Mogłaby być? Yhy. A powiedzcie mi od razu, a wiecie, co to jest Internet?
D – Tak.
D – W telewizorze.
D – Internet to zasięg!
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – To zasięg?
D – Tak.
D – Nie. Nie.
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – A co to jeszcze jest Internet?
D – Internet to zasięg! Pomaga zasięgowi [niewyraźnie]w góre [niewyraźnie].
N – [Mówi cicho i niewyraźnie, zwracając się do jednej osoby, ale na inny temat.]
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Chodź Tymon!
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – No chodź!
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – A wróćcie na swoje miejsca.
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – A powiedzcie mi… a w tym Internecie to… c… No…
D – A ja mogę powiedzieć?
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – No mów, Ni… Nina, co to jest Internet.
D – Aaa… ze się dowiedzieć…
N – Co się można dowiedzieć z Internetu?
D – Abo z zasięgu [niewyraźnie].
N – Z zasięgu Internetu?
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – No mów Nina, ja słucham ciebie. Ciii….
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – No pomyśl [niewyraźnie].

[Aneks, II.D., s. 218–219]

Badania poświadczają w tym wypadku posiadanie kompetencji, którą trzeba poszerzać.

II.3.3.B. Funkcje komunikatów medialnych

O emocjach generalnie trudno jest mówić, a także być może nie jest je łatwo nazywać małym dzieciom, dlatego kompetencja: dziecko „umie rozróżnić przekazy medialne, które wywołują różne emocje, np. strach, smutek, radość" [KK, 27] może nie być łatwa do empirycznej weryfikacji. W czasie badań udało się pozyskać zapis interakcji językowej:

[Podczas innych zajęć i czynności tego samego dnia nauczycielka inicjuje rozmowy z dziećmi na temat radia.]

N – To gdzie jeszcze tego radia słuchacie?... Gdzie słuchacie jeszcze radia?

[Głosy dzieci i nauczycieli nakładają się. Panuje duży hałas.]

N – Gdzie jeszcze słuchacie radia?

D – [niewyraźnie].

N – No [zachęcająco], gdzie słuchałaś?

D – [niewyraźnie] …w sa-mo-cho-dzie u mojego dzia-dzia.

N – A ja kiedyś słuchałam eee… w komputerze! A wy?

D – Ja w sa-mo-cho-dzie.

D – Ja takiego niby j… radia [niewyraźnie] słuchałem słuchowiska, gdzie są o-po-wieś-ci…

N – O! A jakie to to jest? To jakie to słuchowisko?

D – To jest, ja mam Dziubala Burego [*Dziubal Bury*][18] i mi się podoba.

N – I to jest to słuchowisko? Ale to w radio, czy trzeba mieć jakąś płytę do tego?

D – To tseba [niewyraźnie] na komputeze.

N – Aaaa [ze zdziwieniem]. I nie ma obrazków, tylko słychać. Tak?

D – Tak.

[18] *Dziubal Bury* (baśń muzyczna), to baśń muzyczna kierowana do dzieci najmłodszych, widowisko barwne, wesołe i żywiołowe, z dużą ilością łatwo wpadających w ucho piosenek. Musicalowa forma przedstawienia w połączeniu z ciekawą oprawą plastyczną sprawia, że spektakl może być z przyjemnością oglądany przez widza w każdym wieku. Fabuła baśni jest bardzo prosta i łatwa do zrozumienia nawet dla zupełnie małych dzieci. Dobry i zawsze skory do pomocy Maciuś Uśmiechalski wyrusza na spotkanie wiosny i przygody. Na pięknej i kolorowej łące ratuje z opresji barwne motyle i od nich dowiaduje się strasznej wieści: oto na łąkę przybył, gdzieś zza siódmej góry, stwór potężny i posępny – Dziubal Bury, który: „wpadł na pomysł niesłychany, /wiosnę zakuć chce w kajdany!/ Gdy wprowadzi swe zamiary,/ cały świat się stanie szary!/ Wszystko szare! 'Wszystko bure!/ Smutne, głupie i ponure". Maciuś obiecuje przepędzić Dziubala i werbuje leśne zwierzęta i ptaki leśne do swojego wojska. Nagłe pojawienie się Dziubala – wśród grzmotów i błyskawic – przeraża zwierzęta i powoduje ich ucieczkę, ale już po chwili wszyscy są z powrotem. Dziubal jest wrogiem piękna i dobra, trzeba go więc za wszelką cenę – cenę własnego strachu – wypędzić. W takiej sytuacji dobry jest każdy podstęp. Dziubal zjada podsunięty mu bukiet plastikowych kwiatów, mdleje, daje się związać i na koniec wypędzić z łąki. Teraz wiosna znów może panować bez przeszkód, teraz znów uśmiecha się do nas wszystkich cały świat.

D – Ja też tak mam.
N – I o czym są te opowieści?
D – Ja tez tak mam.
D – Eee Dziubalo Bury i… jacyś jesce tam.
N – Yhy, historyjki różne na noc? To się słucha wieczorem tego?
D – Ja zawsze słucham tylko wieczorem.
N – Yhy [ze zdziwieniem].
D – [niewyraźnie]… tylko [niewyraźnie] trochę stra-sne.
N – To są straszne opowieści?
D – Eeee… Moje są stras-ne.
N – O! To ja bym się bała pewnie.
D – O wal-ce Dziu… dziu-bala z Bu-ry.

[Aneks, II.B., s. 201–202]

Zapis obrazuje umiejętność werbalizacji własnych emocji przez dziecko, które uważa, że treści słuchowiska są straszne, co potwierdza posiadanie tej umiejętności i może skłaniać edukatora medialnego do jej pogłębiania.

Według autorów zestawu kompetencji medialnych, dziecko przedszkolne „umie wyrażać swoją opinię o danym przekazie i uzasadnić, dlaczego mu się podoba lub nie, np. »podoba mi się ta bajka, bo te postacie są bardzo zabawne«" [KK, 27]. Przeprowadzone obserwacje pozwoliły na pozyskanie zapisu następującego dialogu:

N – A ty Kuba gdzie słuchasz radia? [niewyraźnie], czy nigdzie?
D – Eee w sa-mo-cho-dzie…
N – Ooo [z zachwytem].
D – i na działce i w domu.
N – Tak? Ty masz na działce radio?
D – Tak.
N – Co tam słyszałeś?
D – Yyy! Muzyke. Jedną.
N – Muzykę?
D – Tak.
N – Podobała ci się ta muzyka?
D – Tak.
N – A jaka to była…
D – [równolegle z nauczycielką] Mojemu bratowi.
N – A jaka to była muzyka?
D – Nie wiem.

D – Jakaś.
N – Ale pol…polska?
D – Eeeee… Tak.
N – To można tańczyć przy tej [niewyraźnie]?
D – Po ukrainowo.
N – Po ukrainowo?
D – No.
N – A można przy takiej muzyce z radia tańczyć?
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Kuba?
D – Co?
N – Można tańczyć podcz… przy takiej muzyce z radia?
D – Yyyyy… widocznie… e tak.

[Aneks, II.B., s. 203–204]

Dziecko potrafi odpowiedzieć na pytanie, czy mu się coś z mediów podoba, czy nie, ale jednocześnie ta interakcja poświadcza konieczność udzielania przedszkolakom pomocy w nabywaniu przez nie umiejętności uzasadniania własnych opinii.

II.3.3.C. Kultura komunikacji medialnej

Zgodnie z prawidłami kultury medialnej dziecko „wie, że zarówno słowa, jak i obrazy mają swoje specyficzne znaczenie, np. wie, że można poinformować kogoś zarówno za pomocą słowa, jak i rysunku. Zna niektóre znaki umowne, np. znaki drogowe, sygnały ostrzegawcze, symbole :-) lub :-(" [KK, 27]. Przedszkolaki bardzo często i dużo rysują, ale nie wiadomo, czy świadomie w ten sposób chcą przekazywać informacje. Już wcześniej przytoczony fragment tekstu ukazuje stosunek dziecka do tej kwestii:

N – Powiedz mi…, bo ja nie słyszałam, bo tutaj… Oli coś tak… zagłusza mi fale. Co dzisiaj Lena usłyszała w radiu?
D – Zeby wyrysować… Yyyy, yyyy. Zeby wyrysować… ten, taki… cały świat.

[Aneks, II.B., s. 205]

Można z tej wymiany dialogowej wywnioskować, że dziecko uważa, iż „można narysować cały świat". Czy to znaczy, że wie, iż za pomocą rysunku można przekazać informacje o świecie, trudno powiedzieć. Myślę, że warto pracować nad kształceniem tej kompetencji.

Kolejną kompetencją odnotowaną w katalogu [*Katalog…*] jest następująca: „zna i rozumie różnice pomiędzy komunikowaniem za pomocą słów i gestów, np. wie, co oznacza gest OK (uniesionego kciuka) lub V, a także, które gesty są uznawane za obraźliwe w jego kręgu kulturowym" [KK, 27]. W trakcie prowadzonych badań nie udało się zaobserwować sytuacji, w której skutkiem obserwowanego przekazu medialnego było wykonanie przez dziecko symbolicznego gestu, ale doszło do następującej interakcji (wcześniej już cytowanej w dłuższym fragmencie):

D – A Maja to mi robi na złość [ze skargą w głosie].
N – Maja, przestań jej robić dzisiaj na złość!
D – Ona mi pokazywała język.

[Aneks, II.A., s. 188]

W czasie zajęć przedszkolnych nauczyciele nieustannie uczą komunikacji oraz zwracają uwagę dzieciom używających obraźliwych gestów. Zdecydowanie warto wykorzystać przekazy medialne do tego, aby pokazać za ich pośrednictwem właściwe i niewłaściwe zachowania komunikacyjne oraz płynące z tychże zachowań konsekwencje.

II.3.4. Kompetencja umiejętności kreatywnego korzystania z mediów

II.3.4.A. Tworzenie

Pierwszą z zaproponowanych w katalogu kompetencji [*Katalog…*] z grupy *Tworzenie* w typie umiejętności *Kreatywnego korzystania z mediów* jest ta, że dziecko „wie, że za pomocą narzędzi medialnych można przygotować zdjęcie, nagranie dźwiękowe, krótki film wideo, rysunek" [KK, 32]. W trakcie przeprowadzania przez nauczycielkę zogniskowanego wywiadu zbiorowego doszło do następującej wymiany dialogowej:

N – Kto? A jak ja tutaj włączyłam z laptopa tą… yyy. To radio, tą audycję, to co tam słyszeliście? Kto chce mi opowiedzieć, czego się dowiedział? Chcesz, N… Nina, powiedzieć? No to powiedz. Ale… Tymon! Nie byłeś, nie wiesz, o czym była audycja. My mieliśmy tutaj dzisiaj komputer. Posłuchaj, co powie Nina. Mów, Nina, głośno.
D – A… A…O takim… o takim panu, co robi nagranie do radio.

[Aneks, II.B., s. 199]

Jak widać, dziecko zdaje sobie sprawę z tego, że aby wyemitować audycję w radiu, trzeba wcześniej przeprowadzić nagranie.

Podczas obserwacji zabawy dzieci po wysłuchaniu przez nie audycji radiowej udało się również pozyskać następujący zapis rozmowy, w dłuższej części już wcześniej cytowanej:

[Dzieci pracują, bawią się, rozmawiają. Ich głosy nakładają się. Nauczycielka rozmawia z dziećmi na rozmaite tematy niezwiązane z mediami. Panuje duży hałas.]

D – [niewyraźnie] …bawimy się w magiczny dom, yyy… w magiczny dom… [niewyraźnie], nagrywamy różne wiadomości, [niewyraźnie]. Nie, w magiczny dom.

[Aneks, II.C., s. 206]

Dziecko wprost nazywa czynność „nagrywania", w którą bawi się w grupie, co świadczy o posiadaniu przez nie wyżej opisanej kompetencji. Warto zatem tę wiedzę dziecięcą wykorzystać do dalszego pogłębiania.

Postulat, aby dziecko znało „niektóre narzędzia, których można używać do tworzenia treści, np. tablet, smartfon, laptop, komputer stacjonarny, aparat fotograficzny, kamera wideo, dyktafon" [KK, 32], wydaje się oczywisty, biorąc pod uwagę rozwój technologii medialnych i nieustanne obcowanie dzieci z tymi narzędziami. Cały problem polega na tym, że liczne opracowania naukowe dowodzą złego wpływu tych urządzeń, a zwłaszcza telewizora, na młode organizmy i wielu rodziców, opiekunów, a nawet nauczycieli czy całe struktury oświatowe starają się radykalnie ograniczać kontakt przedszkolaków z rozmaitymi urządzeniami. Poświadcza tę tendencję choćby następująca transkrypcja interakcji językowej:

N – Yyy… Sonia.

D – Ja… nie mam w domu telewizora, ale [niewyraźnie] i tak zawsze będę oglądała skoki narciarskie i tylko, i tylko i tylko….

[Głosy dzieci nakładają się. Hałas zagłusza wypowiedź dziecka.]

N – Poczekaj, ale się skończyły skoki, to coś innego byś chciała obejrzeć?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Daj powiedzieć Soni.

D – Nie zastanawiałam się nad tym.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie zastanawiałaś się… [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …mama mi nie pozwala [niewyraźnie].

[Aneks, II.C., s. 210–211]

Jednak wiele osób nie zdaje sobie sprawy z tego, że najmłodsze pokolenie zupełnie inaczej już postrzega media, a mianowicie ma problem z rozróżnieniem tak zwanych starych mediów od nowych. Dla dzieci bajka telewizyjna jest po prostu bajką, którą oglądają nie tylko w telewizorze (i to niekoniecznie za pośrednictwem telewizji, ale także w postaci nagrania), ale też w komputerze, tablecie, smartfonie. Niezależnie od woli w tym zakresie dorosłych, dziecko i tak obcuje z przekazami medialnymi, może więc warto nauczyć je już w przedszkolu, pod nadzorem, w sposób kontrolowany, korzystania z tych urządzeń we właściwy sposób. To, w jakim stopniu dzieci mogą znać owe urządzenia, niech zaświadczy przywołany już wcześniej we fragmencie tekst dialogowy oraz fotografie z badań:

[Nauczycielka zmienia temat na związany z robieniem pisanek i zachęca do sprzątania. Dzieci po pewnym czasie zajmują się zabawą. Nauczycielka podchodzi do tych, które zrobiły papierowe laptopy.]

N – Co tu macie?

D – Lap-top.

N – Jak się z tego korzysta?

[Głosy dzieci nakładają się. Dzieci pokazują nauczycielce papierowe laptopy i imitują pisanie, stukając palcami po papierowych klawiaturach.]

N – Powiedz mi [niewyraźnie], jak… z tego laptopa się korzysta.

D – [niewyraźnie] …z tego guzika!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – O! [ze zdziwieniem].

D – A tutaj jest chyba telefon.

N – [niewyraźnie] …twój telefon?

D – A ja mam tutaj [niewyraźnie] telefonowy…!

N – Co masz?

D – Łącnik telefonowy.

N – Pokaż.

[Nauczycielka ogląda. Dziecko przykłada kawałek papieru do ucha.]

N – Yhy… [ze zrozumieniem]. Fajnie. To ty, Frania, też masz łącznik?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ale… ale ma dwa telefony… Gdzieś jednego [niewyraźnie].

N – A do kogo dzwonisz, Frania?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Gdzie?

D – Do bab-ci zadzwo-nie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

[Nauczycielka porusza inny temat, niezwiązany z mediami.]

N – Pokaż, Frania! [niewyraźnie] A co widać na twoim laptopie? Co się wyświetla?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Z tej bajeczki?

D – Tak.

N – Faj-nie… Ale to y… wyświetla się… jest na… bardzo ładnie… To jest yyy…film, teraz, czy obrazki tylko z tej książki?

D – Film.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Film. Fajnie.

[Dalsza rozmowa dotyczy książek.]

N – To dobrze. To pracujcie… na laptopach sobie, pracujcie.

[Dalsze rozmowy dotyczą tematów niezwiązanych z mediami.]

[Aneks, II.D., s. 223–224]

Fot. M. Jędrejek, *Laptop z papieru*

Dzieci na tyle znają takie urządzenie jak laptop, że nie tylko potrafią wykonać jego papierową replikę, ale także potrafią imitować postulowane w katalogu [*Katalog*…] tworzenie na nim treści oraz twórczo połączyć je z innym urządzeniem, tu z telefonem, co jest rozwiązaniem technologicznie nowatorskim i pewnie bardzo przyszłościowym. Świadczy to o ogromnym potencjale kreatywnym przedszkolaków, który warto wykorzystywać i rozwijać.

Kolejne wymienione kompetencje: dziecko „wie, że nowoczesne narzędzia mogą pełnić wiele funkcji jednocześnie, np. tablet można wykorzystać do rysowania, jako aparat fotograficzny, kamerę wideo, edytor tekstu, komunikator wideo, platformę do gier itp., a aparat fotograficzny najczęściej pozwala na nagrywanie wideo" [KK, 32] oraz „umie samodzielnie korzystać z medialnych narzędzi, np. dzięki aplikacjom zainstalowanym na tablecie lub na komputerze (foto, wideo, rysunek, dźwięk)" [KK, 32] stanowią uzupełnienie pierwszej kompetencji w tej grupie. Dlatego też powyższe przykłady posiadanych przez dzieci umiejętności i konkluzje dotyczące ich wykorzystywania oraz rozwijania dotyczą generalnie kompetencji tworzenia.

II.3.4.B. Przetwarzanie

Pierwsza zaproponowana kompetencja w grupie „Przetwarzanie" jest taka, że dziecko „wie, że proste treści medialne można przetwarzać" [KK, 32], druga zaś, że „próbuje przy użyciu prostego oprogramowania modyfikować zdjęcie lub grafikę, np. bawi się programami do modyfikacji zdjęć lub narzędziem do rysowania" [KK, 32]. Badania przeprowadzone w jednej grupie przedszkolnej nie potwierdziły wprost posiadania tej wiedzy przez dzieci, które nie miały możliwości tym się zajmować w czasie zajęć, a prowadzone z nimi rozmowy nie dotyczyły przetwarzania przez przedszkolaki treści medialnych. Można jedynie domyślać się posiadania tej wiedzy i umiejętności dzięki wykonaniu przez grupkę dzieci laptopów i pozorowaniu przez nie różnych czynności podczas zabawy. Wydaje się zatem, że warto zbadać stopień posiadania tych kompetencji przez dzieci, aby je wdrażać bądź ugruntowywać.

II.3.4.C. Prezentowanie

W katalogu [*Katalog*…] znajduje się zapis: dziecko „pokazuje osobie dorosłej lub grupie rówieśników (przy pomocy nauczyciela, animatora, rodzica) efekty prób samodzielnego tworzenia i przetwarzania komunikatów, np. zdjęcie z dorysowanymi lub doklejonymi elementami, obraz cyfrowy z dorysowanymi w określonej aplikacji elementami itp." [KK, 32]. Takie zachowania potwierdza znów frag-

ment interakcji, czyli transkrypcja rozmowy nauczycielki na temat wykonanych przez dzieci makiet laptopów. Kompetencję zawartą w grupie „Prezentowanie" z pewnością warto „dopracowywać".

II.3.5. Kompetencja znajomości etyki i wartości w komunikacji i mediach

II.3.5.A. Komunikacja i media jako przedmiot refleksji etycznej

Według autorów katalogu kompetencyjnego [*Katalog*…], jest bardzo dobrze, jeśli dziecko „umie na podstawowym poziomie rozróżnić dobro i zło w mediach i komunikacji, np. potrafi wskazać złe postępowanie bohatera oglądanego filmu" [KK, 41]. Czy przedszkolaki mają taką umiejętność? Oto potwierdzający jej posiadanie przez badane dziecko fragment tekstu dialogowego pozyskanego w czasie przeprowadzania z nim przez nauczycielkę pogłębionego wywiadu indywidualnego:

N – Czy dowiedziałeś się czegoś ciekawego z gazety albo z radia, albo z telewizji?
D – Eee…
N – A może z komputera?
D – Troche.
N – Yhy.
D – Z komputera bardzo, a z telewizji nie.
N – I czego się dowiedziałeś?
D – E… Ze opony śmiedzące… ze… się on robi się takie śmieszne rzeczy i on e [niewyraźnie] kolegą [niewyraźnie].
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Tą śmietanką? To jest jakiś program?
D – To jes pan Śmietanko to jest śmietan-ta-ką [niewyraźnie].
N – I co robi ten pan Śmietanka?
D – Pan Śmietanko jest fajny, ale… on zawsze…, on zawsze jest taki fajny i… robi zawsze takie [niewyraźnie].
N – Yhy.
D – Bardzo dużo się od niego dowiedziałem.
N – Tak?
D – Tak.
N – Na przykład?
D – Takich grzecznych rzeczy…
N – Jakie na przykład?

D – E… Po-pro-si [niewyraźnie] rze-czy… Wszystkie miłe rzeczy!
N – A czego się dowiedziałeś najbardziej od niego?
D – Że on e. Że on eee… Że on jest miły.
N – Yhy.

[Aneks, Wywiad 4 z nagrania, s. 230–231]

Wydaje się, że ćwiczenie kompetencji określania zachowań bohaterów prezentowanych przekazów w kategoriach dobra i zła mogłoby się odbywać nie tylko na podstawie tekstów z publikacji książkowych, do czego obligują podstawy programowe na wszystkich etapach edukacyjnych, ale także na podstawie przekazów z tak zwanych nowych mediów, które są obecnie najczęściej odbieranymi treściami przez pokolenie „Z". Zamiast podejmować próby całkowitego udaremniania dzieciom obcowania z tego rodzaju przekazami, z intencją chronienia ich przed przyswajaniem złych wzorów, być może lepiej pod kontrolą oswajać dzieci z nimi, ćwicząc choćby opisaną w tym punkcie kompetencję.

II.3.6. Kompetencja znajomości zasad bezpieczeństwa w mediach

II.3.6.A. Ochrona prywatności i wizerunku

To, że dziecko „umie zakomunikować, że się wstydzi i nie chce uczestniczyć w danej sytuacji komunikacyjnej, np. nie chce być nagrywana/y lub fotografowana/y, nie chce rozmawiać przez telefon" [KK, 47], jest w dzisiejszych czasach nadzwyczaj cenną umiejętnością wpisującą się w zakres asertywności. Nabywanie tej kompetencji jest postulowane przez psychologów od dawna i dotyczy ludzi w każdym wieku. Wydaje się zatem jak najbardziej uzasadnione uczenie również dzieci przedszkolnych odmawiania. Przywoływane w tym opracowaniu badania nie potwierdzają takiej kompetencji wśród dziewczynek i chłopców z konkretnej grupy, co oznacza, że warto ją wdrażać.

II.3.6.B. Bezpieczeństwo komunikacji, pracy i transakcji

Następną kompetencją wyszczególnioną przez twórców katalogu [*Katalog*…] jest to, że: chłopiec/dziewczynka „umie zakomunikować, że dana treść budzi w nim/niej strach lub poczucie zagrożenia" [KK, 48]. W czasie przeprowadzania przez nauczycielkę pogłębionego wywiadu indywidualnego z dzieckiem na jej pytanie: „Czy rozmawiałeś/rozmawiałaś (z kimś) w domu o ciekawej rzeczy (znanej) z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu? (z kim i o czym?)" dziecko odpowiedziało:

D – Rozmawiałam w domu o strasznym filmie i uciekłam do pokoju.

[Aneks, Wywiad 7 z rękopisu, s. 225]

Trudno wywnioskować, czy dziecko zakomunikowało wprost swój lęk, ale z pewnością wyraziło to ucieczką. Kwestia werbalizacji swoich emocji jest równie ważna dla skutecznego komunikowania jak umiejętność asertywności. Istnieje bezwzględna konieczność wdrażania tej kompetencji już na etapie przedszkolnym, co potwierdziły choćby te badania.

Przywołane tutaj eksploracje nie udowodniły posiadania przez przedszkolaki również takiej kompetencji: dziecko „wie, że może poprosić dorosłego o pomoc lub interwencję (np. wyjście z kina, wyłączenie filmu, przerwanie gry)” [KK, 48]. Wiedzę tę również trzeba dzieciom koniecznie przekazywać.

II.3.6.C. Nadzór nad siecią

Według autorów katalogu [*Katalog*…] chłopiec/dziewczynka „wie, że powinien/powinna korzystać z telewizora i internetu tylko pod nadzorem rodziców i opiekunów” [KK, 48]. Czy bez podejścia programowego do edukacji medialnej taką wiedzę mają przedszkolaki? Jej posiadanie dokumentuje następująca interakcja językowa:

N – Yyyy… Czy czasami w domu oglądacie takie obrazki w gazetach?
D – Nie.
D – Ja nie.
N – Nie oglądacie w takich? A w innych gazetach?
D – Taaak.
N – Powiedz, Soniu.
D – Nie, ja nie oglądam… [dalej niewyraźnie].
D – Mama mi nie po-zwa-la [stwierdzając, bez żalu w głosie].
D – Ja o-glon-dam.
D – A mama mi moja pozwala [z tonem sugerującym chwalenie się].

[Aneks, II.A., s. 185]

Ten tekst udowadnia, że dziecko wie, że nie może czytać czasopism.
I jeszcze jeden przykład:

N – […] Gdzie najczęściej oglądacie telewizję?
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – Ja u dzia-dzia Jó-zia [niewyraźnie] i to na-wet skoki narciarskie cza-sa-mi.

N – O! Proszę bardzo!
D – A sko-ki pra-wie zaw-sze.
N – A Nina? Nie Nina, tylko… Lena? Gdzie najczęściej ogląda telewizję?
D – U dziad-ka… i bab-ci i tez sko-ki.
N – U dziadka i u babci? Wtedy też oglądasz skoki… i bajki? Tak?
D – Tak.
N – Aha.
D – Ja oglądam w domu.
N – A…
D – [niewyraźnie] …i u babci.
[Głosy dzieci nakładają się.]
[Aneks, II.C., s. 209]

Dzieci stwierdzają, że oglądają telewizję u dziadków, można więc przypuszczać, że robią to razem z nimi, ale tej pewności nie ma. Dialogi te potwierdzają zatem konieczność wdrażania bądź pogłębiania posiadania wiedzy o konieczności korzystania z mediów pod nadzorem osób dorosłych i odpowiedzialnych.

II.3.6.D. Uzależnienia i higiena korzystania z mediów

Dziecko z postulatywnych wytycznych katalogowych [*Katalog*…] „wie, że rodzice lub opiekunowie decydują o wyborze i czasie korzystania z mediów dla dobra dziecka" [KK, 48]. O tym, że kompetencja ta ujawniła się w werbalizacjach badanych przedszkolaków, świadczą choćby przywołane wcześniej dialogi z grupy „Kompetencji znajomości zasad bezpieczeństwa w mediach", ale, podobnie jak inne wiadomości, powinna być powtarzana i poszerzana.

II.3.7. Kompetencja znajomości prawa w komunikacji i mediach

II.3.7.A. Rodzaje, źródła i praktyka stosowania prawa w kontekście mediów

Jako pierwsza w tej grupie znalazła się wiedza o tym, „co znaczy zobowiązać się do czegoś, umówić się na coś; [dziecko] rozumie konieczność przestrzegania ustalonych zasad postępowania i sumiennie wykonuje powierzone obowiązki. Np. gdy obieca mamie, że posprząta zabawki w pokoju, powinien/powinna to zrobić zgodnie z daną obietnicą" [KK, 58]. Wydaje się, że w zapisie chodzi o to, iż odbiór przekazów medialnych nie zabiera dziecku czasu przeznaczonego na wywiązanie się z obietnic, przyrzeczeń czy ustaleń. Przeprowadzone badania nie udokumen-

towały posiadania przez dzieci tej kompetencji, więc warto ją wdrażać, i to już od najwcześniejszego, przedszkolnego etapu edukacyjnego.

Druga uwzględniona tu kompetencja jest taka, że dziecko „wie, że istnieją określone reguły dobrego zachowania w stosunku do innych osób, panuje nad agresywnymi zachowaniami w sytuacjach konfliktowych. Wie, że np. nie należy obrażać innych dzieci, stosować wobec nich przemocy czy zabierać cudzych przedmiotów bez pozwolenia" [KK, 58]. Do uświadamiania dzieciom podstaw współżycia społecznego nie trzeba specjalnych zajęć z zakresu edukacji medialnej i nauczyciele wykorzystują w zasadzie wszelkie sytuacje do wdrażania tych umiejętności swoim podopiecznym. Jednakże edukacja medialna może pełnić rolę służebną w tym zakresie, oferując wiele przykładów rozmaitych zachowań, które można z dziećmi omawiać, pokazując jednocześnie ich konsekwencje. Jednym z przykładów może być choćby zaprezentowany w czasie przeprowadzania przywoływanych tu badań audytoryjnych film z serii „Domisie" pod tytułem *Domisiowa gazeta* [*Domisie: Domisiowa gazeta*], w którym została zobrazowana sytuacja porwania Ślimaka przez Strachowyja i chęci zabrania Ślimakowi jego domku.

Strachowyj: Co on takiego ma w tym swoim domku?

[Strachowyj śpiewa piosenkę.]

Strachowyj: Chciałbym być ślimakiem, mieć mieszkanko takie, które zawsze wszędzie blisko ze mną będzie. Uuu...! Smutno dziś sobie wyję, bo jestem Strachowyjem, a taki ślimak, bim bam bom, zawsze ze sobą ma swój dom [śpiew].

Strachowyj: Bubooo... [do Puchacza, który śpi]. Bubo! [Puchacz śpi dalej]. Obudź się! E [machając ręką]. Ciągle śpi to ptaszysko. Nawet trzęsienie ziemi cię nie obudzi. Będę musiał się sam dowiedzieć, co takiego ma w tym domku. No... Nosi go cały czas przy sobie. Musi być coś naprawdę niezwykłego. Wiem! Wiem, on ma w domku skarb! Bubo, Bubo! Słyszysz?! On ma w domku! skarb... [z przejęciem].

[Puchacz niewyraźnie mówi przez sen.]

Strachowyj: Ma w domku skarb. No tak. Ma skarb. No bo po co by go cały czas nosił przy sobie.

[Strachowyj śpiewa piosenkę.]

Strachowyj: Chciałbym być ślimakiem, mieć mieszkanko takie, które zawsze wszędzie blisko ze mną będzie. Uuu... uuu...! Smutno dziś sobie wyję, bo jestem Strachowyjem, a taki ślimak, bim bam bom, zawsze ze sobą ma swój dom [śpiew].

Strachowyj: Ha! [z entuzjazmem]. Ale tylko jak jak ja się przekonam, że on ma w tym domku skarb. A! Wiem, muszę go złapać [do Puchacza, który cały czas śpi.]. Tak jest, muszę złapać Ślimaka. Śli-macz-ku... Śli-macz-ku...!

[Strachowyj odbiega, nawołując Ślimaka.]

[Aneks, I.C, s. 170]

Samo w sobie badanie naukowe zatem, a właściwie użyte w nim treści medialne mogą w tym wypadku stanowić źródło przykładów do wykorzystania w celu przećwiczenia konkretnych kompetencji podczas omawiania z dziećmi obejrzanego przez nie filmu.

II.3.7.B. Media a prawa człowieka, obywatela i dziecka

Na pytanie o to, czy dziecko przedszkolne „wie, że dzięki mediom może się komunikować z innymi ludźmi na odległość, np. przesłać zdjęcie pocztą elektroniczną, napisać e-mail do kolegi mieszkającego w innym mieście" [KK, 58], może odpowiedzieć następujący dialog, który zostaje tu przywołany po raz kolejny:

[Nauczycielka ogląda papierowy laptop. Dziecko przykłada kawałek papieru do ucha.]
N – Yhy… [ze zrozumieniem]. Fajnie. To ty, Frania, też masz łącznik?
D – [niewyraźnie].
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – [niewyraźnie].
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – Ale… ale ma dwa telefony… Gdzieś jednego [niewyraźnie].
N – A do kogo dzwonisz, Frania?
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Gdzie?
D – Do bab-ci zadzwo-nie.
[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.D., s. 223–224]

Dziecko wprawdzie bawi się w telefonowanie, ale w ten właśnie sposób dowodzi, że wie, na czym polega komunikowanie się na odległość. Te wiadomości właśnie należy w przedszkolu pogłębiać.

Kolejna kompetencja uwzględniona w katalogu [*Katalog*…] jest taka, że dziecko „wie, że należy powiadomić rodziców lub opiekunów, jeśli podczas korzystania z mediów spotka się z nieprzyjemną sytuacją, np. gdy trafi w internecie na zdjęcia lub filmy pokazujące przemoc wobec innych ludzi czy zwierząt lub gdy zauważy, że ktoś udostępnił jego/jej dane (imię, nazwisko, adres czy zdjęcie) bez jego/jej zgody" [KK, 58]. Drugi przywołany tu przykład chyba zasługuje na specjalne potraktowanie i należy wiedzę tę przekazywać dzieciom możliwie najwcześniej. Pierwszy z przykładów stanowi opis sytuacji, w jakiej znalazło się jedno z dzieci z badanej grupy, a świadczy o tym następująca rozmowa w czasie przeprowadzania z nim przez nauczycielkę pogłębionego wywiadu indywidualnego:

N – Czy rozmawiałeś/rozmawiałaś (z kimś) w domu o ciekawej rzeczy (znanej) z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu? (z kim i o czym?). (alternatywnie: Dokończ zdanie: „Dowiedziałem/am się czegoś ciekawego z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu i powiedziałam/em w domu...”).
D – Słyszałem o bandytach robili złe rzeczy.

[Aneks, Wywiad 5 z rękopisu, s. 225]

Z tego krótkiego dialogu można wywnioskować, że dziecko powiadomiło opiekuna o nieprzyjemnej sytuacji, o której się dowiedziało z mediów. Przeprowadzone eksploracje potwierdziły, że kompetencja ta nie jest dziecku obca, ale trzeba ją rozwijać.

II.3.7.C. Prawa wyłączne i monopole intelektualne

Następny typ wiedzy, którą powinny posiadać przedszkolaki, jest taki: dziecko wie, iż „każde dzieło ma autora(ów), np. umie wskazać, że to rysunek Kasi, a ten wierszyk wymyślił Tomek; potrafi pokazać, które elementy wspólnego rysunku narysowała jaka osoba” [KK, 59]. I jest to następna kompetencja, której wdrażanie czy rozwijanie odbywa się bez obecności edukacji medialnej w przedszkolach, a owa edukacja mogłaby wspomagać działania nauczycieli. Oto partia dialogowa świadcząca o tym:

N – Jeden robocik. O tych robotach czytałam, ale coś jeszcze było? Tylko było o robotach? Gdzie te roboty były?
D – Na kartce.
N – Na kartce, dobrze.
D – Lysowała je.
N – Dziewczynka rysowała, tak? Roboty?
D – W sko-le.
N – W szkole. Tak. Co jeszcze tam widzieliście? A jak myślicie, czy…

[Hałas, dzieci mówią jednocześnie.]

[Aneks, II.A., s. 188]

Badania potwierdzają przydatność kontaktu z przekazami medialnymi do rozwijania tego rodzaju kompetencji.

Dalej w *Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych* [*Katalog*…] wymieniony jest zestaw zapisów, mianowicie takich, że dziecko: • „wie, że nie powinno przypisywać sobie cudzych dzieł, np. potrafi się przyznać, jeżeli ktoś pomógł mu/jej coś narysować” [KK, 59]; • „wie, że o publikacji decyduje

autor, np. sam/sama może zadecydować, kiedy rysunek jest gotowy i kiedy pokazać go kolegom" [KK, 59]; • „wie, że może określić sposób, w jaki inni będą korzystali z jego utworu, np. pozwolić innym na dorysowanie czegoś do rysunku albo oczekiwać, że inni nie będą tego robić" [KK, 59]; • „odróżnia tworzenie od korzystania z dzieł i wie, że czynności te mogą się przenikać, np. odróżnia samodzielny rysunek od wypełnienia gotowej kolorowanki; oglądanie przedstawienia od wymyślania bajki, którą potem opowiada" [KK, 59]; kompetencje te nie znalazły jednak odzwierciedlenia w przeprowadzonych badaniach dotyczących skutków odbioru przekazów medialnych w zachowaniach językowych dzieci. Wynika to prawdopodobnie z faktu, że eksploracje koncentrowały się na obserwacji werbalnych efektów odbioru, a nie na obserwacji innego typu zachowań grupowych przedszkolaków.

II.3.7.D. Regulacje działalności operatorskiej w mediach (prawo telekomunikacyjne, radiofonia i telewizja, prawo prasowe, świadczenie usług drogą elektroniczną)

Następną konkretną kompetencją jest wiedza dziecka o tym, „że »za« różnymi mediami stoją konkretne osoby (dziennikarz, autor, reżyser, wydawca, redaktor itp.)" [KK, 59]. Taka wiedza zdecydowanie powinna być przekazywana w ramach programowej edukacji medialnej, której w przedszkolach nie ma, tymczasem korpus tekstowy pozyskany w wyniku przeprowadzonych eksploracji zawiera następujący dialog:

N – Kto? A jak ja tutaj włączyłam z laptopa tą… yyy. To radio, tą audycję, to co tam słyszeliście? Kto chce mi opowiedzieć, czego się dowiedział? Chcesz, N… Nina, powiedzieć? No to powiedz. Ale… Tymon! Nie byłeś, nie wiesz, o czym była audycja. My mieliśmy tutaj dzisiaj komputer. Posłuchaj, co powie Nina. Mów, Nina, głośno.

D – A… A…O takim… o takim panu, co robi nagranie do radio.

[Aneks, II.B., s. 199]

Dziecko zatem wie, że „za" nagraniem radiowym ktoś stoi. Podobną wymowę ma również fragment interakcji:

N – No… Nie wiem właśnie, jak się nazywa taka osoba, która pracuje w gazecie.

D – Stra-cho-wa…

N – O!

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Moja mama… współpracuje dobrze…

N – Kto?

D – Moja mama współpracuje dob-rze…

N – W gazecie?

D – No.

N – Yhy. I co tam ma? Jakie ma zadania tam?

D – Pi-sać ga-ze-ty.

[Aneks, II.C., s. 213]

Powyższe dialogi świadczą o potencjale wiedzy dzieci. One rozumieją, na czym polega praca w określonych mediach, ale nie potrafią sprecyzować tych czynności ani prawidłowo nazwać pracowników. Badania potwierdzają więc konieczność poszerzania wiedzy dzieci w tym zakresie, ale także mogą stanowić źródło inspiracji do wykorzystania dla nauczycieli. Wspomniany już film *Domisiowa gazeta* [*Domisie: Domisiowa gazeta*], stanowiący podstawę do prowadzenia rozmów badawczych nauczycielki z dziećmi, znakomicie nadaje się do wdrażania niniejszej kompetencji choćby z tego powodu, że bohaterowie poznają znaczenie słowa „redaktor" i zaznajamiają się z zasadami redakcji czasopisma.

Kolejne dwie kompetencje w tej grupie są następujące: dziecko • „wie, że istnieją specjalne rodzaje mediów przeznaczone dla dzieci (np. dziecięcy program TV)" [KK, 59] oraz • „wie, że niektóre programy są dla dzieci starszych (np. różne rodzaje kreskówek)" [KK, 59], i znalazły odzwierciedlenie choćby w następujących interakcjach, zapisanych dzięki badaniom z zakresu *audiens studies*:

N – […] Majka, ty czytasz gazety?

D – Nie, ale takie dla dzie-ci tam są na-gro-dy…

N – No…

D – …i można je za-kła-dać.

N – Yyyy… A ja-ka… to jest gazeta?

D – Eeee… Mari tu ponio.

N – To o czym jest ta gazeta?

D – [niewyraźnie] Jak mogę rozpakowywać…

D – Ej! Nie maż mnie, Nina!

[Cały czas w tle słychać hałas, głosy dzieci nakładają się.]

N – Poczekaj, powiedz, jestem ciekawa.

D – Eee… Tam mogą być tam niespodzianki. Można odpakować…, a później można zakładać je nawet o od tego można piękniej wyglądać.

N – A to ty sama czytasz, czy ktoś ci czyta tą gazetę?

D – Mama mi czyta, a ja oglądam.

N – Aha.

D – Mam takie książki, moge jak usne, mama mi czyta książki, bajki, takie książki, bajki, potem mi się od tego robi dobij dzień.

[Aneks, II.C., s. 186–187]

N – […] A wiadomości jakichś słuchacie?

D – Ja tylko wiadomości w te-le-wi-zo-ze i w ra-diu casami słu-cham [przez nos].

N – Tak? Ale takich dla dzieci czy też dla dorosłych?

D – Ja… tylko dla dorosłych.

N – Yhy.

D – Ja też.

[Aneks, II.B., s. 202]

Z tekstów tych wynika, że dzieci odróżniają przekazy medialne dla dzieci od przekazów dla osób starszych, ale niekoniecznie są odbiorcami jedynie przeznaczonych dla najmłodszych. Ich wiedzę w zakresie tychże kompetencji należy zatem poszerzać.

Ostatnią zaproponowaną przez autorów kompetencją w grupie jest mówiąca, że dziecko „umie rozpoznać reklamę” [KK, 59]. Badania wykazały, że z tym dzieci nie mają najmniejszego problemu. Oto przykład:

[Nauczycielka włącza internetową reklamę „Kubusia”, którą dzieci, siedząc w ciszy, oglądają na ekranie laptopa. Część dzieci porusza się w rytm melodii.]

D – [niewyraźnie].

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Dzisiej tyle.

[Głosy dzieci nakładają się. Niektóre z nich śpiewają na melodię z reklamy.]

N – Co to jest, Szymon? Ciii…

D – Reklama!

D – Reklama.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ciii… To jest reklama?

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Skąd wiesz?

D – Eeee, no bo ja to oglądałem niedawno.

N – Gdzie?

D – W telewizorze była reklama.

N – Tak?

D – Ja też.

D – Ja też.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Co ty Majeczka mówisz? Ale ja krzy…!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Reklama?

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy. A co to jest ta reklama?

D – [niewyraźnie] ta reklama [niewyraźnie] trzy, pięć minut.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A na co te trzy, pięć minut trzeba czekać?

D – [niewyraźnie] …na bajke!

N – Aaa…

D – Albo na [niewyraźnie].

N –Ta rek… Tak? Ta reklama jest, a później trzeba czekać na bajkę albo na film?

D – Taaak [chóralnie].

D – Tak.

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Trzy, pięć minut?

[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.D., s. 216–217]

Dzieci natychmiast rozpoznają reklamę, należałoby natomiast uzupełnić kompetencję „rozpoznawania" o kompetencję „odporności" na nią, warto uczyć dzieci „nieulegania" reklamodawcom. W wyniku przeprowadzenia pogłębionego wywiadu indywidualnego z dzieckiem został zapisany następujący dialog:

N – A powiedz mi… Jak jesteś w sklepie z mamą albo z tatą… albo z dziadkiem… to czy kiedyś była taka sytuacja, że poprosiłeś ich o to, żeby ci coś kupili, co widziałeś eee na przykład w gazecie, w telewizji albo w Internecie?

D – Tak! Kupili mi figurkę z pana Śmietanki z normal-ne-go [niewyraźnie].

N – Yhy. To jaki to jest normalny?

D – Normalny to s kimś, aaa… pan Śmietanka, to pan Śmietanka.

[Aneks, Wywiad 4 z nagrania, s. 232]

Ten przykład potwierdza, że dzieci ulegają reklamom i warto im uświadomić pewne mechanizmy manipulacji, aby wzmocnić kompetencje medialne.

II.3.7.E. Prawa osób niepełnosprawnych

W tej grupie znajduje się spis konkretnych kompetencji, takich jak: • „[dziecko] wie, że wszyscy, także osoby niepełnosprawne, mają równe prawo do korzystania z mediów" [KK, 60]; • „wie, że osoby niepełnosprawne mogą mieć trudności w korzystaniu z mediów oraz że trudności te mogą mieć różny charakter w zależności od rodzaju i stopnia niepełnosprawności. Potrafi wskazać przykłady różnych rodzajów niepełnosprawności i wynikające z nich ograniczenia, wie np., że niedosłysząca babcia musi nastawiać głośniej telewizor, a tata zakłada okulary do czytania gazety" [KK, 60]. Niestety przeprowadzone eksploracje nie dokumentowały zakresu posiadania przez dzieci wiedzy na wymienione tematy.

II.3.7.F. Ochrona danych osobowych i dóbr

Autorzy katalogu [*Katalog*…] napisali, że dziecko • „wie, że nie należy mówić i pisać o sobie i o rodzinie bez potrzeby, np. nie mówi obcym osobom, gdzie mieszka lub jaki samochód mają rodzice" [KK, 60]. Konieczność wdrażania tej kompetencji lub jej ugruntowywania jest niezwykle istotna z powodu dbałości o bezpieczeństwo najmłodszych, biorąc pod uwagę to, że dzieci bardzo lubią chwalić się i przechwalać:

N – A… teraz musicie mi przypomnieć, bo znowu zapomniałam, gdzie wy najczęściej słuchacie radia?
D – W au…
D – W samochodzie i w domu.
D – W samochodzie i aucie i je… i jeszcze w kuchni.
N – Yhy…
D – I jeszcze u cioci Karoliny.
D – Ja w sa… w samochodzie i eee… i w moim domu.
N – Dobrze. Ale… A kiedy…?
D – [niewyraźnie] …w swoim pokoju!
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Ciiii….
D – W moim nowym [z podkreśleniem „nowym"] domu.
D – Ale nie chodzi o to „u kogo", ale gdzie [niewyraźnie]...

[Aneks, II.B., s. 204]

Eksploracje udokumentowały chwalenie się dziecka nowym domem.

[Nauczycielka wchodzi w dialogi z innymi dziećmi na tematy niezwiązane z mediami. W pewnym momencie znów zwraca się do dziecka z pytaniem o telewizję.]

N – [niewyraźnie] …to co będziesz oglądać w telewizji?
D – Nie wiem.
N – Ale co byś chciała?
D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Słucham?!
D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Masz takie znaczki?
D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – [niewyraźnie] …puścić te bajki?
D – W telewizji.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy.
D – Tam mam nagrane.

[Dalsza rozmowa prowadzona jest niewyraźnie wśród nakładających się głosów.]

N – [niewyraźnie] …oglądałeś te Domisie.
D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci i nauczycielki nakładają się.]

N – [niewyraźnie] …w domu na laptopie też można obejrzeć?
D – Nie [niewyraźnie] oglądam sobie na swoim tablecie [niewyraźnie].
N – To jest… Aha… To wtedy inaczej wygląda, tak?
D – Ale [niewyraźnie] taki wiel-ki.
N – Yhy.
D – Nawet gdy jak-bym mo-gła e, jak bym e chcia-ła e w dłu-giej dro-dze do cio-ci w Gdań-sku bym chcia-ła coś po-og-lon-dać, to mo-gę przy-cze-pić so-bie na… na fotel ta-ty, żeby og-lon-dać.
N – W czasie podróży? Tak? O! On będzie działał w samochodzie?
D – I… I jak gdzieś ja-de, jak gdzieś jade, to eee w coś takiego, taki zegarek, ze-by, ze-by pokazuje, gdzie sie je-dzie.
N – Taka nawigacja.
D – Y… Y…

N – Zegarek? Tak?

D – Nie ta-ki ze-ga-rek na ren-ke [niewyraźnie].

N – U? [ze zdziwieniem].

D – [niewyraźnie].

N – Na-prawdę? Nie widziałam. Czyli w sumie może najczęściej oglądasz… taki… taką telewizję w samochodzie? [niewyraźnie] Czy w domu?

D – W telewi… [niewyraźnie].

[Uwagę nauczycielki odwraca przyjście opiekunów po dzieci. Dialog o telewizji urywa się.]

[Aneks, II.C., s. 214–215]

Z tych rozmów wynika, że dzieci przekazują nauczycielce i rówieśnikom informacje o odbywanych podróżach oraz o posiadanych przez rodziców urządzeniach technicznych w samochodach, o ich wyposażeniu, czyli również zasobności.

Na mocy przykładów dokumentacyjnych pozyskanych w czasie badań należy z całą stanowczością stwierdzić, że potwierdzają bezwzględną konieczność kształcenia w dzieciach kompetencji zachowywania dyskrecji, zwłaszcza w kwestiach dotyczących spraw osobistych, rodzinnych, majątkowych.

II.3.8. Kompetencja znajomości ekonomicznych aspektów działania mediów

II.3.8.A. Rynek mediów i elementy polityki medialnej

„Na podstawie znanych mu/jej bajek, gier itp. umie podać przykłady: − bajki do oglądania w telewizji, kinie, internecie; − bajki do słuchania w radiu, na audiobooku; − historyjek, które może obejrzeć lub przeczytać w czasopiśmie dziecięcym; − gry internetowej, kolorowanek zamieszczonych w internecie” [KK, 70] – oto skonkretyzowana kompetencja, którą powinien posiadać przedszkolak. Czy przeprowadzone badania potwierdziły, że dzieci klasyfikują przekaz jako możliwy do odtworzenia na określonym urządzeniu? Ukazuje to odpowiedni fragment tekstu:

N – Do… Domisie? Znacie tą bajkę?

D – Tak.

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się. Słychać liczne potwierdzenia.]

N – Yhy!

D – O-glon-da-łam… o-glon-da-łam w skle-pie.

N – Tak?

D – Ja… [niewyraźnie].

D – A ja og-londałam na Pol-sa-cie.

N – Posłuchajcie mnie… Posłuchajcie mnie… Oli i Frania… Oli! Franka, pamiętasz, jaką mieliśmy umowę? I co, zrywasz ją.

[Panuje cisza.]

N – Oli się umawiał wtedy, nie, i on cię do złego namawia.

[Panuje cisza.]

N – Chodź. A powiedzcie mi, a na jakim urządzeniu oglądaliśmy te Domisie?

D – Na kom-pu-te-ze [chóralnie].

D – Na lap-to-pie!

N – Na laptopie? Na komputerze. Yhy. A w domu… a w domu…na na czym… na jakim urządzeniu oglądacie?

D – Na laptopie!

D – Na telewizorze!

D – Na telewizorze!

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Na telewizji!

N – W telewizji? Oglądacie? [niewyraźnie]

D – Na tab-le-cie albo na kom-pu-te-ze.

N – Yhy.

D – Lub na ścianie!

N – Yhy.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …wsystkie fijmy.

N – [z westchnieniem] O jej.

D – A ja mogę powiedzieć? [niewyraźnie] … na telefonie.

N – O! Na telefonie można!

D – Najlepiej na tab-le-cie.

N – Tak?

D – Taaak.

D – Ja mam tablet i… [niewyraźnie].

N – I co masz Maja?

[Głosy dzieci nakładają się.]

[Aneks, II.C., s. 207–208]

Odpowiadając na wyżej zadane pytanie, trzeba powiedzieć, że niekoniecznie, a kompetencja ta wydaje się nieoczywista. Jak już wcześniej zostało to opisane i udokumentowane, dzieci przedszkolne inaczej postrzegają media. Jako przynależne do

pokolenia „Z" nie rozpoznają starych i nowych mediów, gdyż wiedzą, że to, co można zobaczyć w kinie czy w telewizji, również można obejrzeć w komputerze typu laptop, tablet czy smartfon za pośrednictwem Internetu lub w postaci nagrania itp. Wdrażanie niniejszej kompetencji powinno odbywać się chyba w formie zmodyfikowanej, uwzględniającej możliwości dzieci. Przykładowo, tę samą informację mogą przeczytać w gazecie drukowanej i w jej wersji cyfrowej w Internecie.

II.3.8.B. Informacja jako dobro ekonomiczne

Taka kompetencja, jak deklarowana, czyli że dziecko „wie, czym jest informacja, np. wie, na jakim kanale znajdzie ulubioną bajkę albo w którym czasopiśmie znajdzie materiał zgodny z jego/jej zainteresowaniami" [KK, 70], najczęściej zostaje wyćwiczona przez dzieci w domu. Świadczy o tym przykład tekstu dialogowego, przytoczonego podczas ostatniej kompetencji z poprzedniej grupy. Skrócony fragment brzmi:

N – Do… Domisie? Znacie tą bajkę?
D – Tak.
D – Tak.
[Głosy dzieci nakładają się. Słychać liczne potwierdzenia.]
N – Yhy!
D – O-glon-da-łam… o-glon-da-łam w skle-pie.
N – Tak?
D – Ja… [niewyraźnie].
D – A ja og-londałam na Pol-sa-cie.
[Aneks, II.C., s. 207]

Dziecko nazwało stację telewizyjną. Świadczy to o jego wiedzy, gdzie ma ewentualnie szukać konkretnego filmu. Wiedzę taką należy jednak poszerzać i według potrzeb uzupełniać.

O tym, że dziecko „umie dzielić się informacjami z innymi, np. mówi koleżance/koledze, gdzie może obejrzeć jego/jej ulubioną bajkę" [KK, 70], świadczą partie dialogowe, już cytowane, zapisane podczas eksploracji, które zawierają odpowiedzi na podobne pytania nauczycielki, przy czym wypowiedzi poszczególnych dzieci słyszą ich koleżanki i koledzy:

D – Ja takiego niby j… radia [niewyraźnie] słuchałem słuchowiska, gdzie są o-po-wieś-ci…
N – O! A jakie to to jest? To jakie to słuchowisko?

D – To jest, ja mam Dziubala Burego i mi się podoba.

N – I to jest to słuchowisko? Ale to w radio, czy trzeba mieć jakąś płytę do tego?

D – To tseba [niewyraźnie] na komputeze.

N – Aaaa [ze zdziwieniem]. I nie ma obrazków, tylko słychać. Tak?

D – Tak.

D – Ja też tak mam.

N – I o czym są te opowieści?

D – Ja tez tak mam.

D – Eee Dziubalo Bury i… jacyś jesce tam.

N – Yhy, historyjki różne na noc? To się słucha wieczorem tego?

D – Ja zawsze słucham tylko wieczorem.

N – Yhy [ze zdziwieniem].

D – [niewyraźnie]… tylko [niewyraźnie] trochę stra-sne.

N – To są straszne opowieści?

D – Eeee… Moje są stras-ne.

N – O! To ja bym się bała pewnie.

D – O wal-ce Dziu… dziu-bala z Bu-ry.

[Aneks, II.B., s. 201–202]

Badania zatem nie tylko potwierdziły posiadaną przez dziecko kompetencję, ale także same w sobie mogą stanowić źródło inspiracji kwestinariuszowych, pokazujących, jakie pytania może zadawać nauczyciel, aby ćwiczyć umiejętność dzielenia się dzieci informacjami o „umiejscowieniu” określonych przekazów medialnych.

II.3.8.C. Finansowanie mediów i wybrane sposoby zarabiania w nowych mediach

O tym, że dziecko „[w]ie, że w mediach są reklamy, np. umie wskazać reklamy w ulubionym piśmie albo między bajkami w telewizji” [KK, 70], świadczą przywoływane wcześniej fragmenty rozmów, na przykład:

N – A widzieliście już kiedyś… A widzieliście już kiedyś…

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

N – By… Uwaga! Kto jest skoncentrowany, siedzi grzecznie na s… A widzieliście już kiedyś tą reklamę?

[Głosy dzieci nakładają się. Dzieci zgłaszają się, kiwają twierdząco głowami.]

D – Tak.

D – Ja wi… [niewyraźnie]

N – A gdzie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Mikołaj, gdzie widziałeś?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Mi-ko-łaj!

D – W ej-padzie. W ej-padzie.

N – W aj-padzie? Tą reklamę? A ty?

D – Ja w telewizorze.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – W te-le-wi-zo-rze?

D – Ja też w telewizorze!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie, nie, Nina odpowiada. Ona rękę podnosiła.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …w sklepie.

N – W sklepie? Sonia! Ty też widziałaś?

D – Ja widziałam w te-le-wi-zo-ze.

N – Lena, widziałaś tą reklamę?

D – W telewizorze.

N – Naprawdę? I Oli gdzie widział?

D – Ja widziałem u babci „Białej" i u babci „Czarnej" i u dziadzia [niewyraźnie].

N – A ty Szymon, gdzie widziałeś?

D – W telewizoze.

[Aneks, II.D., s. 217]

Jak już jednak wcześniej zostało zaznaczone, sama umiejętność rozpoznawania reklamy w innym typie komunikatu nie wystarcza, potrzebne jest uodpornianie na nią dzieci już od najwcześniejszego okresu życia.

Druga kompetencja z tej grupy: chłopiec/dziewczynka „wie, że za dostęp do mediów się płaci, np. rodzice kupują mu/jej w kiosku czasopismo albo zamawiają odpowiedni pakiet TV z programami dla dzieci" [KK, 70], nie znalazła odzwierciedlenia w przeprowadzonych eksploracjach. Wydaje się, że powinna być wdrażana w ramach przedszkolnej edukacji medialnej.

II.3.9. Kompetencje cyfrowe

II.3.9.A. Budowa, działanie, obsługa i parametry urządzeń komputerowych

Wymienione w tej grupie przez twórców katalogu [*Katalog*…] umiejętności i wiedza: dziecko • „umie wskazać przykłady urządzeń komputerowych (np. komputer PC, laptop, tablet, telefon)" [KK, 76]; • „umie włączać i wyłączać urządzenia komputerowe (np. TV, kino domowe, PC, laptop, tablet, telefon itd.)" [KK, 76]; • „umie wskazać przykłady sposobów obsługi urządzenia komputerowego (np. głosem, myszą, ekranem dotykowym etc.)" [KK, 76]; • „umie zrobić zdjęcie (np. aparatem cyfrowym, komórką)" [KK, 76]; • „wie, że urządzenie komputerowe wymaga zasilania elektrycznego" [KK, 76], • „umie wskazać przykłady różnych sposobów zasilania urządzeń (np. z sieci elektrycznej, baterii, akumulatora, ogniwa słonecznego)" [KK, 76], zostały zobrazowane w badaniach polegających na obserwacji zachowań komunikacyjnych. Sam przebieg badań wprawdzie nie zakładał bezpośredniego korzystania przez dzieci z tych urządzeń, ale pozwolił na pozyskanie zapisu dialogów dzieci i nauczycielki podczas zabawy przedszkolaków w budowę laptopów, a potem w ich obsługę. Teksty te były już w części przywoływane:

[Nauczycielka zmienia temat na związany z robieniem pisanek i zachęca do sprzątania. Dzieci po pewnym czasie zajmują się zabawą. Nauczycielka podchodzi do tych, które zrobiły papierowe laptopy.]

N – Co tu macie?
D – Lap-top.
N – Jak się z tego korzysta?

[Głosy dzieci nakładają się. Dzieci pokazują nauczycielce papierowe laptopy i imitują pisanie, stukając palcami po papierowych klawiaturach.]

N – Powiedz mi [niewyraźnie], jak… z tego laptopa się korzysta.
D – [niewyraźnie] …z tego guzika!

[Głosy dzieci nakładają się.]

[…]

N – Pokaż, Frania! [niewyraźnie] A co widać na twoim laptopie? Co się wyświetla?
D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Z tej bajeczki?
D – Tak.
N – Faj-nie… Ale to y… wyświetla się… jest na… bardzo ładnie… To jest yyy…film, teraz, czy obrazki tylko z tej książki?
D – Film.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Film. Fajnie.

[Dalsza rozmowa dotyczy książek.]

N – To dobrze. To pracujcie… na laptopach sobie, pracujcie.

[Dalsze rozmowy dotyczą tematów niezwiązanych z mediami.]

[Aneks, II.D., s. 223–224]

Kompetencja ta przy braku urządzeń technicznych w salach przedszkolnych nie może być wdrażana ani przyswajana, dlatego też dzieci na własną rękę zdobywają adekwatną wiedzę i umiejętności, co wykazało badanie. Warto by było zatem uczyć przedszkolaki obsługi tychże urządzeń pod właściwym nadzorem.

II.3.9.B. Korzystanie z oprogramowania

Ostatnia grupa kompetencji została rozpisana na cztery szczegółowe umiejętności: dziecko: • „umie uruchomić wskazaną aplikację (np. dotykając jej ikony)" [KK, 77]; • „umie wyświetlić obraz lub zdjęcie dostępne na urządzeniu komputerowym" [KK, 77]; • „umie odtworzyć dźwięk dostępny na urządzeniu komputerowym" [KK, 77]; • „umie odtworzyć wideo dostępne na urządzeniu komputerowym" [KK, 77], wpisuje się swoją zawartością szczegółową w grupę poprzednią. Zarówno stan posiadania tych umiejętności, jak i wnioski płynące z konieczności ich wyćwiczenia pod okiem profesjonalistów dokumentują wyniki badań opisane w poprzednim punkcie.

III. PRAKTYKA PRZEDSZKOLNEJ EDUKACJI MEDIALNEJ

Zawarte w poprzednim rozdziale opisy eksploracji oraz ich analizy umożliwiły określenie roli badań nad zachowaniami językowymi dzieci we wdrażaniu przedszkolnej edukacji medialnej.

Zobrazowanie braku posiadanych kompetencji zawartych w *Katalogu kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych* [*Katalog*…] przez dzieci poddane badaniom lingwistyczno-medialnym pozwoliło na wyciągnięcie wniosków, że eksploracje te, z jednej strony, udowodniły konieczność uświadamiania przedszkolakom pewnych kwestii, uczenia ich określonych zachowań i postaw oraz wdrażania wiedzy z rozmaitych zakresów. Z drugiej zaś strony pokazały, że niektóre kompetencje dzieci już posiadają, należy je więc systematyzować, pogłębiać, wzmacniać, poszerzać, rozwijać, ugruntowywać, wykorzystywać i ćwiczyć. Jednocześnie okazało się, że przeprowadzone badania jako takie mogą stanowić źródło inspiracji do wykorzystania przez nauczycieli. Mogą bowiem pokazywać metody i techniki prowadzenia badań we własnych grupach zajęciowych, aby móc określić poziom danej kompetencji w konkretnej grupie przedszkolnej, mogą też służyć do wykorzystania prezentowanych przekazów medialnych w działaniach edukacyjnych.

Podsumowując, trzeba stwierdzić, że rolę badań naukowych w edukacji medialnej można zawrzeć w kilku kategoriach:

a) potwierdzanie przez badania naukowe konieczności uczenia danej kompetencji przez podanie przykładów jej braku u dzieci z danej grupy;

b) potwierdzanie przez eksploracje naukowe konieczności pogłębiania posiadanej kompetencji przez podanie przykładów jej stopnia posiadania przez dzieci z danej grupy;

c) ułatwianie praktykom doboru metod uczenia danych kompetencji przez ukazywanie w badaniach naukowych ich pozytywnych i negatywnych skutków;

c) proponowanie stosowania w praktyce dydaktycznej treści medialnych lub/i form nauczania uwzględnionych w badaniach naukowych;

d) proponowanie praktykom zastosowania schematów badawczych w celu przeprowadzenia eksploracji wśród własnych podopiecznych i uzyskania wyników pozwalających na wyciągnięcie wniosków o stanie posiadania konkretnych kompetencji przez konkretne dzieci, aby zindywidualizować prowadzenie edukacji medialnej w grupie.

IV. RECEPCJA MEDIÓW A EDUKACJA MEDIALNA W PRAKTYCE

Poniższa część książki to wydruk fragmentów publikacji dostępnych na mocy licencji Creative Commons (Uznanie autorstwa na tych samych warunkach 3.0; treść licencji jest dostępna na stronie: www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl/) z pliku internetowego: http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014_EudBrrI.pdf [dostęp: 04.07.2016].

Część z tych fragmentów była już publikowana w serii *Recepcja mediów* z przeznaczeniem dla nauczycieli szkół podstawowych. Teraz zostały one powtórzone oraz uzupełnione o elementy dedykowane nauczycielom z przedszkoli.

edukacja medialna

IV.1. *KATALOG KOMPETENCJI MEDIALNYCH, INFORMACYJNYCH I CYFROWYCH* (FUNDACJA NOWOCZESNA POLSKA)

KATALOG KOMPETENCJI MEDIALNYCH, INFORMACYJNYCH I CYFROWYCH (FRAGMENTY)

Redakcja merytoryczna: Anna Gruhn, Iwona Brzózka-Złotnicka
Redakcja metodyczna: Joanna Góral-Wojtalik, Joanna Waszczuk
Redakcja językowa: Aleksandra Sekuła

Wykorzystano rekomendacje opracowane przez: Radosława Bombę, Piotra Celińskiego, Mirosława Filiciaka, Damiana Muszyńskiego, Jacka Pyżalskiego, Ewę Rozkosz, Grzegorza Stunżę i Marcina Wilkowskiego.

Autorzy: Wojciech Budzisz, Maria Cywińska, Radek Czajka, Anna Dąbrowska, Piotr Drzewiecki, Dorota Głowacka, Waldemar Gnoiński, Anna Gruhn, Lechosław Hojnacki, Justyna Jasiewicz, Jarosław Lipszyc, Władysław Majewski, Anna

Mierzecka, Ewa Murawska-Najmiec, Krzysztof Siewicz, Grzegorz Stunża, Piotr Tafiłowski, Marcin Wilkowski, Łukasz Wojtasik, Michał Woźniak, Marcin Zaród

Współwydawca: Narodowy Instytut Audiowizualny 2014 r.

Układ, wybór i redakcja zbioru, teksty i materiały ilustracyjne (o ile nie jest to wskazane inaczej) są dostępne na licencji creative commons uznanie autorstwa – na tych samych warunkach 3.0. (CC BY 3.0)

Treść licencji jest dostępna na stronie: creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/pl
Wersja elektroniczna dostępna jest na stronie: http://katalog.edukacjamedialna.edu.pl

Fundacja Nowoczesna Polska
ul. Marszałkowska 84/92; lok. 125 00-514 Warszawa
fundacja@nowoczesnapolska.org.pl
nowoczesnapolska.org.pl

SPIS TREŚCI

WSTĘP

Gdy ponad dwa lata temu fundacja Nowoczesna Polska wydała *Katalog kompetencji medialnych i informacyjnych*, byliśmy jedną z pierwszych w Polsce organizacji zajmujących się edukacją medialną. Spory o edukację medialną ogniskowały się często wokół definicji – o czym pisaliśmy we wstępie do pierwszego wydania katalogu oraz w wydanym wcześniej *Raporcie Otwarcia* (FNP 2011). Podkreślaliśmy również brak spójnej polityki instytucjonalnej oraz całościowego programu edukacji medialnej. Przez te dwa lata wiele z tych dylematów zostało rozwiązanych. Dyskusje o terminologii przeniosły się na uczelnie. Powstała strona edukacja medialna edu.pl, na której opublikowaliśmy dotychczas prawie 200 scenariuszy lekcji z zakresu edukacji medialnej dla: przedszkola, klas I–III i IV–VI szkoły podstawowej, gimnazjum oraz szkół ponadgimnazjalnych. Jesienią 2013 roku odbył się pilotaż zajęć z edukacji medialnej – materiały przetestowano w 5 gimnazjach i 5 szkołach ponadgimnazjalnych w Warszawie. Zorganizowaliśmy również pierwszą edycję Wielkiego Turnieju Edukacji Medialnej dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych. Przez ten czas żył również Katalog – jedną z najradośniejszych wiadomości była niewątpliwie ta o przedstawieniu naszego katalogu jako polskiego wkładu w prace nad Information for All Programme oraz włączenie go do publikacji *Media and Information Literacy for Knowledge Societies* (IFAP 2013). Otrzymaliśmy również wiele uwag i recenzji, zarówno od czytelników katalogu: nauczycieli czy bibliotekarzy, jak i badaczy, którzy przygotowali nieraz surowe, ale zawsze bardzo cenne recenzje. Z drugiej strony pojawiły się nowe dla nas wyzwania, jak na przykład likwidacja europejskiego programu Media czy też popularność programów rozwoju kompetencji cyfrowych.

Już wydając pierwszy katalog, zapowiadaliśmy jego kontynuację oraz ciągłe udoskonalanie. Efektem tych zmian jest Katalog 2.0 – *Katalog kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych*. Jego rozbudowany tytuł wynika z odwołania się do teorii konwergencji mediów i konwergencji kompetencji. Konwergencja mediów to nic innego jak łączenie się mediów, telekomunikacji i informatyki. Skoro obszary te zazębiają się, zachodzi również proces konwergencji kompetencji, czyli łączenia się kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych. Te ostatnie umiejętności to element nowy – nad którym rozpoczęliśmy prace – ale w przyszłości i w kolejnych wydaniach katalogu będzie on systematycznie poszerzany i uzupełniany.

Pracując nad Katalogiem 2.0, kierowaliśmy się jedną zasadą – chcieliśmy uczynić go jeszcze bardziej użytecznym i czytelnym dla odbiorców. Na razie zaliczyć do nich można nauczycieli, nauczycieli bibliotekarzy, edukatorów medialnych czy też animatorów kultury, ale liczymy, że wkrótce dołączą do nich rodzice

oraz wszyscy przekonani o wadze edukacji medialnej i zainteresowani poszerzaniem swoich umiejętności w tym zakresie. Nasz katalog udostępniamy na wolnej licencji *Creative Commons Uznanie Autorstwa – na tych samych warunkach 3.0 Polska* (CC BY-SA), co pozwoli udoskonalać go i rozwijać innym instytucjom i osobom, którym bliska jest edukacja medialna.

Chcielibyśmy podziękować wszystkim zaangażowanym w przygotowanie tej edycji. Wierzymy w skuteczność współpracy, dlatego katalog to efekt pracy zbiorowej. Specjalne podziękowania składamy na ręce autorów i autorek – zarówno pracujących przy pierwszym wydaniu, jak i tych, którzy dołączyli do nas na nieco późniejszym etapie i wnieśli swój wkład w ostateczny kształt tej publikacji. Podziękowania kierujemy również do recenzentek i recenzentów oraz wszystkich uczestników naszych otwartych konsultacji – byli to specjaliści oraz osoby anonimowe, jednak nie mniej zaangażowane w idee szerzenia edukacji medialnej. Dzięki ich uwagom katalog wiele zyskał. Osobne słowa uznania należą się redaktorkom metodycznym, które czuwały nad przygotowaniem wykazu kompetencji dla przedszkola i pierwszych klas szkoły podstawowej. Jak zawsze jesteśmy też wdzięczni za wszelkie wyrazy wsparcia od przyjaciół fundacji oraz wszystkich kibicujących naszej pracy – przygotowanie publikacji, która wzbudza dyskusje, to dla nas ogromna satysfakcja.

1. Założenia metodologiczne

Podobnie jak przy pierwszym wydaniu katalogu również pracując nad tym, odwoływaliśmy się do dwóch modeli naukowych: modelu dostępu do nowych mediów J. van Dijka oraz modelu informacja-mądrość N. Postmana.

Van Dijk (van Dijk 1999) uzależnia korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnych od osiągnięcia określonego poziomu dostępu. Zatem motywacja (dostęp motywacyjny) warunkuje decyzję o zakupie sprzętu – komputera i podłączeniu go do Internetu (dostęp materialny). Jednakże faktyczne wykorzystanie nowych technologii zależy od osiągnięcia poziomu kompetencyjnego, czyli nabycia odpowiednich umiejętności miękkich, na przykład zdolności weryfikowania zdobytych informacji. Dopiero opanowanie tych kompetencji zapewnia dostęp użytkowy, czyli wykorzystanie mediów w sposób zmieniający motywację i szanse życiowe użytkowników. Dla Katalogu 2.0 kluczowy jest właśnie dostęp kompetencyjny, bo dzięki naszej publikacji możliwe jest jego osiągnięcie.

Z kolei nawiązanie do teorii Postmana przejawia się w organizacji kompetencji w poszczególnych polach tematycznych. Amerykański badacz zalecał rozdzielenie informacji, wiedzy i mądrości ze względu na istotne różnice między tymi pojęciami.

Informacja to stwierdzenie pewnego zdarzenia, wiedza – zespół takich informacji, a mądrość – umiejętność dostrzeżenia powiązań między nimi oraz wyboru tych ważnych i wartościowych. Do tego podziału dopasowano kompetencje: „wie" – to nic innego jak posiadanie informacji, „umie" odpowiada wiedzy, a „rozumie" – mądrości.

Inspiracje czerpaliśmy również z *Australian and New Zealand Information Literacy Framework: principles, standards and practice* (ANZIIL 2004). Wzorując się m.in. na tym katalogu, uspójniliśmy poszczególne obszary tematyczne, staraliśmy się również dodać przykłady do każdej z kompetencji. Mamy również nadzieję, że Katalog 2.0 będzie przyjaźniejszy czytelnikom i czytelniczkom ze względu na język – zdajemy sobie sprawę, że dyskurs akademicki i charakterystyczna dla niego terminologia stanowią często niepotrzebną barierę w popularyzowaniu idei, dlatego nasz przekaz uprościliśmy tak, aby był on bardziej zrozumiały, a przy tym nadal możliwie precyzyjny.

Ze względu na rosnącą popularność programów kształcenia kompetencji cyfrowych uważnie śledziliśmy publikacje na ten temat. Niewątpliwie pozycją godną polecenia oraz zgodną z naszą filozofią włączania tych umiejętności do edukacji medialnej jest *Strategia nauczania – uczenia się infotechniki przygotowana przez Fundację Wolnego i Otwartego Oprogramowania* (FWiOO 2014).

Dla nauczycieli opracowujących program nauczania punktem wyjścia jest podstawa programowa – dlatego też w katalogu znalazły się odwołania również do niej. Naszym celem było zaznaczenie punktów zbieżnych, gdyż w wielu miejscach proponowane przez nas kompetencje nie figurują jeszcze w wytycznych Ministerstwa Edukacji Narodowej do prowadzenia zajęć z języka polskiego, wiedzy o społeczeństwie czy informatyki. Zaznaczamy jednak, że oznaczyliśmy obszary wspólne w zaktualizowanej przeglądarce kompetencji na naszej stronie: http://katalog.edukacjamedialna.edu.pl. Pominęliśmy przy tym drukowane wydanie katalogu, nie chcąc zaburzać jego czytelnej struktury tabelarycznej poprzez dodatkowe odwołania.

Wszelkie zmiany, jakim podlegał katalog, szczegółowo opisujemy w części dotyczącej jego struktury. Przygotowaliśmy również krótki poradnik, jak korzystać z katalogu, oraz słowniczek pojęć i listę skrótów zastosowanych w Katalogu. Pełna lista bibliograficzna znajduje się tuż przed częścią tabelaryczną.

2. Struktura katalogu

Podobnie jak pierwsze wydanie katalog zachował podział na pola tematyczne – w nowej wersji nie uległy one zmianie z trzema wyjątkami.

Pierwszy z nich dotyczy zmiany nazwy – nasi czytelnicy nie znajdą już w katalogu części *Relacje w środowisku medialnym*. Została ona zastąpiona przez

część *Jednostka w środowisku medialnym*, która, mamy nadzieję, lepiej oddaje treści zawarte w tym polu tematycznym. Zostało ono podzielone na trzy sekcje: *Ja* – w której omówiono wizerunek i tożsamość, a także podkreślono umiejętności zadbania o siebie, o potrzeby innych oraz analizy własnych zachowań. W sekcji *Ja i inni* skupiono się na komunikacji jednostki z innymi ludźmi. Poruszono tu takie kwestie, jak: komunikacja skuteczna, adekwatna i etyczna oraz świadomość konsekwencji komunikacji. Pole podsumowuje sekcja *Ja i otoczenie*, która dotyczy interakcji człowieka z technologią oraz różnic między kanałami komunikacyjnymi w środowisku analogowym i cyfrowym.

Druga zmiana dotyczy wprowadzenia nowego pola tematycznego: *Kompetencje cyfrowe*. Umiejętności kodowania i programowania są coraz bardziej cenione na rynku pracy, z drugiej strony, mimo rosnącego dostępu do nowych technologii, statystyczny Jan Kowalski nadal posługuje się nimi na stosunkowo niskim i niezmiennym poziomie (*Diagnoza społeczna* 2013, s. 336). Te doniesienia potwierdzają tylko, że nie można mówić o technologiach informacyjno-komunikacyjnych oraz postępie w zakresie innowacyjności bez opanowania kompetencji miękkich (FWiOO 2014; MEN 2014). Dlatego przyjmujemy, że kompetencje cyfrowe są integralną częścią edukacji medialnej i podkreślamy konieczność ich nauczania wraz z umiejętnościami choćby wyszukiwania i weryfikowania informacji czy dbania o swoją prywatność.

W Katalogu 2.0 pole tematyczne *Kompetencje cyfrowe* koncentruje się wokół następujących tematów: budowa i działanie urządzeń komputerowych, obsługa komputera, dane i ich formaty, korzystanie z oprogramowania, myślenie algorytmiczne czy rozwiązywanie praktycznych problemów.

Logicznym dopełnieniem kompetencji cyfrowych są umiejętności zebrane w części *Mobilne bezpieczeństwo*. Zgodnie z tegorocznymi wynikami badań MEC Mobile Report 30% internautów korzysta z tabletu jako głównego urządzenia do komunikacji w sieci. Jednocześnie spada odsetek osób korzystających z komputerów stacjonarnych. Dlatego zdecydowaliśmy się przygotować osobną część, która skupi się jedynie na korzystaniu z mobilnych urządzeń, takich jak telefon komórkowy czy tablet. Omawiamy tam aplikacje mobilne oraz ich wpływ na naszą anonimowość, prywatność czy próby wprowadzenia nadzoru nad siecią, a także kwestie związane z uzależnieniem od sieci oraz bezpieczeństwem komunikacji.

Dla wygody czytelnika wszystkie kompetencje ujęto w tabelach, które odpowiadają podziałowi na wymienione pola tematyczne: *Korzystanie z informacji*, *Jednostka w środowisku medialnym*, *Język mediów*, *Kreatywne korzystanie z mediów*, *Etyka i wartości w komunikacji i mediach*, *Prawo w komunikacji i mediach*, *Ekonomiczne aspekty działania mediów* oraz *Kompetencje cyfrowe* i *Mobilne bezpieczeństwo*. Zastosowaliśmy również podział na edukację formalną, która

odpowiada poszczególnym etapom edukacyjnym (od przedszkola aż po szkołę ponadgimnazjalną), a także odpowiednim grupom wiekowym, co, mamy nadzieję, zachęci do sięgnięcia po Katalog 2.0 również rodziców. Przyjęliśmy zasadę ciągłości edukacji, co oznacza, że uczeń, wchodząc w kolejny etap edukacji, ma już wiedzę z poprzedniego. W edukacji formalnej uwzględniliśmy także studia wyższe – tu zawarliśmy kompetencje przydatne na etapie studiowania, na przykład przy korzystaniu z informacji jest to umiejętność używania baz danych. Nasz katalog to program edukacji medialnej, z którego można korzystać również samemu. W tym celu stworzyliśmy tzw. *Standard edukacji medialnej, informacyjnej i cyfrowej*, który tworzy zespół umiejętności aktywnego i obeznanego w świecie cyfrowym obywatela. Założyliśmy przy tym, że osoba taka posiada już pewne podstawowe umiejętności, na przykład potrafi włączyć komputer i korzystać z przeglądarki.

3. Jak korzystać z Katalogu 2.0

W Katalogu można znaleźć listę kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych w podziale na dziesięć obszarów tematycznych i sześć grup wiekowych/poziomów zaawansowania. Są to:

a) obszary tematyczne

I. Korzystanie z informacji – o skutecznym wyszukiwaniu i organizacji informacji, a także ocenie wiarygodności źródeł.
II. Jednostka w środowisku medialnym – o komunikowaniu się za pomocą mediów, budowaniu wizerunku i działaniu w społecznościach internetowych.
III. Język mediów – o znaczeniu słów, obrazu i dźwięku, a także funkcjach komunikatów medialnych i kulturze komunikacji.
IV. Kreatywne korzystanie z mediów – o tworzeniu i prezentowaniu własnej twórczości w mediach.
V. Etyka – o poszukiwaniu odpowiedzi na pytania o dobro, zło i granice wolności w mediach.
VI. Bezpieczeństwo – o anonimowości, prywatności i podstawowych zasadach bezpiecznego korzystania z mediów.
VII. Prawo – o prawach użytkowników mediów i instytucjach powołanych do ich obrony.
VIII. Ekonomiczne aspekty działania mediów – o reklamie, wartości informacji, finansowaniu i rynku mediów.
IX. Kompetencje cyfrowe – o podstawach obsługi komputera, a także m.in. o myśleniu informatycznym.
X. Mobilne bezpieczeństwo – bezpieczne korzystanie z urządzeń mobilnych.

b) grupy wiekowe/poziomy zaawansowania
Edukacja formalna:
wychowanie przedszkolne (4–6 l.),
szkoła podstawowa kl. 1–3 (7–10 l.),
szkoła podstawowa kl. 4–6 (10–12 l.),
gimnazjum (13–15 l.),
szkoła ponadgimnazjalna (16–18 l.),
szkolnictwo wyższe.
Z myślą o osobach dorosłych wyodrębniliśmy również *Standardy edukacji medialnej, informacyjnej i cyfrowej*.

Gdzie znajdę Katalog 2.0?

Katalog znajduje się na stronie: http://edukacjamedialna. edu.pl/kompetencje – można pobrać go w formacie PDF lub skorzystać z wygodnej przeglądarki kompetencji on-line. Przygotowaliśmy również wydanie drukowane.

Dla kogo jest przeznaczony Katalog 2.0?

Katalog 2.0 powstał z myślą o:
- nauczycielach, w tym nauczycielach przedmiotowych, nauczycielach–bibliotekarzach oraz dyrektorach szkół,
- bibliotekarzach,
- autorach podręczników, programów nauczania i oprogramowania edukacyjnego,
- wykładowcach, a zwłaszcza dydaktykach na uczelniach pedagogicznych,
- animatorach lokalnych społeczności oraz osobach prowadzących edukację kulturalną w instytucjach kultury, organizacjach pozarządowych itd.,
- aktywistach, społecznikach, działaczach samorządowych i urzędnikach,
- rodzicach.

Katalog może być narzędziem do:
- oceny potrzeb edukacyjnych w zakresie edukacji medialnej, informacyjnej i cyfrowej – Katalog może pomóc zdefiniować obszary, którymi warto zająć się w pierwszej kolejności lub poświęcić im więcej uwagi;
- tworzenia własnych programów i materiałów edukacyjnych – wystarczy wybrać zagadnienia z Katalogu o odpowiednim stopniu trudności, do-

stosowując je do czasu i możliwości organizacyjnych danej instytucji/organizacji;

- planowania własnych projektów w obszarze edukacji medialnej i informacyjnej – treści Katalogu mogą wytyczać ramy działań w bardzo różnych formach: medialabów, gier miejskich, hackatonów, booksprintów itd.;
- dalszych poszukiwań i rozwoju wiedzy w zakresie edukacji medialnej, informacyjnej i cyfrowej;
- tworzenia programów rozwoju kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych na poziomie lokalnym i ponadlokalnym;
- szkolenia obecnych i przyszłych nauczycieli w zakresie prowadzenia edukacji medialnej, informacyjnej i cyfrowej.

Dlaczego warto skorzystać z Katalogu kompetencji?

- Katalog prezentuje spójną i całościową wizję rozwoju kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych, która umożliwia prowadzenie działań długofalowych i zakrojonych na szeroką skalę oraz mniejszych lokalnych projektów.
- Katalog stanowi uzupełnienie obowiązującej podstawy programowej, która, zwłaszcza na niższych etapach nauczania, pomija wiele aspektów edukacji medialnej i informacyjnej na przykład w obszarze bezpieczeństwa. Ponadto Katalog porządkuje treści, które pozostają rozproszone w opracowaniach określających cele kształcenia i treści nauczania różnych przedmiotów.
- Katalog jest dostępny na wolnej licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – na tych samych warunkach (CC BY-SA). Oznacza to, że można go swobodnie kopiować, dostosowywać, udoskonalać i dzielić się nim z innymi.

WYKAZ SKRÓTÓW

GIODO – Główny Inspektor Ochrony Danych Osobowych (patrz: słowniczek)
GUI – Graphical User Interface (patrz: słowniczek)
GUS – Główny Urząd Statystyczny
IMGW – Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej
KRRiT – Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (patrz: słowniczek)
OZZ – Organizacja Zbiorowego Zarządzania (patrz: słowniczek)

PGP – Pretty Good Privacy (patrz: słowniczek)
TIK – technologie informacyjno-komunikacyjne
TOR – The Onion Router (patrz: słowniczek)
UKE – Urząd Komunikacji Elektronicznej (patrz: słowniczek)
UOKiK – Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (patrz: słowniczek)
WCAG – Web Content Accessibility Guidelines (pl. Wytyczne dotyczące dostępności treści internetowych; patrz: słowniczek)

SŁOWNICZEK

Przy tworzeniu słowniczka wykorzystano materiały z następujących źródeł: Wikipedia, CC BY-SA, Przewodnik po otwartości dla organizacji pozarządowych, Creative Commons Polska, http://ngoteka.pl/handle/item/125, CC BY 3.0 PL, Pierwsza pomoc w prawie autorskim, Fundacja Nowoczesna Polska, http://prawokultury.pl/publikacje/pierwsza-pomoc/, CC BY-SA 3.0 PL, Słowniczek pojęć związanych z Internetem, Grzegorz Prujszczyk, Kamil Śliwowski, http://www.ceo.org.pl/pl/szkolazklasa2zero/news/bezpieczenstwo-w-sieci, CC BY-SA 3.0 PL.

Abonament radiowo-telewizyjny – opłata mająca na celu umożliwienie realizacji misji publicznej telewizji i radia.

AdBlock – jedno z najpopularniejszych rozszerzeń do przeglądarek internetowych, automatycznie blokuje i usuwa reklamy ze stron internetowych; zwiększa wygodę i bezpieczeństwo korzystania z sieci; ogranicza przepływ informacji o historii przeglądania.

Administrator danych osobowych – jednostka (osoba, podmiot gospodarczy, instytucja, itp.) decydująca i podejmująca działania związane z przetwarzaniem danych osobowych; nałożony jest na nią obowiązek informacyjny (konieczność podania danych teleadresowych); zobowiązana jest do staranności w przetwarzaniu danych w celu ochrony interesów osób, których dane posiada, oraz do aktualizowania danych i zaprzestania przetwarzania danych na żądanie.

advertorial (inaczej: artykuł sponsorowany) – płatna reklama w gazecie przypominająca wyglądem artykuł prasowy.

anonimowość – brak możliwości zidentyfikowania osoby.

asymetria informacji – zachodzi w procesie wymiany informacji; sytuacja, w której jedna strona wie więcej, posiada więcej informacji niż druga.

audiodeskrypcja – technika, która umożliwia osobom niewidomym odbiór m.in. programów telewizyjnych dzięki dodaniu do nich słownych opisów tego, co dzieje się na ekranie.

blog – rodzaj strony internetowej zawierającej odrębne, uporządkowane chronologicznie wpisy. Blogi umożliwiają zazwyczaj kategoryzację wpisów oraz ich komentowanie przez czytelników.

booksprint – grupowa forma redagowania książki; dzięki odpowiednio zorganizowanej pracy grupowej książka powstaje w ciągu kilku dni.

cenzura – kontrola informacji; cenzura prewencyjna to kontrola podejmowana przed publikacją tekstu lub innego utworu.

certyfikat strony – elektroniczny podpis strony internetowej, niezbędny do nawiązania połączenia https://.

chmura obliczeniowa (ang. *cloud computing*) – model, w którym użytkownik może korzystać z danej usługi (na przykład gry, bazy danych, przechowywania plików) bez konieczności kupowania sprzętu ani oprogramowania: dane przechowywane są na serwerze dostawcy usługi.

Ciasteczko (HTTP cookie, cookie) – małe pliki tekstowe zapisywane na dysku użytkownika podczas korzystania ze stron WWW, zapamiętujące określone informacje o ustawieniach przeglądarki (na przykład wybrany język strony WWW, dane logowania) lub przesyłające pewne informacje z powrotem na serwery danej strony (na przykład ustawienia zabezpieczeń lub produkty w koszyku w sklepie internetowym); ciasteczko może być używane do utrzymywania sesji (tj. stanu zalogowania) lub szerzej: do zapamiętania dowolnych danych o postaci ciągu znaków; pozwala m.in. spersonalizować kolejne wejścia użytkownika na tę samą stronę oraz uniknąć ponownego podawania tych samych danych; ciasteczka mogą narażać użytkownika na wiele zagrożeń, gdyż działają w sposób niewidoczny i mogą zapamiętywać wiele wrażliwych informacji; nowelizacja prawa telekomunikacyjnego nałożyła na właścicieli stron WWW obowiązek zamieszczenia w widocznym miejscu informacji o tym, że witryna korzysta z ciasteczek, oraz wskazówek na temat tego, jak można wyłączyć ich obsługę.

copyleft – narzędzie pozwalające na reprodukowanie wolnej licencji w kolejnych utworach zależnych; mechanizm copyleftu nakłada na twórcę dzieła zależnego obowiązek udostępnienia go na tej samej licencji, na jakiej udostępniono oryginalny utwór; przykładem stosowania zasady copyleft jest licencja CC BY-SA.

crowdfunding (inaczej: finansowanie społecznościowe) – internetowe pozyskiwanie środków na realizację jakiegoś projektu od dużej liczby osób wpłacających niewielkie kwoty. Crowdfunding staje się coraz bardziej popularny, ponieważ umożliwia zdobycie finansowania niezależne od wielkich wydawców, wytwórni i sponsorów, często narzucających warunki współpracy.

cyberprzemoc (ang. cyberbullying) (inaczej: agresja elektroniczna) – stosowanie przemocy poprzez: prześladowanie, zastraszanie, nękanie, wyśmiewanie

innych osób przy pomocy narzędzi typu elektronicznego, takich jak na przykład: SMS, e-mail, witryny internetowe, fora dyskusyjne; osobę dopuszczającą się takich czynów określa się mianem stalkera.

dane osobowe – wszelkie informacje dotyczące określonej osoby fizycznej (czyli zidentyfikowanej lub możliwej do zidentyfikowania); nie mamy do czynienia z danymi osobowymi wówczas, gdy informacja dotyczy instytucji (na przykład firmy), grupy osób, osoby fikcyjnej (na przykład postaci literackiej) czy takiej, której nie jesteśmy w stanie rozpoznać; dane osobowe podlegają ochronie i nie mogą być zbierane bez odpowiedniej podstawy prawnej (na przykład zgody osoby, której dotyczą).

dane osobowe wrażliwe – dane osobowe, które podlegają szczególnej ochronie; należą do nich informacje o rasie, pochodzeniu etnicznym, poglądach politycznych, przekonaniach religijnych, stanie zdrowia, przynależności partyjnej, związkowej lub wyznaniowej, kodzie genetycznym, nałogach, życiu seksualnym, skazaniach i orzeczeniach dotyczących mandatów i kar.

digitalizacja – działanie polegające na przeniesieniu materiałów zapisanych w postaci analogowej do formatu cyfrowego.

domena publiczna – zbiór utworów będących dobrem wspólnym, do których prawa autorskie wygasły (na przykład utwory Chopina), oraz utwory, które nigdy nie były chronione, ponieważ zostały stworzone przed powstaniem prawa autorskiego.

dozwolony użytek – możliwość nieodpłatnego korzystania z dzieła bez zgody posiadacza praw majątkowych; dozwolony użytek osobisty oznacza możliwość korzystania z dzieła, jak również kopiowanie go na użytek własny lub osób bliskich; istnieje także dozwolony użytek publiczny, z którego korzystają biblioteki, muzea, archiwa i szkoły.

edutainment (z ang. *education*: edukacja + entertainment: rozrywka) – ogólnie: wszelkie działania łączące edukację z rozrywką; przekazywanie treści edukacyjnych połączonych z rozrywką lub całkowicie ukrytych w różnych formach rozrywki i zabawy, takich jak na przykład quizy lub seriale; stosowane często w mediach do masowego przekazywania wiedzy lub kształtowania postaw społecznych; patrz także -> infotainment.

emotikony – znaki emocji tworzone głównie za pomocą znaków interpunkcyjnych i liter alfabetu łacińskiego, na przykład: :-), ^-^, ;P.

Eurydice – Sieć Informacji o Edukacji w Europie istnieje od 1980 roku. Sieć składa się z biur krajowych (obecnie 40 biur w 36 krajach), utworzonych przez ministerstwa edukacji poszczególnych krajów, i z biura europejskiego (EACEA A7), utworzonego przez Komisję Europejską (Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury).

freemium – model biznesowy, w którym podstawowa usługa lub produkt dostępne są za darmo, a za wersję wyposażoną w funkcjonalność dodatkową (lub przeznaczoną do użytku komercyjnego) płaci się dodatkową opłatę, na przykład aplikacja sportowa Endomondo i Endomondo Pro czy program Adobe Reader i Adobe Reader Pro.

Główny Inspektor Ochrony Danych Osobowych (GIODO) – organ kontrolujący zgodność przetwarzania danych z przepisami o ochronie danych osobowych.

GPG – oprogramowanie implementujące PGP.

GUI – graficzny interfejs użytkownika, środowisko graficzne (ang. *Graphical User Interface*); ogólne określenie dotyczące wizualnego sposobu komunikowania się komputer–użytkownik.

hipertekst – 1) sposób organizacji treści, polegający na zastosowaniu odsyłaczy; kierują one użytkownika do innych materiałów, które nawiązują do informacji prezentowanych wcześniej; umożliwia to odbiorcy swobodne poruszanie się pomiędzy treściami; przykładem hipertekstu jest artykuł na stronie WWW połączony z innymi za pomocą linków; 2) tekst uporządkowany w opisany powyżej sposób.

infografika – przystępna i przejrzysta prezentacja danych, wiedzy lub informacji w formie grafiki.

infotainment (z ang. *information*: informacja + *entertainment:* rozrywka) – zjawisko zacierania różnic pomiędzy przekazami informacyjnymi i rozrywkowymi; obserwujemy je we współczesnych mediach; patrz także – edutainment.

integralność kontekstualna – pojęcie mające być alternatywą wobec pojęcia prywatności, wprowadzone przez amerykańską badaczkę Helen Nissenbaum; ponieważ określanie stałych norm i granic prywatności jest bardzo trudne (szczególnie w kulturze cyfrowej), Nissenbaum proponuje, aby konieczny zakres ochrony prywatności był rozpoznawany zawsze w określonym kontekście i odpowiednio do sytuacji.

interfejs – część systemu operacyjnego odpowiedzialna za komunikowanie się z użytkownikiem; interakcja ta może odbywać się za pomocą tekstu i klawiatury, grafiki i kursora lub ruchów palca na ekranie: przetwarzane są sygnały użytkownika i maszyny.

konwencja – umowa międzynarodowa mająca skutki prawne.

konwergencja kompetencji – łączenie się i przenikanie kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych.

konwergencja mediów (łac. *convergere*: zbierać się, upodabniać się) – kulturowe i technologiczne przenikanie się i łączenie różnych środków przekazu, urządzeń informatycznych i telekomunikacyjnych.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (KRRiT) – jeden z regulatorów rynku mediów, chroni wolność słowa w radiu i telewizji oraz interesy odbiorców,

zapewniając otwarty i różnorodny charakter mediów; do zadań KRRiT należą m.in. przyznawanie koncesji, kontrolowanie nadawców, badanie treści i odbioru programów radiowych i telewizyjnych.

lokowanie produktu – przekaz handlowy polegający na przedstawieniu lub nawiązywaniu do towaru, usługi lub ich znaku towarowego w taki sposób, że stanowią one element samej audycji.

mapa myśli – szczególny rodzaj notowania, według jego twórców zwiększający efektywność pracy i zapamiętywania; metoda została opracowana przez dwóch brytyjskich naukowców: Tony'ego i Barry'ego Buzana; przy tworzeniu mapy myśli zaleca się używanie wielu kolorów i tworzenie struktury promienistej: pośrodku kartki znajduje się rysunek lub słowo odzwierciedlające najważniejszą ideę, od niej rozchodzą się promieniście inne skojarzenia.

Media społecznościowe – różnorodne narzędzia umożliwiające użytkownikom Internetu rozbudowaną interakcję; w zależności od charakteru tej interakcji wyróżniamy wśród nich fora, czaty, blogi, portale społecznościowe, społeczności gier sieciowych, serwisy crowdfundingowe i wiele innych.

mem – najczęściej zdjęcie lub inna forma grafiki wraz z podpisem; memy rozpowszechniane są głównie w mediach społecznościowych.

multimedia – media łączące kilka różnych form przekazu (na przykład tekst, obraz statyczny, dźwięk, film); często pojęcie to łączy się z interaktywnością.

narracja cyfrowa – opowieść w formie multimedialnej; jej autor przekazuje treść za pomocą połączenia różnych form przekazu, na przykład tekstu, animacji, dźwięku, obrazu, wideo; może przybierać formę hipertekstu, prezentacji, filmu.

netykieta – zwyczajowy zbiór zasad kulturalnego zachowania w Internecie.

normy w komunikacji – zwyczajowe reguły, które mają na celu zapewnienie nam swobody komunikowania się, ale też określają pewne obowiązki wobec osób, z którymi się komunikujemy.

operatory logiczne – elementy umożliwiające działania na zbiorach, przydatne przy formułowaniu zapytań wyszukiwawczych, na przykład przy pomocy operatora AND dokonuje się połączenia dwóch elementów w jeden zbiór; korzystanie z operatorów logicznych znacznie zwiększa skuteczność wyszukiwania; najpopularniejszymi operatorami są: AND, OR, NOT.

opłata audiowizualna – opłata na rzecz mediów publicznych, uiszczana przez wszystkie gospodarstwa domowe lub osoby, niezależnie od tego, czy posiadają one urządzenia umożliwiające odbiór programów radiowych lub telewizyjnych; obecnie opłata audiowizualna obowiązuje na przykład we Francji, Holandii, Niemczech czy Wielkiej Brytanii; w Polsce wprowadzenie opłaty audiowizualnej zapowiedział w styczniu 2014 roku ówczesny Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdan Zdrojewski. Obecnie opracowywa-

ne są założenia ustawy zastępującej abonament radiowo-telewizyjny opłatą audiowizualną.

Organizacja Zbiorowego Zarządzania (OZZ) – organizacja zbiorowego zarządzania prawami autorskimi i prawami pokrewnymi; OZZ-y zarządzają majątkowymi prawami autorskimi, głównie poprzez wydawanie licencji na korzystanie z utworów.

Otwarte Zasoby Edukacyjne (OZE) – zasoby edukacyjne na wolnych licencjach (lub przeniesione do domeny publicznej), udostępniane za pośrednictwem dowolnych technologii informacyjno-telekomunikacyjnych.

PGP (skrót od ang. *Pretty Good Privacy*) – standard szyfrowania m.in. poczty elektronicznej.

phishing – wyłudzanie informacji osobistych (na przykład haseł lub szczegółów karty kredytowej) przez podszywanie się pod godną zaufania osobę lub instytucję, której te dane są potrzebne.

plagiat – skopiowanie utworu (lub jego części) innego autora i przedstawienie pod własnym nazwiskiem.

pluralizm mediów (pluralizm źródła, treści i dostawców; pluralizm zewnętrzny) – wielość mediów i różnorodność ich rodzajów; istnieje też pluralizm wewnętrzny, czyli różnorodność treści dostarczanych odbiorcom.

podcast – internetowe nagrania audio (czasem też wideo -> vodcast), najczęściej tworzące serie.

polityka medialna – strategia określająca ramy prawne i regulacyjne działalności mediów; dotyczy treści przekazów medialnych, organizacji i funkcjonowania mediów oraz ich technicznej infrastruktury.

postać analogowa – tradycyjny zapis informacji, na przykład na taśmie filmowej, papierze, płycie winylowej; w przeciwieństwie do postaci analogowej postać cyfrowa umożliwia zapis za pośrednictwem kodu binarnego: zer i jedynek.

potrzeba informacyjna – hipotetyczny stan jednostki spowodowany świadomością dyskomfortu poznawczego, lukami w stanie wiedzy [Case, D. (2008), *Looking for information: a survey of research on infarmation seeking, needs and behavior.* Amsterdam, Academic Press].

prywatność – sfera życia człowieka, w którą nie należy wkraczać bez pozwolenia. Ma ona swój aspekt cielesny, terytorialny, informacyjny i komunikacyjny. Prywatność jest chroniona przez prawo (m.in. przez Konstytucję RP i akty prawa międzynarodowego). Ograniczenie prawa do prywatności możliwe jest tylko w określonych sytuacjach (na przykład ze względu na bezpieczeństwo publiczne czy ochronę zdrowia).

regulacja mediów – nadzór i kontrola działalności przedsiębiorstw medialnych, na przykład na rynku mediów w Polsce regulacją treści w radiofonii i tele-

wizji zajmuje się KRRiT, kwestiami gospodarki i częstotliwościami UKE, a kwestiami konkurencji UOKiK.

savoire-vivre (z fr. „wiedzieć, jak żyć") – zasady właściwego zachowania się w towarzystwie; niegdyś (do pierwszej połowy XX wieku) były one dużo bardziej restrykcyjne, a ich przestrzeganie było konieczne w wyższych sferach społecznych (choć istniał również analogiczny zbiór niepisanych zasad godnego i grzecznego zachowania obowiązującego wśród chłopstwa czy mieszczaństwa); dziś są dobrymi wskazówkami dotyczącymi eleganckiego i kulturalnego sposobu bycia.

sieciowy edytor tekstu – edytor tekstu działający w Internecie; pliki przechowywane są na serwerach dostawcy danej usługi; obecnie najpopularniejszym sieciowym edytorem tekstu jest Google Docs, jego otwartą alternatywą jest na przykład Pad.

SPAM – niechciane, niepotrzebne, niezamówione wiadomości elektroniczne; zwykle wysyłane za pośrednictwem e-maila i dużych serwisów społecznościowych; spam ma najczęściej (ale nie zawsze) charakter reklamowy.

sprzedaż w pakiecie – dostępna okresowo (na przykład tylko przez tydzień) sprzedaż pakietów gier, e-booków, albumów muzycznych itp.; nabywca sam decyduje, ile zapłaci za dany pakiet, zaś sprzedawca może podawać progi cenowe lub premiować zakup za cenę wyższą niż średnia dodatkowym produktem; w taki sposób działa na przykład Humble Bundle lub BookRage.

strona wiki – typ serwisu internetowego, w którym treść można tworzyć i zmieniać za pomocą przeglądarki internetowej; strony wiki są przede wszystkim wykorzystywane do pracy nad projektami grupowymi.

Sygnalista (in. **whistleblower)** – ten, który bije na alarm. Osoba informująca opinię publiczną o nieprawidłowościach (etycznych, finansowych) w swoim miejscu pracy (może to być jednostka budżetowa, prywatna firma itp.). Sygnalistą jest na przykład Edward Snowden – były pracownik firm świadczących usługi kontraktowe dla amer. Agencji Bezpieczeństwa Narodowego (ang. National Security Agency, NSA) – który w 2013 roku ujawnił tajne dokumenty tej instytucji. W wyniku tego wycieku w prasie opublikowano m.in. informacje o PRISM – programie inwigilacji prowadzonym przez NSA i polegającym na monitorowaniu na dużą skalę kont poczty elektronicznej, połączeń telefonicznych, informacji z serwisów społecznościowych itd.

stalking – złośliwe i powtarzające się nagabywanie, naprzykrzanie się czy prześladowanie, zagrażające czyjemuś bezpieczeństwu.

szyfrowanie poczty elektronicznej – metody szyfrowania treści komunikacji e-mail tak, by odczytać ją mogli tylko nadawca i adresaci.

TOR (ang. *The Onion Router*) – specjalne oprogramowanie, które pomaga ukryć lokalizację (adres IP) oraz zapewnić poufność komunikacji w sieci.

transmisja strumieniowa – transmisja treści audio lub wideo przez Internet w sposób ciągły; użytkownik albo odbiera strumień równocześnie z innymi użytkownikami (internetowy odpowiednik radia lub telewizji), albo wybiera audycję lub pokaz wideo, a także czas odbioru (odpowiednik Video-on-demand).

umowa – porozumienie dwóch lub więcej stron mające na celu ustalenie wzajemnych obowiązków i praw.

Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE) – jeden z regulatorów rynku mediów, do jego zadań należy m.in. zarządzanie częstotliwościami, na których są nadawane programy radiowe i telewizyjne.

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) – urząd administracji publicznej; odpowiada za kształtowanie polityki antymonopolowej oraz ochronę praw konsumentów.

videocast (in. **vodcast)** (ang. *Video-On-Demand broadCAST*) – internetowe nagrania wideo, najczęściej tworzące serie; vodcast uznaje się czasem za typ – podcastu.

WCAG – wytyczne dotyczące dostępności treści internetowych; zbiór wskazówek, które pomagają uniknąć błędów w tworzeniu treści na stronach WWW, tak aby były one dostępne dla wszystkich użytkowników (w tym osób niepełnosprawnych, na przykład niewidomych czy niedowidzących), na mocy rozporządzenia Rady Ministrów podmioty realizujące zadania publiczne zobowiązane są do dostosowania swoich serwisów internetowych do standardu WCAG (serwisy istniejące przed rozporządzeniem muszą to zrobić do 2015 roku).

wolne licencje – licencje, które odpowiadają definicji Wolnych Dóbr Kultury i respektują prawa użytkowników, czyli zezwalają na korzystanie, rozpowszechnianie, modyfikowanie oraz rozpowszechnianie modyfikacji utworu.

wolności i prawa konstytucyjne – uprawnienia przysługujące obywatelom danego państwa; wyróżniamy wolności i prawa osobiste, wolności i prawa polityczne oraz wolności i prawa ekonomiczne, socjalne oraz kulturalne.

znieważenie – ubliżanie komuś, często przy użyciu obelżywego, wulgarnego słownictwa, obraźliwych epitetów czy inne zachowanie (gest, rysunek itp.) wobec drugiej osoby wyrażające pogardę dla godności drugiego człowieka (art. 216 Kodeksu karnego).

4–6 LAT (WYCHOWANIE PRZEDSZKOLNE)

KORZYSTANIE Z INFORMACJI

ŹRÓDŁA INFORMACJI

- Wie, że informacja występuje w różnych formach, np. rozumie, jakie są podstawowe różnice pomiędzy obrazem, tekstem czy filmem.
- Wie, że istnieją różne źródła informacji, tzn. że informacje można czerpać z TV, internetu, radia, książek, gazet, od innych ludzi.
- Wie, z jakich źródeł skorzystać, by uzyskać potrzebne informacje, np. ze słownika obrazkowego, pomocy rodzica/nauczyciela.

Standardy:

- Wie, że podstawą podejmowanych decyzji powinna być zawsze informacja relewantna i wiarygodna.
- Wie, że źródła informacji należy wybierać świadomie, mając na uwadze potrzeby informacyjne oraz cel wykorzystania informacji.
- Umie dokonać wyboru źródeł informacji, kierując się przede wszystkim kryterium jakości, na przykład korzysta z wiarygodnych źródeł takich jak encyklopedie, słowniki drukowane lub elektroniczne.
- Umie skorzystać z zasobów biblioteki publicznej lub punktów informacyjnych, jeśli jest taka potrzeba, na przykład wie, że jeśli chce się zdobyć informacje o możliwości pozyskania dofinansowania z UE, należy udać się do Punktu Informacyjnego Funduszy Europejskich.

WYSZUKIWANIE INFORMACJI

- Umie wyszukiwać potrzebne informacje w źródłach informacji dostosowanych do jej/jego wieku, np. wyszukuje informacje na temat ulubionego zwierzęcia w słowniku obrazkowym lub rozmawiając z rodzicem/nauczycielem.
- Wie, w jaki sposób sformułować pytanie i poprosić dorosłego o pomoc w dotarciu do informacji, np. prosi rodzica o znalezienie zdjęć ulubionego zwierzęcia.

Standardy:

- Wie, że urządzenia i programy zawsze „robią" dokładnie to, co im się „każe", dlatego trzeba się nauczyć, jak precyzyjnie wydawać polecenia. Na przykład wynik wyszukiwania zależy od tego, jak będzie sformułowane zapytanie informacyjno-wyszukiwawcze.
- Umie skorzystać z fraz i operatorów logicznych podczas wyszukiwania w elektronicznych źródłach informacji.

- Umie wykorzystywać potencjał mediów społecznościowych i portali informacyjnych dostępnych w Internecie, by dotrzeć do potrzebnych informacji, na przykład dowiaduje się od grupy znajomych na Facebooku, co warto zwiedzić w czasie wakacji.
- Umie wyszukać potrzebne informacje w słownikach i encyklopediach drukowanych, używając haseł osobowych i przedmiotowych, na przykład znaleźć w encyklopedii informacje na temat II wojny światowej.

PODEJŚCIE KRYTYCZNE DO INFORMACJI
- Rozumie, że nie każda informacja jest prawdziwa, np. zdaje sobie sprawę, że istnieją informacje błędne i fałszywe.
- Umie zadać pytanie dotyczące wiarygodności informacji, np. zadaje pytania „mamo, czy to prawda, że...".

Standardy:
- Wie, że nadawcy informacji mogą chcieć wywierać na niego wpływ i skłaniać do określonych zachowań, na przykład że politycy odmiennych opcji mówią o danym wydarzeniu w różny sposób, by uzyskać poparcie polityczne.
- Wie, że należy weryfikować informacje poprzez porównywanie ich w różnych źródłach, i wie, z jakich źródeł skorzystać, aby to zrobić, na przykład korzysta z encyklopedii PWN, by potwierdzić informacje znalezione na blogu.
- Wie, że różne typy źródeł informacji mają swoje wady, zalety i ograniczenia, na przykład Wikipedia jest aktualizowana na bieżąco, ale jej wiarygodność i obiektywność może być mniejsza niż encyklopedii drukowanej.
- Umie selekcjonować informacje w kontekście potrzeb informacyjnych i wykonywanego zadania.
- Umie ocenić prawdziwość informacji, korzystając ze swojej wiedzy i doświadczenia, na przykład zdaje sobie sprawę, że nie wszystkie przekazy marketingowe są zgodne z rzeczywistością.

WYKORZYSTANIE INFORMACJI
- Umie przekazać pozyskane informacje własnymi słowami, np. opowiedzieć, jak wygląda ulubione zwierzę.

Standardy:
- Wie, że zasoby informacyjne trzeba porządkować w celu łatwego ich wykorzystania i odnalezienia.
- Umie zastosować proste schematy organizacji informacji, na przykład tworzy katalogi i foldery, opisuje je w zrozumiały dla siebie sposób.

- Umie wykorzystywać TIK podczas tworzenia, ulepszania i zapisywania wyników pracy, na przykład umie skorzystać z poczty e-mail, by przesłać wyniki pracy.
- Umie wykorzystywać TIK do przedstawienia wyników pracy, na przykład tworzy różne formy prezentacji informacji (tekst, tabele, ilustracje).
- Umie używać opcji przeglądarek internetowych w celu skorzystania z wyników wcześniejszych wyszukiwań, na przykład korzystać z historii wyszukiwania, tworzyć zakładki.

JEDNOSTKA W ŚRODOWISKU MEDIALNYM

JA

- Wie, jakie są jego/jej własne cechy oraz zna cechy najbliższego otoczenia, np. rozpoznaje ogólne podobieństwa miejsc i przedmiotów, zauważa w filmie taki sam rower lub plac zabaw.
- Umie odróżnić siebie od innych, np. dostrzega na zdjęciach lub w filmach swoje cechy w porównaniu z innymi (wzrost, kolor włosów).
- Wie, jak wyrażać swoje potrzeby i emocje dotyczące mediów, np. wskazuje na to, co lubi; wybiera, który film chce obejrzeć albo w którą grę zagrać.

Standardy:

- Umie, w zależności od potrzeb, tworzyć i modyfikować swój wizerunek, na przykład ujawnia tylko niektóre swoje dane w serwisach randkowych.
- Rozumie szanse i zagrożenia wynikające z budowania własnego wizerunku, na przykład zwraca uwagę na to, co i gdzie na jego/jej temat pojawia się w Internecie i ma świadomość, że inne osoby mogą szukać informacji na jego/jej temat.
- Rozumie konsekwencje i potrzebę świadomego wpływu na własny wizerunek, na przykład rozumie znaczenie ustawień prywatności w portalach społecznościowych.

JA I INNI

- Umie rozmawiać przez telefon lub przy użyciu komunikatora, np. wie, że gdy rozmawia z kimś przez telefon, to osoba ta istnieje naprawdę.
- Zna podstawowe zasady dobrego zachowania w czasie korzystania z mediów, np. wie, że w kinie nie należy zachowywać się głośno, lub potrafi grać w grę komputerową na zmianę z kimś innym.

Standardy:
- Rozumie zasady komunikacji niebezpośredniej, na przykład potrafi wyjaśnić różnice i podobieństwa między rozmową na żywo a rozmową na czacie, a także bierze odpowiedzialność za komunikowane przez siebie treści.
- Wie, jak reagować na przejawy agresji w Internecie: na przykład wie, że może zgłosić zachowanie agresywne do administratora strony WWW.
- Umie świadomie wybrać odpowiedni kanał komunikacyjny, w zależności od celu i możliwości nadawcy, na przykład wie, że zakończenie związku intymnego wymaga innej formy i innego kanału niż poinformowanie kogoś o spóźnieniu.

JA I OTOCZENIE
- Umie dostrzec w przekazie medialnym elementy znanego mu otoczenia, np. poznaje znane mu/jej miejsca i potrafi je nazwać.
- Umie posługiwać się na poziomie elementarnym rozmaitymi mediami, np. samodzielnie włącza telewizor i ustawia kanał z kreskówkami lub uruchamia w telefonie aplikację z ulubioną grą.
- Wie, do czego służą poszczególne media (np. wie, że telefon służy do rozmowy, a telewizor do oglądania programów, filmów i bajek).

Standardy:
- Umie aktywnie uczestniczyć w wybranych społecznościach on-line, na przykład wymienia się informacjami, wyraża opinie i prowadzi dyskusje w różnych sieciach społecznych w Internecie.
- Wie, jak zainicjować powstanie grupy i inne grupowe działania w Internecie, na przykład umie założyć grupę dyskusyjną albo zaplanować wydarzenie na portalu społecznościowym i zachęcić innych do uczestnictwa.
- Wie, że wszystkie treści umieszczone w przestrzeni cyfrowej są archiwizowane, na przykład wie, że usunięcie raz opublikowanego w Internecie zdjęcia często jest niemożliwe.
- Ma świadomość, że w Internecie różne miejsca służą do różnego typu aktywności i potrafi z nich korzystać, na przykład wie, gdzie zamieścić swoje CV, gdzie dać ogłoszenie o sprzedaży auta i gdzie znaleźć partnera życiowego.

JĘZYK MEDIÓW

JĘZYKOWA NATURA MEDIÓW

- Wie, że postacie obserwowane w mediach, np. ukazywane na ekranie telewizyjnym mogą być fikcyjne.
- Odróżnia postacie fikcyjne od rzeczywistych, np. wie, że postacie z bajek telewizyjnych: Gumisie, Kaczor Donald i inne nie istnieją w rzeczywistości, a są jedynie wymysłem człowieka.
- Rozumie różnicę pomiędzy bezpośrednią rozmową a komunikacją przez media, np. wie, że podczas rozmowy telefonicznej słyszymy jedynie głos rozmówcy, ale może on pozostawać daleko od nas.
- Wie, że są różne sposoby zapisywania i przekazywania słów, obrazów i dźwięków, że można przekazywać tę samą treść za pomocą różnych urządzeń, np. wie, że można nagrać i odtwarzać odgłosy przyrody i własnej mowy, rysować, a potem zeskanować rysunek i oglądać go na ekranie telewizora, komputera lub smartfonu.
- Zna i rozróżnia rozmaite urządzenia służące do przekazywania informacji, np. radio, telewizja, komputer przyłączony do internetu, telefon komórkowy.

Standardy:

- Rozumie pojęcie hipertekstu, na przykład wie, że są to powiązane ze sobą odsyłaczami teksty elektroniczne, że ułatwia to tworzenie skojarzeń i zdobywanie wiedzy, że sposób lektury hipertekstów jest różny od lektury drukowanych książek.
- Umie rozróżniać podstawowe gatunki filmowe i telewizyjne, takie jak na przykład: thriller, komedia romantyczna, telenowela dokumentalna, talk show.
- Rozumie pojęcie interfejsu w relacjach użytkownik-medium, na przykład zna podstawowe różnice w sposobie korzystania z tabletu i z gazety.
- Rozumie najprostsze różnice między zapisami analogowymi i cyfrowymi.
- Umie wskazać przykłady urządzeń pracujących w technologiach analogowych i cyfrowych, na przykład wie, że współczesne urządzenia rejestrujące dźwięk i obraz zapisują go w formie plików lub strumieni o binarnej zawartości.
- Zna zjawisko konwergencji mediów, na przykład wie, że tradycyjne audycje i programy telewizyjne można odbierać poprzez Internet w formie podcastów, videocastów i transmisji strumieniowych, zna podstawowe implikacje tego zjawiska, takie jak możliwość uniezależnienia odbioru niektórych audycji od czasu i miejsca.
- Zna podstawowe różnice pomiędzy przekazem wideo, dźwiękowym i tekstowym.

- Zna podstawowe ograniczenia w odbiorze tych przekazów, na przykład wie, że czytanie książki wymaga większego skupienia uwagi i wyobraźni niż oglądanie telewizji, że słuchanie radia zwykle mniej angażuje uwagę.
- Rozumie pojęcie multimediów jako technologii integrujących różne techniki przekazu, na przykład wie, że łączą one dźwięki, teksty pisane, fotografie i filmy, że technologia cyfrowa oferuje większe możliwości modyfikowania i integrowania zapisywanych dotąd w odmienny sposób przekazów.

FUNKCJE KOMUNIKATÓW MEDIALNYCH

- Umie rozróżnić przekazy medialne, które wywołują różne emocje, np. strach, smutek, radość.
- Umie wyrażać swoją opinię o danym przekazie i uzasadnić, dlaczego mu się podoba lub nie, np. „podoba mi się ta bajka, bo te postacie są bardzo zabawne".

Standardy:

- Umie dyskutować, formułując własne opinie w mediach społecznościowych i koncentrując się na merytorycznej stronie przekazu.
- Umie tworzyć proste przekazy informacyjne i reklamowe, na przykład dotyczące inicjatyw społecznych czy kulturalnych, w których bierze udział.
- Rozumie różnicę pomiędzy informacją a opinią.
- Umie formułować komunikaty zróżnicowane pod względem funkcji w mediach (w tym także społecznościowych), na przykład umie podać informację o danym przedsięwzięciu biznesowym, społecznym lub kulturalnym oraz wyrazić swoją opinię; widzi różnicę pomiędzy tymi dwoma rodzajami wypowiedzi medialnych.
- Umie zidentyfikować komunikaty o charakterze perswazyjnym i reklamowym.

KULTURA KOMUNIKACJI MEDIALNEJ

- Wie, że zarówno słowa, jak i obrazy mają swoje specyficzne znaczenie, np. wie, że można poinformować kogoś zarówno za pomocą słowa, jak i rysunku. Zna niektóre znaki umowne np. znaki drogowe, sygnały ostrzegawcze, symbole :-) lub :-(.
- Zna i rozumie różnice pomiędzy komunikowaniem za pomocą słów i gestów, np. wie, co oznacza gest OK (uniesionego kciuka) lub V, a także które gesty są uznawane za obraźliwe w jego kręgu kulturowym.

Standardy:

- Zna wybrane sposoby ukrywania reklamowego charakteru przekazu, na przykład artykuł sponsorowany, sponsorowane wpisy na forach dyskusyjnych, lokowanie produktu lub znaku firmowego w filmie.

- Umie posługiwać się wybranymi emotikonami w komunikacji SMS-owej i internetowej, na przykład zna znaczenia najczęściej używanych symboli i wie, że są akceptowane w nieoficjalnych sytuacjach komunikacyjnych.
- Wie, jakie znaczenie w komunikacji mają poszczególne gesty, mimika, postawa ciała czy odległość pomiędzy osobami, na przykład potrafi określić na podstawie zachowań polityków w studiu telewizyjnym ich stosunek do omawianych kwestii.
- Umie stosować odpowiednią dykcję, intonację głosu i mowę ciała podczas komunikacji bezpośredniej.

KREATYWNE KORZYSTANIE Z MEDIÓW

TWORZENIE

- Wie, że za pomocą narzędzi medialnych można przygotować zdjęcie, nagranie dźwiękowe, krótki film wideo, rysunek.
- Zna niektóre narzędzia, których można używać do tworzenia treści, np. tablet, smartfon, laptop, komputer stacjonarny, aparat fotograficzny, kamera wideo, dyktafon.
- Wie, że nowoczesne narzędzia mogą pełnić wiele funkcji jednocześnie, np. tablet można wykorzystać do rysowania, jako aparat fotograficzny, kamerę wideo, edytor tekstu, komunikator wideo, platformę do gier itp., a aparat fotograficzny najczęściej pozwala na nagrywanie wideo.
- Umie samodzielnie korzystać z medialnych narzędzi, np. dzięki aplikacjom zainstalowanym na tablecie lub na komputerze (foto, wideo, rysunek, dźwięk).

Standardy:

- Umie tworzyć zestawy tematyczne różnorodnych treści medialnych (na przykład z określonych wydarzeń, uroczystości, związane z zainteresowaniami) na bazie samodzielnie przygotowanych treści (zdjęcia, teksty, wideo, audio).
- Wie, czym jest blog, wiki, podcast, videocast.
- Wie, czym są memy i infografiki.
- Zna najpopularniejsze aplikacje pozwalające na twórcze korzystanie z mediów (na przykład do tworzenia i modyfikowania zdjęć w urządzeniach mobilnych, przetwarzania zdjęć na komputerze stacjonarnym, montowania filmów w aplikacji stacjonarnej i przeglądarkowej), potrafi korzystać z nich na podstawowym poziomie.
- Umie samodzielnie przygotować prostą opowieść medialną z wykorzystaniem mediów jednego typu (zdjęć, grafik lub filmów).

- Zna programy i aplikacje do edycji tekstu (stacjonarne i sieciowe), potrafi z nich korzystać w podstawowym zakresie.
- Umie współtworzyć w grupie proste teksty i prezentacje multimedialne przy użyciu narzędzi umożliwiających sieciową współpracę.
- Potrafi, korzystając z podręcznych narzędzi, dokumentować i komentować otoczenie oraz zachodzące w nim procesy, na przykład tworzy reportaż tekstowy, zdjęciowy, wideo.
- Zna i próbuje korzystać z aplikacji do tworzenia notatek, takich jak: notatnik, narzędzie do zrzutów ekranu, stacjonarny lub sieciowy edytor tekstu, dyktafon.
- Potrafi gromadzić notatki, wykorzystuje w tym celu narzędzia pozwalające na pracę w chmurze, na przykład blog, sieciowy edytor tekstu lub dedykowane do gromadzenia notatek narzędzie lub usługi przechowywania danych (Dropbox, Google Drive i inne).
- Potrafi tworzyć kopie zapasowe treści przechowywanych na dysku bez użycia chmury (na przykład na dysku zewnętrznym, pendrajwie itp.).
- Potrafi tworzyć mapy myśli, korzystając z przyborów biurowych lub cyfrowych narzędzi do notowania i tworzenia map myśli.

PRZETWARZANIE

- Wie, że proste treści medialne można przetwarzać.
- Próbuje przy użyciu prostego oprogramowania modyfikować zdjęcie lub grafikę, np. bawi się programami do modyfikacji zdjęć lub narzędziem do rysowania.

Standardy:

- Umie przetwarzać znalezione, dostępne lub samodzielnie przygotowane treści medialne (zdjęcia, grafikę, filmy wideo, dźwięk).
- Wie, że działania związane z przetwarzaniem mediów mogą być planowane lub spontaniczne (na przykład remiksowanie na żywo muzyki, obrazu itp.).
- Wie, że treści analogowe można przekształcić na formę cyfrową, odtwarzaną za pomocą cyfrowych urządzeń.
- Potrafi digitalizować treści na bieżące potrzeby, wykorzystując narzędzia mobilne: skanować teksty, zdjęcia, grafiki z wykorzystaniem odpowiedniej aplikacji mobilnej, nagrywać wideo lub dźwięk.
- Umie wykorzystać samodzielnie lub w grupie znalezione lub przetworzone treści w celu opracowania krytycznego medialnego komentarza (dotyczącego na przykład lokalnej sytuacji w miejscu zamieszkania, sytuacji politycznej lub społecznej).

PREZENTOWANIE

- Pokazuje osobie dorosłej lub grupie rówieśników (przy pomocy nauczyciela, animatora, rodzica) efekty prób samodzielnego tworzenia i przetwarzania komunikatów, np. zdjęcie z dorysowanymi lub doklejonymi elementami, obraz cyfrowy z dorysowanymi w określonej aplikacji elementami itp.

Standardy:

- Potrafi wysyłać odnośniki do interesujących tekstów, obrazów, filmów (na przykład mailem, publikować na profilu, stronie lub w grupie w serwisie społecznościowym).
- Potrafi przygotować tekst w stacjonarnym lub sieciowym edytorze tekstu i przesłać go do zainteresowanych osób w celu wspólnej edycji lub opublikować (na przykład na blogu lub jako niezależną stronę WWW).
- Potrafi tworzyć otwarte i zamknięte grupy tematyczne w serwisach społecznościowych (na przykład na potrzeby rozwijania własnych zainteresowań).
- Umie tworzyć wydarzenia w serwisach społecznościowych, wznawiać je z nową datą, przygotowywać ich opisy i zapraszać do uczestnictwa.
- Zna podstawy obsługi narzędzi do prowadzenia zbiorowej komunikacji z wykorzystaniem dźwięku i wideo (na przykład Skype, Hangouts itp.).
- Potrafi wykorzystywać podstawowe umiejętności i wiedzę dziennikarską do publikowania bieżących informacji na temat sytuacji lokalnej, politycznej, społecznej itp.
- Umie tworzyć proste archiwa cyfrowe złożone ze zdigitalizowanych materiałów (na przykład na blogu, wiki, koncie w usłudze przechowującej pliki w chmurze, serwerze plików lub koncie w serwisie do publikacji i przechowywania treści jak na przykład Internet Archive).

ETYKA I WARTOŚCI W KOMUNIKACJI I MEDIACH

KOMUNIKACJA I MEDIA JAKO PRZEDMIOT REFLEKSJI ETYCZNEJ

- Umie na podstawowym poziomie rozróżnić dobro i zło w mediach i komunikacji, np. potrafi wskazać złe postępowanie bohatera oglądanego filmu.

Standardy:

- Rozumie, dlaczego normy moralne i wartości odnoszą się także do mediów i komunikacji przez media, na przykład rozumie, dlaczego obrażanie kogoś w Internecie jest równie niewłaściwym postępowaniem jak obrażanie drugiej osoby twarzą w twarz.

- Rozumie, że wyzwania etyczne w mediach i komunikacji dotyczą nie tylko sfery jej/jego własnych doświadczeń i umie zadawać pytania na ten temat, na przykład potrafi opisać, na czym polega moralny problem związany z kontrolowaniem przez pracodawcę aktywności internetowej pracownika oraz zadać pytania dotyczące natury tego problemu: granic prywatności pracownika, wymogów uczciwej i skutecznej pracy itp.
- Umie wypracować subiektywne zasady etyczne dotyczące komunikacji i korzystania z mediów oraz stosować je na co dzień.

BEZPIECZEŃSTWO

OCHRONA PRYWATNOŚCI I WIZERUNKU

- Umie zakomunikować, że się wstydzi i nie chce uczestniczyć w danej sytuacji komunikacyjnej, np. nie chce być nagrywana/y lub fotografowana/y, nie chce rozmawiać przez telefon.

Standardy:

- Umie zdecydować, czy w danej sytuacji komunikacja powinna być prywatna czy publiczna.
- Zna podstawowe sposoby zapewnienia prywatności komunikacji i wie, że mogą różnić się skutecznością, na przykład wiadomość prywatna do konkretnej osoby zamiast rozmowy na czacie, wiadomość e-mail zamiast rozmowy na forum internetowym.
- Wie, że wiadomości e-mail można szyfrować.
- Umie posłużyć się najprostszymi narzędziami zwiększającymi prywatność, na przykład: pluginy, dodatki stanowiące rozszerzenia przeglądarek WWW, ustawienia prywatności w przeglądarce.
- Zna przeznaczenie regulaminów na stronach WWW (serwisach WWW), z których korzysta i wie, że powinno się je poznać przed skorzystaniem z danego serwisu.
- Rozumie treści typowych regulaminów korzystania ze stron WWW (serwisów WWW).

BEZPIECZEŃSTWO KOMUNIKACJI, PRACY I TRANSAKCJI

- Umie zakomunikować, że dana treść budzi w nim/niej strach lub poczucie zagrożenia.
- Wie, że może poprosić dorosłego o pomoc lub interwencję (np. wyjście z kina, wyłączenie filmu, przerwanie gry).

Standardy:
- Umie rozpoznać spam i typowe próby phishingu, na przykład zwraca uwagę na to, że nie zgadza się adres strony bankowej.
- Wie, że istnieją metody maskowania adresu nadawcy wiadomości.
- Wie, co to są certyfikaty uwierzytelniające (certyfikaty strony).
- Wie, że strony przetwarzające dane prywatne lub wrażliwe (na przykład strony banków, sieci społecznościowe, poczta, sklepy internetowe) powinny być zabezpieczone protokołem HTTPS.
- Wie, jak postępować, kiedy napotyka najprostsze komunikaty o certyfikatach na przykład nie akceptuje automatycznie każdego napotkanego błędnego certyfikatu zgłoszonego przez przeglądarkę.
- Wie, że istnieją narzędzia zwiększające bezpieczeństwo komunikacji.
- Wie, że dokonywanie zakupów online obarczone jest ryzykiem.
- Wie, że należy być ostrożnym przy podawaniu własnych danych osobowych i danych karty kredytowej lub debetowej przy dokonywaniu zakupów online (na przykład trzeba zwracać uwagę na renomę sklepu).
- Wie, że konsekwencje zachowań komunikacyjnych (również online) mogą wpływać na inne osoby (na przykład informacja o bliskich lub współpracownikach może negatywnie wpłynąć na ich bezpieczeństwo lub poczucie prywatności).
- Wie, co to jest spam.
- Zna podstawowe reguły postępowania ze spamem.
- Umie rozpoznać stalking.
- Wie, że należy reagować na stalking, również w odniesieniu do osób trzecich (na przykład bliskich, współpracowników).
- Umie rozpoznać cyberprzemoc.
- Wie, że należy reagować na cyberprzemoc, również w odniesieniu do osób trzecich (na przykład bliskich, współpracowników).
- Zna pojęcie cyfrowego wizerunku.
- Wie, że cyfrowy wizerunek można kształtować (na przykład odpowiednio dobierając zdjęcia umieszczane w portalach społecznościowych).

NADZÓR NAD SIECIĄ
- Wie, że powinien/powinna korzystać z telewizora i internetu tylko pod nadzorem rodziców i opiekunów.

Standardy:
- Zna podstawowe cele wprowadzania nadzoru, na przykład walka z cyberprzestępczością, uzyskiwanie przez osoby lub instytucje przychodów ze sprzedaży prywatnych danych użytkowników.

- Wie, że nadzór może być legalny lub bezprawny; że może być prowadzony nie tylko przez organy państwowe (na przykład policję), ale także przez osoby prywatne czy korporacje; że nawet pewne formy nadzoru przez organy państwa mogą być nielegalne.
- Wie, że istnieją metody obejścia/utrudnienia nadzoru.
- Zna pojęcie ciasteczka (cookie).
- Rozumie podstawowe zastosowania ciasteczek.
- Wie, że ciasteczka bywają wykorzystywane do działań sprzecznych z jego/jej interesem i bezpieczeństwem.

UZALEŻNIENIA I HIGIENA KORZYSTANIA Z MEDIÓW

- Wie, że rodzice lub opiekunowie decydują o wyborze i czasie korzystania z mediów dla dobra dziecka.

Standardy:

- Umie świadomie kształtować swoje nawyki związane z korzystaniem z technologii (na przykład wylogowuje się z sieci społecznościowej lub zamyka komunikator, by nie rozpraszały przy pracy).
- Umie zareagować na negatywne zachowania u innych, na przykład pomagając uzyskać pomoc specjalisty.
- Umie zaobserwować oznaki zagrożenia uzależnieniem u siebie i u innych (na przykład zaniedbywanie bieżących obowiązków wskutek poświęcania zbyt dużej ilości czasu na aktywność w mediach społecznościowych).
- Wie, że istnieją powiązania pomiędzy własnymi działaniami w mediach a innymi sferami życia (na przykład publikowanie nieprzemyślanych wypowiedzi może skutkować złą opinią pracodawcy lub nawet zamknięciem pewnych dróg kariery).

PRAWO W KOMUNIKACJI I MEDIACH

RODZAJE, ŹRÓDŁA I PRAKTYKA STOSOWANIA PRAWA W KONTEKŚCIE MEDIÓW

- Wie, co znaczy zobowiązać się do czegoś, umówić się na coś; rozumie konieczność przestrzegania ustalonych zasad postępowania i sumiennie wykonuje powierzone obowiązki. Np. gdy obieca mamie, że posprząta zabawki w pokoju, powinien/powinna to zrobić zgodnie z daną obietnicą.
- Wie, że istnieją określone reguły dobrego zachowania w stosunku do innych osób, panuje nad agresywnymi zachowaniami w sytuacjach konfliktowych.

Wie, że np. nie należy obrażać innych dzieci, stosować wobec nich przemocy czy zabierać cudzych przedmiotów bez pozwolenia.

Standardy:

- Zna podstawowe akty prawne, które dotyczą funkcjonowania mediów, takie jak prawo prasowe, ustawa o radiofonii i telewizji, ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Wie, że Internet nie jest strefą wyłączoną spod prawa, oraz wie, że tak jak w życiu realnym, w sieci także należy przestrzegać regulacji prawnych. Wie na przykład, że niektóre regulacje kodeksu cywilnego czy kodeksu karnego mogą mieć zastosowanie do działań w Internecie.
- Wie, jakie są podstawowe akty prawne, które chronią prawa i wolności obywatelskie, takie jak: Konstytucja, Karta Praw Podstawowych czy Europejska Konwencja Praw Człowieka.
- Wie, że korzystanie z różnych usług dostępnych w Internecie wiąże się z zawarciem umowy z podmiotem udostępniającym te usługi. Na przykład jeśli chce się ściągnąć program z Internetu na dysk komputera, zainstalować komunikator lub założyć profil na portalu społecznościowym, do zawarcia umowy dochodzi najczęściej, gdy użytkownik akceptuje regulamin danej usługi, zobowiązując się tym samym do przestrzegania jego zasad.
- Wie, że choć często nie płaci bezpośrednio za usługi w Internecie (na przykład za konto na portalu społecznościowym), w zamian – w ramach zawartej umowy – zgadza się na wyświetlanie reklam lub przekazuje usługodawcy swoje dane osobowe, które ten może wykorzystać na przykład do celów marketingowych.

MEDIA A PRAWA CZŁOWIEKA, OBYWATELA I DZIECKA

- Wie, że dzięki mediom może komunikować się z innymi ludźmi na odległość, np. przesłać zdjęcie pocztą elektroniczną, napisać e-mail do kolegi mieszkającego w innym mieście.
- Wie, że należy powiadomić rodziców lub opiekunów, jeśli podczas korzystania z mediów spotka się z nieprzyjemną sytuacją, np. gdy trafi w internecie na zdjęcia lub filmy pokazujące przemoc wobec innych ludzi czy zwierząt lub gdy zauważy, że ktoś udostępnił jego/jej dane (imię, nazwisko, adres czy zdjęcie) bez jego/jej zgody.

Standardy:

- Wie, jakie prawa i wolności konstytucyjne wiążą się z korzystaniem z mediów, na przykład wolność słowa, prawo do prywatności, tajemnica komunikowania się, swoboda ekspresji twórczej. Potrafi także wskazać sytuacje, w których różne prawa i wolności mogą ze sobą kolidować, na przykład wolność słowa

często stoi w opozycji do prawa do prywatności, kiedy media ujawniają różne informacje o politykach, które mogą być szkodliwe dla ich reputacji.

- Wie, jakie organy stoją na straży praw i wolności konstytucyjnych, na przykład Rzecznik Praw Obywatelskich czy Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych (GIODO). Wie, w jaki sposób może złożyć skargę do tych organów. Wie także, że może dochodzić swoich praw w sądzie, jeśli ktoś je naruszył za pośrednictwem mediów, zwłaszcza gdy nie jest możliwe ugodowe rozwiązanie takiego konfliktu.
- Wie, że może ponosić odpowiedzialność za treści, które umieszcza w sieci, jeśli na przykład naruszają dobra osobiste innych osób. Wie, że w niektórych sytuacjach może ponosić odpowiedzialność jako administrator strony za tego rodzaju treści dodane także przez innych użytkowników. Na przykład jeśli wie o tym, że ktoś zamieścił na jej/jego blogu bezprawny komentarz, powinien/powinna niezwłocznie go zablokować, jeśli nie chce narazić się na pociągnięcie z tego tytułu do odpowiedzialności.
- Potrafi korzystać z dostępu do informacji publicznej, wykorzystując Internet. Wie m.in., do czego służą Biuletyny Informacji Publicznej i jakie informacje można w nich znaleźć. Wie też, że może wysyłać wnioski o udostępnienie informacji publicznej przez e-mail i ma prawo domagać się odpowiedzi także w formie elektronicznej.

PRAWA WYŁĄCZNE I MONOPOLE INTELEKTUALNE

- Wie, że każde dzieło ma autora(ów), np. umie wskazać, że to rysunek Kasi, a ten wierszyk wymyślił Tomek; potrafi pokazać, które elementy wspólnego rysunku narysowała jaka osoba.
- Wie, że nie powinno się przypisywać sobie cudzych dzieł, np. potrafi się przyznać, jeżeli ktoś pomógł mu/jej coś narysować.
- Wie, że o publikacji decyduje autor, np. sam/sama może zadecydować, kiedy rysunek jest gotowy i kiedy pokazać go kolegom.
- Wie, że może określić sposób, w jaki inni będą korzystali z jego utworu, np. pozwolić innym na dorysowanie czegoś do rysunku albo oczekiwać, że inni nie będą tego robić.
- Odróżnia tworzenie od korzystania z dzieł i wie, że czynności te mogą się przenikać, np. odróżnia samodzielny rysunek od wypełnienia gotowej kolorowanki; oglądanie przedstawienia od wymyślania bajki, którą potem opowiada.

Standardy:

- Wykorzystuje we własnej pracy cudzy dorobek bez popełniania plagiatu, zarówno w rozumieniu prawa autorskiego, jak i w rozumieniu etycznym (na

przykład prawidłowo oznacza autorstwo utworów wykorzystywanych we własnej pracy, jak również nie przypisuje sobie cudzych pomysłów i odkryć).
- Prawidłowo oznacza współautorstwo prac przygotowywanych wspólnie z innymi osobami; konsultuje z nimi wykorzystanie wspólnego dzieła; odróżnia wkład o charakterze twórczym od nietwórczego, na przykład dopisanie fragmentu artykułu od dostarczenia informacji lub danych opisanych w artykule.
- Potrafi korzystać z cudzych utworów w ramach dozwolonego użytku, wybierając postać dozwolonego użytku w zależności od sytuacji (na przykład prowadząc gazetę internetową, nie przedrukowuje swobodnie materiałów innych portali, a tylko te, których wykorzystanie mieści się w zakresie dozwolonego przedruku).
- Potrafi stworzyć projekt wykorzystujący materiały na różnych licencjach z zachowaniem obowiązków wynikających z klauzul copyleft.
- Umie ustalić status prawny dzieła lub rozwiązania technicznego (na przykład rozumie informacje zawarte w bazach danych urzędu patentowego; potrafi wstępnie ocenić, czy dany produkt narusza cudzy patent).
- Rozumie istotę sporu o patenty na programy, o obowiązki pośredników oraz o prawa i wolności prywatnego uczestnika obiegu kultury.
- Rozumie zasady ochrony patentowej (na przykład jest w stanie wyjaśnić, dlaczego w przypadku dokonania wynalazku ochrona prawa autorskiego nie musi wystarczać) i znaków towarowych (na przykład rozumie korzyści wynikające z rejestracji oznaczenia wykorzystywanego w jego działalności).
- Wie, czym jest ochrona baz danych.
- Rozumie konflikt między monopolem rozpowszechniania a modelem komunikowania się w sieci.

REGULACJE DZIAŁALNOŚCI OPERATORSKIEJ W MEDIACH (PRAWO TELEKOMUNIKACYJNE, RADIOFONIA I TELEWIZJA, PRAWO PRASOWE, ŚWIADCZENIE USŁUG DROGĄ ELEKTRONICZNĄ)
- Wie, że „za” różnymi mediami stoją konkretne osoby (dziennikarz, autor, reżyser, wydawca, redaktor itp.)
- Wie, że istnieją specjalne rodzaje mediów przeznaczone dla dzieci (np. dziecięcy program TV).
- Wie, że niektóre programy są dla dzieci starszych (np. różne rodzaje kreskówek).
- Umie rozpoznać reklamę.

Standardy:
- Umie przygotować komunikat medialny i wie, które medium może lub musi go zamieścić.

- Umie rozpoznać naruszenie obowiązków usługodawcy (na przykład rozpoznaje ukryte lokowanie produktu, odróżnia artykuł niejawnie sponsorowany od rzetelnej informacji, potrafi ocenić wiarygodność sklepu internetowego).
- Wie, kto i na jakich zasadach świadczy mu usługę (na przykład na kogo jest zarejestrowana domena internetowa, jakie są postanowienia regulaminu, czy strona posługuje się szyfrowaniem komunikacji).
- Potrafi samodzielnie prowadzić działalność medialną (na przykład zarządzać serwisem internetowym).

PRAWA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

- Wie, że wszyscy, także osoby niepełnosprawne, mają równe prawo do korzystania z mediów.
- Wie, że osoby niepełnosprawne mogą mieć trudności w korzystaniu z mediów oraz że trudności te mogą mieć różny charakter w zależności od rodzaju i stopnia niepełnosprawności. Potrafi wskazać przykłady różnych rodzajów niepełnosprawności i wynikające z nich ograniczenia, wie np., że niedosłysząca babcia musi nastawiać głośniej telewizor, a tata zakłada okulary do czytania gazety.

Standardy:

- Wie, że osoby niepełnosprawne powinny mieć równy dostęp do mediów. Wie, że informacja przedstawiona w sposób dostępny dla wszystkich dociera do większej liczby odbiorców, a niestosowanie ułatwień dostępności dla osób niepełnosprawnych powoduje wykluczenie części obywateli (na przykład osób starszych, niedowidzących czy niedosłyszących) z pełnego uczestniczenia w życiu społecznym.
- Potrafi wskazać główne bariery utrudniające osobom niepełnosprawnym dostęp do mediów, a także wie, jakie ułatwienia pozwalają na wyeliminowanie tych barier. Na przykład dla osób z dysfunkcją wzroku w telewizji można stosować audiodeskrypcję, a w Internecie wprowadzić możliwość powiększenia czcionek i kontrastu na stronie internetowej.
- Wie o istnieniu standardów dostępności treści w mediach dla osób niepełnosprawnych i obowiązku ich stosowania. Na przykład znane jej/mu są wytyczne dotyczące dostępności treści internetowych (WCAG).

OCHRONA DANYCH OSOBOWYCH I DÓBR OSOBISTYCH

- Wie, że nie należy mówić i pisać o sobie i o rodzinie bez potrzeby, np. nie mówi obcym osobom, gdzie mieszka lub jaki samochód mają rodzice.

Standardy:

- Rozumie politykę prywatności firm, z których usług korzysta.

- Umie stosować zasady ochrony we własnych publikacjach i usługach.
- Umie zwrócić się do GIODO z prośbą o interwencję lub interpretację przepisów.
- Umie sprawdzić własne dane w zbiorach, w których są zawarte (na przykład potrafi sporządzić wniosek o informację o zakresie danych przetwarzanych przez serwis internetowy).
- Wie, jak zabezpieczyć dane osobowe, które przetwarza w charakterze administratora (na przykład prowadząc bloga lub inny serwis internetowy dopilnuje ustawień bezpieczeństwa serwisu hostingowego).

EKONOMICZNE ASPEKTY DZIAŁANIA MEDIÓW

RYNEK MEDIÓW I ELEMENTY POLITYKI MEDIALNEJ

- Na podstawie znanych mu/jej bajek, gier itp. umie podać przykłady: − bajki do oglądania w telewizji, kinie, internecie; − bajki do słuchania w radiu, na audiobooku; − historyjek, które może obejrzeć lub przeczytać w czasopiśmie dziecięcym; − gry internetowej, kolorowanek zamieszczonych w internecie.

Standardy:

- Wie, że na treści prezentowane w mediach wpływa ich struktura własności, forma prawna i sposób finansowania. Wie, że rynek radiofonii i telewizji jest regulowany. Umie na przykład wymienić KRRiT jako organ przyznający koncesje i nakładający na nadawców radiowych i telewizyjnych kary za nieprzestrzeganie przepisów.
- Wie też, że do KRRiT może złożyć skargę na zawartość programu w radiu lub w telewizji, na przykład w zakresie ochrony małoletnich czy ze względu na dyskryminujące treści.
- Wie o istnieniu ciał samoregulujących, czyli samorządów branżowych (na przykład dziennikarskich) oraz komisji etyki. Umie na przykład wymienić Radę Reklamy, do której może złożyć skargę na reklamę w radiu lub w telewizji. Wie, że Internet nie podlega regulacji treści.

INFORMACJA JAKO DOBRO EKONOMICZNE

- Wie, czym jest informacja, np. wie, na jakim kanale znajdzie ulubioną bajkę albo w którym czasopiśmie znajdzie materiał zgodny z jego/jej zainteresowaniami.
- Umie dzielić się informacjami z innymi, np. mówi koleżance/koledze, gdzie może obejrzeć jego/jej ulubioną bajkę.

Standardy:

- Wie, że na świecie istnieją różne modele finansowania radiofonii i telewizji: reklama, abonament radiowo-telewizyjny, którego pobór zależny jest od faktu posiadania i rejestracji odbiornika lub powszechna opłata audiowizualna, której pobór nie wiąże się z udokumentowanym faktem posiadania urządzenia do odbioru RTV.
- Wie, czym jest lokowanie produktu oraz reklama; zdaje sobie sprawę z tego, że są to metody finansowania treści w mediach.
- Rozumie ekonomiczne i prawne konsekwencje obowiązujących przepisów dotyczących własności intelektualnej, na przykład rozumie, że choć może wykonać kopię filmu, nie może jednak jej sprzedać, bo grozi to konsekwencjami prawnymi i ekonomicznymi.

FINANSOWANIE MEDIÓW I WYBRANE SPOSOBY ZARABIANIA W NOWYCH MEDIACH

- Wie, że w mediach są reklamy, np. umie wskazać reklamy w ulubionym piśmie albo między bajkami w telewizji.
- Wie, że za dostęp do mediów się płaci, np. rodzice kupują mu/jej w kiosku czasopismo albo zamawiają odpowiedni pakiet TV z programami dla dzieci.

Standardy:

- Rozumie powiązanie malejącej asymetrii informacyjnej w środowisku cyfrowym z ceną na niektóre produkty nabywane w sieci na przykład rozumie wpływ wyszukiwarek internetowych, porównywarek cenowych i internetowych platform handlowych na obniżkę marż produktów nabywanych w sieci.
- Wie, że zawierając transakcje w sieci, powinien/powinna zwracać uwagę bezpieczeństwo witryny sklepu lub innego serwisu.
- Wie, że produkty zakupione przez Internet może zwrócić lub zareklamować u sprzedawcy; że warunki dotyczące reklamacji regulowane są ustawowo (na przykład standardowym terminem na zwrot jest 14 dni od zawarcia umowy, ale niektóre sklepy mogą oferować inne warunki).

KOMPETENCJE CYFROWE

BUDOWA, DZIAŁANIE, OBSŁUGA I PARAMETRY URZĄDZEŃ KOMPUTEROWYCH

- Umie wskazać przykłady urządzeń komputerowych (np. komputer PC, laptop, tablet, telefon).
- Umie włączać i wyłączać urządzenia komputerowe (np. TV, kino domowe, PC, laptop, tablet, telefon itd.).
- Umie wskazać przykłady sposobów obsługi urządzenia komputerowego (np. głosem, myszą, ekranem dotykowym, etc.).
- Umie zrobić zdjęcie (np. aparatem cyfrowym, komórką).
- Wie, że urządzenie komputerowe wymaga zasilania elektrycznego.
- Umie wskazać przykłady różnych sposobów zasilania urządzeń (np. z sieci elektrycznej, baterii, akumulatora, ogniwa słonecznego).

Standardy:

- Umie samodzielnie łączyć, konfigurować i przygotowywać do pracy w prostych zastosowaniach typowe zestawy komputerowe (na przykład urządzenie komputerowe z monitorem, klawiaturą, typowymi urządzeniami wskazującymi, drukarką, głośnikami, mikrofonami, w tym także bezprzewodowo, na przykład przez Bluetooth).
- Rozumie wpływ typowych parametrów urządzeń komputerowych na ich działanie (na przykład szybkości procesora, zainstalowanej pamięci RAM).
- Umie skutecznie komunikować się z urządzeniem komputerowym za pomocą wybranego przez siebie interfejsu.
- Wie, że niektóre urządzenia komputerowe (na przykład komputery klasy PC) powinny być zasilane za pośrednictwem odpowiednio przystosowanych obwodów zasilających (na przykład listew wyposażonych w obwody zabezpieczające).
- Umie wymienić baterię w urządzeniach komputerowych, których budowa na to pozwala.
- Wie, co to jest power-bank.
- Wie, że należy dbać o włączanie i wyłączanie urządzeń komputerowych stosownie do potrzeb (na przykład dbać o wyłączanie niepotrzebnych urządzeń, poprawnie wyłączać urządzenia przed transportem lub przechowywaniem etc.).
- Umie rozróżnić stan uśpienia i wyłączenia urządzenia komputerowego (komputera PC, laptopa, tabletu, smartfona etc.).
- Umie skonfigurować sprzęt i oprogramowanie w taki sposób, aby zużycie energii było dostosowane do faktycznych potrzeb.

- Umie poprawnie obsługiwać w podstawowym zakresie (na przykład uruchamianie zainstalowanych programów) urządzenie komputerowe niezależnie od systemu operacyjnego (w najpopularniejszych systemach operacyjnych, takich jak na przykład: MS Windows, GNU/Linux, iOS, Android).

KORZYSTANIE Z OPROGRAMOWANIA

- Umie uruchomić wskazaną aplikację (np. dotykając jej ikony).
- Umie wyświetlić obraz lub zdjęcie dostępne na urządzeniu komputerowym.
- Umie odtworzyć dźwięk dostępny na urządzeniu komputerowym.
- Umie odtworzyć wideo dostępne na urządzeniu komputerowym.

Standardy:

- Umie wyszukać i uruchomić zainstalowaną w urządzeniu komputerowym aplikację.
- Umie zainstalować aplikacje za pomocą typowych procedur lub kreatorów (na przykład ze sklepu Google, AppStore, narzędzia zarządzania aplikacjami lub posiadanego pliku instalacyjnego).
- Wie, że instalacja aplikacji wykorzystuje zasoby urządzenia komputerowego (na przykład przestrzeń dyskowa, pamięć wewnętrzna).
- Umie otworzyć plik w aplikacji innej niż domyślna dla jego typu.
- Umie znaleźć i przetestować aplikacje dostosowane do swoich potrzeb i upodobań lepiej niż aplikacje domyślne.
- Umie dostosować format zapisu danych do swoich potrzeb, korzystając z dostępnego oprogramowania (na przykład zapisać prezentację jako PDF, zmienić format z DOC na ODT).
- Umie rozpoznawać elementy aktywne w aplikacjach, z których korzysta (w tym na stronach internetowych).
- Umie wykonać proste czynności konfiguracyjne aplikacji (na przykład spersonalizować przez podanie własnego pseudonimu, dostosować głośność efektów dźwiękowych, jasność obrazu etc.).
- Rozumie proste i typowe komunikaty urządzenia komputerowego i jego aplikacji (w tym pojawiające się podczas instalacji, deinstalacji, eksploatacji i konserwacji).
- Umie rozróżnić komunikaty informacyjne, ostrzegawcze i komunikaty błędów.
- Umie samodzielnie stworzyć, pozyskać (na przykład zrobić zdjęcie, pobrać z Internetu) obraz graficzny (na przykład zdjęcie cyfrowe żądanego obiektu) i za pomocą wybranego oprogramowania przygotować je w podstawowym zakresie do dalszego użytkowania (na przykład selekcja, obracanie i kadrowanie zdjęć cyfrowych, gromadzenie ich w galerii do przegladania).

- Umie nagrywać i odtwarzać dźwięk za pomocą aplikacji dostępnej na urządzeniu komputerowym.
- Umie odtworzyć wideo za pomocą dedykowanej aplikacji dostępnej na urządzeniu komputerowym.
- Wie, że z odtwarzanym zapisem wideo można synchronizować napisy z zewnętrznych plików.
- Umie korzystać ze skompresowanych plików i archiwów przy pomocy dostępnego oprogramowania.
- Umie kompresować pliki i tworzyć skompresowane archiwa, korzystając z dostępnego oprogramowania.
- Umie zidentyfikować na podstawie działania aplikacji, zainstalowanego oprogramowania diagnostycznego oraz ogólnodostępnych źródeł informacji, czy aplikacja, którą chce zastosować, jest bezpieczna.
- Umie za pomocą wybranego procesora tekstu przygotowywać dokumenty powszechnego użytku (takie jak na przykład podanie, CV), poprawnie je formatować oraz drukować na dostępnej drukarce.

IV.2. *CYFROWA PRZYSZŁOŚĆ*, *SCENARIUSZE LEKCJI* (FUNDACJA NOWOCZESNA POLSKA). WYDRUK WYBRANYCH PLIKÓW INTERNETOWYCH DOSTĘPNYCH NA LICENCJI CREATIVE COMMONS NA STRONIE: HTTP://EDUKACJAMEDIALNA.EDU.PL/

Dzięki tej części książki nauczyciele przedszkolni mogą zapoznać się z propozycjami zajęć z zakresu edukacji medialnej przeznaczonymi dla najmłodszych odbiorców środków masowego przekazu. Poszczególne lekcje zostały opracowane przez Zuzannę Zasacką według jednego schematu (nie zawsze konsekwentnie), przyporządkowane do kolejnych typów kompetencji według podziału z katalogu kompetencji [*Katalog*…] (typy kompetencji zostały umieszczone w ramkach) i wydrukowane tutaj z plików internetowych bez redakcji wydawniczej (wyjątek stanowi pominięcie niewypełnionych treścią nagłówków lub oznaczenie tych miejsc kreską – półpauzą). Wydruk ma za zadanie zachęcić nauczycieli wychowania przedszkolnego do korzystania ze scenariuszy i przede wszystkim ułatwić dostępność do nich.

WYDRUK WYBRANYCH PLIKÓW INTERNETOWYCH

Wych. przedszkolne
Pełny kurs
(https://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/)

Lekcje zostały przypisane do etapów edukacyjnych według katalogu kompetencji.

Pamiętaj, to Ty najlepiej znasz swoją grupę. Wybierając lekcję, zastanów się, czy uczestniczki i uczestnicy zajęć poradzą sobie z danym tematem. Czy nie będzie dla nich zbyt łatwy? W razie potrzeby skorzystaj z lekcji na wyższym lub niższym poziomie.

Korzystanie z informacji

SKĄD CZERPIEMY INFORMACJE?

(Zuzanna Zasacka, *Skąd czerpiemy informacje?*)
Wiedza w pigułce z lekcji *Jedna informacja – a źródeł mnóstwo*!

Pomysł na lekcję
Każdy dzień przedszkolaka to zdobywanie mnóstwa nowych informacji. Warto, żeby dzieci wiedziały, że mogą się wiele dowiedzieć, nie tylko pytając rodziców. Lekcja pozwoli poznać różne sposoby pozyskiwania informacji oraz rozróżniać je. Atrakcyjność zajęć zależy od materiałów przyniesionych przez nauczyciela.

Cele operacyjne
Uczestnicy i uczestniczki:
- zdają sobie sprawę z różnorodności źródeł informacji;
- dostosowują źródło informacji do potrzeby;
- próbują zdobyć informację w inny sposób niż od starszej od siebie osoby.

Przebieg zajęć
1.
Czas: 5 min
Forma: burza mózgów
Pomoce:
Spytaj uczestników i uczestniczki, co robią, gdy czegoś nie wiedzą. Pytaniem wprowadzasz dzieci w temat oraz orientujesz się, na ile są zapoznane z zagadnie-

niem. Odpowiedzi, które padną na zadane pytanie, mogą przydać nam się w końcowej grze.

2.
Czas: 10 min
Forma: rozmowa
Pomoce:
Pokaż dzieciom gazetę, książkę, laptop, ewentualnie komputer, który znajduje się w sali. Porozmawiajcie, czym różnią się od siebie wymienione źródła informacji i w jaki sposób się ich używa.

3.
Czas: 10 min
Forma: rozmowa
Pomoce: Wycinek z gazety o pogodzie, strona ze zdjęciami nowo narodzonych dzieci np. Witajcie na świecie w „Gazecie Wyborczej”.
Pokaż dzieciom wycinki z gazet (możesz również wydrukować analogiczne wiadomości z portali informacyjnych) z obrazkową prognozą pogody czy zdjęciami nowo narodzonych dzieci. Na początku zapytaj dzieci, czy wiedzą, do czego odnoszą się te wiadomości. Pokazując konkretną prognozę, zapytaj, jaka będzie jutro pogoda. Wytłumacz, że rysunek również może nieść ze sobą informację. Pokazując wycinek ze zdjęciami noworodków, zapytaj, dlaczego są umieszczane w gazecie; w razie potrzeby wytłumacz. W czasie tego zadania możesz zapytać dzieci o różnicę pomiędzy dziennikiem a tygodnikiem i jeśli trzeba, wyjaśnić, na czym polega.

4.
Czas: –
Forma:
Pomoce: dziennik, tygodnik, kolorowy magazyn, słownik, laptop/komputer, gra edukacyjna, podręcznik leżący na półce
Zaproponuj uczestnikom zabawę ruchową „poszukaj w sali przedmiotów, z których możemy się czegoś dowiedzieć”. „Jak nazywają się te przedmioty?”. Zabawa będzie podsumowaniem zadania numer 1.

5.
Czas: np. 10 min
Forma: wspólna praca
Pomoce: np. tablica, kreda lub marker

Zaproponuj dzieciom stworzenie wspólnej „gazety" z życia przedszkolaka (dzieci rysują pogodę, menu przedszkolaka, w co bawią się w ogródku, jakie zajęcia bardzo lubią itp.)

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- dostrzegają, że sami mogą uzyskiwać pewne informacje?
- odróżniają od siebie podstawowe typy prasy drukowanej?
- umieją wymienić różne źródła informacji?

Czytelnia

- Dyczewski Leon, Kryteria rzetelnej informacji [W:] Jaka informacja?, red. Dyczewski Leon, Lublin 2009, s 25–32.

Tekst: scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna: Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.

Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/skad-czerpiemy-informacje/.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Korzystanie z informacji

PRAWDA I FAŁSZ (KRYTYCZNE PODEJŚCIE DO INFORMACJI)

(Zuzanna Zasacka *Prawda i fałsz – krytyczne podejście do informacji*)

Wiedza w pigułce z lekcji *Czym się różni informacja od opinii*

Pomysł na lekcję

Dzieci przyzwyczajone są do znanych im dobrze faktów. Doskonale wiedzą, kiedy coś odbiega od znanego im schematu. Warto im pokazać, że nie do każdej informacji mogą podchodzić bezkrytycznie.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że informacje mogą być prawdziwe i fałszywe;
- potrafią formułować proste pytania dotyczące wiarygodności informacji;

- wiedzą, do kogo zwracać się z pytaniem dotyczącym wiarygodności informacji;
- mają krytyczne podejście do informacji.

Przebieg zajęć

1.
Czas: 20 min
Forma: rozmowa
Pomoce:
materiał pomocniczy: „Nietypowe zwierzęta”
Instrukcja dla prowadzącego
Powiedz dzieciom, że nie zawsze wszystkie informacje, które widzimy albo słyszymy, są prawdziwe. Często jest tak, że to, co wydaje nam się nieprawdopodobne, wcale takie nie jest.
Rozdaj dzieciom zdjęcia umieszczone w **materiale pomocniczym „Nietypowe zwierzęta**”.
Zadawaj pytania według **instrukcji dla prowadzącego**.

2.
Czas: 15 min
Forma: praca indywidualna
Pomoce: Karta pracy **Uzupełnianka przykład**,
Uzupełnianka 1, **Uzupełnianka 2**, kredki lub flamastry
Rozdaj dzieciom kartę pracy „Uzupełnianka”. Powiedz, że po jednej stronie kartki będą musiały dorysować brakujące części ciała u zwierząt. Po drugiej stronie dzieci muszą dorysować wymyślone, nieprawdopodobne części ciała np. skrzydła u królika.

3.
Czas: 5 min
Forma: –
Pomoce: –
Zaproponuj dzieciom zabawę ruchową, np.: dzieci chodzą jak kury i miauczą jak koty (miau, miau), biegają jak konie i mówią jak kury (ko, ko, ko) itp. Wybrane dziecko samo wymyśla swoje „nietypowe zwierzę”, a reszta grupy po nim powtarza.

4.
Czas: 10 min
Forma: quiz

Pomoce:
Przeczytaj dzieciom zdania umieszczone w instrukcji dla prowadzącego **„Zdania podsumowujące”** i poproś o ocenę stwierdzeń pod kątem ich prawdziwości.
„Zdania podsumowujące” z instrukcji dla prowadzącego

Ewaluacja
Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:
- rozumieją, że do informacji należy podchodzić krytycznie?
- zdają sobie sprawę z tego, że powinni być otwarci na informacje wykraczające poza znany do tej pory schemat i że w ten sposób mogą się dowiedzieć wielu nowych rzeczy?

Opcje dodatkowe
Zdjęcia z materiału pomocniczego „Nietypowe zwierzęta” najlepiej wydrukować na kolorowej drukarce, ale nie jest to konieczne. Możesz je też wydrukować w formacie A3 i w ten sposób prezentować całej grupie. Dobrym pomysłem jest wyświetlenie ich na rzutniku czy ekranie komputera.

Materiały
- **materiał pomocniczy „Nietypowe zwierzęta”**
  (nożyczki)

Fot. Amberbunting, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Unicorn_llama.jpg?uselang=pl CC CY 3.0

(nożyczki)

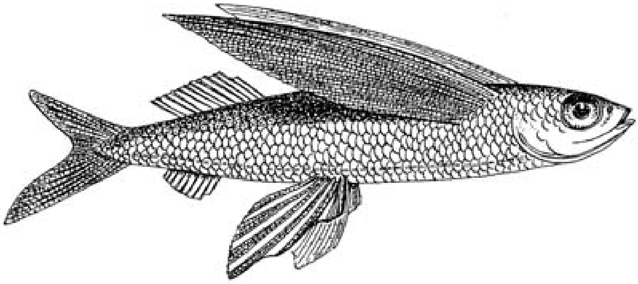

Fot. Aleks Kos, http://www.flickr.com/photos/38154879@N04/4945279651/in/photolist-8wZRmg-9bs24f-8Hp9HE-a5U9wx-8Hm26F-aXZMEp-aXZLXn-aXZNzr-aXZNVT-aXZNm2- eVKNKy-eVyo3x-eVyPqi-9b Q sa7-fHyair-dvRpjr-dvRriB-8yZkcL--7XFkHx-8kr4Yv-7XJkyC- fbLasg-7XJqHh-7XJmaC-fogvjQ-fhzF4q-8kdLS3-f Ar2FX--7XJnyG-8PMGd1-7XF2Vg-deL12q-7DjhSJ-7UPQ4f-7XF7y4-7Dfwsz, CC BY-NC-SA 2.0

(nożyczki)

Fot. Isjc 99, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flying_fish_argentario.jpg (CC BY 3.0)

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flying_Fish_(PSF).png (domena publiczna)

(nożyczki)

Fot. Johan, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sponge-natural.jpg?uselang=pl,CC BY 3.0

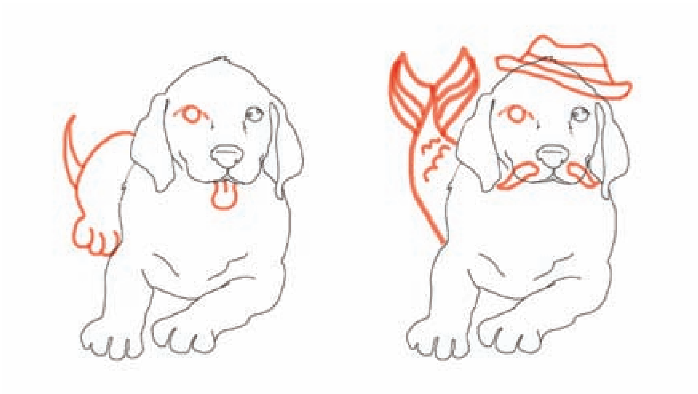
Fot. kallerna, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kalymnos_sponges_5.jpg?uselang=pl, CC BY 3.0

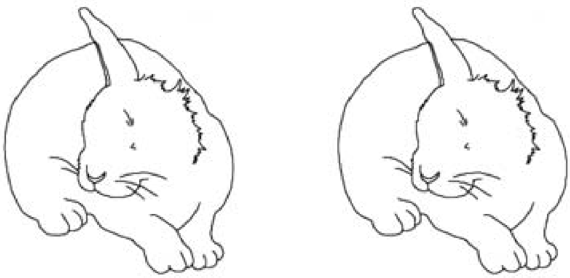
(nożyczki)

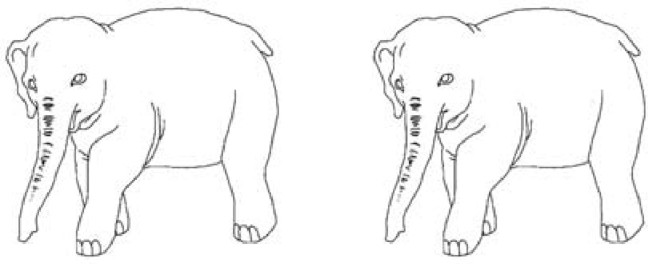

Fot. Lip Kee, http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Lesser_Flamingo_(Phoenicopterus_minor)_-_Flickr_-_Lip_Kee.jpg, CC BY 2.0

- **karta pracy Uzupełnianka przykład, Uzupełnianka 1**, **Uzupełnianka 2**

Instrukcja dla prowadzącego: –

Zdania podsumowujące: –

Zadanie dla ucznia: –

Słowniczek: –

Czytelnia

- Gąbki [online], Wikipedia [dostęp: 1. 05. 2014], dostępny w Internecie: http://pl.wikipedia.org/wiki/G%C4%85bki
- hasło „flaming różowy" z katalogu ptaków: ptaki.info, [dostęp: 1.05.2014], dostępny w Internecie: http://ptaki.info/flaming_r%C3%B3%C5%BCowy

Tekst, scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna: Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.

Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/prawda-i-falsz-krytyczne-podejscie-do-informacji/. Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa: Wychowanie przedszkolne, 0 poziom edukacyjny.

Cele kształcenia: wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych dzieciom w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji; budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych; zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej.

Korzystanie z informacji

CZY CZERWONY KAPTUREK ISTNIEJE NAPRAWDĘ? PRAWDA I FIKCJA W MEDIACH

(Zuzanna Zasacka *Czy Czerwony Kapturek istnieje naprawdę? Prawda i fikcja w mediach*)

Wiedza w pigułce: –

Pomysł na lekcję

Dzieci często potrafią rozróżnić prawdę od fikcji w bajkach. Nie zawsze im się to jednak udaje. Podczas lekcji zobaczą, że inspiracją dla autorów bajek jest rzeczywistość np. świat zwierząt. Dzięki swojej wyobraźni będą mogły stworzyć własnego bohatera.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że postacie obserwowane w mediach, ukazywane na ekranie telewizyjnym mogą być fikcyjne;
- wiedzą, że postaci z bajek są wymyślone przez człowieka.

Przebieg zajęć

1.
Czas: 15–20 min
Forma: praca indywidualna
Pomoce: Materiał pomocniczy „Zwierzęta z bajek", kredki lub flamastry w kolorze zielonym lub czerwonym.
Rozdaj dzieciom materiał pomocniczy **„Zwierzęta z bajek"**. Poproś żeby przyjrzały się ilustracjom, a następnie wybrały te, które istnieją w rzeczywistości i oznaczyły je czerwoną kropką. Te które uznają za bajkowe niech oznaczą zieloną. Następnie poproś dzieci aby połączyły je w pary, to jest zwierzę rzeczywiste z jego bajkowym odpowiednikiem. Poinformuj dzieci, że nie każde zwierzę będzie miało swoją parę.

2.
Czas: 15–20 min
Forma: praca indywidualna

Rozdaj dzieciom czyste kartki, kredki i stare kolorowe magazyny. Poproś żeby zrobiły kolaż przedstawiający swoją bajkową postać, np. hybrydę, czyli nierealne połączenie dwóch zwierząt. Zaproponuj, żeby na początku narysowały kontury kredką później wypełniały je wycinkami z gazet.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

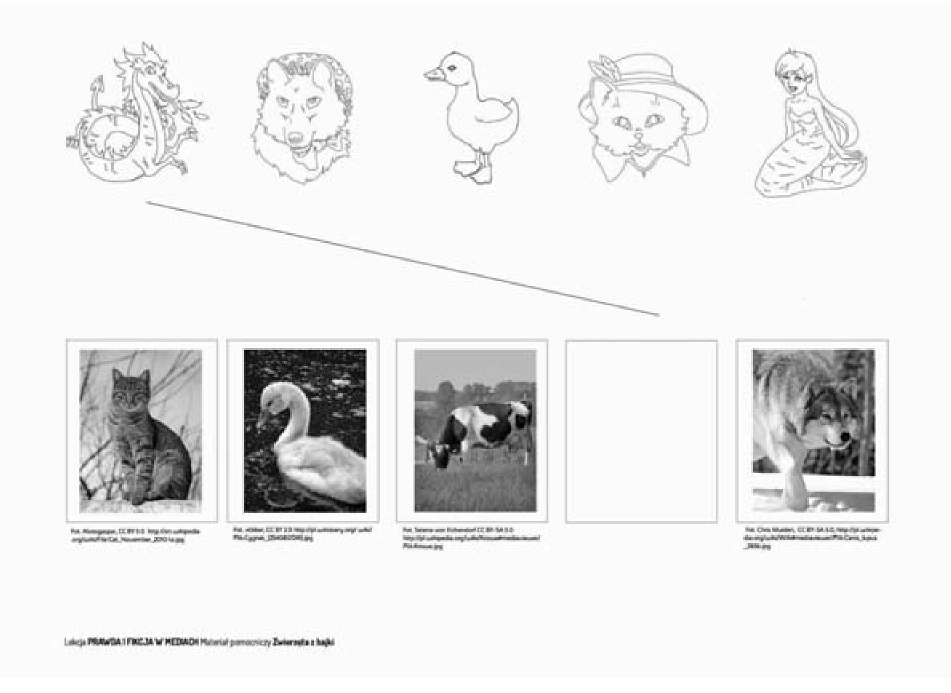
- rozumieją, że postacie fikcyjne i realne różnią się od siebie,
- potrafią wskazać na fikcyjne elementy, nierealne połączenia w postaci z bajki.

Opcje dodatkowe

Pokaż dzieciom dowolną ekranizację lub fragment bajki. Poproś, żeby rozróżniły, które postaci są fikcyjne.

Materiały

- **materiał pomocniczy „Zwierzęta z bajek"**

Zadanie dla ucznia: –

Słowniczek: –

Czytelnia

- Leszczyński Grzegorz, „Literatura i książka dziecięca: słowo, obiegi, konteksty”, Wydawnictwo CEBID, 2003.

Tekst, scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna:
Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.
Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.
Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/czy-czerwony-kapturek-istnieje-naprawde/.
Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Podstawa programowa: Wychowanie przedszkolne, 0 poziom edukacyjny.
Cele kształcenia: wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych dzieciom w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji; budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych.

Relacje w środowisku medialnym

MOGĘ CI COŚ POWIEDZIEĆ, MIMO ŻE CIĘ NIE WIDZĘ

(Zuzanna Zasacka, *Mogę Ci coś powiedzieć, mimo że Cię nie widzę*)

Wiedza w pigułce do lekcji *Jak się komunikować?*

Pomysł na lekcję

Podczas lekcji dzieci w praktyce dowiedzą się, czym różni się komunikacja bezpośrednia i pośrednia. Zabawa w telefon oraz opisywanie przedmiotów rozmówcy, którego się nie widzi, służą pokazaniu zasad komunikacji pośredniej.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- rozumieją różnicę pomiędzy bezpośrednią rozmową a komunikacją przez media;
- wiedzą, że podczas rozmowy telefonicznej słyszymy jedynie głos rozmówcy, ale może on pozostawać daleko od nas;
- wiedzą, że media łączą z ludźmi (że np. mogą zadzwonić do babci);

- wiedzą, że nie należy urażać innych, zarówno w kontakcie bezpośrednim, jak i przez media.

Przebieg zajęć

1.
Czas: 10 min
Forma: zabawa
Pomoce:
Zbuduj z dziećmi prowizoryczny telefon z rurek po papierze toaletowym połączonych taśmą klejącą. Całą konstrukcję połóżcie na stole lub dwóch krzesłach. Podczas wspólnej pracy wytłumacz, że aby zadzwonić do kogoś, trzeba nacisnąć konkretny numer – każdy telefon stacjonarny i komórkowy ma taki numer. Kolejnym etapem będzie zabawa. Przydziel każdemu dziecku numer telefonu, może być jedno- lub dwucyfrowy (długość liczby do zapamiętania dostosuj do wieku uczestników). Powiedz dzieciom, żeby chodziły w kółko, wybierz jedną osobę, która w tym czasie będzie stała po jednej stronie telefonu i mówiła np.: „Wybieram numer 10”. Wtedy osoba, której został przydzielony ten numer, podbiega i dzieci symulują w parach rozmowę telefoniczną. Postaraj się, by każdy podszedł do słuchawki.

2.
Czas: 5 min
Forma: gra
Pomoce:
Zabawa ruchowa p.t.: „Zapamiętaj, jaki masz numer”. Nauczyciel nadaje każdemu dziecku numer telefonu. W miejscu przeznaczonym do ćwiczeń ruchowych dzieci ustawiają się w kole. Będą rytmicznie maszerować do pulsu ćwierćnutowego stukanego przez nauczyciela na dowolnym instrumencie perkusyjnym (bębenek, kołatka, tamburyno). Kiedy nauczyciel przestanie grać (cisza), wypowiada głośno jeden numer telefonu. Osoba, do której przyporządkowany jest wywołany numer, staje na baczność, a reszta grupy natychmiast kuca. Dzieci powracają do zabawy, gdy usłyszą charakterystyczny puls ćwierćnutowy.
UWAGA! Nauczyciel tak prowadzi zabawę, aby każde dziecko usłyszało swój numer. Jeśli grupa jest bardzo liczna, może wywoływać po dwa lub trzy numery jednocześnie.

3.
Czas: 10 min
Forma: zabawa

Pomoce:
Zabawa „Rozmowa telefoniczna”. Dzieci siadają na podłodze i odpoczywają. Będą przyglądać się różnym rozmowom telefonicznym. Nauczyciel siada po jednej stronie telefonu i „wybiera numer osoby, z którą chce porozmawiać”. Po kilku prezentacjach wybiera chętne dziecko, które poprowadzi zabawę i samodzielnie „wybierze numer” kolegi lub koleżanki.
Postaraj się, by każdy podszedł do słuchawki. UWAGA! Jeśli grupa jest liczna, nauczyciel może dzieciom podpowiadać numery telefonów do innych dzieci.

4.
Czas: 10 min
Forma: zabawa
Pomoce: dwa takie same zestawy dowolnych klocków, kawałek (ok. 2m x 2m) nieprzeźroczystego materiału.
Zadanie polega na opisywaniu czynności osobie, z którą nie ma się kontaktu wzrokowego.
Poproś, by jedno z dzieci usiadło po jednej stronie stołu, po drugiej usiądź ty. Następnie poproś dwoje innych dzieci, by przytrzymały materiał z dwóch stron, tak by powstała zasłona rozdzielająca siedzących, którzy nie powinni widzieć się nawzajem. Obydwie osoby mają ten sam zestaw klocków. Zacznij budować wieżę i przy tym opisuj dokładnie, których klocków używasz. Osoba prowadząca jest pierwszym budującym i pokazuje dzieciom, jak ważny jest dokładny opis słowny np. „na dole mojej wieży będzie największy ze wszystkich, gruby, czerwony klocek; jest taki tylko jeden w tym zestawie”. Jeśli ćwiczenie się uda, można wybrać chętną parę do ponownego budowania wieży. Dzieci mogą o wszystko pytać, ale nie mogą zobaczyć nawzajem swoich budowli. Pod koniec porównajcie wszyscy, czy wieże różnią się od siebie. Z uwagi na to, że reszta grupy jedynie się przygląda, przeprowadzić zabawę dwa razy.

5.
Czas: 5 min
Forma: zabawa
Pomoce: bloczek karteczek typu sticker (dla każdego dziecka po jednej karteczce)
Rozdaj dzieciom małe karteczki papieru i kredki. Powiedz, że ich zadaniem jest podziękować mamie za deser, który zostawiła im na stole. Kiedy mama wróci do domu, ich już nie będzie, bo np. jadą na noc do dziadków. Mogą jedynie zostawić na lodówce, na przyklejanej karteczce obrazkową wiadomość. Co narysują? Powiedz dzieciom, żeby pamiętały, że obrazkowe wiadomości nie zawsze są wesołe.

Zwróć uwagę na to, że w ten sposób też mogą kogoś urazić, tak samo jakby zwracały się do niego bezpośrednio.

6.
Czas: 23 min
Forma: zabawa ruchowa
Pomoce: tamburyno
Zabawa ruchowa „Gdzie jest twoja wiadomość?". Dzieci zamykają oczy, a nauczyciel przykleja stworzone przed chwilą wiadomości rysunkowe po całej sali (nie za wysoko, tak aby mogły je swobodnie odkleić). Na sygnał dźwiękowy (najlepiej nieustanny akompaniament tamburyna) dzieci wstają i szukają swojego rysunku na sali. Kto znajdzie, zabiera rysunek i siada na swoje miejsce przy stoliku. Zabawa kończy się, gdy wszyscy uczestnicy będą siedzieć przy stoliku ze swoim rysunkiem, a tamburyno przestanie grać.

Ewaluacja
Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:
- rozumieją, że komunikując się pośrednio, muszą się precyzyjniej wyrażać?
- zdają sobie sprawę z tego, że wiadomość, komunikat może być nie tylko werbalny i umieją tworzyć takie komunikaty?
- wiedzą, że komunikat niewerbalny też może kogoś urazić?

Opcje dodatkowe
- Jeśli masz więcej czasu, możesz pokazać zdjęcia starych telefonów z okrągłymi cyferblatami, pierwszych egzemplarzy na korbkę, czy opowiedzieć o urządzeniu, jakim był pejdżer, dziś już mogący być eksponatem muzealnym.
- Możesz wytłumaczyć dzieciom, że nie zawsze osoba, która mówi przez telefon lub domofon, musi być tym, za kogo się podaje. Spróbuj nagrać (nawet na komórce) trzy wersje swojego głosu – męski (mówiący np. „Dzień dobry, tu wujek Andrzej, pewnie mnie nie pamiętasz, ale…"), starszej babci i damski. Pokaż, jak bardzo się różnią.

Pobawcie się razem w udawanie różnych głosów.

Materiały
- **instrukcja dla osoby prowadzącej: –**

Zadanie dla ucznia: –

Słowniczek: –

- **komunikacja (komunikowanie się)**: proces przekazywania (wymiany) informacji między jego uczestnikami. Osoba przekazująca informację to nadawca, a odbierająca ją – odbiorca

Czytelnia

- Nęcki Z., „Komunikacja międzyludzka”, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1996r

Tekst, scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna. Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.

Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/moge-ci-cos-powiedziec-mimo-ze-cie-nie-widze/.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa: Wychowanie przedszkolne, 0 poziom edukacyjny.

Cele kształcenia: wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych dzieciom w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji.

Język mediów

JA TEŻ MAM SWOJĄ GAZETĘ

(Zuzanna Zasacka, *Ja też mam swoją gazetę*)

Wiedza w pigułce: –

Pomysł na lekcję

W trakcie lekcji dzieci zapoznają się z różnymi mediami przeznaczonymi dla nich.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, że istnieją różne media dla dzieci;
- umieją je wymienić: pismo dla dzieci do czytania, audiobooki do słuchania itp.;
- potrafią wskazywać, co lubią; wybierają, którą książkę chcą przeczytać.

Przebieg zajęć

1.
Czas: 5 min
Forma: rozmowa
Pomoce: kilka egzemplarzy czasopism dla dzieci np. „Świerszczyk”,
Pokaż dzieciom dowolne czasopisma przeznaczone dla nich np. „Świerszczyk”.
Zadaj dzieciom pytania zawarte w *Instrukcji dla prowadzącego*.

Instrukcja dla prowadzącego:
Zadaj dzieciom poniższe pytania:
- Skąd wiecie, że gazeta jest dla dzieci?
- Co wam się w niej najbardziej podoba?
- Czy czegoś w niej brakuje?
- Czy macie swoją ulubioną gazetkę dla dzieci?

2.
Czas: 10 min
Forma: praca w parach
Pomoce: Karta pracy „Narysuj kolorowankę”, przykładowa nieuzupełniona kolorowanka, czarne flamastry, ołówki lub kredki.
Powiedz, że ważnym elementem w każdej gazecie dla dzieci są różne zadania do rozwiązywania, takie jak rebusy, kolorowanki czy labirynty. Wymyślają je twórcy takiego czasopisma.
Podziel dzieci w pary i rozdaj każdemu z nich kartę pracy „Narysuj kolorowankę”. Zadaniem dzieci będzie narysowanie kolorowanki, którą przekażą do pokolorowania drugiemu dziecku z pary. Pamiętaj, żeby przypomnieć im, że kolorowanka musi być czarno-biała.

3.
Czas: 5 min
Forma: zabawa ruchowa
Pomoce: kolorowanki wykonane przez dzieci
Zabawa ruchowa „Taniec kolorowanek”. Dzieci odchodzą od stolików i przenoszą się w miejsce, w którym będą mogły wykonywać ćwiczenia ruchowe. Każdy trzyma w ręku swoją kolorowankę. Nauczyciel krótko opowiada dzieciom, że są gazety, w których znajduje się płyta z piosenkami lub melodiami dla dzieci do słuchania. Następnie włącza dowolną (raczej spokojną) muzykę instrumentalną

i prosi, aby dzieci poruszały się po kole w jednym kierunku, zgodnie z charakterem muzyki. W tym czasie wypowiada hasła:

„parasol" – dzieci chodzą po kole, trzymając kolorowankę dwoma rękami nad głową;

„wachlarz" – dzieci zatrzymują się i delikatnie „wachlują kolorowanką" pod swoją brodą;

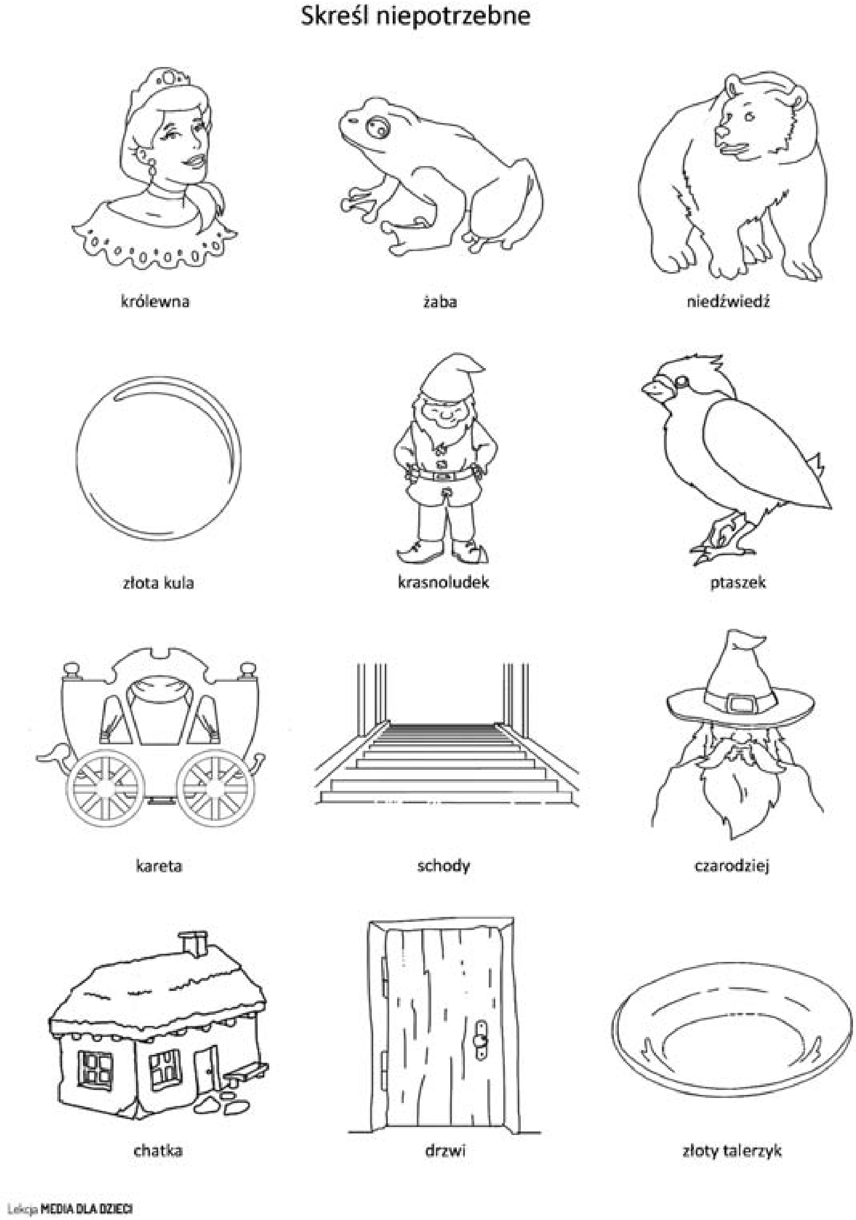
„kałuża" -– dzieci kładą kolorowankę ostrożnie na podłodze przed swoimi stopami i chodzą na palcach dookoła swojej kartki (kałuży);

„flaga" – dzieci podnoszą kolorowankę z podłogi i mocno nią machają, naśladując odgłos trzepoczącej na wietrze flagi.

Nauczyciel w dowolnie wybranym przez siebie momencie wycisza muzykę, a dzieci siadają na podłodze.

4.
Czas: 15 min
Forma: mini wykład osoby prowadzącej
Pomoce: telefon lub komputer
Wprowadź dzieci w temat audiobooków. Wytłumacz, że książkę można nie tylko drukować, ale też nagrywać głos czytającej ją osoby. Starszym dzieciom możesz wytłumaczyć, że ta, którą zaraz im puścisz, jest dostępna za darmo w internecie. Powiedz dzieciom, że za chwilę usłyszą fragment bajki i żeby uważnie jej słuchali i zapamiętywali wszystkie szczegóły.
Możesz zaproponować dzieciom, aby kolorowanka zamieniła się w „poduszkę", więc każdy w czasie słuchania bajki leży w ulubionej pozycji na podłodze (dywanie lub wykładzinie), a jego głowa leży na „poduszce" (kolorowance).

5.
Czas: 10 min
Forma: praca indywidualna
Pomoce: **Karta pracy** „Skreśl niepotrzebne", tablica, kreda lub marker
Wręcz każdemu kartę pracy „Skreśl niepotrzebne". Dzieci będą miały przekreślić te spośród różnych ilustracji, które nie pojawiły się w bajce. Po rozwiązaniu zadania przesłuchajcie bajkę jeszcze raz i sprawdźcie, czy dobrze udało wam się wykonać ćwiczenie.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- chętniej sięgają po przeznaczone dla nich media?
- rozróżniają typy mediów i wiedzą, że przeznaczone dla nich materiały można przeglądać, słuchać lub rozwiązywać?

Opcje dodatkowe

Jeśli masz więcej czasu, możesz powiedzieć dzieciom o istnieniu radia dla dzieci, np. Radia Bajka. Spróbuj odsłuchać z nimi wybraną z archiwum radia online audycję.

Materiały

- Karta pracy „Skreśl niepotrzebne"
- Instrukcja dla osoby prowadzącej zadanie 1

Słowniczek: –

Czytelnia

- PAP, Ponad 2400 książek dostępnych jest za darmo w serwisie wolnelektury.pl, wyborcza.pl [dostęp: 2.05.2014], Dostępny w Internecie: http://wyborcza.pl/1,91446,15827616,Ponad_2400_ksiazek_dostepnych_jest_za_darmo_

Tekst, scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna: Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.

Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/ja-tez-mam-swoja-gazete/.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa: Wychowanie przedszkolne, 0 poziom edukacyjny.

Cele kształcenia: wspomaganie dzieci w rozwijaniu uzdolnień oraz kształtowanie czynności intelektualnych potrzebnych dzieciom w codziennych sytuacjach i w dalszej edukacji; zapewnienie dzieciom lepszych szans edukacyjnych poprzez wspieranie ich ciekawości, aktywności i samodzielności, a także kształtowanie tych wiadomości i umiejętności, które są ważne w edukacji szkolnej.

Kreatywne korzystanie z mediów

ANIMACJA – ROBIMY FILM RYSUNKOWY

(Zuzanna Zasacka, *Animacja – robimy film rysunkowy*)

Wiedza w pigułce: –

Pomysł na lekcję

Podczas zajęć dzieci spróbują zrobić własny, krótki film animowany. Na początku narysują po kolei każdą klatkę, po czym „historia" zostanie sfilmowana przez prowadzącego.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, czym jest film rysunkowy;
- wiedzą, za pomocą jakich narzędzi medialnych można przygotować taki film;
- wiedzą, że proste treści medialne można przetwarzać.

Przebieg zajęć

1.
Czas: 5 min
Forma: rozmowa
Pomoce:
Poproś dzieci, aby spróbowały wymienić tytuły filmów animowanych, które oglądały w domu lub w przedszkolu.

2.
Czas: 10 min
Forma: zabawa
Pomoce:
Zabawa ruchowa „Słoneczko się budzi, słoneczko zasypia". W miejscu przeznaczonym do ćwiczeń ruchowych dzieci wraz z nauczycielem siedzą w dużym, wspólnym kole – siad skrzyżny, dłonie na kolanach, głowa opuszczona w dół. Na hasło nauczyciela „film" każde dziecko kolejno (zaczynając od pierwszego po prawej stronie nauczyciela) kładzie się na podłogę („przykleja" plecy do podłogi) i mocno naprężone i wyciągnięte ręce kładzie równolegle wzdłuż głowy („przykleja" ręce do podłogi), imitując tym samym promyk słońca. Kiedy wszystkie dzieci wykonały już swoje ruchy i całe „otwarte", duże słońce z promykami leży na podłodze, nauczyciel

ponownie wypowiada hasło „film”, a dzieci kolejno wracają do pozycji wyjściowej (słoneczko zasypia). UWAGA! Ćwiczenie należy wykonać bardzo płynnie, bez przerw, we wspólnym rytmie – chodzi tu o uzyskanie tzw. „efektu fali”. Żeby doprowadzić do oczekiwanego rezultatu, powtórz ćwiczenie kilka razy. Jeśli masz czas, poproś wybrane dziecko o nakręcenie komórką dokumentującego zabawę filmiku.

3.
Czas: 10 min
Forma: zabawa
Pomoce: kartki A5 dla każdej uczestniczki/uczestnika, kredki
Rozdaj każdemu dziecku kartkę formatu A5 z narysowanym przez ciebie przedtem kółkiem na środku. Podziel dzieci na grupy stolikami. Przy pierwszym stoliku dzieci dorysowują po dwa promyczki na każdej kartce, przy drugim stoliku dzieci rysują po pięć promyków, przy trzecim „mnóstwo”, „dużo” promyków. Jeśli dzieci jest więcej, nauczyciel, w czasie wykonywania przez dzieci prac, zbiera już gotowe kartki z dorysowanymi promykami i na bieżąco zanosi je do czwartego stolika, gdzie rysowane są tylko smutne lub wesołe buźki. Pod koniec zepnij wszystkie kartki spinaczem (typu czarny metalowy klips).

4.
Czas: –
Forma: zabawa
Pomoce:
Zabawa dźwiękonaśladowcza „Ciszej – głośniej”. Nauczyciel tworzy z dziećmi muzykę do filmu. W tym celu ćwiczy z dziećmi odgłosy znane dzieciom ze środowiska naturalnego np: wiatr (szszszszszszszsz), konik (tzw. „języczki”), pies (hau,hau), kraczące wrony, szczekające psy na wsi, itp. W tym ćwiczeniu ważne jest, aby dzieci nie przekrzykiwały się nawzajem oraz zwracały uwagę na dynamikę (głośniej, ciszej), którą wskazuje nauczyciel, dyrygując rękami.

5.
Czas: –
Forma: zabawa
Pomoce: komórka lub aparat z funkcją nagrywania
Spróbuj nakręcić film z dziecięcych animacji. Będziesz potrzebował/a urządzenia z funkcją filmowania (aparatu lub komórki). Najlepiej uchwycić moment kartkowania. Każdy filmik będzie miał parę sekund. Nakręćcie różne wersje filmu. Np.: za pierwszym razem Janek kciukiem kartkuje rysunki, nauczyciel kręci film, dziewczynki imitują głosem podkład dźwiękowy „wiatr”, za drugim razem Piotrek

kręci film, Ania kartkuje kciukiem, a chłopcy robią podkład dźwiękowy „koniki" itd. Na koniec wspólnie wybierzcie najlepszą wersję.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- umieją, przy wsparciu dorosłych, pokazać grupie efekty samodzielnego tworzenia i przetwarzania komunikatów?

Opcje dodatkowe

Jeśli masz więcej czasu, w pierwszym zadaniu możesz pokazać starszym przedszkolakom znaleziony w internecie przykładowy filmik o tym, jak powstaje film animowany. Najlepiej, gdy będzie to jakaś popularna wśród dzieci produkcja.

Materiały: –

Zadania dla ucznia: –

Słowniczek: –

Czytelnia

- „Animacja i jej rodzaje" w Samouczku na stronie Muzuem Animacji Semafor [dostęp: 21.01.2015], dostępny w internecie: http://muzeum.se-ma-for.com/samouczek/animacja--i-jej-rodzaje-pl
- „Jak to działa, czyli przygotuj własną animację" [dostęp: 21.01.2015], dostępny w internecie: http://www.nina.gov.pl/edukacja/pracownia/artyku-%C5%82/2012/05/30/jak--to-dziala—czyli-przygotuj-wlasna-animacje_

Tekst, scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna: . Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.

Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/animacja/.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa: Wychowanie przedszkolne, 0 poziom edukacyjny.

Cele kształcenia: budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych.

Kreatywne korzystanie z mediów

NAGRYWAMY GŁOSY
(Zuzanna Zasacka *Nagrywamy głosy*)

Wiedza w pigułce
Tu wklej link…

Pomysł na lekcję: –

Cele operacyjne
Uczestnicy i uczestniczki:
- wiedzą, że można nagrać oraz odtwarzać odgłosy przyrody i własnej mowy
- umie wskazać, podawać nazwy oraz opisywać własnymi słowami do czego służą radio, telewizja, komputer i telefon komórkowy

Przebieg zajęć

1.
Czas: 5 min
Forma:
Pomoce:
Ustaw dzieci w dużym kole i rozdaj każdemu z nich woreczek gimnastyczny. Powiedz im, że na dźwięk akompaniamentu ćwierćnutowego będą maszerować w jednym kierunku, a na pauzę w muzyce zatrzymają się. Po usłyszeniu hasła, będą wykonywać działanie ruchowe. Hasło „radio" – dzieci odchodzą z koła, kładą się na podłodze z głową na woreczku i naśladują, że słuchają radia. Hasło „telewizja" – wszyscy siadają na podłodze w siedzie skrzyżnym, stawiają worek na jednym boku przed sobą, a następnie udają, że oglądają telewizję.
Hasło „komputer" dzieci siadają w kole twarzami do siebie, następnie kładą woreczek przed sobą i dotykają go naśladując pisanie na klawiaturze. Hasło „telefon komórkowy" wszyscy odchodzą z koła, przykładają woreczek do ucha i swobodnie chodzą po Sali naśladując ruchami i odgłosami dźwiękonaśladowczymi rozmowę telefoniczną. Po każdym działaniu ruchowym dzieci wracają do maszerowania w rytm akompaniamentu ćwierćnutowego.
Tu opisz kolejne etapy przebiegu zajęć…

2.
Czas: –
Forma: prezentacja
Pomoce: odbiornik radiowy lub komputer z zestawem głośników, wybrana audycja radiowa
Posłuchaj z dziećmi fragmentu audycji radiowej dla nich przeznaczonej. Możesz wykorzystać nagrania dostępne w internetowych archiwach rozgłośni radiowych lub wysłuchać audycji nadawanej o określonej porze. Wytłumacz dzieciom czym jest radio i audycja radiowa.

3.
Czas: 10 min
Forma: zabawa
Pomoce: telefon z funkcją dyktafonu lub dyktafon, opcjonalnie zabawkowy mikrofon
Zaproponuj dzieciom zabawę w tworzenie audycji radiowej pod tytułem „Zwierzęta na wsi". Wybierz prezentera, który zapowie audycję. Zdecyduj również, kto będzie odgrywał rolę reportera. Pozostałe dzieci będą udawać odgłosy zwierząt, które żyją na wsi – konia, psa, kota, krowy, owcy, świni, kury, koguta, żaby. Wykorzystaj funkcję nagrywania w komórce.
Poproś reportera żeby zapowiadał poszczególne zwierzęta i pozostałe dzieci, żeby kolejno je udawały. Odsłuchaj nagranie z dziećmi.

Ewaluacja
Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:
- rozumieją, że głoś można nagrywać
- rozumieją, że głos można imitować
- wiedzą czym jest radio, audycja radiowa i do czego służy

Opcje dodatkowe: –

Materiały: –

Zadanie dla ucznia: –

Słowniczek: –

Czytelnia

„Nagrywamy, montujemy i realizujemy audycję radiową. Krok po kroku…" wskazówka i instrukcja do konkursu Centrum Edukacji Obywatelskiej „Od radia Wolna Europa do Wolnej Polski" [online], [dostęp: 30.12.2014], Dostepny w internecie: http://jezioranski.org/wp-content/uploads/2014/05/Jak-nagrac-audycje-instrukcja.pd
Polak Marcin, „Jak nowe technologie pomagają nam uczyć?" [data: 25.10.2008], [online], [dostęp: 30.12.2014], Dostepny w internecie: http://www.edunews.pl/edytoriale/511

Tekst, scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna: Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.
Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.
Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/nagrywamy-glosy/.
Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Etyka i wartości

DOBRZY I ŹLI BOHATEROWIE

(Zuzanna Zasacka, *Dobrzy i źli bohaterowie*)

Wiedza w pigułce: –

Pomysł na lekcję

Na podstawie przeczytanej bajki dzieci tworzą swojego dobrego i złego bohatera bajki.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- umieją na podstawowym poziomie rozróżnić dobro i zło w mediach np. potrafią wskazać złe postępowanie bohatera oglądanego filmu.

Przebieg zajęć

1.
Czas: 10 min
Forma: czytanie bajki, rozmowa
Pomoce: wybrana bajka, np. audiobook z portalu Wolne Lektury
Wybierz dowolną bajkę, w której wyraźnie wskazani są dobrzy i źli bohaterowie, np. „Bajkę o Czerwonym Kapturku". Przeczytaj dzieciom całą bajkę dla przypomnienia (możesz też skorzystać z dowolnego audiobooka dla dzieci z portalu Wolne Lektury http://wolnelektury.pl/katalog/audiobooki/).

2.
Czas: 10 min
Forma: zabawa ruchowa
Pomoce: płyta CD z dowolną muzyką relaksacyjną.
Po lekturze bajki poproś dzieci, by rozróżniły dobre i złe postaci. Następnie zaproponuj zabawę. Podziel miejsce do ćwiczeń ruchowych na dwie połowy (np. długą wstęgą). Jedna połowa będzie przeznaczona dla dobrych bohaterów bajek, a druga dla złych. Dzieci swobodnie spacerują po całej sali do akompaniamentu dowolnej muzyki relaksacyjnej np. z odgłosami lasu. Nauczyciel w wybranym przez siebie momencie wyłącza muzykę i głośno wypowiada nazwę dowolnej postaci z bajki np: „Kopciuszek". Dzieci stają na baczność na wybranej odpowiednio połowie. Spacerowanie powraca, kiedy dzieci znów usłyszą muzykę.

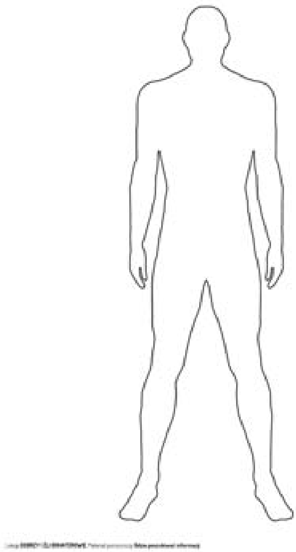
3.
Czas: 15 min
Forma: praca indywidualna
Pomoce: **Szablon postaci**
Po zabawie ruchowej zaproponuj dzieciom, by wymyśliły swojego bohatera z bajki. Może być dobry lub zły itd. Zaproś dzieci do stolików i wręcz szablony z zarysem postaci. Zadaniem uczestników będzie narysowanie nowego bohatera.

Ewaluacja
Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:
- rozumieją, że postaci dobre i złe różnią się od siebie?

Opcje dodatkowe: –

Materiały

- **Szablon postaci**

Słowniczek: –

Czytelnia

- Campbell Joseph, „Bohater tysiącu twarzy”, Nomos Zakład Wydawniczy, 2013.

Tekst, scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna: . Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.

Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/dobrzy-i-zli-bohaterowie/.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Podstawa programowa: Wychowanie przedszkolne, 0 poziom edukacyjny.

Cele kształcenia: budowanie systemu wartości, w tym wychowywanie dzieci tak, żeby lepiej orientowały się w tym, co jest dobre, a co złe.

P r a w o

PRAWO AUTORSKIE DLA DZIECI
(Zuzanna Zasacka, *Prawo autorskie dla dzieci*)

Wiedza w pigułce
Wiedza w pigułce z lekcji Prawo autorskie, czyli pokaż, co potrafisz

Pomysł na lekcję
Dzieci stykają się z pojęciem własności i wiedzą, że o własność należy dbać. Nie zawsze jednak są świadome istnienia kogoś takiego jak autor. Podczas zajęć dowiedzą się, jak istotne jest to, kto jest twórcą danej pracy, uświadomią sobie również, że można wspólnie stworzyć coś wartościowego.

Cele operacyjne
Uczestnicy i uczestniczki:
- wiedzą, że każde dzieło ma autora np. umieją wskazać, że to rysunek Kasi, a ten wierszyk wymyślił Tomek;
- wiedzą, że nie powinno się przypisywać sobie cudzych dzieł;
- wiedzą, że można wspólnie stworzyć jedno dzieło.

Przebieg lekcji

1.
Czas: 5 min
Forma: rozmowa
Pomoce:
Dzieci siedzą w kole. Nauczyciel prosi, żeby każdy kolejno przedstawił się i opowiedział, jak wyglądają jego kapcie (nauczyciel zaczyna pierwszy), np: „Mam na imię Zosia, moje kapcie są czerwone w białe kropki, mają granatową gumkę…” itd. Kiedy ostatnie dziecko zakończy wypowiedź, osoba prowadząca robi krótką pogadankę na temat pojęcia „własność”.

2.
Czas: –
Forma: zabawa ruchowa
Pomoce:
Zabawa ruchowa pt: „Znajdź swoje kapcie”. Wszystkie dzieci zdejmują kapcie i siadają na podłodze w wyznaczonym miejscu. W tym czasie osoba prowadząca

pojedynczo, swobodnie rozkłada kapcie po całej sali (najlepiej na wykładzinie), tak aby dzieci bez trudu mogły je podnieść z podłogi. Kiedy dzieci usłyszą akompaniament tamburyna, wstają i zaczynają szukać swojej własności. Kto znajdzie parę swoich kapci, siada (siad skrzyżny) na podłodze (wykładzinie), a buty równo ustawia przed sobą. Kiedy ostatnie dziecko usiądzie – muzyka przestaje grać. Całość powtarzamy 2–3 razy.

3.
Czas: 10 min
Forma: praca indywidualna
Pomoce: kartki, kredki, flamastry
Poproś dzieci, aby usiadły w kole, daj każdemu kartkę i powiedz, by dzieci narysowały rysunek na zadany temat, np. wymarzony dom. Zaznacz, że pod koniec z ich prac będzie zrobiona w klasie wystawa (oczywiście jeśli istnieje taka możliwość) – nadaj w ten sposób rangę pracom, które dzieci robią. Zbierz od wszystkich rysunki. Następnie przemieszaj kartki i rozdaj każdemu pracę kogoś innego. Na pewno dzieci będą protestowały – staraj się zacząć tłumaczyć eksperyment, kiedy każde z dzieci dostanie nie swój rysunek. Wyjaśnij, że dzięki tej zabawie widzą, jak ważne jest to, kto jest autorem pracy i dlaczego nie można sobie przypisywać twórczości kogoś innego.

4.
Czas: 10 min
Forma: zabawa ruchowa
Pomoce: tamburyn, wykonane wcześniej rysunki dzieci
Zabawa ruchowa „Znajdź rysunek, którego jesteś autorem". Nauczyciel rozkłada rysunki dzieci po całej sali. Kiedy dzieci usłyszą akompaniament tamburyna, chodzą po sali i szukają swojej pracy. Kto znajdzie, siada na podłodze (siad skrzyżny), a rysunek kładzie na podłodze przed sobą. Kiedy usiądzie ostatnie dziecko, akompaniament tamburyna milknie. UWAGA! Aby urozmaicić dzieciom zabawę, za drugim razem można porozkładać rysunki nie tylko na podłodze, ale też na innej wysokości, np. na biurku, krzesełku, szafce. Za trzecim razem proponuję położyć rysunki odwrotnie (widać tylko białe strony), tak aby dzieci, szukając swojej pracy, musiały jeszcze odwrócić kartki na drugą stronę.

5.
Czas: 10 min
Forma: zabawa
Pomoce: materiał pomocniczy

„**Kolorowanka**”
Poproś dzieci, by wróciły na swoje miejsca do stolików. Podziel je na grupy po 3 osoby (przy jednym stoliku będą zatem siedzieć pewnie dwie grupy). Każdemu daj materiał pomocniczy „Kolorowanka”. Wytłumacz, że jedna osoba nie może pokolorować całego obrazka naraz, ale będą to robić wszyscy w grupie, po kolei i etapami. Możesz poprosić, żeby dzieci w grupie nie spoglądały nawzajem na to, co rysują (uda się to wyegzekwować raczej u starszych przedszkolaków). Na twój sygnał wszyscy kolorują pierwszą część, czyli głowę (jest wyraźnie oddzielona kreską), a potem zaginają pomalowaną część kartki dokładnie w miejscu kreski. Dopilnuj, by kartki zostały dobrze zagięte. Następnie każde dziecko podaje zagiętą kartkę osobie po swojej prawej stronie. Znów na konkretny sygnał dzieci kolorują tylko część z tułowiem i rękami. Cały proces się powtarza: kiedy pokolorują swoją część, zaginają kartkę i przekazują w prawo. Ostatnią, trzecią częścią są nogi. Gdy ostatnia osoba z grupy skończy kolorować nogi, dzieci mogą rozprostować kartkę i odsłonić całą postać. Zadbaj, by grupy obejrzały nawzajem swoje prace. Pod koniec zwróć uwagę, że praca może mieć wielu autorów i czasem warto jest robić pewne rzeczy razem.

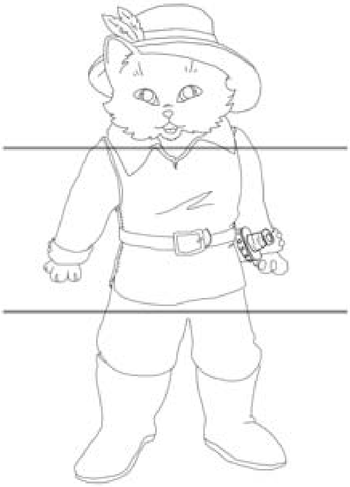
6.
Czas: 5 min
Forma:
Pomoce:
Tworzymy galerię. Nauczyciel wraz z dziećmi dzieli prace plastyczne na autorskie i zbiorowe. Jest to przygotowanie do wernisażu w przedszkolu.

Ewaluacja
Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:
- rozumieją, że warto szanować swoją i cudzą twórczość?
- zdają sobie sprawę, że dzieło może mieć więcej niż jednego autora oraz wiedzą, że jeśli wszyscy twórcy się na to zgodzą, można razem tworzyć jedno dzieło – np. obrazek.

Opcje dodatkowe
Jeśli masz więcej czasu, możesz zorganizować z dziećmi wernisaż prac. Powiesić je na wysokości ich oczu, wspólnie z dziećmi napisać tytuł wystawy, zrobić mały poczęstunek i zaprosić inne grupy przedszkolne bądź rodziców.
Jeśli masz więcej czasu, w zadaniu 1 możesz użyć farb lub pasteli.

Materiały

- materiał pomocniczy „Kolorowanka”

Zadanie dla ucznia: –

Słowniczek: –

Czytelnia

- Czerniawski Piotr, Lipszyc Jarosław, Wilkowski Marcin, Pierwsza pomoc w prawie autorskim, [online], [dostęp: 27.11.2013], dostępny w Internecie: http://prawokultury.pl/publikacje/pierwsza--pomoc/.
- Lipszyc Jarosław, Dobro, zło, prawo autorskie [online], [dostęp: 30.12.2012], dostępny w Internecie: http://jaroslawlipszyc.salon24.pl/11684,dobro-zlo-prawo-autorskie.

Tekst, scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna: Materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna. edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.

Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/prawo-autorskie-dla-dzieci/.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Ekonomiczne aspekty działania mediów

CO TO JEST REKLAMA?

(Zuzanna Zasacka, *Co to jest reklama?*)

Wiedza w pigułce

Wiedza w pigułce z lekcji *Reklamo pokaż się*

Pomysł na lekcję

Uczestnicy i uczestniczki poznają podstawową charakterystykę reklamy. Sami będą wymyślać reklamę oraz porównają reklamowe zdjęcia produktów z ich prawdziwym wyglądem.

Cele operacyjne

Uczestnicy i uczestniczki:

- wiedzą, do czego służy reklama; wiedzą, że pewne przekazy medialne mogą zachęcać do czegoś, np. do zakupu produktu;
- wiedzą, że nie wszystko, co jest przedstawione w reklamie, trzeba mieć.

Przebieg lekcji

1.
Czas: 10 min
Forma: rozmowa
Pomoce:
Zacznij rozmowę od pytania „Po co jest reklama?". Postaraj się wytłumaczyć dzieciom, że nie wszystko, co jest przedstawiane w reklamie, rzeczywiście jest najlepsze, że świat w niej pokazywany jest wyidealizowany i często nieprawdziwy. Nie zawsze też wszystko, co pokazuje reklama, trzeba mieć. Za każdym razem można zadać sobie pytanie, czy na pewno potrzebujemy tego, co jest reklamowane.

2.
Czas: 5 min
Forma: gra
Pomoce: dowolne rekwizyty, np. klocki
Zabawa ruchowa „Proszę kupić ten klocek". Nauczyciel rozdaje kolorowe klocki (te, które są dostępne w przedszkolu) po jednym dla każdego dziecka. Na bębenku stuka puls ósemkowy, a dzieci biegają na palcach po kole w jednym kierunku ruchu (w tym czasie klocek trzymają w dłoni, ale nie eksponują go). Kiedy nauczy-

ciel przestanie grać głośno, wypowiada hasło „REKLAMA". Zadaniem dzieci jest zatrzymanie się i utworzenie „nieruchomej figurki" ze swojego ciała (przodem do nauczyciela). Będzie to jakby „zdjęcie reklamowe klocka".
Dzieci na „zdjęciach" muszą być pogodne, uśmiechnięte, szczęśliwe, a klocek musi być wyraźnie wyeksponowany. Kiedy powróci puls ósemkowy, dzieci wracają do biegania na palcach po kole z klockiem w dłoni.

3.
Czas: 10 min
Forma: zabawa
Pomoce:
Dzieci siedzą w dużym, wspólnym kole. Nauczyciel trzyma w ręku piłkę i opowiada dzieciom, że musimy zachęcić do jej kupna, a więc znaleźć jej wyjątkowe cechy (każdy wymienia tylko jedną cechę). Jako pierwszy reklamuje piłkę nauczyciel np: „ta piłka ma śliczny czerwony kolor" i przekazuje ją dziecku, które siedzi obok niego po prawej stronie. Dziecko trzymając piłkę w ręku głośno i wyraźnie reklamuje ją, wymieniając inną cechę np: „jest bardzo gumowa". Zabawa kończy się, gdy piłka obiegnie w ten sposób całe koło i wróci do nauczyciela. UWAGA! Proszę pozwolić reklamować dzieciom piłkę abstrakcyjnie np: „ta piłka świetnie się mieści w walizce" lub „ta piłka idealnie leży na moim bucie" itp.

4.
Czas: –
Forma: zabawa ruchowa
Pomoce: piłka
Zabawa ruchowa z piłką. Dzieci stoją w kole, a nauczyciel trzymając piłkę proponuje następujące działanie ruchowe:

- nauczyciel odbija wielokrotnie piłkę o podłogę i łapie ją oburącz – dzieci natychmiast reagują i równocześnie w analogicznym rytmie kucają i wstają
- nauczyciel stoi i trzyma piłkę w ręku – dzieci również stoją na baczność
- nauczyciel przekłada piłkę z prawej do lewej dłoni – dzieci równocześnie klaszczą w rytmie narzuconym przez ruchy nauczyciela
- nauczyciel podrzuca piłkę do góry i łapie ją oburącz – dzieci równocześnie, w analogicznym rytmie podskakują do góry.

5.
Czas: 10 min
Forma: np. burza mózgów
Pomoce: przygotowany uprzednio budyń

Poproś przed zajęciami przedszkolną kuchnię o zrobienie budyniu. Pokaż dzieciom gotowy budyń, jak również **zdjęcie budyniu** lub zdjęcie z opakowania jakiegokolwiek budyniu w proszku. Poproś dzieci, by wymieniły różnice pomiędzy prawdziwym budyniem a tym ze zdjęcia. Po omówieniu różnic możecie zjeść budyń na podwieczorek.

Ewaluacja

Czy po przeprowadzeniu zajęć ich uczestnicy i uczestniczki:

- zdają sobie sprawę z tego, że świat ukazany w reklamach jest wyidealizowany?

Opcje dodatkowe: –

Materiały

- zdjęcie budyniu

Fot. Alce Wiegand, http://pl.wikipedia.org/wiki/Kisiel_mleczny#mediaviewer/Plik:Griessbrei.jpg, CC BY-SA 3.0

Zadanie dla ucznia: –

Słowniczek: –

Czytelnia

- „Krytyczna teoria reklamy" [online], Wikipedia [dostęp: 19. 01. 2015], dostępny w Internecie: http://pl.wikipedia.org/wiki/Krytyczna_teoria_reklamy
- Kamieniak Jacek, „Manipulacja w reklamie i sprzedaży" [online], [dostęp: 19. 01. 2015], dostępny w Internecie: http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,4695/q,Manipulacja.w.reklamie.i.sprzedazy
- Szczęsna Ewa, „Poetyka reklamy", Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001

Tekst, scenariusz: Zuzanna Zasacka, konsultacja merytoryczna: materiał pochodzi z serwisu edukacjamedialna.edu.pl prowadzonego przez Fundację Nowoczesna Polska.

Udostępniono na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0.

Źródło: http://edukacjamedialna.edu.pl/lekcje/co-to-jest-reklama/.

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Cyfrowa Przyszłość, dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Podstawa programowa: Wychowanie przedszkolne, 0 poziom edukacyjny.

Cele kształcenia: budowanie dziecięcej wiedzy o świecie społecznym, przyrodniczym i technicznym oraz rozwijanie umiejętności prezentowania swoich przemyśleń w sposób zrozumiały dla innych.

ANEKS

I. ZAWARTOŚĆ PRZEKAZÓW MEDIALNYCH

I.A. Artykuł z czasopisma

Tekst *Nawet sześciolatek może zaprogramować robot*[19] z „Kuriera Lubelskiego"

NAWET SZEŚCIOLATEK MOŻE ZAPROGRAMOWAĆ ROBOT

Kartka papieru, kolorowe flamastry i sprawna ręka. To wystarczy, żeby zaprogramować robot. Przekonały się o tym sześciolatki ze Szkoły Podstawowej nr 28 w Lublinie. Jak roboty sprawują się na lekcji? – Dzieci są zaciekawione, chętne do pracy, bo widzą efekty swoich wysiłków. Do tego ćwiczą precyzję ruchu ręki i uczą się współpracy w grupie – przyznaje Barbara Bałdyga, wychowawczyni klasy 0a. Roboty w szkołach w całej Polsce upowszechnia lubelska firma EduSence. Siedziba start-upu mieści się w Lubelskim Parku Naukowo-Technologicznym. (PN)

I.B. Transkrypcja tekstów z fragmentu audycji radiowej

Transkrypcja fragmentu audycji radiowej M. Zawady z cyklu *Rozmowy małe i duże*[20]

[Podczas całej audycji słychać w tle wesołą melodyjkę.]

R – Dookoła nas dzieje się tyle rzeczy, że trudno jest wiedzieć o wszystkim. Na szczęście media codziennie dostarczają nam nowych informacji i to właśnie media będą tematem dzisiejszych rozmów małych i dużych. Sprawdzimy kim jest dziennikarz i jak wygląda jego praca. Monika Zawada… Zapraszam.

---

19 (PN), *Nawet sześciolatek może zaprogramować robot*, „Kurier Lubelski. Magazyn", piątek–niedziela 17–19 marca 2017, nr 54 (16 106), s. 2.

20 M. Zawada, *Rozmowy małe i duże* [audycja radiowa], Lublin, AKADEMICKIE RADIO CENTRUM UMCS [wyemitowano 22 marca 2014 r. godz. 10.00].

R – Kto to jest dziennikarz?

D – Yy oni pr… oni pracują w radiu.

D – Dziennikarz to taki… taki ktoś, który… zajmuje się… róznymi sprawami. Zajmuje się sprawami no to znacy coś wpisuje…

D – Dziennikarz to jest ktoś taki, kto… spisuje na przykład rzeczy do gazety.

D – Ja myślę, że dziennikarz to jest taki ktoś, który… eee… pracuje w radiu…

D – Dziennikarz to jest taki ktoś, który spisuje taką muzyke...

D – Wypisuje do ga… zet rózne wiadomości.

D – Bada rózne zecy.

D – I on wtedy psesyła do telewizji.

D – Dziennikarz to taki ktoś, co spisuje fakty.

R – Wiemy trochę czym się zajmuje… taka osoba, ale co ona no-si przy so-bie, jak wyglą-da, jak się zacho-wuje…?

D – Ona ma na sobie słuchawki, mówi do takiego mikrofonu…

R – A do czego służy ten mikrofon?

D – Do mówienia. Żeby głośno… się słyszało.

D – Nosi przy sobie apalat. No bo jak na przykład to będzie zdjęcie do gazety no to będzie trzeba w.. je… wydlukować no wtedy beńdzie w ga-ze-cie.

D – Nosi na sobie takie ubrania na przykład krawat, koszulę…

D – Ja myślę, że dziennikarz ee… swoją kamerą nagrywaa…

D – Chodzi z kamerą i s aparatem iii… jakoś tak się ubiera… ładnie trochę.

R – Wydaje wam się, że taka kartka i długopis może mu się przydać, czy tylko kamera i aparat?

D – Taak [chóralnie].

D – Spisuje coś, jak ktoś coś mówi.

R – Co jeszcze musi mieć przy sobie, żeby mógł pracować?

D – Tablet… żeby widzieć coo… się dzieje.

D – Moze tes mieć komórkę.

D – Jaa myślę żee… że dziennikarz ma czarne u… ubranie.

R – A dlaczego czarne?

D – No boo… gdyy… oglądam Faktyy… to wtedy… widzę czarne ubranie i niebieski krawat.

D – Panie mogą tes mieć kosule.

D – Mogą właśnie chodzić na szpilkach. Albo mogą tez w dżinsach albo takich kosulkach dżinsowych.

R – Gdzie może taki dziennikarz pracować?

D – Może pracowaać… w radiu.

D – Może jesce pracować w jakimś bloku.

D – W telewizji.

D – Tam na przykład, gdzie się opowiada y.. różne rzeczy.

D – Może też tam pracować, gdzie… są wiadomości w telewizji.

D – W radiu i w ssstudiu najczęściej tak pracuje.

R – Jeszcze o jednym miejscu chyba słuchajcie zapomnieliście.

D – Jesce… gazeta.

I.C. Transkrypcja tekstów z filmu telewizyjnego

Transkrypcja odcinka filmu dla dzieci *Domisiowa gazeta*[21] z serii *Domisie*

[Film rozpoczyna piosenka.]

Chór dzieci, których nie widać: Nie za lasem, nie za rzeką w małym domku niedaleko, gdzie wesoło skrzypią drzwi, słychać głośne ha ha hi. Kto to? Kto to? Kto to taki? Czy krasnale to czy ptaki? Czyje głosy słychać tam, zaraz się przekonasz sam. To Domisie, to Domisie: śmieszne stworki, śmieszne pysie. Wesolutkie miny mają, do zabawy zachęcają. To Domisie, to Domisie, pewnie spodobają ci się. Drzwi do domku otwierają, w odwiedziny zapraszają [śpiew].

[Rozpoczyna się scena pierwsza.]

Sójka: [siedząc w dziupi] Re-dak-tor, re-daaaktor. Reda-ktor Sój-ka [z zachwytem w głosie].

[Do drzewa, gdzie jest sójka, podchodzi do Domiś Eryk.]

Sójka: Och! Jak to pięknie brzmi. Och! Dzień dobry Eryku.

Eryk: Cześć Sójko.

Sójka: No nie, nie, nie! Nie no coś ty no, nie tak jak zwykle. Dzisiaj nie wystarczy takie normalne „Cześć Sójko”.

Eryk: Nie?

Sójka: No nieee, no! Od dzisiaj jestem wy-jąt-ko-wa.

Eryk: Wyjątkowa? Wy... wy... wyglądasz tak jak wczoraj i przedwczoraj.

Sójka: Nie! No co to, to nie no! Od dzisiaj jestem wyjątkowa, bo od dzisiaj jestem... Podejdź bliżej, żebyś lepiej usłyszał...

[Eryk podchodzi.]

Eryk: No?

Sójka: Od dziś jestem re-dak-tor Sójką.

Eryk: Co? Jak to? Co? C... A co to znaczy re... re... rade... r... re...

---

[21] *Domisie: Domisiowa gazeta*, https://www.youtube.com/watch?v=xQvCNgIwekY [dostęp: 17.03.2017].

[Sójka mówi jednocześnie z Erykiem.]

Sójka: Redaktor. Redaktor. To ty nie wiesz, kim jest redaktor? [odchrząknięcie]. Jestem redaktorem, bo redaguję, znaczy przygotowuję gazetę, która nazywa się... „Ptasie... wiadomości". O!

Eryk: A-ha... [ze zrozumieniem].

Sójka: Tak, no.

Eryk: Aaaa...

Sójka: I chciałabym żebyś zwracał się do mnie w odpowiedniej formie [pretensjonalnie]. O... o... o...

Eryk: Aaaa... o... o... o... Oczywiście. Oczywiście. Tak.

Sójka: No naprawdę będziesz tak robił?

Eryk: No naprawdę. Jak tylko wyrosną mi dziób i skrzydła. Rrr... rrredaktor.... [z gestykulacją, wskazując na wyrastanie dzioba, i ruchami rąk jak skrzydłami]. Rrredkator [naśladując głos ptasi i ruchy skrzydeł, ze śmiechem].

Sójka: To ja jestem redaktor, a nie ty [z oburzeniem].

Eryk: Rrredkator. Rrre... [naśladując głos ptasi i ruchy skrzydeł]. A co robi tak naprawdę taki redaktor?

Sójka: Każda gazeta ma redaktora. Jednego albo wielu. O. Co redaguje artykuły o ważnym wydarzeniu. Czekaj, zaraz ci pokażę.

[Sójka znika w głębi dziupli. Eryk czeka. Sójka trzyma w dziobie gazetę. Chrząkając, podaje ją Erykowi.]. No! no! no!

[Eryk ogląda gazetę.]

Sójka: No i co? Podoba się?

Eryk: No, no. No tak. Po... podoba się. Bardzo mi się podoba. Sójko? Y... Y...

Sójka: Tak?

Eryk: Czy ja mogę pożyczyć od ciebie tę gazetę?

Sójka: He! Oczywiście. Możesz ją nawet dostać w prezencie. Mam jeszcze kilka egzemplarzy. Znaczy kilka sztuk. O!

Eryk: No... Jeśli ptaki mają taką gazetę, to i my, Domisie z Domisiowa, też możemy mieć... taką gazetę [z miną odkrywcy].

Sójka: No... Oczywiście możecie mieć nie taką ładną jak moja, ale możecie... możecie mieć. Tak, tak.

Eryk: Pa Sójko!

[Eryk odchodzi.]

Sójka: Mówiłam! Pani redaktor Sójko! Pani redaktor... Czy to tak trudno zapamiętać? Pani redaktor Sójka [z zachwytem].

[Rozpoczyna się scena druga.]

[Żaby śpiewają piosenkę.]

Żaby: My jesteśmy śliczne żaby, świetnie poinformowane, mądre, grzeczne, zawsze miłe, z dobrych manier wszędzie znane. Każda żaba o tym wie, co na łące dzieje się. Rade rade re re re, żabi chór odzywa się. Rade rade re re re, żabi chór odzywa się [śpiew].

[Do stawu, gdzie siedzą Żaby, podchodzi Eryk].

Eryk: Cześć Żaby.

Żaby: Cześć [chóralnie].

Żaba 1: Może pokumkamy?

Eryk: Nie, nie, nie mogę. Śpieszę się, bo... bo będziemy się bawić w rade, rade...

Żaba 1: Rade... rade...?

Eryk: [próbując sobie przypomnieć] No w rade... w rade daktorów.

Żaba 1: [z chrząkaniem] w radedaktorów? Ha... rade rade.

Eryk: No nie, nie! pomyliłem się. Nie w radedaktorów, tylko w redaktorów. Będziemy mieli swoją gazetę, tak jak Sójka. O!

Żaba 1: Aha... Kumam, kumam, kumam. Kiedyś widziałam gazety o modzie. Nazywała się „Żabia moda".

Żaba 2: Yhy [z potwierdzeniem].

Żaba 1: Była bardzo interesująca.

Żaba 3: Y... Y... Y... Jaki tytuł będzie mieć ta wasza gazeta?

Żaba 1: Y?

Eryk: Jeszcze nie wiem.

Żaba 1: To wspaniale się składa, my coś wymyślimy. Tak... Na przykład „Kum poranny".

Żaba 2: Nie. Może, może „Żabie wiadomości".

Żaba 3: Albo „Talipowy ekspres".

Eryk: Nie... Ale wiecie co, bardzo ładne są te tytuły... Ale one... Ale one są jakieś takie... One są takie jakieś za bardzo żabie.

Żaba 1: Za bardzo żabie?

Eryk: No.

Żaba 1: Czy może być coś za bardzo żabie?

Żaba 2: Nie.

Zaba 1: Ależ nieee... No przecież wszystko wiemy lepiej.

Eryk: Eee... Idę do Amelki, Pysi i Kuby. Razem wymyślimy... Razem wymyślimy tytuł naszej gazety, bo to będzie nasza gazeta... Tak [z dumą]. Miłego rechotania.

[Eryk biegnie dalej].

Żaba 2: Dziękujemy, dziękujemy!

Żaba 3: Bardzo lubię, kiedy Eryk mówi po żabiemu.

Żaba 1: Rade, rade, rade [śpiewając].

Żaba 2: Rade re [śpiewając]. Może my też zrobimy jakąś gazetę, co?

Żaba 1: Dobry pomysł: o modzie, o wodzie i urodzie [ze śmiechem].

[Rozpoczyna się scena trzecia.]

[Ślimak śpiewa piosenkę.]

Ślimak: Mieć taki dom to szczęście. Mieć taki dom przy sobie, dlatego, w to mi wierzcie, z tym domem wszędzie chodzę.

[Rozpoczyna się scena czwarta.]

Strachowyj: Co on takiego ma w tym swoim domku?

[Strachowyj śpiewa piosenkę.]

Strachowyj: Chciałbym być ślimakiem, mieć mieszkanko takie, które zawsze wszędzie blisko ze mną będzie. Uuu...! Smutno dziś sobie wyję, bo jestem Strachowyjem, a taki ślimak, bim bam bom, zawsze ze sobą ma swój dom [śpiew].

Strachowyj: Bubooo... [do Puchacza, który śpi]. Bubo! [Puchacz śpi dalej]. Obudź się! E [machając ręką]. Ciągle śpi to ptaszysko. Nawet trzęsienie ziemi cię nie obudzi. Będę musiał się sam dowiedzieć, co takiego ma w tym domku. No... Nosi go cały czas przy sobie. Musi być coś naprawdę niezwykłego. Wiem! Wiem, on ma w domku skarb! Bubo, Bubo! Słyszysz?! On ma w domku! skarb... [z przejęciem]. [Puchacz niewyraźnie mówi przez sen.]

Strachowyj: Ma w domku skarb. No tak. Ma skarb. No bo po co by go cały czas nosił przy sobie.

[Strachowyj śpiewa piosenkę.]

Strachowyj: Chciałbym być ślimakiem, mieć mieszkanko takie, które zawsze wszędzie blisko ze mną będzie. Uuu... uuu...! Smutno dziś sobie wyję, bo jestem Strachowyjem, a taki ślimak, bim bam bom, zawsze ze sobą ma swój dom [śpiew].

Strachowyj: Ha! [z entuzjazmem]. Ale tylko jak jak ja się przekonam, że on ma w tym domku skarb. A! Wiem, muszę go złapać [do Puchacza, który cały czas śpi.]. Tak jest, muszę złapać Ślimaka. Śli-macz-ku... Śli-macz-ku...!

[Strachowyj odbiega, nawołując Ślimaka.]

Puchacz: [budząc się] Co? Ślimaka? Jak? Złapię? Nie... Idę spać dalej.

[Rozpoczyna się scena piąta.]

Amelka: No, jak tam Czajniku?

Czajnik: Woda na herbatę zagotowana. Kto ma ochotę?

Pysia: Wszyscy mają.

[Domisie śpiewają piosenkę.]

Kuba: Ach, ach! Przyjemnie siąść przy stole i pogadać. O słońcu, przygodzie i domisiowych wadach. Przy stole lubi siadać Domisiów rodzina. Gorąca herbatka, pachnąca cytryna [śpiew].

Domisie: Usiądźmy przy stole, porozmawiajmy o tym, kto dzisiaj jest wesoły, a kto ma kłopoty. Usiądźmy przy stole, to wtedy my wszyscy, czujemy, że jesteśmy sobie bliscy [śpiew].

Pysia: Herbata już czeka, herbata z cytryną. Do tego ciasteczka. Domisie z tego słyną. I zawsze wszyscy razem przy stole siadamy, i stół się ucieszy, że tak się kochamy [śpiew].

Domisie: Usiądźmy przy stole, porozmawiajmy o tym, kto dzisiaj jest wesoły, a kto ma kłopoty. Usiądźmy przy stole, to wtedy my wszyscy, czujemy, że jesteśmy sobie bliscyyy... [śpiew]

Pysia: Fajnie, że mamy siebie.

[Do domku Domisiów wchodzi Eryk z gazetą w ręku.]

Eryk: Cześć.

Domisie: Cześć.

Czajnik: Dzień dobry Eryku, może i dla ciebie herbata.

Eryk: E... Nie, dziękuję za herbatkę. Zobaczcie, co mam.

Amelka: Pokaż, pokaż [biorąc od Eryka gazetę]. Pokaż, co to jest? Co to jest?

[Amelka ogląda gazetę. Pozostałe Domisie też patrzą.]

Eryk: To jest gazeta od Sójki.

Pysia: Ładna.

Amelka: Ładne takie zdjęcia, obrazki...

Kuba: O... Rzeczywiście.

Pysia: Pokaż, pokaż [oglądając]. No i co o ptakach tylko? Nie... No to... Czy ja wiem?

Eryk: Ale mnie się podoba [z oburzeniem, odbierając Pysi gazetę]. O!

Amelka: Pokaż.

Eryk: Pomyślałem sobie że... że moglibyśmy zrobić taką... naszą... gazetę [z rozmarzeniem].

Pysia: My gazetę?

Kuba: Tak.

Amelka: Dobry pomysł.

Kuba: Ja mógłbym przygotować dział o przyrodzie.

Amelka: Aha, Aha.

Eryk: A ja sportową.

Amelka: A ja...

Eryk: Znaczy dział sportowy.

Amelka: No możesz. A ja przecież mogę napisać bajkę do naszej domisiowej gazety [z dumą].

Eryk: Taaak... To super pomysł. Amelko, ty umiesz czytać i pisać, to mogłabyś być tą rrr... reda...

Kuba: Redaktorką... [razem z Erykiem].

Eryk: Nie... No i mogłabyś re...

Amelka: Redagować.

Eryk: Redagować...

Amelka: Tak, tak...

Kuba: Tak jak moja ciocia Danuta. Ona jest redaktorką gazety „Wielka Przyroda".

Amelka: Ja będę też redaktorką.

Pysia: Nie, nie, nie.

Poduszka: Pysiu, a ty co będziesz robić w gazecie?

Pysia: Nie wiem, czy jest to taki domisiasty pomysł. Nie... Nie wiem... Ja bym wolała na przykład poskakać sobie na skakance, pobiegać. Coś zrobić tak w ruchu bardziej.

Amelka: Nie... nie...

Eryk: Nie, nie, no coś ty, przecież to super domisiasta zabawa.

Amelka: Oczywiście.

Kuba: Słuchajcie, jeśli Pysia nie chce robić z nami gazetki, to... [z miną i gestem rezygnacji, odsuwając się od Pysi w kierunku Amelki i Eryka].

Pysia: Nie! Nie, nie! Ja chcę, tylko ja bym chciała o modzie.

Amelka: O modzie?

Eryk: O modzie?

[Pysia i Amelka śpiewają piosenkę.]

Pysia: Bardzo lubię nosić piękny modny drobiazg, wtedy w lustrze bardzo sobie się podobam. Te czerwone korale pasują wspaniale. Wyglądam jak dama, jak księżniczka sama [śpiew].

Amelka: Domisia modnisia ma na imię Pysia [śpiew].

Pysia: Domisia modnisia [śpiew].

Amelka: Od kiedy?

Pysia: Od dzisiaj. Domisia modnisia dziś piękny strój ma. Od dzisiaj na modzie najlepiej się zna [śpiew].

Pysia: [przykładając do siebie kolorowe stroje i patrząc w lustro] Patrz, jak bym tutaj, tak...

Amelka: Yyy... Kochana, nadajesz się, zostaniesz redaktorką mody.

Kuba: To jak nazwiemy naszą gazetkę?

Amelka: Ja wiem, ja wiem. „Domisiowy Ekspres".

Eryk: A może... a może „Domisiowa Kraina"? Co?

Pysia: A nie może być po prostu „Domisowa Gazeta"?

Domisie: Tak, tak [chóralnie].

Kuba: „Domisiowa Gazeta". Ja będę robić zdjęcia [z radością].

Eryk: Ja... A ja... A ja będę rysował.

Amelka: A ja będę przeprowadzać wywiady, czyli takie rozmowy z ciekawymi Domisiami, wiecie?

Kuba: O!, no!

Eryk: A... Słuchajcie, mam pomysł. Może, może pierwszy wywiad zrobimy z Sójką. No przecież to dzięki niej wpadłem na pomysł zrobienia naszej gazety?

Kuba: Uuu... [entuzjastycznie].

Amelka: Tak, to dobry pomysł. No dobrze Kuba, to chodź, zrobimy plan naszej gazety.

Kuba: Dobra.

Eryk: No tak, a ja narysuję, a ja narysuję nasz domek na okładkę. Tak.

Pysia: A ja zacznę już powoli szkicować najmodniejsze ubrania do mojego działu mody [ze śmiechem].

[Domisie biorą przybory i idą do swoich zajęć.]

Pysia: Macie wszystko?

[Rozpoczyna się scena szósta.]

Sójka: [siedząc w swojej dziupli] Drodzy ptasi przyjaciele, chciałam wam podziękować za wybór na tak nie-sa-mo-wi-cie ważne stanowisko.

Strachowyj: Sój-ko! Sójko!

Sójka: Tak?

Strachowyj: Sójko!

Sójka: Tak?

Strachowyj: Cześć ptaku.

Sójka: Cześć.

Strachowyj: Powiedz mi, co robisz, że tak głośno potrafisz śpiewać?

Sójka: Hm! Mam swój jeden taki tajemniczy sposób. O!

Strachowyj: A jaki?

Sójka: Powiem ci, jak powiesz mi, po co ci ten a... worek.

Strachowyj: A. Ten worek? [ze śmiechem]. Po prostu chcę kogoś do niego złapać.

Sójka: Do worka? [z oburzeniem].

Strachowyj: Yyy... Tak. Do worka.

Sójka: To straszne.

Strachowyj: No tak, to jest strasznie straszne.

Sójka: A kogo chcesz złapać mo... mo... może mnie? [z lękiem].

Strachowyj: Nieee... No c... Nie ciebie.

Sójka: Tak? A to dobrze, a kogo?

Strachowyj: Nie mogę ci powiedzieć. Powiedz lepiej, co robisz, że tak głośno potrafisz śpiewać.

Sójka: Ha! Codziennie rano trzeba zjeść kilka tłustych much, o!

Strachowyj: Fu, to straszniejsze niż myślałem. Yyy! Dobra. No to lecę.

Sójka: Nie, nie, nie, nie! No nie powiedziałeś mi w końcu, kogo chcesz złapać do tego worka.

Strachowyj: Yyy... Yyy... No bo ci po prostu nie powiem. I już... Cześć! U... chu... chu... chu... chu.

Sójka: Jesteś wstrętny. Po co mu ten worek, no!

[Strachowyj odchodzi.]

[Rozpoczyna się scena siódma.]

[Eryk siedzi przy stole przed domkem i rysuje.]

Eryk: Yhy. Jeszcze trochę więcej czerwonego. Tutaj Pani Róża. O! I gotowe! [ze śmiechem].

Pani Róża: Eryczku, co ty robisz?

Eryk: To będzie pierwsza strona naszej „Domisiowej Gazety" [pokazując Pani Róży obrazek].

Pani Róża: Ja będę w gazecie?

Eryk: Tak.

Pani Róża: Przepięknie narysowałeś, jesteś bardzo zdolny.

Kołatka: Eryczku, a ja mogę zobaczyć?

Eryk: Oczywiście! Proszę bardzo [podbiegając do drzwi domku].

Kołatka: O! Jakie piękne drzwi! [ze śmiechem i radością]. No i oczywiście ja też jestem. Dziękuję Eryczku, dziękuję.

Eryk: No... [z radością i z satysfakcją].

Ołówek (szczebel w płocie): Jaki wesoły domek i słoneczko.

Truskawka: Ale mnie nie ma na tym rysunku.

Eryk: Yyy... Yyy... Zaraz cię narysuję [biegnąc do stołu].

[Rozpoczyna się scena ósma.]

Pysia: Zobacz, jakie piękne... [niewyraźnie, pokazując Amelce swoje szkice modowe].

Amelka: Dobrze, ale za dużo, za dużo to wszystko... Wolałabym tamto [ze wskazaniem]. Prostota jest teraz w modzie. Prostota, tam.

Pysia: Ale tylko karteczki... Zobacz. Na parasolce...

Amelka: Na parasolce tak.

[Rozlega się dźwięk wiedotelefonu.]

Pysia: Śliczne...

Amelka: Pysieńko, odbierzesz telefon? Tak?

Pysia: Te mi najlepiej wyszły... [ze wskazaniem na rysunki].

Amelka: No, tu bym polemizowała...

Pysia: Dzień dobry Teofilu.

Teofil: Dzień dobry Pysiu. Chciałem zapytać, czy nie widziałaś może dziś Ślimaka?
Pysia: Nie, a może coś się stało?
Teofil: Bardzo niedobrze. Zaginął Ślimak!
Pysia: Yyy! Zaginął? Jak to?
Amelka: Jak to zaginął?
Teofil: Taaak, byłem z nim umówiony dziś na spacer i nie przyszedł. Szukałem go wszędzie, nawet pytałem Sójkę. Nikt go dzisiaj nie widział.
Kuba: Ooo! To bardzo ważna wiadomość. W sam raz do naszej „Domisiowej Gazety".
Amelka: Tak, tak. Tak.
Pysia: No... ale może najpierw napiszmy jakieś ogłoszenie. Że zaginął Ślimak... czy...
Amelka: To prawda. Ogłoszenie. Ogłoszenie.
Teofil: Tak, tak. Ja pójdę poszukać go jeszcze w lesie. Do widzenia.
Pysia: Do widzenia Teofilu.
Amelka: Słuchajcie...
Pysia: O jej!
Kuba: Chodźcie...
Amelka: Chodźmy, chodźmy do Eryka...
Kuba: Trzeba mu powiedzieć.
Amelka: Może on coś wie? Tak. To ważna sprawa.
Pysia: [wybiegając z domku] Eryku!
Amelka: [wybiegając z domku] Eryku!
Pysia: Bardzo poważna.
Eryk: Co się stało?
Pysia: Bardzo ważna sprawa.
Amelka: Bardzo ważna.
Pysia: Zaginął Ślimak.
Amelka: Tak, Teofil nam powiedział.
Pysia: Amelko, może ty byś napisała ogłoszenie.
Amelka: Dobry pomysł. Pożycz kartkę [do Eryka].
Kuba: A ja mam tutaj zdjęcie Ślimaka.
Amelka: Tak... O świetnie, świetnie [biorąc fotografię i przykładając do kartki ogłoszeniowej]. Przykleimy.
Pysia: Słuchajcie, a może... A może Bubo Bubo coś wie.
Pani Róża: Pysiu, to niebezpieczne. Przecież tam jest Strachowyj.
Pysia: No to co?! Dam sobie radę!
Pani Róża: To może wszyscy pobiegnijcie?
Pysia: Nie tam wszyscy. Narobimy tylko hałasu.
Eryk: Pyśka ma rację. Tak.
Pysia: A tak, to ja cichutko będę się skradała...

Amelka: No tak, dobry pomysł [przyklejając zdjęcie zaginionego pod tekstem „Ślimak zaginął!!! Pomóżcie nam go znaleźć!!! Czekamy na jakąkolwiek wiadomość o ŚLIMAKU w domku nr 5 Domisie.”.

Pani Róża: Potem to wszystko trzeba będzie opisać w „Domisiowiej Gazecie”, ale najpierw musicie znaleźć Ślimaka. To jest naj-waż-niej-sze.

Amelka: Tak, to jest najważniejsze. Ja, ja pójdę do Sójki, może ona coś o nim słyszała, widziała go, no nie wiem...

Kuba: Y... Y... Ja pobiegnę z tobą!

Eryk: A ja biegnę do Żab. Może one coś wiedzą?

[Domisie biegną w różnych kierunkach.]

Pani Róża: To był taki miły dzień, a tu nowy kłopot... No. Dlaczego zaginął Ślimak? Może odwiedził jakiegoś swojego kuzyna i się zagadali?

Truskawka: Na pewno się znajdzie [ziewając].

Pani Róża: Mam nadzieję... Mam nadzieję... Yhy, hy, hy, hy [kręcąc głową].

[Rozpoczyna się scena dziewiąta.]

[Pysia podchodząc do domku Strachowyja.]

Pysia: Cześć Myszko.

Myszka: Cześć.

Pysia: Jest ten wyjec?

Myszka: Nie ma, chyba nie ma.

Pysia: To dobrze.

[Pysia zawiesza przy domku Strachowyja ogłoszenie o zaginięciu Ślimaka.]

Puchacz: Ho! Co się dzieje? Coś tu jest napisane. Całe szczęście, że chodziłem do mądrej sowy na herbatki i nauczyła mnie paru liter. Ho! Śśśśli-mak... Śli... Ślimak... Ho! Ślimak zaaa... gi... zaginął?! Nie!

Pysia i Myszka: Tak [razem].

Puchacz: Hy! To ty Pysiu i ty Myszko? Naprawdę Ślimak zaginął? Mam wrażenie, że już ktoś dziś mówił o Ślimaku. Zaraz, tak, pamiętam już kto... Strachooowyj. Zastanawiał się, co Ślimak ma takiego w domu, że nosi go cały czas na sobie. Yhy. To pewnie on go porwał.

Pysia: Yyy... [z przejęciem]! Porwał?! Ale jak to? To co teraz będzie?

Myszka: Jeśli to on naprawdę porwał biednego Ślimaka, to nie wiem, co mu zrobię. My małe myszki potrafimy strasznie się rozzłościć.

Puchacz: Schowajcie się żeby was nie zobaczył.

Pysia: Dobrze [chowając się].

Puchacz: I nic się nie bójcie. [chrząkając] Strachowyyy-ju! Stracho-wyyy-juuu! Obiad! OOObiad!

[Pojawia się Strachowyj ze Ślimakiem na rękach.]

Puchacz: Ooobiad!

Strachowyj: Zjem sobie obiad [z radością]. Kto wołał „obiad"?

Puchacz: Ja.

Strachowyj: No i gdzie ten obiad?

Puchacz: Będzie, jak go zrobisz. Ha, ha, ha, ha, ha [śmiech].

Ślimak: Ja mam stanowczo dość tych wycieczek Strachowyju. Domagam się, żebyś postawił mnie na ziemi i tak mocno nie ściskał.

Strachowyj: Oczywiście, zaraz cię postawię, tylko muszę się dowiedzieć, co nosisz takiego w swoim domku. Otwieraj drzwi!

Ślimak: Wybij to sobie z głowy.

Strachowyj: A to dlaczego?

Ślimak: Bo mojego domu się nie otwiera!

Strachowyj: A ja go i tak otworzę! [próbując otworzyć muszlę].

[W tym momencie Myszka gryzie Strachowyja w nogę.]

Strachowyj: A! A! Ktoś mnie ugryzł! Ktoś mnie ugryzł w nogę! A! A! Ała! A! Ała! Moja noga! Ała! Ała! [krzycząc bardzo głośno, uciekając i pozostawiając Ślimaka na trawie].

Ślimak: Jak dobrze!

Pysia: Ślimaczku! Jesteś wolny!

Ślimak: No, Pysieńko! Jesteście! O i Myszka jest. Nie zauważyłem cię. Czy to ty Myszko nastraszyłaś Strachowyja?

Pysia: Dzielna jest, co?

Myszka: Ugryzłam Strachowyja, bo nie znoszę, jak robi się komuś krzywdę.

Ślimak: O! Wielkie dzięki! Wielkie!

Puchacz: Hm, Hm. Myszko z lwim sercem. Hm, hm...

Pysia: [do Ślimaka] Wracajmy szybko do domu zanim ten wyjec wróci.

Ślimak: O, dobry pomysł.

Puchacz: Aaale ty zostań, hm... Myszko hm... Hu!

[Rozpoczyna się scena dziesiąta.]

Amelka: Sójko!

Kuba: A! Dzień dobry! Dzień dobry Sójeczko.

Sójka: Ty, ty, ty, ty... Nie Sójeczko, tylko pani redaktor Sójko, proszę mnie od dzisiaj nazywać, no.

Amelka: No dobrze. Dzień dobry pani redaktor Sójko.

Sójka: Dzień dobry.

Kuba: My też będziemy redaktorami i też będziemy mieli swoją domisiową gazetkę.

Sójka: Jak to, tak jak ja?

Amelka: Tak, ale teraz jest inna, ważniejsza sprawa.

Kuba: Tak.

Sójka: Jaka?

Amelka: Ślimak zaginął.

Kuba: Właśnie.

Sójka: Yyyyy? [z przejęciem]. No to ja się chyba muszę zamienić w redaktorkę śledczą, no i polecieć się czegoś dowiedzieć. No o.

Kuba: O! A my, a my wracamy, bo może Pysia już wróciła.

Amelka: I może też Ślimak się znalazł.

Sójka: No dobrze.

Kuba: Hej, hej!

Sójka: Ślimak zaginął. No... no ale gdzie... no... dlaczego... no...

Strachowyj: Potwór!

Sójka: Jak... Jak... Jaki?

Strachowyj: Potwór!

Sójka: Jaki potwór no?

Strachowyj: Sójko, w Domisiowie jest...

Sójka: No pani redaktor...

Strachowyj: Pani redaktor Sójko...

Sójka: No, no...

Srachowyj: W Domisiowie jest straszny potwór, Który gryzie w nogi.

Sójka: No co ty opowiadasz...

Strachowyj: O, przecież ugryzł mnie w nogę!

Sójka: No to twój problem. No tu nie ma potworów.

Strachowyj: Są! Mają straszne zęby oraz gryzą w nogi. Ratunku! Potwór!

[Strachowyj odbiega.]

Sójka: Co tu się dzisiaj dzieje? Ślimak zaginął, pojawiły się potwory. Zamieniam się w redaktorkę śledczą.

[Rozpoczyna się scena jedenasta.]

Amelka: O! Niedobrze, niedobrze.

Koładka: Nie martwcie się, Ślimak na pewno się znajdzie.

Ślimak: Yhy, hy [podśpiewując]. Dzień dobry wszystkim.

[Domisie podbiegają do Ślimaka.]

Amelka: Ślimaku jesteś. Cudownie, że jesteś.

Kuba: Nic ci się nie stało Ślimaczku?

Ślimak: Na szczęście nie. No Pysia i Myszka mnie uratowały.

Pysia: A właściwie to Myszka.

Kuba: Taaak?

Eryk: A gdzie ona teraz jest?

Pysia: Została u Żab, bo chciała im całą tę historię opowiedzieć.

Amelka: No aaaaale opowiedz yyy, co się właściwie stało?

Ślimak: Ooo! To było straszne. To wszystko wina Strachowyja. No on wymyślił, że musi zobaczyć, co chowam w domku i porwał mnie.

Pysia: Właśnie. A kiedty Bubo zobaczył zdjęcie i podpis pod zdjęciem na ogłoszeniu, to przypomniał sobie, że Strachowyj mówił coś o porwaniu Ślimaka.

Amelka: Yyy?! [z przejęciem].

Pysia: I wtedy, jak przyszedł Strachowyj ze Ślimakiem, to Myszka zerwała się na niego i użarła go w nogę.

Eryk: Aaaa....

Amelka: Ale!

Ślimak: Słuchajcie, Strachowyj zawołał tylko, że zaatakował go jakiś potwór.

[Domisie śmieją się.]

Pysia: Tak!

Ślimak: Zostawił mnie w spokoju i uciekł.

[Domisie śmieją się.]

Kuba: Ale było!

Eryk: Było, było! Ładna historia!

Kuba: Tak, trzeba o tym ważnym zdarzeniu napisać w naszej „Domisiowej Gazecie".

[Przylatuje Sójka.]

Sójka: Ooooo! Dzień dobry, dzień dobry!

Amelka: Cześć Sójko.

Sójka: O, Ślimak się znalazł. Bardzo się cieszę.

Ślimak: Dzięki Myszce i Pysi.

Sójka: O! No to jedna zagadka się wyjaśniła. Ale jest jeszcze druga.

Pysia: Druga? Jaka?

Sójka: Siedzę sobie w swoim domku I nagle słyszę... wycie. A po chwili przebiega Strachowyj i opowiada coś o jakimś potworze w Domisiowie i że ugryzł go i żebym uciekała.

Pysia: Nie, no ta zagadka to już jest wyjaśniona.

Sójka: No tak, to o co chodziło?

Ślimak: Tak naprawdę to niedługo dowiesz się wszystkiego... Z naszej

Pysia: Gazety domisiowej.

Ślimak: No właśnie.

Sójka: Ooo! To wy też macie swoją gazetę? No brawo, brawo.

Amelka: No oczywiście. Eee... wszystko na szczęście dobrze się skończyło.

Ślimak: Ten Strachowyj to jest śmieszny. Myślał, że mam w domu skarb, a moim skarbem jest cały mój dom.

[Domisie śmieją się.]

[Ślimak śpiewa piosenkę.]

Ślimak: Noszę mój dom wspaniały, mój skarb na sobie noszę. Choć jestem taki mały, to jestem silny troszkę [śpiew].

Domisie: [chórem] Mieć taki dom to szczęście, mieć taki dom przy sobie [śpiew]…

Ślimak: Dlatego, to mi, wierzcie, z mym domem wszędzie chodzę… Nigdy nie zgubię domu, bo wciąż pilnuję skrzętnie, nie oddam go nikomu, choć prosiłby mnie pięknie [śpiew].

Domisie: [chórem] Mieć taki dom to szczęście, mieć taki dom przy sobie [śpiew]…

Ślimak: Dlatego, to mi, wierzcie, z mym domem wszędzie chodzę [śpiew].

[Domisie śmieją się.]

Pysia: Śliczny ten twój domek.

[Film kończy piosenka.]

Chór dzieci, których nie widać: Nie za lasem, nie za rzeką w małym domku niedaleko, gdzie wesoło skrzypią drzwi, słychać głośne hi hi hi. Kto to? Kto to? Kto to taki? Czy krasnale to czy ptaki? Czyjeś głosy słychać tam, już się przekonałeś sam. To Domisie, to Domisie: śmieszne stworki, śmieszne pysie, co wesołe miny miały, do zabawy zapraszały. To Domisie, to Domisie, pewnie spodobały ci się. Drzwi do domku otworzyły, do zabawy zaprosiły [śpiew].

Treść części napisów końcowych:

Amelia: Katarzyna Taracińska-Badura
Pysia: Beata Wyrąbkiewicz
Eryk: Wojciech Dmochowski
Kuba: Michał Filipiak
Strachowyj: Rafał Szałajko
Teofil: Gerard Sawicki
Kołatka: Jacek Sołtysiak
Pani Róża i Sójka: Beata Waszczuk
Kredka: Elżbieta Sucińska
Poduszka: Iwona Wesoły
Czajnik: Krzysztof Marzec
Truskawka i Puchacz: Radosław Laddy
Myszka: Regina Sawicka
Ślimak: Tomasz Gęsikowski
Żaby: Regina Sawicka, Krzysztof Marzec, Paweł Reyman

Scenariusz: Anna Bernat, Regina Sawicka, Beata Waszczuk, Gerard Sawicki
Konsultacja psychologiczna: Agnieszka Galica
Reżyseria: Jacek Sołtysiak
Asystenci reżysera: Joanna Waszczuk, Tomasz Gęsikowski
Scenografia: Maria Albin
Asystent scenografa: Agata Wirtek
Kostiumy i projekty lalek: Iwona Wesoły
Teksty piosenek: Anna Bernat, Izabella Dukaczewska, Beata Waszczuk
Muzyka: Krzysztof Marzec, Radosław Laddy
Czołówka: Zenon Balcer
Realizacja TV: Andrzej Dźwierżyński
Światło: Ryszard Podpora

Telewizja Polska SA 2009

I.D. Transkrypcja tekstów z reklamy internetowej

Transkrypcja reklamy produktu firmy Kubuś – Wytańcz witaminy[22] dostępna w Internecie

[Przekaz rozpoczyna się o kilku charakterystycznych pierwszych dźwięków rozpoczynających zawsze reklamy firmy Kubuś, a na ekranie widać duży napis „Finał konkursu Kubusia" oraz bombkę z logo firmy (która jest nieruchoma i stale jest widoczna na ekranie od początku do końca całej reklamy). Następnie rozpoczyna się film. Widać dziewczynkę siedzącą przy laptopie, na którego monitorze znajduje się zatrzymany w kadrze film pokazujący tańczących: maskotkę firmową oraz właśnie tę samą dziewczynkę. Patrząc do kamery i mówiąc do butelki z napojem firmy Kubuś, dziewczynka mówi.]

Dziewczynka – Czy można wytańczyć witaminy? Można [odwracając się od kamery w kierunku laptopa i włączając film w laptopie].

[Po chwili widać już tylko to, co na początku wyświetlało się na ekranie laptopa. Maskotka i dziewczynka tańczą na tle kolorowej, animowanej scenografii. Z lewej strony ekranu widoczna jest niezmiennie bombka z logo firmy. Na początku na górze ekranu, po prawej stronie, pojawiły się duże litery, a potem na dole ekranu napis: „konkurs Kubusia wygrała Natalia! BRAWO!". Postaci tańczą do melodii z następującymi słowami:

Chór dzieci: [śpiew] A, b i c! Soku, to abc! A, b i c! / Fiku miku łyk łyk i energię masz w mig / Fikasz mikasz fik mik fik mik!

Lektor: Jeszcze raz! [mówiąc].

Chór dzieci: [śpiew] A, b i c! Soku, to abc! A, b i c!

[Na ekranie pojawia się 20 małych okienek z filmami przedstawiającymi różne tańczące dzieci. Ekraniki zmieniają się, zmieniają się ich pozycje i powiela się ich liczba (kilka z tym samym filmem). Na każdym też z tych ekraników widać bombkę z logo firmy.]

Chór dzieci: [śpiew] A, b i c! Soku, to abc! A, b i c! / Hyc, hyc, hop…

Lektor: Taka jest moc witamin w Kubusiu [w tle jeszcze słychać:

Chór dzieci: [śpiew równolegle z wypowiedzią lektora] …hop hop hop.

[Pojawia się duży napis: „moc witamin www.kubis.pl".]

[22] *Kubuś – „Wytańcz witaminy" [marketing-news.pl]*, https://www.youtube.com/watch?v=gRt1nyV0tjM [dostęp: 17.03.2017].

II. TRANSKRYPCJE WYPOWIEDZI BĘDĄCYCH SKUTKIEM RECEPCJI MEDIÓW

II.A. Transkrypcje wypowiedzi będących skutkiem recepcji artykułu z czasopisma

Transkrypcje z zapisów fonicznych i opisy na podstawie nagrań filmowych interakcji językowych z udziałem dzieci przedszkolnych

Pilotaż_gazeta

[Nauczycielka w przedszkolu zwraca się do bawiących się dzieci, biorąc do ręki gazetę i rozkładając ją przy nich.]

N – Odłóżcie książki. Eeee... Kubuś, ja prosiłam żeby tak nie robić. Kubuś! Przypominasz sobie? [Słychać odgłosy zabaw i rozmów dzieci.]

D – Ale oni też tak robią.

N – Ale ty też, widzę… Eeee… Chciałam wam… [Nauczycielka mówi coraz głośniej.] Chciałam wam coś pokazać. Słuchajcie… Szymonek! Wstań! Kubusiu [z pretensją w głosie]. [Słychać szelest gazety.] Proszę, odwracamy się w moją stronę. Bartku… Odwraca… Ignaś, Jasio! A na razie odłóżcie, dobrze? Kaja! No to do tyłu… teraz rzeczywiście do tyłu. Do tyłu Kubuś.

[Słychać odgłosy nawoływania przez drugą nauczycielkę.]

N – E… Eeee… Chciałam wam przeczytać…

D – [niewyraźnie] …z gazety…

N – Rączki do góry, opuszczamy. Plecy proste. Uśmiech na buzi. Pamiętacie, jak wam kiedyś mówiłam… yyy… Pamiętacie, jak wam kiedyś mówiłam…, że u Małgosi… były roboty?

D – Tak [cicho].

N – Mówiłam wam?

D – Tak.

D – Nie.

N – Że u mojej Małgosi były roboty?

D – Nie.

N – Nie mówiłam? O! Nie mówiłam. Słuchajcie, patrzcie… Mam artykuł, żeby... Tutaj niestety nie ma tutaj zd… Jakaś inna dziewczynka, koleżanka e… mojej córki.

D – Łaaał…[z przejęciem w głosie].

N – Koleżanka mojej córki… jest na zdjęciu. Przeczytam wam, dobrze?

D – Gazeta…

N – Eee, Tosia. Jak ktoś pamięta, bo… w szkole… mieli gości i jest artykuł.

[Nauczycielka odczytuje treść artykułu, a dzieci słuchają.]

N – Takie krótki krótka informacja i… zdjęcie. Możecie popatrzeć.

D – [niewyraźnie].

N – Taaak, już wszystkim pokażę.

D – [niewyraźnie].

N – No to musisz… książkę najlepiej…

D – No po dziewięć złoty [niewyraźnie…].

N – To co… [niewyraźnie] …chciał zobaczyć? Nie chcesz? Nie?

D – Nie chce [niewyraźnie].

N – [Słowa są skierowane do jednego z przedszkolaków.] Pyszne, pyszne…

[Teraz nauczycielka zwraca się znów do wszystkich dzieci z grupy.]

N – Słuchajcie, to teraz taka piękna jest pogoda, żebyśmy mogli pójść sobie fajnie na dwór… i korzystać ze słoneczka…

[Dziecko wypowiada się równolegle z nauczycielką.]

D – Proszę pani, mogę zdjąć bluzę?

D – Ale na dwór, bę-dem iść na dwór?

[Nauczycielka odpowiada dzieciom, ale niewyraźnie.]

N – Ale jeszcze nie pójdziemy. Najpierw, nim pójdziemy, zapraszam was do… pracy. I za… potem was jeszcze zaproszę na zajęcia.

[Kilkoro dzieci mówi jednocześnie, niewyraźnie.]

N – Komu gorąco, może się rozebrać…

[Słychać odgłosy rozmów, zabaw dzieci, ale niezwiązanych z przeczytanym artykułem ani gazetą.]

D – [niewyraźnie].

N –Dobrze, bo to jest cienka koszulka.

[Dalej słychać rozmowy nauczycielki z dziećmi niezwiązane z mediami. Dzieci mówią (relacjonują swoje czynności, na przykład rysowanie: D – Ja rysuję swoje… Rozmawiają, naśladują dźwięki, śpiewają.]

N – Uwaga, powoli kończymy swoją pracę. Odkładamy obrazki.

[Słowa nauczycielki są zagłuszane przez wypowiedzi dzieci, dotyczące zabawy i sprzątania.]

N – Powolutku sprzątamy, odkładamy… wszystkie rzeczy na miejsce i przejdziemy na dywan… Dobrze, powolutku. Kończcie sobie swoje prace. Dziewczynki! Odłóżcie flamastry na miejsce. Flamastry… Co to jest?

[Dzieci hałasują, mówią, krzyczą, śpiewają.]

N – Zamykamy piaskownicę. Nie, nie, nie. Szymon?

[Następują dialogi indywidualne nauczycielki z dziećmi dotyczące aktualnych czynności przedszkolaków.]

N – Proszę! Zapraszam moje wszystkie dzieci na dywan!

[Nauczycielka cichszym głosem zwraca się do poszczególnych dzieci z uwagami i wskazówkami dotyczącymi sprzątania oraz bezskutecznie podejmuje kolejną próbę nawołania do zakończenia zabawy/pracy. Dzieci werbalizują swoje myśli dotyczące rozmaitych kwestii aktualnie dla nich istotnych, ale niezwiązanych z mediami. Nauczycielka wchodzi z nimi w dialogi.]

N – Raz, dwa, trzy…, na dy-wa-nie sie-dzisz ty.

[W tle cały czas słychać głosy dzieci, również powtarzających wyliczankę wraz z nauczycielką.]

N – Lena, przerwijcie na moment. Połóżcie to, zostawcie, macie tam miejsce. Kto ładnie siedzi. Moje oczy są zamknięte i na… trzy otworzę i będą wszystkie dzieci super… [szybko i niewyraźnie]. Jeden, dwa, trzy!

[Dzieci uciszają się.]

N – No… Piękna nie-spo-dzian-ka [z uznaniem]. Pię-kna nie-spo-dzian-ka [z uznaniem]. Michał [zwracając się do dziecka]. Co ja trzymam w ręku?

D – Ga-ze-te [odpowiadając, z naciskiem na pierwszą sylabę].

N – Gazetę trzymam?

D – Taaak.

[W tle słychać głos drugiej nauczycielki, przywołującej jedno z dzieci.]

N – Tak?

D – No.

N – Yyyy… Czy czasami w domu oglądacie takie obrazki w gazetach?

D – Nie.

D – Ja nie.

N – Nie oglądacie w takich? A w innych gazetach?

D – Taaak.

N – Powiedz, Soniu.

D – Nie, ja nie oglądam… [dalej niewyraźnie].

D – Mama mi nie po-zwa-la [stwierdzając, bez żalu w głosie].

D – Ja o-glon-dam.

D – A mama mi moja pozwala [z tonem sugerującym chwalenie się].

N – A czy w waszym domu rodzice kupują takie gazety? W domu?

[Dzieci mówią jednocześnie.]

D – Nieee...

D – Mój tata kupuje [niewyraźnie], a babcia ogląda.

D – A moja mam kupuje, ale nie oglądam.

[Słychać także wypowiedzi innych dzieci, ale niewyraźne.]

D – Moja mama, ale nie og-lon-dam.

D – Mój tata ku-pu-je i ja og-lon-dam.

N – No to ja wam… A ja wam jeszcze jedną rzecz pokażę.

D – A ja o-glon-dam.

N – Tak? Tymon ogląda taką gazetę.

[Nauczycielka idzie po „Świerszczyk”, mówiąc o tym, co robi.]

N – A tu co mam?

D – Ga-ze-te.

D – Oooo! [z zachwytem].

N – A znacie taką gazetę dla dzieci?

D – Bo ja mam.

D – Ja… ja nie mam.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ja tes w bibliotece.

N – W bibliotece, tak.

D – Ona jest w bibliotece.

N – A oglądałaś może?

D – Nie, bo ja nie wy-po-zy-cy-łam.

N – Rozumiem. A powiedzcie mi, czy ktoś, czy ktoś z was w domu czyta gazety?

D – Taaak.

D – Takie dla dzieci.

D – Ja to dla dzieci.

N – Poczekajcie. Ale tu musi być troszeczkę ciszej, bo ja nie wiem. Najpierw odpowie Nina.

[Dziecko mówi bardzo cicho.]

N – Powiedz Nina głośno, bo nie słyszę.

D – [niewyraźnie] Króla Juliana.

N – Taką gazetę? Król, król Julian? I czytasz ją, oglądasz? W domu?

D – Taak…

[Dziecko wypowiada dłuższe zdanie na ten temat, ale niewyraźnie słychać.]

N – Aha. A… Sonia się ładnie zgłasza.

D – Mój dziadzio czyta gaze… Mój dziadzio kupuje gazety, ale ich nie czyta, tylko jak ja… jestem w domu, to je czy-ta.

N – Aha, jak ty jesteś w domu, to je dopiero czyta? Tak? Lena?

D – Mój ta-ta czy-ta ze skle-pu ga-ze-ty, ale jak juś je prze-czy-ta, to wy-rzu-ca.

N – Jak… Aha, jak przeczyta wszystkie rzeczy z tej gazety, artykuły, to wyrzuca. Tak? Majka, ty czytasz gazety?

D – Nie, ale takie dla dzie-ci tam są na-gro-dy…

N – No…

D – …i można je za-kła-dać.

N – Yyyy… A ja-ka… to jest gazeta?

D – Eeee… Mari tu ponio.

N – To o czym jest ta gazeta?

D – [niewyraźnie] Jak mogę rozpakowywać…

D – Ej! Nie maż mnie, Nina!

[Cały czas w tle słychać hałas, głosy dzieci nakładają się.]

N – Poczekaj, powiedz, jestem ciekawa.

D – Eee… Tam mogą być tam niespodzianki. Można odpakować…, a później można zakładać je nawet o od tego można piękniej wyglądać.

N – A to ty sama czytasz, czy ktoś ci czyta tą gazetę?

D – Mama mi czyta, a ja oglądam.

N – Aha.

D – Mam takie książki, moge jak usne, mama mi czyta książki, bajki, takie książki, bajki, potem mi się od tego robi dobij dzień.

N – Dobry dzień. Tymon... Czy tobie ktoś czyta gazety w domu?

D – Ma-ma.

N – Tak, a jakie to są gazety? Powiedz.

D – Mama mi cy-ta ksiom-ski.

N – A, książki. Ale czy gazety?

D – Mm… Tes.

N – Są takie gaz… jakie ci czyta na przykład gazety?

D – Jał lwio stra-s…

N – Yhy. Czyli takie… gaze… Czyli takie gazety wam czytają dla dzieci, czy dla dorosłych bardziej?

D – Dla dzie-ci...

D – Ale mi tata rzadko czyta.

N – Rzadko. A częściej co wam czytają? Zamiast gazet? Książki wam czytają?, częściej?

[Dzieci mówią, ich głosy nakładają się.]

D – Taaak.

[Panuje hałas, dzieci rozmawiają między sobą.]

N – A… Powiedzcie mi… Powiedzcie mi… Uwaga! Ja nabieram dużo powietrza… Huuu… Ciii… A powiedzcie mi… Szymciu! Czy pamiętacie, co ja wam dzisiaj czytałam w gazecie?

D – Yyyy…

D – Roboty.

D – O ro-bo-tach.

N – O robotach wam czytałam. Świetnie zapamiętaliście. Macie doskonałą pamięć! [z naciskiem]. A wiem, dlaczego.

D – A Maja to mi robi na złość [ze skargą w głosie].

N – Maja, przestań jej robić dzisiaj na złość!

D – Ona mi pokazywała język.

N – Kto by mi…?

[Znów panuje hałas, głosy dzieci nakładają się.]

N – Kto mi chce powiedzieć, o czym… [przekrzykując]. Kto mi chce powiedzieć, o czym dokładnie ja czytałam dzisiaj w gazecie wam artykuł. Kto mi powie? Lena się ładnie zgłasza.

D – O takiej tej, tej…

N – No?

D – Pa-ni. Dzie-cko, któle, aktyw któle… ly-su-je lo-boty.

N – O dziewczynce, która… a… w alrtykule rysuje roboty. Kto jeszcze chce powiedzieć, o czym ja czytałam?

D – O robotach.

N – I o…, co jeszcze tam było?

D – Roboty!

N – Rrroboty. Podo…

D – Jeden robot!

N – Jeden robocik. O tych robotach czytałam, ale coś jeszcze było? Tylko było o robotach? Gdzie te roboty były?

D – Na kartce.

N – Na kartce, dobrze.

D – Lysowała je.

N – Dziewczynka rysowała, tak? Roboty?

D – W sko-le.

N – W szkole. Tak. Co jeszcze tam widzieliście? A jak myślicie, czy…

[Hałas, dzieci mówią jednocześnie.]

N – Nie. Chodź tutaj do nas bliżej. A jak myślicie, czy jak ja wam czytałam o tych robotach, to to prawdziwa jest informacja?

D – Taaak.

D – Tak.

N – Tak? Skąd wiecie, że to jest prawdziwe, to co wam czytałam z gazety?

D – [Bo ja… ro-bie ro-bo-ty.

N – Bo powiedz głośno, bo co? Bo nie słyszałam.

D – W gazetach prawdziwe są informacje.

N – Tak? Wszystkie prawdziwe są informacje, czyli jak ja to czytałam, to się wydarzyło naprawdę, czy nie?

D – Ja ro-bie… z pa-pie-ru roboty.

N – Powiedz, eee, Sonia.

D – No bo fsyskie informacje są… ta-kie, a z gazety zeby informować i dalej to sło da-lej… tak.

N – Aha, czyli jakaś informacja jest w gazecie i to idzie dalej. A gdzie to idzie dalej? Na przykład?

D – Na psykład wędruje do sklepów, a potem do jakiegoś domu.

N – Dobra, a potem gdzieś jeszcze?

D – A po-tem do śmiet-ni-ka.

N – Do śmietnika… A jak ja wam przeczytałam, to… yyy… jeszcze ta informacja…

D – [niewyraźnie].

N – Tak, a jak ja wam przeczytałam o robotach, to to jeszcze ta informacja może jeszcze gdzieś pójść dalej, czy już nie?

D – [niewyraźnie].

N – Ale to ja muszę dawać tą gazetę gdzieś?, ją?, żeby ta informacja poszła?

D – Nieee.

N – A co? Jak może ta informacja pójść gdzieś dalej?

D – No bo jes-ce jak wię-cej w skle-pach. Róz-ne są skle-py. W skle-pach są ga-ze-ty.

N – Yhy [twierdząco]. A jak by była taka gazeta, co na przykład…

D – A nawet pożyczyć, można… komuś oddać.

N – Można komuś pożyczyć, można komuś oddać. A jak na przykład by się tak wydarzyło, że… ja przeczytałam ten artykuł, bo ja sobie tę gazetę kupiłam, ale ona mi zginęła, a chciałam właśnie później wam przeczytać, no i musiałam ją bardzo mocno poszukać. Ale jak bym jej nie poszukała, to jak bym mogła wam przekazać tę informację, że… u Małgosi były te… y… roboty? Dałoby się przekazać?

D – Da-ło-by sie.

D – Nieee.

N – Jak by się dało? Jakbym nie miała gazety, to mogłabym wam przekazać?

D – Mówić sobie można [niewyraźnie].

N – Tak, ja bym wam powiedziała… i właśnie ta informacja by przeszła dalej. Dobrze myślicie. Bardzo fajnie. Czy myślicie, że w gazetach ta informacja, co ja wam przeczytałam, to jest prawdziwa? Tak?

D – Tak.

N – A to zdjęcie, co pokazywałam wam, to też jest takie prawdziwe?

D – Taaak.

N – Tak?

D – Tak.

D – Taaak.

N – I kto na tym zdjęciu jest?

D – Mała dziewczynka…

N – Stała? I kto jeszcze?

D – Dziewczynka.

D – Roboty.

N – I roboty, no właśnie…

D – Tylko są…Tylko jest ma-ło...

N – Mały robocik, tak? Jeden?

D – Jeden.

N – Jeden robocik mały.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Jak myślicie, a po co ja wam to… przeczytałam? Ten artykuł z gazety?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Nie-wie-my…

N – No, po co ja wam to przeczytałam ten artykuł z gazety wam?

D – [niewyraźnie].

N – No Sonia?

D – Żebyśmy wiedzieli.

N – A…Żebyście wiedzieli?

D – [niewyraźnie].

N – Dobrze! O! czego się dowiedzieliście z tego artykułu?

D – Ro-bo-ty ma-łe.

N – Naprawdę?

D – Tak.

N – Po co ja wam jeszcze czytałam ten artykuł?

D – Żeby sie na-u-czyć.

N – Żeby się nauczyć, żebyście wiedzieli. Tak?

D – Tak.

N – I czego się nauczyliście?

D – [niewyraźnie].

N – Sonia?

D – [niewyraźnie] …są roboty.

N – Dokładnie!

D – I zeby się naucyć, co widze....

N – Bardzo dobrze!

D – Żeby pokazać rodzicom na wys-tawe.

N – A jak byście chcieli tą informację o robotach przekazać dalej, to jak byście…

D – Byśmy mówili.

N – A komu byście chcieli powiedzieć o tym?

D – Ro-dzi-com…

D – Ja bym chcia-ła ro-dzi-com i dzia-dzio-wi i [niewyraźnie].

N – A, to już sze… szeroko.

D – Ja bym chciał tylko rodzicom, a i [niewyraźnie].

N – Dobrze. A i Nin… Lena się zgłasza jeszcze. Lena, co chciałaś powiedzieć?

[Dziecko konstruuje dłuższą wypowiedź, ale słyszy ją tylko nauczycielka, ponieważ głos dziecka miesza się z innymi w ogólnym hałasie. Nauczycielka oddaje głos jeszcze jednemu dziecku, które chwali za wypowiedź.]

N – Dobrze, teraz zapraszam was na krótką eee… pracę, zobaczę, co tam dalej sobie wybierzecie. Zaraz was będę wołać.

[Dzieci pracują/bawią się i głośno rozmawiają, ale na tematy niezwiązane z mediami. Nauczycielka podchodzi do grupek bawiących się dzieci.]

N – Marta, a ty oglądałaś… czasami… obrazki w gazetach?

D – Nie.

D – [niewyraźnie]. A ja sobie kupię [niewyraźnie].

N – [niewyraźnie] …to ja bym chciała wiedzieć, bo muszę kupić takie [niewyraźnie].

D – Tyl-ko w Lid-lu.

N – W Lidlu są gazety dla dzieci?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Taaak…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A w bibliotece może czytać gazety?

D – Tam nie ma gazet.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A ty pamiętasz, Nina, o czym ja dzisiaj czytałam w gazecie. Bo tak nie mo… dziewczyny ci tam przeszkadzały…

D – [niewyraźnie].

N – To mi teraz powiedz… Oglądasz w domu obrazki w gazetach?

D – Lubiłam [niewyraźnie].

N – Lubiłaś?

D – Yhy.

N – A ktoś ci czyta w domu twoim gazetę? Albo ty?

D – E… ca-sami ta-ta, ale [niewyraźnie].

[Dziecko odpowiada, ale wypowiedź zlewa się z głosami innych dzieci.]

N – A ty pamiętasz, o czym dzisiaj czytałam?

D – [niewyraźnie] …już wcześniej… [niewyraźnie].

N – No to powiedz, bo ty wcześniej nie mogłaś powiedzieć… O czym dzisiaj czytałam?

D – [niewyraźnie] …nie pamiętałam.

N – A pamiętasz, jakie były zdjęcia?

D – Yhy…o ro-bo-tach.

N – O robotach. Yhy. Malutkim?

D – Tak.

N – Pokaż mi, jak ten robot wyglądał.

[Dziecko pokazuje.]

N –Takim malutkim? [z pokazaniem na palcach]. A ty myślisz, że to była prawdziwa informacja? Że te roboty były?

D – Nie.

N – Nie? Nieprawdziwa?

D – [niewyraźnie].

N – Yhy…

D – A to pani córka mówiła, że to było?

N – Słucham?

D – To pani córka mówiła, że to było w szkole?

N – Tak, bo ona przyszła… tak. Bo ona przyszła kiedyś yyy i opowiadała, że... Eeee… Przyszedł pan, który przyniósł roboty do yyy… szkoły i właśnie mieli takie zajęcia. A to właśnie się zastanawiam, po co oni to napisali w gazecie o tym.

D – [niewyraźnie] …żeby można było wiedzieć.

N – A, żeby ktoś się jeszcze dowiedział o tym? No tak. Na przykład wy, prawda?

D – Mmm... [twierdząco].

N – Albo wasi rodzice.

D – A-ha [twierdząco].

N – Yhy. No dobrze.

[Nauczycielka zachęca dzieci do zjedzenia owoców i zaprasza do mycia rąk.]

[Mija kilka godzin. Nauczycielka wraca do porannego tematu.]

N – A tutaj…, co trzymam w ręku tym?

D – To ga-zeee-tki…

N – Gazetki! Dobrze. Nie gazetki, a co? Sonia?

D – Gazety.

N – Gazety dla dzieci. To jeszcze raz się muszę dowiedzieć, musia…, muszę się dowiedzieć… Ale nie to…

D – To na dole…

N – Czary mary… To zobaczysz…

D – Czary mary…

N – A czy… oglądacie w domu obrazki w gazetach?

D – Ja oglon-dam.

N – A powiedz mi, co tam widziałeś.

D – [niewyraźnie] …jedzenie.

N – Jedzenie, to może jaakśś… jest gazeta kulinarna?

D – I ubrania też.

N –Ubrania? A! A czy ktoś wam w domu ostatnio czytał gazetę?

[Głosy dzieci nakładają się. Nauczycielka upomina dziecko.]

N – Czytał, czy nie? Komu ktoś czytał ostatnio gazetę w domu, ręka do góry!

[Kilkoro dzieci podnosi ręce.]

Tymonowi…, Tymonowi i Jasiowi.

D – Mi czy-ta-ła… Mi tata czytał [niewyraźnie].

N – No mów.

D – I So-ni!

N – I Soni. Soni też ktoś czytał gazetę ostatnio?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Słuchajcie, ale ja nie słyszę, co Sonia powiedziała. Mów Sonia.

D – [niewyraźnie] …to taka chyba psytulanka, [niewyraźnie] …a Kaj to jest taki chłop--cyk.

N – Aha…, fajnie. A tobie Tymon?

D – Mnie tato cytał o kopalni złota.

N – O kopalni złota? I co tam jeszcze o tej kopalni było powiedziane? Ona gdzieś… gdzie się znajduje? Pamiętasz?... coś więcej?

D – W Ameryce Południowej.

N – W Ameryce. Co jeszcze pamiętasz?

D – Ze mały chłopiec posedł… posedł do kopalni i się wywalił i znalazł złoto.

N – Tak? [z zadziwieniem].

D – Tak.

N – Super. Kto jeszcze chciał mi powiedzieć? Lena? Mów Lena.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Be… Ale ja…Tymon!, ale ja nie słyszę, co Lena mówi.

D – [niewyraźnie].

N – Gazetkę z baletem. A kto się zgłasza? Tymon drugi się zgłasza. Nina, puść Tymona. Tymonek, bo się zgłaszasz. Jaką gazetkę ci ktoś czytał? [dziecko milczy]. Tymonek? Coś chciałeś powiedzieć?

D – A ja sobie sam czytałem.

N – O Szymon sobie sam czyta. To opowiedz, co czytałeś.

D – Tam był… Tam było jedzenie… Rózne takie zeczy. Po prostu takie zecy.

N – Yhy. A, jedzenie.

[Głosy nakładają się. Nauczycielka przeprowadza krótką gimnastykę, w celu uspokojenia dzieci.]

N – Siądź na dywanie [po kilku innych poleceniach]. Uwaga…! Kiedy znasz odpowiedź na pytanie, podnieś rękę. Pytanie: O czym czytała wam dzisiaj pani Magda?... Lena.

D – O lobotach.

N – O robotach. Czy chcecie powiedzieć jeszcze raz? O czym wam czytałam coś dzisiaj w gaze…

D – O ro-bo-tach.

N – Coś więcej o tych robotach czy coś czytałam…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Proszę.

D – Robiły je dzie-ci…

N – Robiły je dzieci. Co jeszcze się dowiedzieliście?

D – Z papielu.

N – Z pa-pieru [z naciskiem]. Czy to, co przeczytałam?! Uwaga! Zadanie następne! Czy to, co przeczytała pani Magda z… gazety, było praw-dziwe?

D – Taaak [chóralnie].

D – Ale to nie są napisy.

N – No nie.

D – Pani inaczej cy-ta.

D – Czyta.

N – To było prawdziwe… Po co wiedzieć o tym, co było napisane w gazecie?

D – Od gazety.

N – Po co to wiedzieć, co było napisane w gazecie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – I co z tego? Widzę, że jesteście trochę zmęczeni. Idziemy zobaczyć nowy plac? Idziemy?

D – Taaak [chóralnie].

[Głosy dzieci i nauczycielki nakładają się.]

II.B. Transkrypcje wypowiedzi będących skutkiem recepcji fragmentu audycji radiowej

Transkrypcje z zapisów fonicznych i opisy na podstawie nagrań filmowych interakcji językowych z udziałem dzieci przedszkolnych

Pilotaż_radio

N – Zobaczcie. Przyniosłam ulu… [ze śmiechem].

D – A! Od pani dyrektor!

[Słychać hałas, krzyki dzieci.]

N – A jej! Ale… [z zachytem].

[Druga nauczycielka ucisza dzieci, polecając im, aby siadły na dywanie.]

D – [niewyraźnie] …zobaczyć komputer? Komputer?

D – A ja mam takiego nis-sona… W mo-im do-mu.

[Dzieci hałasują. Widząc, że nauczycielka ustawia laptopa, większość dzieci siada na dywanie, oczekując na prezentację.]

N – Słuchajcie! [z radością].

D – A ja też mam w domu taki.

D – A ja mam nissana… też.

N – To taki komputer?

D – Ja mam stary [niewyraźnie].

N – O taki?

D – Ja mam stary [niewyraźnie].

N – Naprawdę?

D – Eche.

[Dzieci nadal hałasują.]

N – Ma… Majeczka, choć zobaczysz [przekrzykując].

[Głosy dzieci i nauczycielki nakładają się. Trwają rozmowy na tematy niezwiązane z mediami.]

N – Wzięłam od pani dyrektor z gabinetu dla was… komputer. Chcecie posłuchać, co tam jest? [ściszonym głosem].

D – Yhy.

D – T^{i}ak.

N – Zostawić? Ale… wszyscy słyszą?

D – Tak.

N – Tak? Już uszka są… takie w porządku?

[Dzieci słuchają z laptopa audycji radiowej. Nauczycielka od czasu do czasu zwraca uwagę rozmawiającym i ucisza ich. Dzieci słuchają bez

skupienia, w czasie słuchowiska żadne z dzieci nie siedzi nieruchomo, a podczas melodii kończącej słuchowisko dzieci wstają i rozchodzą się. Po zakończeniu słuchowiska nauczycielka zachęca dzieci do zajęcia się pracami wynikającymi z planu zajęć na ten dzień. Dzieci pracują/bawią się, rozmawiają ze sobą wzajemnie i z nauczycielką. Po około półgodzinnej pracy i wypiciu przez dzieci soku nauczycielka zaprasza je na dywan.]

N – Słuchajcie. Miałam wcześniej tutaj la-ptop. Czego słuchaliście… z laptopa?

[Dzieci siedzą na dywanie, odpowiadają na pytania, część dzieci zgłasza się do odpowiedzi, podnosząc palec do góry i czeka na udzielenie głosu, część zgłasza się i mówi jednocześnie, a część milczy i nie zgłasza się. Generalnie cała sytuacja interakcyjna ma znamiona instytucjonalno-zajęciowe.]

D – O… [niewyraźnie]. O takich co mó-wią o ra-diu.

N – O czym mówią?

D – O ra-diu pani mó-wią.

N – O radiu... A czy wy słuchacie radia?

D – Nieeee [chóralnie].

D – Taaak [chóralnie].

N – Słuchacie?

D – [niewyraźnie].

N – A gdzie najczęściej tego radia słuchacie?

D – W domuuu.

D – W samochodzie.

D – W domu.

N – W domu.

D – Ja mam w samochodzie radio.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Maja w samochodzie ma radio.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – To czekajcie…

D – W sa-mo-cho-dzie.

D – Ja też w sa-mo-cho-dzie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ale umówmy się tak. Kto podnosi rękę, ja tą osobę, mówię jej imię i ona mi opowiada, bo tak, to nic nie wiem wtedy. Kto? Chciałabym wiedzieć. Maja podniosła rękę. Gdzie Maja słucha radia?

D – W domu i w samochodzie [niewyraźnie]. A jak przychodzi tata, to idzie do sklepu albo do [niewyraźnie].

N – Yhy. Kubuś, gdzie słucha radia?

D – W sa-mo-ch-dzie. W do-mu.

N – A macie?... Sonia.
D – Ja w samochodzie, w domu i u mˈojego dzia-dzia.
N – I u dziadzia. So… Nina, tak? Zgłaszałaś się?
D – Nie.
N – Tymon, gdzie ty słuchasz radia?
D – W domu, w samochodzie [niewyraźnie].
N – Kuba, usiądź. Lena? Nie!
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – A powiedzcie mnie… Bo tak się… Oli! Poczekaj! Oli! Kuba! Raz dwa trzy, siadasz. Tymon.
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – [niewyraźnie]w samochodzie i u mojej cioci.
N – I w domu, i u cioci? W domu?
D – [niewyraźnie].
N – U cioci w domu i w samochodzie. I… Nina.
D – Ja właśnie [niewyraźnie] słucham w moim domu i u… u w samochodzie.
N – A powiedzcie mi, a czy w domu macie w swoim pok…
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Ale nie! Raz, wstajemy, bo nie będziemy sadzić [mowa o sadzeniu roślinek]. Wstajemy! Raz, dwa trzy. Kto mnie słyszy, ten siada pięknie na dywanie.
[Robi się cicho.]
N – A czy wy macie radio w swoim pokoju?
D – Nieee.
N – Czy gdzieś [niewyraźnie] stoi, w kuchni?
D – Ja! Ja mam tylko telewizję w swoim… [niewyraźnie] z bajkami.
N – Yhy. W kuchni. A masz?... Lena, powiedz.
D – Ja mam…
N – Siądź. Gdzie masz?
D – [niewyraźnie] …słucham au-dio-bu-ka.
N – Fajnie. Super. A powiedzcie mi teraz…
[Głosy dzieci nakładają się.]
D – [niewyraźnie] …a ja mam w samochodzie i w kuchni.
N – Nina, Len… Sonia. Sonia! [ze śmiechem]
D – Ja w ogóle nie mam swojego pokoju, tylko… tylko mój to dywan.
N – Aha, masz taki [niewyraźnie]. Dobrze.
[Głosy dzieci nakładają się.]
N – Słuchajcie, a powiedzcie mi, kiedy najczęściej słuchacie radia? Czy to jest na przykład w jakiś dzień? Czy rano, czy po południu?
[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ci… Ci… Kiedy… najczęściej? Zastanówcie się, kiedy najczęściej? Sonia już wie. Maja, nie może…

D – Zaw-sze jak jes-tem w sa-mo-cho-dzie.

N – Czyli jak jedziesz samochodem?

D – Tak.

N – Wtedy?

D – [niewyraźnie]

N – Aha. A… A… Lena powie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie].

N – W saaa-mochodzie Lena.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie, połóż, na razie jest mi potrzebny, bo dzieci chyba nie chcą sadzić [z naciskiem ostatni wyraz]… Ooo nie! Chyba nie chcą sadzić.

D – [niewyraźnie] …ja chce sa-dzić.

N – Kto chce sadzić?

D – Ja tes.

D – Ja tes.

D – Ja tes.

D – Ja tes.

N – No to siądźcie ładnie minutkę. A kto z was pamięta, co ostatnio usłyszał w radiu?

D – Ja usłyszałam jak [niewyraźnie] muzyki [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Muzykę z innego kraju słyszałaś?

D – Tak.

N – A skąd wiesz, że ona jest z innego kraju?

D – Ten chłopak [niewyraźnie] …tak śpiewali [niewyraźnie].

N – Aha…

D – A później… [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A teraz zobaczymy… A teraz… Lenka, co jeszcze chcesz powiedzieć?

D – Nie!

N – Lenko?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Muzyki prawie, tak? A kiedy najczęściej tego radia słuchacie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Kiedy najczęściej słuchacie? Rano [nawołując], bo Sonia to najczęściej słucha, jak jedzie samochodem. A kto jak w domu słucha, to kiedy najczęściej? Tymon? Kiedy Tymek? Jak w domu słuchasz, to kiedy to jest? Czy to jest jakiś dzień specjalny, czy pora dnia? Nie wiem. Czy… Przy jakimś wyjściu…

D – Jeszcze nie mam! Jeszcze nie mam.

D – Ja też jeszcze nie mam.

D – Przeprowadziłam się do-pie-ro.

N – Rozumiem. Proszę. Moje oczy popatrzą… kto ładnie… Frani oczy ładnie patrzą… Tak? Frania, patrzymy obie, kto najładniej siedzi? Ten już ma wyznaczone miejsce. Już pani… Mał… Ania przygotowała… przy stole, ale tylko ci, co ładnie siedzą. Ja patrzę. Franka? Zapamiętuj. Ciii… Oli musi usiąść porządnie. Wszyscy się tu do mnie przysuwają.

D – [niewyraźnie].

N – Nie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie… A ja nie będę prosić pięć razy. Tylko powie… Nina! Frania sobie z boku siada. Tak? Już? Gotowe dzieci?

D – Taak.

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Mogę ja coś zapytać się? Żeby się dowiedzieć? Kuba?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Powiedzcie mi, dzisiaj jechaliście część z was do… przedszkola samochodem i pewnie radio było włączone. Co usłyszeliście dzisiaj w radiu?

D – Ja, ja…

N – Ale ręka do góry. Lena!

D – Ja słu-cha-łam pio-senek, bo tesz by-łam na kon-cer-cie tych pio-se-nek.

N – Tak? I słuchałaś dzisiaj…? E… Y… Majka?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Kto? A jak ja tutaj włączyłam z laptopa tą… yyy. To radio, tą audycję, to co tam słyszeliście? Kto chce mi opowiedzieć, czego się dowiedział? Chcesz, N… Nina, powiedzieć? No to powiedz. Ale… Tymon! Nie byłeś, nie wiesz, o czym była audycja. My mieliśmy tutaj dzisiaj komputer. Posłuchaj, co powie Nina. Mów, Nina, głośno.

D – A… A…O takim… o takim panu, co robi nagranie do radio.

N – Tak, kto jeszcze zapamiętał? Lena?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Że badają świat ci ludzie, tak?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Kto jeszcze coś zapamiętał z tego radia, które ja włączyłam?

[Głosy dzieci nakładają się. Nauczycielka zwraca się do jednego z nich, strofując je.]

N –A czy to, co było dzisiaj w radiu podane, o tym człowieku, co, co chciał zmieniać świat, to to była informacja prawdziwa, czy nie?

D – Prawdziwa…

D – Taaak [chóralnie].

N – W radiu są informacje prawdziwe podawane? Sonia?

D – Taaak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Czasami są prawdziwe?

D – Tak.

N – Tak? Są… A jakie jeszcze mogą być?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Tak?

D – [niewyraźnie] …czasami [niewyraźnie] kłamią.

N – A jakie na przykład…

D – [niewyraźnie] …kłamią, że są… [niewyraźnie].

N – Naprawdę? Podają prawdziwe i nieprawdziwe informacje w radiu?

D – Taaak [z satysfakcją].

N – A skąd o tym wiecie?

D – No bo [niewyraźnie] ze zel-ki są z dy-wa-nu ca-sa-mi.

N – Naprawdę?

D – Taaak.

N – Nie, no to, to na pewno nieprawda.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A czy są tam informacje [przekrzykując]. A czy są tam informacje w radiu, które warto eee… znać?

D – Ze cukierki mogą być zdro-we.

N – Mogą być zdrowe cukierki?

D – Moja mama… robi takie cukier-ki z mio-dem.

N – Aha! Jak są [niewyraźnie] z miodem, a nie są z cukrem. Prawda?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A było coś opowiadane w radio? O takich zdrowych cukierkach?... Czy nie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A powiedzcie mi, a po co wiedzieć? A^{e}… Majka? Ma-ja? A po co wiedzieć o tym, co usłyszeliście w radio? Jest to do czegoś potrzebne, żeby słuchać wiadomości w radiu? Lena? Jest do czegoś to potrzebne, żeby słuchać wiadomości w radiu?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

N – Aha. Dobrze. Uwaga! W taki razie ja zaproszę sobie Lenę do tego sadzenia, bo ona mi odpowiedziała na pytanie, które ja jej zadałam. Kto jeszcze mi odpowie? Usiądź jeszcze Lena chwilę z nami. Przysuńcie się tu. Po co wiedzieć coś, o czym mówią w radiu? Jest to potrzebne nam, czy nie?

D – Taaak.

D – Tak.

N – Ale zaczęła Nina mówić. Po co Nina?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

N – Tak? Że jakieś informacje są. Po co nam jeszcze to potrzebne? Sonia?

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

N – Bardzo fajnie. Po co jeszcze Kuba? Po co jeszcze, Wojtek? Masz jeszcze jakiś pomysł?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

N – A jakie ostrzeżenia mogą być w radiu?

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

D – [niewyraźnie] …nie wolno wychodzić z domu.

N – Na przykład dlaczego może nie… nie być wolno wychodzić z domu?... Z jakiej przyczyny?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

N – No co… [niewyraźnie].

D – [niewyraźnie] …albo złodziej, albo ban-dyta [niewyraźnie].

N – Na przykład! Tak… [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas. Nauczycielka wchodzi w dialogi z dziećmi na tematy niezwiązane z mediami.]

[Podczas innych zajęć i czynności tego samego dnia nauczycielka inicjuje rozmowy z dziećmi na temat radia.]

N – To gdzie jeszcze tego radia słuchacie?... Gdzie słuchacie jeszcze radia?

[Głosy dzieci i nauczycieli nakładają się. Panuje duży hałas.]

N – Gdzie jeszcze słuchacie radia?

D – [niewyraźnie].

N – No [zachęcająco], gdzie słuchałaś?

D – [niewyraźnie] …w sa-mo-cho-dzie u mojego dzia-dzia.

N – A ja kiedyś słuchałam eee… w komputerze! A wy?

D – Ja w sa-mo-cho-dzie.

D – Ja takiego niby j… radia [niewyraźnie] słuchałem słuchowiska, gdzie są o-po--wieś-ci…

N – O! A jakie to to jest? To jakie to słuchowisko?

D – To jest, ja mam Dziubala Burego [*Dziubal Bury*] i mi się podoba.

N – I to jest to słuchowisko? Ale to w radio, czy trzeba mieć jakąś płytę do tego?

D – To tseba [niewyraźnie] na komputeze.

N – Aaaa [ze zdziwieniem]. I nie ma obrazków, tylko słychać. Tak?

D – Tak.

D – Ja też tak mam.

N – I o czym są te opowieści?

D – Ja tez tak mam.

D – Eee Dziubalo Bury i… jacyś jesce tam.

N – Yhy, historyjki różne na noc? To się słucha wieczorem tego?

D – Ja zawsze słucham tylko wieczorem.

N – Yhy [ze zdziwieniem].

D – [niewyraźnie]… tylko [niewyraźnie] trochę stra-sne.

N – To są straszne opowieści?

D – Eeee… Moje są stras-ne.

N – O! To ja bym się bała pewnie.

D – O wal-ce Dziu… dziu-bala z Bu-ry.

N – Yhy. A wiadomości jakichś słuchacie?

D – Ja tylko wiadomości w te-le-wi-zo-ze i w ra-diu casami słu-cham [przez nos].

N – Tak? Ale takich dla dzieci czy też dla dorosłych?

D – Ja… tylko dla dorosłych.

N – Yhy.

D – Ja też.

N – A z tych wiadomości z radia to co się można dowiedzieć?

D – Kiedyś się dowiedziałam o tym, ze … [niewyraźnie] … ze złodzieje z Polski mogą [niewyraźnie] … ale to w te-le-wizo-ze.

N – A ja się też kiedyś dowiedziałam yyy… z radia, że… eee, że dzisiaj będzie bardzo… deszczowa pogoda i… sobie wzięłam parasol. To taką też można informację dowiedzieć się, czy nie? Czy to tak [niewyraźnie].

D – [wchodząc w słowo nauczycielki] Można, bo… w telewizolach są… takie tes jak były ładnie prognoza pogo-dy i… tam mówią, jaka będzie pogoda. Dzisiaj będzie descowa pogoda i nie będzie słoń-ca [niewyraźnie].

N – Dzisiaj?

D – Tak.

N – A w radiu mogą [niewyraźnie] prognoza pogody?, czy nie?

D – Mo-zże.

N – Może [niewyraźnie], prawda?

D – Ale! Ale prognozu [niewyraźnie] mogą się mylić.

N – Mogą się mylić?

D – Na psykład [niewyraźnie].

N – O! po dzisiejszym dniu… [niewyraźnie].

[Dalej rozmowa nauczycielki z dziećmi nie dotyczy mediów. Po chwili nauczycielka wraca do tematu.]

N – Dzisiaj mówisz Sonia, że się nie sprawdziła? O dzisiejszym dniu mówisz, że będzie padać?

D – Tak!

N – To się chyba nie… nie znali. Pewnie nie widzieli.

D – No bo prognoza nawet w telefonie ciągle [niewyraźnie]. Jak [niewyraźnie] słonecnie, to jest desc, a jak jest desc, to słonecnie [przez nos].

N – Czyli… jak następnym razem tak powiedzą, ja bę… że jest… słonecznie, to trzeba wziąć wtedy pewnie parasol, bo będzie deszcz. Ale to śmieszne.

D – Strasnie śmiesne. I pewnie [niewyraźnie].

D – [niewyraźnie] …albo gadają ją… odwrotnie.

N – Tak. To dobrze, że jest radio. W samochodzie [z chwaleniem w głosie], [niewyraźnie] Można się wielu rzeczy dowiedzieć.

[Nauczycielka zmienia tematy rozmów z dziećmi na inne niż o mediach. Po chwili znów do niego wraca.]

N – A ty Kuba gdzie słuchasz radia? [niewyraźnie], czy nigdzie?

D – Eee w sa-mo-cho-dzie…

N – Ooo [z zachwytem].

D – i na działce i w domu.

N – Tak? Ty masz na działce radio?

D – Tak.

N – Co tam słyszałeś?

D – Yyy! Muzyke. Jedną.

N – Muzykę?

D – Tak.

N – Podobała ci się ta muzyka?

D – Tak.

N – A jaka to była…

D – [równolegle z nauczycielką] Mojemu bratowi.

N – A jaka to była muzyka?

D – Nie wiem.

D – Jakaś.

N – Ale pol…polska?

D – Eeeee… Tak.

N – To można tańczyć przy tej [niewyraźnie]?

D – Po ukrainowo.

N – Po ukrainowo?

D – No.

N – A można przy takiej muzyce z radia tańczyć?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Kuba?

D – Co?

N – Można tańczyć podcz… przy takiej muzyce z radia?

D – Yyyyy… widocznie… e tak.

[Przez chwilę nauczycielka rozmawia z dziećmi na temat siania prosa, którym przedszkolaki zajmują się od rana, potem wraca do tematu radia.]

N – A czy w radiu coś można zobaczyć?

[Dzieci nie odpowiadają na pytanie. Zajmują się głównie sianiem prosa i sadzonkami. Po kilkunastu minutach nauczycielka jeszcze raz zachęca dzieci, aby usiadły grzecznie na dywanie.]

N – Jeszcze raz mi musicie…, bo ja nie zapamiętałam… Wcale tego, czy w ogóle słuchacie radia?

D – Tak.

D – Tak.

N – Słuchacie?

D – Tak.

D – Tak.

N – A… teraz musicie mi przypomnieć, bo znowu zapomniałam, gdzie wy najczęściej słuchacie radia?

D – W au…

D – W samochodzie i w domu.

D – W samochodzie i aucie i je… i jeszcze w kuchni.

N – Yhy…

D – I jeszcze u cioci Karoliny.

D – Ja w sa… w samochodzie i eee… i w moim domu.

N – Dobrze. Ale… A kiedy…?

D – [niewyraźnie] …w swoim pokoju!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ciiii….

D – W moim nowym [z podkreśleniem „nowym”] domu.

D – Ale nie chodzi o to „u kogo”, ale gdzie [niewyraźnie]...

N – Dobrze! A kiedy najczęściej słuchacie radia? Sonia. Kiedy to najczęściej słuchasz radia?

D – Ja najczęściej w samochodzie i jak jestem u dziadzia. I jeszcze słucham telewizji i radia zawsze.

N – Dobrze… Dzięki. A teraz powiedzcie mi, bo nie wiem, czy wy zapamiętaliście. Co dzisiaj usłyszeliście w radiu? Nina… E^{y}… Po tym [ze śmiechem]. Przepraszam. Lena. Co dzisiaj usłyszałaś w radiu?

D – Ze [niewyraźnie] ludzie [niewyraźnie].

N – Powiedz mi…, bo ja nie słyszałam, bo tutaj… Oli coś tak… zagłusza mi fale. Co dzisiaj Lena usłyszała w radiu?

D – Zeby wyrysować… Yyyy, yyyy. Zeby wyrysować… ten, taki… cały świat.

N – Cały świat można narysować? Czy w radiu podają p… prawdziwe informacje, czy nie?

D – Prawdzi-we…

N – Sonia?

D – Prawdziwe.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Dobrze. Uwaga! Dziękuję wam bardzo…, wracacie do swojej pracy.

II.C. Transkrypcje wypowiedzi będących skutkiem recepcji filmu telewizyjnego

Transkrypcje z zapisów fonicznych i opisy na podstawie nagrań filmowych interakcji językowych z udziałem dzieci przedszkolnych

Pilotaż_telewizja

[Nauczycielka zaprasza dzieci do oglądania i zasuwa rolety. Dzieci siadają przed laptopem. Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ej! Nic nie wi-dzi-my [z pretensją].

N – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci i nauczycielki nakładają się.]

N – Już? Wszyscy widzą ekran?

D – Tak.

D – Taaak [chóralnie].

D – Ja nieee…

N – No to! Sonia! Ni… Lena, Nina sobie mogą wziąć krzesełka i sobie siąść tu na krzesełkach. Ale zaraz, ty Zosiu jak weźmiesz, to [niewyraźnie] innym zasłonisz, jak siądziesz na krześle…

[Trwa usadawianie dzieci. Dzieci siedzą na dywanie i na krzesełkach z tyłu. Wszystkie z zainteresowaniem patrzą w kierunku monitora laptopa. Głosy dzieci nakładają się. Nauczycielka dopytuje wszystkie dzieci razem i nie-

które pojedynczo, czy wszyscy dobrze widzą ekran komputera. Kiedy odpowiedź na pytanie nauczycielki jest twierdząca, nauczycielka rozpoczyna prezentację.]

N – Już gotowe dzieci są?

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

[Przez chwilę jeszcze nauczycielka dopytuje niektóre dzieci, czy dobrze widzą, i przesadza te, które tego potrzebują.]

N – Już mogę?

D – Tak.

D – Tak.

[Rozpoczyna się emisja odcinka pod tytułem *Domisiowa gazeta* z serii „Domisie". Dzieci oglądają z większym lub mniejszym zainteresowaniem, niektóre powtarzają słowa piosenek, czasami też uciszają się wzajemnie i mówią coś do sąsiadów ze wskazaniem na ekran.]

D – O!

D – Ja to znam.

D – Ja to też znam.

D – Ja też.

D – Ja też [chóralnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ja tego nie znam. Chcę to obejrzeć. A możecie mi pomóc, w ciszy?

[Dzieci oglądają, od czasu do czasu odzywają się. Reagują śmiechem, komentarzami – ich głosy nakładają się, są niewyraźne. Nauczycielka czasami ucisza dzieci, zwracając się do wszystkich lub indywidualnie. Podczas finałowej piosenki dzieci coraz głośniej rozmawiają – ich głosy nakładają się.]

N – Na razie nie będzie, na razie się pobawcie, ja was zaraz zaproszę [niewyraźnie]. Postawcie krzesełka na miejsca.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Fajny komputer, moja babcia też ma taki.

N – Tak?

[Dzieci pracują, bawią się, rozmawiają. Ich głosy nakładają się. Nauczycielka rozmawia z dziećmi na rozmaite tematy niezwiązane z mediami. Panuje duży hałas.]

D – [niewyraźnie] …bawimy się w magiczny dom, yyy… w magiczny dom… [niewyraźnie], nagrywamy różne wiadomości, [niewyraźnie]. Nie, w magiczny dom.

[Dzieci nadal się bawią, rozmawiają z nauczycielkami na różne tematy. Nauczycielki zachęcają dzieci do sprzątnięcia po zabawie i zapraszają na

dywan. Nauczycielka instruuje dzieci, że mają usiąść przodem do niej, a ona usiądzie na kanapie.]

N – Mogę? Mogę już?

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Wszystkie oczka przepiękne, popatrzymy. Dzisiaj nie widziałam waszych oooczek. Kto ma? Oli! Poczekajcie! Oli! Proszę zanieść gazetę do swojej półki.

[Nauczycielka czeka na wykonanie polecenia przez dziecko.]

Kto mi pokaże, jakie ma piękne oczy, ja zobaczę u wszystkich oczy ładne. Siądźcie… porządnie.

D – [niewyraźnie] …spać.

N – No widzę, to zaraz cię tutaj położymy… do snu.

D – [niewyraźnie]

N – Dobrze. Ale na razie chodź, usiądź…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Kto ma najpiękniejsze oczy…? Powiem wam, że jest trudno wybrać, bo wszyscy macie piękne. Jak ja będę mogła wybrać? Nie wybiorę. Takie same piękne oczy mądre na mnie patrzą. Co oglądaliście ze mną hu… przed chwilą w komputerze tam?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Do-mi-sie.

D – Domisie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Do… Domisie? Znacie tą bajkę?

D – Tak.

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się. Słychać liczne potwierdzenia.]

N – Yhy!

D – O-glon-da-łam… o-glon-da-łam w skle-pie.

N – Tak?

D – Ja… [niewyraźnie].

D – A ja og-londałam na Pol-sa-cie.

N – Posłuchajcie mnie… Posłuchajcie mnie… Oli i Frania… Oli! Franka, pamiętasz, jaką mieliśmy umowę? I co, zrywasz ją.

[Panuje cisza.]

N – Oli się umawiał wtedy, nie, i on cię do złego namawia.

[Panuje cisza.]

N – Chodź. A powiedzcie mi, a na jakim urządzeniu oglądaliśmy te Domisie?

D – Na kom-pu-te-ze [chóralnie].

D – Na lap-to-pie!

N – Na laptopie? Na komputerze. Yhy. A w domu… a w domu…na na czym… na jakim urządzeniu oglądacie?

D – Na laptopie!

D – Na telewizorze!

D – Na telewizorze!

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Na telewizji!

N – W telewizji? Oglądacie? [niewyraźnie]

D – Na tab-le-cie albo na kom-pu-te-ze.

N – Yhy.

D – Lub na ścianie!

N – Yhy.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …wsystkie fijmy.

N – [z westchnieniem] O jej.

D – A ja mogę powiedzieć? [niewyraźnie] … na telefonie.

N – O! Na telefonie można!

D – Najlepiej na tab-le-cie.

N – Tak?

D – Taaak.

D – Ja mam tablet i… [niewyraźnie].

N – I co masz Maja?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Poczekajcie! Maja! A co ty mu… Ma-ja!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Co ty, Maja, powiedziałaś?

D – [bardzo szybko i niewyraźnie].

N – Ale jeszcze raz, bo ja nie wiem w ogóle, co ty powiedziałaś.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Nie mogę powiedzieć, bo oni mi przeszkadzają!

N – To powiedz mi jeszcze raz.

D – [niewyraźnie] …na tym tablecie moim [niewyraźnie] straszny film o [niewyraźnie] wil… wilkiem…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No i teraz rozmawiam… O nie! Tymon! Tymon, Tymon, Tymon! Usiądź! To, że Oli leży, to ty nie musisz robić tak samo.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No dla jednego jest, dla drugiego nie. Aaale ja teraz z Sonią… Sonia.

D – Ja oglądam na komputeze wino pociąg [niewyraźnie] i Świn-ke Pe-pe.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy. To jest super bajka Świnka Peppa.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …bardz-dzo faj-na.

N – Bardzo jest fajna.

D – Ja lubie…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ciiii….

D – Ja o-glon-dam to sa-mo, co So-nia.

N – Tak?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – No.

N – A gdzie najczęściej oglądacie telewizję?

D – W do-mu!

D – W domu!

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Nie, na te-le-fo-nie.

N – Sonia. Gdzie najczęściej oglądacie telewizję?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ja u dzia-dzia Jó-zia [niewyraźnie] i to na-wet skoki narciarskie cza-sa-mi.

N – O! Proszę bardzo!

D – A sko-ki pra-wie zaw-sze.

N – A Nina? Nie Nina, tylko… Lena? Gdzie najczęściej ogląda telewizję?

D – U dziad-ka… i bab-ci i tez sko-ki.

N – U dziadka i u babci? Wtedy też oglądasz skoki… i bajki? Tak?

D – Tak.

N – Aha.

D – Ja oglądam w domu.

N – A…

D – [niewyraźnie] …i u babci.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Tymon! Aha.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A kiedy? Kiedy naj… Oooo! [z zachwytem] Len… Nina!

D – [niewyraźnie] …takiego pana, co przychodzi pod [niewyraźnie].

N – Tak? A kiedy najczęściej oglądacie telewizję?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Jest coś takiego? Kiedy najczęściej oglądacie telewizję?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Pani o to nas się już py-ta-ła.

N – Pytałam się kiedy? Pytałam się gdzie. A kiedy oglądacie. Maja.

D – A ja kiedyś oglą… kiedyś widziałam [niewyraźnie].

N – Oj Maja, to nie o tym.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A kiedy ostatni raz… A kiedy ostatni raz oglądaliście t-ele-wizję?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Powiedz.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …u dziadzia Jó-zia.

D – A to było okropne!

N – To chyba nie Montessori. Tylko gdzie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy. Powiedzcie mi…

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Tymonie, Tymon! Tymon! Do ciebie pytanie… takie kieruję. Eee…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Powiedz mi, co byś bardzo chętnie obejrzał w telewizji?

D – Eeee…

N – Na przykład dzisiaj? Masz jakieś… plany?

D – Mam.

N – Kto chce powiedzieć o tym, co będzie oglądał dzisiaj w telewizji?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yyyy! Wojtek się zgłasza.

D – [niewyraźnie].

N – Emilka tylko w soboty i w niedziele. A Wojtek?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ciiii! Wojtek?

D – Baranka Szona.

N – Baranka. A Tymon, co będzie dzisiaj oglądał?

D – Yyy… Indiana Dżonsa.

N – O! [ze zdziwieniem].

D – O, moja bajka tam jest [niewyraźnie].

N – Yyy… Sonia.

D – Ja… nie mam w domu telewizora, ale [niewyraźnie] i tak zawsze będę oglądała skoki narciarskie i tylko, i tylko i tylko….

[Głosy dzieci nakładają się. Hałas zagłusza wypowiedź dziecka.]

N – Poczekaj, ale się skończyły skoki, to coś innego byś chciała obejrzeć?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Daj powiedzieć Soni.

D – Nie zastanawiałam się nad tym.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie zastanawiałaś się… [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …mama mi nie pozwala [niewyraźnie].

N – Yhy. Maja, to jest bardzo niedobre, co robisz. Powiedzcie mi… Aaa… czy w telewizji podają… prawdziwe informacje?

D – Taaaak…

N – Czy to…, co oglądacie w telewizji jest prawdziwe, czy nie?

D – Nie.

D – Nieee [chóralnie].

N – Sonia?

D – Nie, bo bajki nie są prawdziwe. [Dziecko mówiło wcześniej, że nie ma w domu telewizora.]

N – Bajki nie są prawdziwe. Nie skacz! Nie skacz!

D – Informacje są prawdziwe, a bajki nie.

[Głosy dzieci nakładają się. Hałas zagłusza wypowiedź dziecka.]

D – [niewyraźnie] …chce oglądać horror.

[Głosy dzieci nakładają się. Słychać niewyraźną wypowiedź i głośny śmiech.]

N – Bardzo dużo mówisz pani rzeczy, ale posłuchaj, jeszcze ktoś chce coś powiedzieć, na przykład teraz Nina. Nina, jak myślisz, w telewizji podają prawdziwe yyy… informacje, czy nie?

D – Nie, bo nie mozna naprawdę mówić… o zwiezakami.

[Głosy dzieci nakładają się. Hałas zagłusza wypowiedź dziecka.]

N – O czym?

D – Ja oglądałam [niewyraźnie].

N – Aha.

D – [niewyraźnie].

N – [niewyraźnie] …zwierzaki rozmawiają [niewyraźnie] ze zwierzakami. To jest nieprawdziwe, tak?

D – [niewyraźnie].

N – Ale to jest prawda, czy nieprawda?

D – Nie.

N – Nieprawda, a czego?

D – Bo nie można mówić.

N – Nie… e… można rozmawiać ze zwierzętami! Czy… To jest taka bajka, tak jak mówi Tymon, tak?

D – [niewyraźnie].

N – A powiedzcie mi, po co ludzie oglądają telewizję?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Sonia. Po co ludzie oglądają telewizję?

D – Zeby się czegoś dowiedzieć.

N – Żeby się czegoś dowiedzieć. Tak?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No to teraz siaaa-damy ładnie… A i ja po… Siaaa-damy [z naciskiem] ładnie…

[Głosy dzieci nakładają się. Nauczycielka rozmawia indywidualnie z dziećmi na tematy niezwiązane z mediami. Nauczycielka chwali dziecko, które odpowiedziało grzecznie na wszystkie pytania, i dziękuje mu za to. Trwają różne zajęcia dzieci i dialogi, między innymi przewija się słowo „oglądam”. Nauczycielka zwraca się do dzieci rozmawiających na ten temat.]

N – A co mówicie, że oglądacie? Stacyjkowo?

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – To dzisiaj będzie?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy.

D – [niewyraźnie].

N – A to jest bajka, czy… jakiś film?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ale to co, bajki czy filmy?

D – Bajka.

N – Bajka?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A, rozumiem. O dinozaurach.

[Głosy dzieci nakładają się. Nauczycielka rozmawia z dziećmi na różne tematy i porusza temat oglądania bajki w laptopie.]

N – O czym ta bajka była, co dzisiaj oglądaliście?

D – [niewyraźnie] …o Do-mi-siach.

N – Co one tam robiły?

D – [niewyraźnie].

N – Co robiły?

D – Ga-zet-ke swo-ją.

N – A, gazetę! Gazetę robiły? [niewyraźnie]. To co tam robiły oprócz gazety?

D – [niewyraźnie] …śli-mak zgi-noł.

N – A on się właśnie odnalazł, czy nie? Ten ślimak, bo już nie wiem.

D – Od-na-lazł sie.

N – A gdzie zginął?

D – Zgi-nąłłł… [niewyraźnie] w kra-dzie-ży.

N – Ktoś go ukradł?

D – No.

N – Yhy. A jak on się odnalazł? No bo właśnie nie oglądałam do końca.

D – Stra-cho.

N – Zabrał go?

D – No.

N – A ta gazeta jak wyglądała? Co? Gazeta. A kto ją… A kto zrobił tą gazetę?

D – Do-mi-sie.

N – No i co tam było jeszcze… oprócz tego, że zginął ślimak?

D – Ga-ze-ta zgi-ne-ła.

N – Gazeta zginęła?

D – No.

N – Yhy. A kto robi taką gazetę?

D – Do-mi-sie.

N – Tylko?

D – Yhy.

N – No… Nie wiem właśnie, jak się nazywa taka osoba, która pracuje w gazecie.

D – Stra-cho-wa…

N – O!

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Moja mama… współpracuje dobrze…

N – Kto?

D – Moja mama współpracuje dob-rze…

N – W gazecie?

D – No.

N – Yhy. I co tam ma? Jakie ma zadania tam?

D – Pi-sać ga-ze-ty.

N – Yhy. Na przykład jakby zaginęło… ślimak na… osiedlu? Czy co innego?

D – Jak-by za-gi-noł… Jak-by było coś nie-bez-piecznego, to by by to zamieściła w ga--ze-cie i w wia… w wiadomościach.

N – Aha [z aprobującym zdziwieniem]. No tak. A co mogłoby być niebezpiecznego w Lublinie?

D – Na przykład by na kogoś yyy sa-mo-chód w sa-mo-cho-dzie wpadł-a wpadł-by albo yyy wpadłby… spadłyby… spadło-by drze-wo.

N – Aaaa, może tak być [z przejęciem]. Na przykład jakaś wichura, prawda? I spadł… spadło drzewo na samochód. Oczywiście. Co ciekawe jeszcze można by napisać… w ga-ze-cie. A jakieś dobre wiadomości można?

D – E… Tak.

N – A można o tym drzewie powiedzieć w telewizji?

D – Tak.

[Nauczycielka wchodzi w dialogi z innymi dziećmi na tematy niezwiązane z mediami. W pewnym momencie znów zwraca się do dziecka z pytaniem o telewizję.]

N – [niewyraźnie] …to co będziesz oglądać w telewizji?

D – Nie wiem.

N – Ale co byś chciała?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Słucham?!

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Masz takie znaczki?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – [niewyraźnie] …puścić te bajki?

D – W telewizji.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy.

D – Tam mam nagrane.

[Dalsza rozmowa prowadzona jest niewyraźnie wśród nakładających się głosów.]

N – [niewyraźnie] …oglądałeś te Domisie.

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci i nauczycielki nakładają się.]

N – [niewyraźnie] …w domu na laptopie też można obejrzeć?

D – Nie [niewyraźnie] oglądam sobie na swoim tablecie [niewyraźnie].

N – To jest… Aha… To wtedy inaczej wygląda, tak?

D – Ale [niewyraźnie] taki wiel-ki.

N – Yhy.

D – Nawet gdy jak-bym mo-gła e, jak bym e chcia-ła e w dłu-giej dro-dze do cio-ci w Gdań-sku bym chcia-ła coś po-og-lon-dać, to mo-gę przy-cze-pić so-bie na… na fotel ta-ty, żeby og-lon-dać.

N – W czasie podróży? Tak? O! On będzie działał w samochodzie?

D – I… I jak gdzieś ja-de, jak gdzieś jade, to eee w coś takiego, taki zegarek, ze-by, ze-by pokazuje, gdzie sie je-dzie.

N – Taka nawigacja.

D – Y… Y…

N – Zegarek? Tak?

D – Nie ta-ki ze-ga-rek na ren-ke [niewyraźnie].

N – U? [ze zdziwieniem].

D – [niewyraźnie].

N – Na-prawdę? Nie widziałam. Czyli w sumie może najczęściej oglądasz… taki… taką telewizję w samochodzie? [niewyraźnie] Czy w domu?

D – W telewi… [niewyraźnie].

[Uwagę nauczycielki odwraca przyjście opiekunów po dzieci. Dialog o telewizji urywa się.]

II.D. Transkrypcje wypowiedzi będących skutkiem recepcji reklamy internetowej

Transkrypcje z zapisów fonicznych i opisy na podstawie nagrań filmowych interakcji językowych z udziałem dzieci przedszkolnych

Pilotaż_Internet

N – Uwaga, robimy ci-szę. Ja nie wiem, co dzisiaj bę-dzie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Proszę pani! A Wojtek mnie kop… kop-noł [ze skargą w głosie].

D – Bo ona to [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie podnoś go, a ty jej nie kop. Bo po co m… od razu ją kopiesz?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Usiądź sobie tutaj. Bo dzisiej to ja nie wiem, co będzie, zaraz zobaczymy.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ale musi być cisza.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Jest cisza?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Halo?!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Dzie-ciacz-ki! Ninka?! Za… jakbyś mogła już przestać, to o… Dziękuję. Byłoby bardzo fajnie. Ja już bym chciała…

[Nauczycielka włącza internetową reklamę „Kubusia", którą dzieci, siedząc w ciszy, oglądają na ekranie laptopa. Część dzieci porusza się w rytm melodii.]

D – [niewyraźnie].

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Dzisiej tyle.

[Głosy dzieci nakładają się. Niektóre z nich śpiewają na melodię z reklamy.]

N – Co to jest, Szymon? Ciii…

D – Reklama!

D – Reklama.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ciii… To jest reklama?

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Skąd wiesz?

D – Eeee, no bo ja to oglądałem niedawno.

N – Gdzie?

D – W telewizorze była reklama.

N – Tak?

D – Ja też.

D – Ja też.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Co ty Majeczka mówisz? Ale ja krzy…!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Reklama?

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy. A co to jest ta reklama?

D – [niewyraźnie] ta reklama [niewyraźnie] trzy, pięć minut.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A na co te trzy, pięć minut trzeba czekać?

D – [niewyraźnie] …na bajke!

N – Aaa…

D – Albo na [niewyraźnie].

N –Ta rek… Tak? Ta reklama jest, a później trzeba czekać na bajkę albo na film?

D – Taaak [chóralnie].

D – Tak.

D – Tak.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Trzy, pięć minut?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A widzieliście już kiedyś… A widzieliście już kiedyś…

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

N – By… Uwaga! Kto jest skoncentrowany, siedzi grzecznie na s… A widzieliście już kiedyś tą reklamę?

[Głosy dzieci nakładają się. Dzieci zgłaszają się, kiwają twierdząco głowami.]

D – Tak.

D – Ja wi… [niewyraźnie]

N – A gdzie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Mikołaj, gdzie widziałeś?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Mi-ko-łaj!

D – W ej-padzie. W ej-padzie.

N – W aj-padzie? Tą reklamę? A ty?

D – Ja w telewizorze.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – W te-le-wi-zo-rze?

D – Ja też w telewizorze!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie, nie, Nina odpowiada. Ona rękę podnosiła.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …w sklepie.

N – W sklepie? Sonia! Ty też widziałaś?

D – Ja widziałam w te-le-wi-zo-ze.

N – Lena, widziałaś tą reklamę?

D – W telewizorze.

N – Naprawdę? I Oli gdzie widział?

D – Ja widziałem u babci „Białej" i u babci „Czarnej" i u dziadzia [niewyraźnie].

N – A ty Szymon, gdzie widziałeś?

D – W telewizoze.

N – To co ta reklama pokazywała?

D – Kubuś plej!

N – A co to jest ten kubuś plej?
D – Picie.
D – Picie!
N – Picie?
D – Napój!
D – Sok.
N – Piliście kiedyś taki sok kiedyś?
D – Ja tak!
D – Ja tak!
D – Ja piłam!

[Głosy dzieci nakładają się. Większość dzieci wstaje z miejsc i zgłasza, podnosząc palec do góry, że piło napój.]

N – A w domu… A w domu to na jakim e urządzeniu oglądaliście taką reklamę?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Poczekajcie…
D – Ja oglądałem na ur-tla-ple-ju.
N – Na ultra…
D – Na moim… e… komputerze.
N – Aaa… ultra-plej… moim…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No dobrze! Słuchajcie! To wyłączyłam, to gdzie jest teraz ta reklama, ten film?
D – Yyyy…
D – Eee…

[Robi się cicho, dzieci zastanawiają się.]

D – W wideło.
N – Nie ma?
D – [niewyraźnie] …wi-de-ła.
N – Czy gdzieś jest?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Jest!
N – Ale wiecie…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A… musielibyśmy zobaczyć tu, Tak? Mogłaby być? Yhy. A powiedzcie mi od razu, a wiecie, co to jest Internet?
D – Tak.
D – W telewizorze.
D – Internet to zasięg!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – To zasięg?

D – Tak.

D – Nie. Nie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A co to jeszcze jest Internet?

D – Internet to zasięg! Pomaga zasięgowi [niewyraźnie]w góre [niewyraźnie].

N – [Mówi cicho i niewyraźnie, zwracając się do jednej osoby, ale na inny temat.]

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Chodź Tymon!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No chodź!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A wróćcie na swoje miejsca.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A powiedzcie mi… a w tym Internecie to… c… No…

D – A ja mogę powiedzieć?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No mów, Ni… Nina, co to jest Internet.

D – Aaa… ze się dowiedzieć…

N – Co się można dowiedzieć z Internetu?

D – Abo z zasięgu [niewyraźnie].

N – Z zasięgu Internetu?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No mów Nina, ja słucham ciebie. Ciii….

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No pomyśl [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A co oglądaliście już w Internecie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ja o-glon-da-łam…[niewyraźnie].

N – Nina!

D – [Głosy dzieci nakładają się.]

N – Co oglądałaś?

D – [niewyraźnie] …takie… Ta-kie ład-ne [niewyraźnie].

N – Powiedz mi, co oglądałaś?

D – [niewyraźnie].

N – Ko-ły-san-ki… Bo Sonia chce coś powiedzieć?

D – Bajki takie na Internecie… [niewyraźnie] bo te… z Internetu… to… sie strasznie zacinają.

N – Aha…

D – Bo ja mam takie.

N – No gdzie ten Internet trzeba mieć?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie wiem [niewyraźnie] nic się nie dzieje.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Co ty Maja chcesz jeszcze powiedzieć?

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas.]

D – [niewyraźnie] na Internecie to sobie mogę włączyć gre.

N – Yhy… To jest Internet! Że jest zasięg! Rozumiem! A jak nie ma zasięgu, to można…

D – Proszę pani!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No?

D – Proszę pani. Dzisiaj mój tata przywiózł o… do przedszkola pen-drajwa i… chciałbym e pani dać.

N – Dobrze. To potem. Potem mi dasz.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A powiedzcie mi… jeszcze na takie p… pytanie… A po co wiedzieć o tym, co oglądamy w Internecie? Czy to ważne są rzeczy, czy nie?

D – Zeby powiedzieć mamie i tacie, co oglądaliśmy.

N – A to ostatnie pytanie. A gdzie wy macie ten Internet? Macie go teraz?

D – Ja mam…! [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Wszędzie w twoim domu jest Internet?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Tak?

D – Tak.

N – Dobrze. Uwaga! Ciii…! Czary mary. Kto zrobi najszybciej bu… buzią ciszę?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Buzią ciszę? [ze śmiechem].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Burzową ciszę!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Burzową! Nie buziową, tylko burzową.

D – Bu-zio-wą.

[Robi się w sali cicho.]

N – O! Potrafią niektórzy pięknie.

[Głosy dzieci znów nakładają się.]

N – Słu-chaj-cie. Teraz musicie bardzo ładnie odstawić krzesełka…

[Dalej nauczycielka prowadzi zajęcia wynikające z planu pracy przedszkola. Dzieci bawią się, pracują, rozmawiają, podśpiewują, wykrzykują. Po dłuższym czasie nauczycielka zaprasza dzieci na dywan.]

N – Słuchajcie! Co oglądaliśmy dzisiaj na laptopie?

D – Kubuś plej…!

N – A na jakim, na czym my to oglądaliśmy?

D – Na…

D – Na lap-to-pie!

N – Yhy. Na laptopie…

D – Nie! Na kom-pu-te-rze!

N – Na komputerze. A gdzie…

D – [niewyraźnie] …na laptopie.

N – Skąd wiesz?

D – Ale ale komputer to jest laptop.

N – Tak? Tak?

D – No.

N – A gdzie teraz jest ten film?

D – Dalej tam jest!

D – W reklamie!

N – Gdzie ta reklama teraz jest?

D – W reklamie!

N – W reklamie?

D – Reklama jest w reklamie.

N – Reklama jest w reklamie. A słuchajcie, wy coś wcześniej wspominaliście… Yyy… coś o Internecie. To… t… musicie mi powiedzieć, co to jest ten Internet.

D – Żeby [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Dajcie… Madzi powiedzieć.

D – Zasięg to jest.

N – Zasięg? Ale zasięg co to jest ten zasięg?

D – [niewyraźnie] …to sprawdzić czy do niego odpisuje albo… [niewyraźnie] a jak ktoś straci zasięg, to [niewyraźnie] coś innego.

N – Yhy…

D – Taki to jest zasięg!

D – Mi to daje taki zasięg!

N – To jest ten Internet?

D – Aha.

N – Ten zasięg?

D – Tak.

N – Frania? Wiesz co to jest Internet?

D – Zasięg.

N – Powiesz mi? Tak?

D – Zasięg!

N – Czy… A czy już coś kiedyś oglądaliście w Internecie?

D – Ja oglądałem [niewyraźnie] jednego Bat-man…

D – Taaak.

D – Ja nie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – A mój… A mój brat oglądał jego psygodach tego bat… [niewyraźnie].

N – Bajki? A ty?

D – Ja też jego przygodach.

N – O-kej…

[Głosy dzieci nakładają się. Poza rozmowami, słychać śpiew dziecka.]

N – Lena, co ty oglądałaś?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – To są takie bajki lego przygoda? O czym? O smoku? Bajkę o smoku?

D – O lego przy-go-dach.

D – Lego przygoda to jest taki lego! [niewyraźnie] przygody.

N – No to opowiedzcie mi o tej lego przygodzie. Co to jest? To są… Tam występują ludziki lego?

D – Tak.

D – Tak. Tak Batttt [z emfazą] maaan!

N – O! [z zaskoczeniem]. I…

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …kooolk.

D – Nie. Tam nie było Solka. Tam nie było Kolka, prawda?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A co jeszcze oglądacie w Internecie oprócz lego przygody?

D – [niewyraźnie] …zacznie jeszcze bycie w kinach e… y… druga cze… druga… druga część lego przygoda?

N – A to… e… a to w tym Internecie pokazują prawdziwe rzeczy?

D – Proszę pani!

D – Nieee!

N – Niepraw…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Majka? Pokazują w Internecie prawdziwe rzeczy?

D – Czasami tak! Czasami mó… mówią, że [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Naprawdę?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A… A powiedzcie, co można obejrzeć w Internecie jeszcze?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Co jeszcze można obejrzeć w Internecie?

D – Filmik [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Jakie filmiki?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Bo ja nie… nie wiem jakie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Powiedz mi jeszcze raz!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Jakie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nar-ciar-skie! Filmiki narciarskie! Aha…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Na co? Na pi-san-ki. Przepisy na pisanki w Internecie! Su-per!

[Nauczycielka zmienia temat na związany z robieniem pisanek i zachęca do sprzątania. Dzieci po pewnym czasie zajmują się zabawą. Nauczycielka podchodzi do tych, które zrobiły papierowe laptopy.]

N – Co tu macie?

D – Lap-top.

N – Jak się z tego korzysta?

[Głosy dzieci nakładają się. Dzieci pokazują nauczycielce papierowe laptopy i imitują pisanie, stukając palcami po papierowych klawiaturach.]

N – Powiedz mi [niewyraźnie], jak… z tego laptopa się korzysta.

D – [niewyraźnie] …z tego guzika!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – O! [ze zdziwieniem].

D – A tutaj jest chyba telefon.

N – [niewyraźnie] …twój telefon?

D – A ja mam tutaj [niewyraźnie] telefonowy…!

N – Co masz?

D – Łącznik telefonowy.

N – Pokaż.

[Nauczycielka ogląda papierowy laptop. Dziecko przykłada kawałek papieru do ucha.]

N – Yhy… [ze zrozumieniem]. Fajnie. To ty, Frania, też masz łącznik?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Ale… ale ma dwa telefony… Gdzieś jednego [niewyraźnie].

N – A do kogo dzwonisz, Frania?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Gdzie?

D – Do bab-ci zadzwo-nie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

[Nauczycielka porusza inny temat, niezwiązany z mediami.]

N – Pokaż, Frania! [niewyraźnie] A co widać na twoim laptopie? Co się wyświetla?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Z tej bajeczki?

D – Tak.

N – Faj-nie… Ale to y… wyświetla się… jest na… bardzo ładnie… To jest yyy…film, teraz, czy obrazki tylko z tej książki?

D – Film.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Film. Fajnie.

[Dalsza rozmowa dotyczy książek.]

N – To dobrze. To pracujcie… na laptopach sobie, pracujcie.

[Dalsze rozmowy dotyczą tematów niezwiązanych z mediami.]

III. TRANSKRYPCJE WYPOWIEDZI Z POGŁĘBIONYCH WYWIADÓW INDYWIDUALNYCH

III.A. Digitalizacja notatek nauczycielskich z rękopisu kwestionariuszowego

KWESTIONARIUSZ INDYWIDUALNEGO POGŁĘBIONEGO WYWIADU Z DZIECKIEM

....

Wiek dziecka Płeć dziecka

1. Czy rozmawiałeś/rozmawiałaś (z kimś) w domu o ciekawej rzeczy (znanej) z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu? (z kim i o czym?)

(alternatywnie: Dokończ zdanie: „**Dowiedziałem/am się czegoś ciekawego z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu i powiedziałam/em w domu...**")

Wywiad 1 z rękopisu: *Tak, że w Portugalii są bardzo ładne plaże*[23].

Wywiad 2 z rękopisu: *Trochę. Z telewizji nie bardzo, z komputerów bardzo, pań śmietanka – bardzo dużo się od niego nauczyłem, robi miłe rzeczy.*

Wywiad 3 z rękopisu: *Nic, z bajeczki na dobranoc, że mały kotek znalazł dom, bo się zgubił.*

Wywiad 4 z rękopisu: *Nie.*

Wywiad 5 z rękopisu: *Słyszałem o bandytach robili złe rzeczy.*

Wywiad 6 z rękopisu: *Lego*

Wywiad 7 z rękopisu: *Rozmawiałam w domu o strasznym filmie i uciekłam do pokoju.*

Wywiad 8 z rękopisu: *Rozmawiałam z mamą o śwince Peppie, bo bardzo lubię tę bajkę.*

Wywiad 9 z rękopisu: *O Wielkanocy i kurze z czerwonym dziubikiem. Dowiedziałam się w wiadomościach, że jak się kupuje w sklepie Lego to jest drogie, a jak przez Internet albo kartą to jest niedrogie.*

Wywiad 10 z rękopisu: *Oglądałem dziś film o żołnierzach. Oni rozbili samolot, który leciał.*

Wywiad 11 z rękopisu: *O zepsutej koparce.*

Wywiad 12 z rękopisu: *Do rodziców? Nie.*

---

[23] Teksty zapisane przez nauczycielkę podczas przeprowadzania dwunastu wywiadów w kwestionariuszach zostały przepisane (zamienione na wersję cyfrową), zapisane kursywą i umieszczone we wzorcu *Kwestionariusza indywidualnego pogłębionego wywiadu z dzieckiem*.

2. Czy rozmawiałeś/rozmawiałaś z dziećmi w przedszkolu o ciekawej rzeczy (znanej) z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu? (z kim i o czym?)
(alternatywnie: Dokończ zdanie: „**Dowiedziałem/am się czegoś ciekawego z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu i powiedziałam/em w przedszkolu…**")

Wywiad 1 z rękopisu: *W radiu słyszałam, że ptaki szukają pokarmu.*

Wywiad 2 z rękopisu: *Na angielskim. Z radia się dowiedziałem o plastelinie, która wnika tak.*

Wywiad 3 z rękopisu: *Nie.*

Wywiad 4 z rękopisu: *Gamb… – oglądałem, nie pamiętam. Majcraft.*

Wywiad 5 z rękopisu: *Tak, rozmawiałem o tym, że na ulicy są bandyci, innych wiadomości nie znam, bo się telefon wyładował.*

Wywiad 6 z rękopisu: –

Wywiad 7 z rękopisu: *O bajce ,,Biedronka i czarny kot", ale wiem, że w tej bajce oszukują, bo nie można mieć zaczarowanych kolczyków.*

Wywiad 8 z rękopisu: *O piłce nożnej rozmawiałam z dziećmi. (Po tym wymienia bajki jakie oglądała) Peppa, Tomek i przyjaciele.*

Wywiad 9 z rękopisu: *Nie pamiętam*.

Wywiad 10 z rękopisu: *O kocie z bajki.*

Wywiad 11 z rękopisu: *Nie.*

Wywiad 12 z rękopisu: *W przedszkolu rozmawiam o Domisiach. Mówiłam, że oglądam, ale nie wiem co.*

3. Czy mówiłeś/mówiłaś w trakcie zabawy jak postaci z telewizji, z komputera/Internetu?
(alternatywnie: Dokończ zdanie: „**W trakcie (podczas) zabawy w postaci znane z telewizji, z komputera/Internetu (z bajek, filmów, gier) mówiłem/am…**")

Wywiad 1 z rękopisu: *W Elzę*.

Wywiad 2 z rękopisu: *Kiedyś jak byłem mały, to byłem w małym przedszkolu, bawiliśmy się w kotki, w pana śmietanę, nałożyłem [nieczytelnie] i bluzkę [nieczytelnie]*.

Wywiad 3 z rękopisu: *Na bal przebierańców za śnieżkę*.

Wywiad 4 z rękopisu: *Tak, Ninjago, udajemy, że jesteśmy mam moce, mam miecze, kusze*.

Wywiad 5 z rękopisu: *Tak, bawiłem się w agenta, ale to nie jest bajka*.

Wywiad 6 z rękopisu: *W Lego*.

Wywiad 7 z rękopisu: *Za Elzę, bo jest super przebierałam się*.

Wywiad 8 z rękopisu: *Lubię bawić się w Elzę.*

Wywiad 9 z rękopisu: *Lubię bawić się w zabawę z filmu ,,Sekrety morza".*

Wywiad 10 z rękopisu: *Robot, potrafię się bawić*.
Wywiad 11 z rękopisu: *Lubię bawić się w Świnkę Peppę*.
Wywiad 12 z rękopisu: *Przebierałam się za Elzę na bal przebierańców.*

4. Czy śpiewałeś/śpiewałaś piosenki (znane) z radia, telewizji, komputera/ Internetu?

Wywiad 1 z rękopisu: *Tak.*
Wywiad 2 z rękopisu: *Tak.*
Wywiad 3 z rękopisu: –
Wywiad 4 z rękopisu: *Tak.*
Wywiad 5 z rękopisu: *Tak.*
Wywiad 6 z rękopisu: –
Wywiad 7 z rękopisu: *Tak.*
Wywiad 8 z rękopisu: *Tak.*
Wywiad 9 z rękopisu: *Tak, z filmu Trolle.*
Wywiad 10 z rękopisu: *Nie.*
Wywiad 11 z rękopisu: *Nie.*
Wywiad 12 z rękopisu: *Tak.*

Jakie? (przy odpowiedzi twierdzącej)
Wywiad 1 z rękopisu: –
Wywiad 2 z rękopisu: *Śmietankowe intro.*
Wywiad 3 z rękopisu: –
Wywiad 4 z rękopisu: –
Wywiad 5 z rękopisu: *Trolle.*
Wywiad 6 z rękopisu: –
Wywiad 7 z rękopisu: *Trolle.*
Wywiad 8 z rękopisu: –
Wywiad 9 z rękopisu: *Tak, film Trolle, Sing.*
Wywiad 10 z rękopisu: –
Wywiad 11 z rękopisu: –
Wywiad 12 z rękopisu: *Trolle i piosenkę Elzy.*

Zaśpiewasz?
Śpiewa:
Wywiad 1 z rękopisu: –
Wywiad 2 z rękopisu: *Nie pamiętam.*
Wywiad 3 z rękopisu: *(śpiewa)*

Wywiad 4 z rękopisu: *(śpiewa)*
Wywiad 5 z rękopisu: –
Wywiad 6 z rękopisu: –
Wywiad 7 z rękopisu: *„Wszyscy razem”*
Wywiad 8 z rękopisu: –
Wywiad 9 z rękopisu: *Tak. (śpiewa piosenkę z Trolli).*
Wywiad 10 z rękopisu: –
Wywiad 11 z rękopisu: –
Wywiad 12 z rękopisu: –

5. Czy jak byłeś/byłaś z kimś dorosłym w sklepie, to poprosiłaś/łeś o coś (znanego) z radia, telewizji, komputera/Internetu? (z reklam, gier lub z bajek?) (alternatywnie: Dokończ zdanie: „**Jak byłem/am z mamą (tatą, babcia, dorosłym) w sklepie, to poprosiłem/am**
o:

Wywiad 1 z rękopisu: *Nie*
Wywiad 2 z rękopisu: *Tak. Kupili mu figurkę z Pana Śmietanki.*
Wywiad 3 z rękopisu: *Tak. Kotka zabawkowego na smyczy.*
Wywiad 4 z rękopisu: *Tak. Bułkę.*
Wywiad 5 z rękopisu: *Tak, o tic – tac kolorowe. Zabawki [nieczytelnie] jajko i wychodzą kurczaczki.*
Wywiad 6 z rękopisu: *Lego z kulkami.*
Wywiad 7 z rękopisu: –
Wywiad 8 z rękopisu: *Mikołaj przyniósł mi bransoletkę, taką jak w telewizji.*
Wywiad 9 z rękopisu: *O Lego. O figurki z Disney malutkie. O deskorolkę.*
Wywiad 10 z rękopisu: –
Wywiad 11 z rękopisu: *Nie.*
Wywiad 12 z rękopisu: *O zabawki różne, dostałam od gwiazdki.*

Chciałem to, bo:

Wywiad 1 z rękopisu: –
Wywiad 2 z rękopisu: *Już dalej już nie. Poprosiłem na odpoczynek.*
Wywiad 3 z rękopisu: –
Wywiad 4 z rękopisu: *Bo ja jestem głodny.*
Wywiad 5 z rękopisu: *Chcę mieć takie same pudełko.*
Wywiad 6 z rękopisu: –
Wywiad 7 z rękopisu: –

Wywiad 8 z rękopisu: –

Wywiad 9 z rękopisu: *Bo to do 5 roku życia.*

Wywiad 10 z rękopisu: *Bo widzę czasami jakieś słodycze, ale nie tak, że muszę to od razu zjeść.*

Wywiad 11 z rękopisu: –

Wywiad 12 z rękopisu: *Bo o rzeczach z żelu powstają z nich figurki. O wszystko z koniami.*

III.B. Transkrypcje z nagrań pogłębionych wywiadów indywidualnych

Wywiad 1 z nagrania:

N – [niewyraźnie] …albo w gazecie, albo słyszałaś w ra-diu… albo w telewizji… albo w komputerze, albo w Internecie widziałaś? Rozmawiałaś z kimś o czymś w domu takim ciekawym?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Tak.

N – Tak? Dowiedziałaś się czegoś?

Wywiad 2 z nagrania:

N – [niewyraźnie] …albo w gazecie o czyś ciekawym?

D – [niewyraźnie] …w kompute-ze [niewyraźnie].

[Głosy dzieci i nauczycielki nakładają się. Panuje hałas.]

N – A o z dziećmi w przedszkolu ze swoimi kol-egami i koleżankami rozmawiałaś o czymś ciekawym?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

Wywiad 3 z nagrania:

N – Co słyszałaś w radiu albo czytałaś w gazecie? Dowiedziałaś się czegoś ciekawego?

D – Znaczy… słyszałam… o… że… e…

N – No co? Może coś widziałaś w telewizji, w Internecie?

D – Że pta-ki sobie szukają pokarmu.

N – Kto szuka?

D – Pta-ki.

N – A ptaki? Yhy…

[Inne dziecko wchodzi nauczycielce w słowo.]

N – Ciii… Teraz… czy w trakcie zabawy potrafisz naśladować jakieś sło-wa albo gesty, albo jakieś różne rzeczy z bajek? Bohaterów bajek?

D – Tak.

N – W kogo się najbardziej lubisz bawić?

D – W El-ze.

N – W Elzę? A czy śpiewasz piosenki z Elzy?

D – Tak.

N – A z jakiejś innej bajki?

D – Nie. Bo nie pamiętam tych bajek

N – Yhy.

D – Albo nie ma w tych bajkach piosenek.

N – Aaaa? [ze zrozumieniem]. Ale masz jakąś taką, co byś potrafiła zaśpiewać?

D – Nie. O poltel…

N – Co śpiewasz?

D – [niewyraźnie].

N – Jak jesteś na przykład z mamą y w sklepie albo z tatą… albo babcia cię nieraz zabierze czy dziadzio.., to poprosiłaś o jakąś rzecz, którą widziałaś w telewizji? Żeby ci kupili?

D – Nie.

N – Nie? Dobrze. Dziękuję.

Wywiad 4 z nagrania:

N – Czy dowiedziałeś się czegoś ciekawego z gazety albo z radia, albo z telewizji?

D – Eee…

N – A może z komputera?

D – Troche.

N – Yhy.

D – Z komputera bardzo, a z telewizji nie.

N – I czego się dowiedziałeś?

D – E… Ze opony śmiedzące… ze… się on robi się takie śmieszne rzeczy i on e [niewyraźnie] kolegą [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Tą śmietanką? To jest jakiś program?

D – To jes pan Śmietanko to jest śmietan-ta-ką [niewyraźnie].

N – I co robi ten pan Śmietanka?

D – Pan Śmietanko jest fajny, ale… on zawsze…, on zawsze jest taki fajny i… robi zawsze takie [niewyraźnie].

N – Yhy.

D – Bardzo dużo się od niego dowiedziałem.

N – Tak?

D – Tak.

N – Na przykład?

D – Takich grzecznych rzeczy…

N – Jakie na przykład?

D – E… Po-pro-si [niewyraźnie] rze-czy… Wszystkie miłe rzeczy!

N – A czego się dowiedziałeś najbardziej od niego?

D – Że on e. Że on eee… Że on jest miły.

N – Yhy.

N – A powiedz mi, czy o jakiejś ciekawej rzeczy, którą widziałeś w radiu, w telewizji albo w komputerze, albo czytałeś w gazecie opowiadałeś o tym swoim kolegom.

D – O-po-wia-da-łem na an-giel-skim kolegom.

N – Tak?

D – Tak.

N – I co to było?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D –[niewyraźnie] angielskim [niewyraźnie] w przedszkolu, ale inna…

N – Yhy. I co tam opowiedziałeś ciekawego, że się dowiedziałeś? Opowiesz mi?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …dowiedziałem się, że…, że można kupić taką plastelinę, która zni-ka. Która jest niewidzialna, przepraszam.

N – Yhy. A gdzie słuchałeś tego radia?

D – U cio-ci… A na nazwisko mo… ja… cio-cia ma… Marysia.

N – Aha.

D – A na imie ma… e ciocia mojaaa… Marysia.

N – Eee… Z dziećmi rozmawiałeś o tym? Gdzie się dowiedziałeś o tyej plastelinie?

D – Tak.

N – A czy… kiedyś bawiłeś się w domu albo w przedszkolu w jakąś postać, która występuje w telewizji albo yyy… w komputerze?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – Kiedyś, jak byłem mały…

N – Tak… to w co się bawiłeś?

D – Gdy byłem mały, byłem w takim ma-łym przedszkolu i się tam bawiłem w [niewyraźnie], którzy byli eee [niewyraźnie].

N – Aha.

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – I w co się bawiliście?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …i się bawiliśmy [niewyraźnie] Święty Mikołaj [niewyraźnie] miłe rzeczy [niewyraźnie] grzeczny.

N – Aha. Tak się stało?

D – Nie.

N – Aaa… czy bawiłeś się w jakąś postać z bajki?

D – Yee… Bawiłem się w pany Śmietanka.

N – To ty udawałeś, że jesteś panem Śmietanką?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – No jjak to było?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Musiałeś się przebrać, czy jakoś mówiłeś [niewyraźnie]?

D – Eeee… Nałożyłem sobie słuchawki i taką samą bluzke jak… ma pan Śmietanka i głowe… i maj-tki… i skarpety. Tak samo [niewyraźnie] biało, ale oczy miał on szmaragdowe.

N – Yhy.

D – I miał on bu-zie… ró-żową, i… i…, a język miał [niewyraźnie].

N – Czy śpiewałeś kiedyś jakąś piosenkę, którą usłyszałeś w radiu, w telewizji albo w komputerze?

D – Tak!

N – Tak?

D – Śmietankowe intro!

N – Śmietankowe intro?

D – No!

N – A zaśpiewasz mi?

D – Aaa… już nie pamiętam jak [niewyraźnie] eee dalej się śpiewa. Tylko znam że na… na początku jest śmietankowe intro [niewyraźnie].

N – A powiedz mi… Jak jesteś w sklepie z mamą albo z tatą… albo z dziadkiem… to czy kiedyś była tka sytuacja, że poprosiłeś ich o to, żeby ci coś kupili, co widziałeś eee na przykład w gazecie, w telewizji albo w Internecie?

D – Tak! Kupili mi figurkę z pana Śmietanki z normal-ne-go [niewyraźnie].

N – Yhy. To jaki to jest normalny?

D – Normalny to s kimś, aaa… pan Śmietanka, to pan Śmietanka.

N – Czyli tylko o to żeś poprosił, czy o coś jeszcze, co widziałeś?

D – Eee…

N – [niewyraźnie] …w Internecie.

D – …eee już dalej już nie.

N – Już dalej już nie?

D – Tyl-ko poprosiłem o cu… o cu… u… znaczy o… cu-kierki, cukierki na odpoczynek.

N – Cukierki na odpoczynek?

D – Tak.

N – Jakie to [niewyraźnie] cukierki?

D – Cukierki e…e… [niewyraźnie] szmaragdowego, szma-rag-do-we-go o [niewyraźnie].

N – Yhy. I dobrze. Dziękuję. Możesz wracać do zabawy.

Wywiad 5 z nagrania:

N – Czy… kiedyś rozmawiałaś o jakiejś ciekawej rzeczy, którą widziałaś w gazecie, w radiu, słyszałaś o niej w telewizji albo [niewyraźnie] w komputerze?

D – Nie.

N – Czy rozmawiałaś o czymś takim w domu?

D – Nie.

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Nie? A czego dowiedziałaś się z gazety albo z radia, albo z komputera?

D – Nic.

N – Nic?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Co robiłeś?

D – [niewyraźnie] …się dowiedziałam [niewyraźnie].

N – A co z bajeczki na dobranoc?

D – [niewyraźnie] …dom… ta-ki.

N – Że znalazł dom?

D – Yhy.

[Głosy dzieci nakładają się. Jest hałas, krzyki.]

N – A powiedz… mi teraz czy z dziećmi w przedszkolu o rozmawiałaś o czymś takim, co na przykład widziałaś w telewizji, w komputerze, albo słyszałaś w radiu, albo coś widział f… w gazecie?

D – Nie.

N – O niczym n… nie rozmawiałaś z dziećmi?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A powiedz mi w takim razie…, czy kiedyś bawiłaś się w jakąś postać występującą na przykład w telewizji albo w komputerze?

D – Nie.

N – Nigdy się w nic nie bawiłaś? Nie przebierałaś się za nikogo? Za jakąś bohaterkę albo postać?

D – [niewyraźnie] …na… na… na… na [niewyraźnie] bal przebierańców na Śnieske.

N – O! Za Sniežkę się przebrałaś?

D – Tak.

N – Fajnie!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – To co miałaś wtedy założone?

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A śpiewałaś…

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Śpiewałaś jakąś piosenkę yyy…, którą słyszałaś w radiu albo w telewizji, albo w komputerze?

D – [niewyraźnie].

N – Znasz jakąś piosenkę?

D – Na… na… na… [Itd. – dziewczynka nuci.]

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A powiedz mi…, czy jak nieraz widzisz coś, właśnie w telewizji, w komputerze, to czy wtedy, jak jesteś w sklepie, to chcesz żeby mama, albo tata, albo babcia ci kupili?

D – Eee… he! [twierdząco].

N – Tak? A co na przykład takiego chciałaś?

D – [niewyraźnie] …kotka zabawkowego [niewyraźnie].

N – Kotka zabawkowego? Bo ty lubisz zabawki, pro… kotki takie?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy. O coś jeszcze… prosiłaś?

D – Yyy… Nnie.

N – Dobrze. To już możesz wrócić do zabawy. Dziękuję!

Wywiad 6 z nagrania:

N – [niewyraźnie].

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się. Jest hałas.]

N – Ale mów [niewyraźnie] głośniej teraz, bo ja nic nie słyszę.

D – Yyy! Oglądałem na komputerze [niewyraźnie] na komputerze, na telefonie.

N – No i…? I co tam oglądałeś?

D – Dom-bula…

N – Kogo?

D – Dombula.

N – To opowiedz mi o nim.

D – [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A czy rozmawiałeś kiedyś z mamą albo z tatą w domu o jakiejś ciekawej rzeczy yyy, którą widziałeś eee… w telewizji albo w komputerze, albo słu…yszałeś w radiu?

D – Nie.
N – Nie?
D – Nie.
N – A z dziećmi w przedszkolu?
D – [niewyraźnie] …o Majnkrafcie.
N – O Majnkrafcie?... To co to jest ten Majnkraft?
D – To jest taka gra [niewyraźnie].
N – Z kim rozmawiałaś o Majnkrafcie?

[Głosy dzieci nakładają się. Słychać wyraźnie w tle, że jedno z dzieci wypowiada słowo „elze”. Jest to imię popularnej bohaterki bajki filmowej.]

N – O czymś jeszcze?
D – Już nie.
N – A powiedz mi, eee… czy y… czasami bawisz się w jakąś postać z bajki… albo z telewizji?

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …yhy [twierdząco].
N – Tak?
D – W Nindżago.
N – W Nindżago?... I co wtedy? Przebierasz się?, czy tak mówisz jak Nindżago, czy tak robisz takie rzeczy?
D – [niewyraźne] …gadamy [niewyraźnie].

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Yhy. Słucham?
D – [niewyraźnie]
N – A?, udajesz, tak?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – Ale jak to się robi?
D – Po prostu… [niewyraźnie].
N – I co jeszcze?
D – [niewyraźnie]
N – Masz miecze?
D – Yhy. Jeszcze kusze.
N – I kusze?
D – Yhy.
N – A czy… y… potrafisz zaś… śpiewać jakąś piosenkę, którą u… usłyszałeś w radiu, w telewizji albo w komputerze?
D – Everybody dance now [dziecko śpiewa początkową frazę z utworu *Gonna make you sweat (Everybody dance now)*, wykonawcy to: C + C Music Factory ft. Freedom Williams.]

N – Możesz jeszcze raz zaśpiewać? [z radością].

D – Everybody dance now [śpiew].

N – O jej! To to zaśpiewaj jeszcze raz! Jaka fajna ta piosenka. Nie znam!... Nie no! Możesz jeszcze raz? To ja sobie może przypomnę [niewyraźnie].

D – Everybody dance now [śpiew].

N – Su-per! Piękne!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – To gdzie to usłyszałeś tę piosenkę?

D – Ale ja nie pamiętam kiedy to słuchałem...

N – Yhy. [niewyraźnie]

D – I na czym [niewyraźnie]. A! Już przypomniałem sobie!

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – [niewyraźnie] Na komputerze?

[Głosy dzieci nakładają się.]

N – A powiedz mi, czy jak jesteś w sklepie, to prosisz nieraz mamę, żeby… albo tatę, żeby ci coś kupiła eee… co jest eee…, co było pokazane w telewizji albo w komputerze?

D – No ja [niewyraźnie] tylko bułke.

N – Bułkę tylko chciałeś? Nic nie chcesz nigdy innych rzeczy?

D – [niewyraźnie]

N – Aha.

[Głosy dzieci nakładają się. Panuje duży hałas. Dialog jest bardzo niewyraźny.]

N – Jest jakaś piosenka, co słyszałeś?

D – Yhy.

N – To zaśpiewaj.

D – [Dziecko śpiewa, bardzo niewyraźnie.] [niewyraźnie] z Majnkrafta.

N – Tak?

D – Ale [niewyraźnie] za dużo grać w Majnkrafta, bo się popopsuje gło-wa.

N – Aha.

[Głosy dzieci nakładają się.]

Wywiad 7 z nagrania:

[Głosy dzieci nakładają się.]

D – [niewyraźnie] …ale niektóre były na angielskim i zapomniałam.

N – Yhy.

D – [niewyraźnie].

IV. KWESTIONARIUSZE ZOGNISKOWANEGO WYWIADU GRUPOWEGO

IV.A. Czasopismo

1. Co trzymam w ręku? (Nauczyciel pokazuje dzieciom czasopismo.)
2. Czy oglądacie w domu obrazki w gazetach?
3. Czy ktoś wam w domu czyta gazety?
4. Czy sami w domu czytacie gazety?
5. Czy pamiętacie, o czym wam dzisiaj czytałem/am z gazety?
6. Kto chce opowiedzieć, o czym wam czytałem/am z gazety?
7. Czy to, o czym wam czytałem/am z gazety, jest prawdziwe?
8. Po co wiedzieć to, o czym wam czytałem/am z gazety?

IV.B. Radio

1. Czego słuchaliście?
2. Gdzie najczęściej słuchacie radia?
3. Kiedy najczęściej słuchacie radia?
4. Czy pamiętacie, o czym usłyszeliście dzisiaj przez radio?
5. Kto chce o tym, co usłyszeliście przez radio, opowiedzieć?
6. Czy to, o czym usłyszeliście przez radio, jest prawdziwe?
7. Po co wiedzieć to, o czym usłyszeliście przez radio?

IV.C. Telewizja

1. Co oglądaliście?
2. W jakim urządzeniu oglądacie w domu takie programy, jak „Domisie”?
3. Gdzie najczęściej oglądacie telewizję?
4. Kiedy najczęściej oglądacie telewizję?
5. Kto chce o tym, co obejrzeliście dzisiaj w telewizji opowiedzieć?
6. Czy to, co obejrzeliście w telewizji, jest prawdziwe?
7. Po co wiedzieć to, co obejrzeliście w telewizji?

IV.D. Internet

1. Co oglądaliście?
2. W jakim urządzeniu oglądacie w domu takie filmy, jak ten z laptopa?
3. Kto wie, gdzie ten film jest w tej chwili?
4. Kto wie, co to jest Internet?
5. Czy już kiedyś oglądaliście coś w Internecie?
6. Kto chce o tym, co obejrzeliście w Internecie, opowiedzieć?
7. Czy to, co obejrzeliście dzisiaj w Internecie, jest prawdziwe?
8. Po co wiedzieć to, co obejrzeliście w Internecie?

V. KWESTIONARIUSZ INDYWIDUALNEGO POGŁĘBIONEGO WYWIADU Z DZIECKIEM

KWESTIONARIUSZ INDYWIDUALNEGO POGŁĘBIONEGO
WYWIADU Z DZIECKIEM

....

Wiek dziecka Płeć dziecka

1. Czy rozmawiałeś/rozmawiałaś (z kimś) w domu o ciekawej rzeczy (znanej) z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu? (z kim i o czym?)

(alternatywnie: Dokończ zdanie: „**Dowiedziałem/am się czegoś ciekawego z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu i powiedziałam/em w domu...**")

....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....
....

2. Czy rozmawiałeś/rozmawiałaś z dziećmi w przedszkolu o ciekawej rzeczy (znanej) z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu? (z kim i o czym?)

(alternatywnie: Dokończ zdanie: „**Dowiedziałem/am się czegoś ciekawego z gazety, radia, telewizji, komputera/Internetu i powiedziałam/em w przedszkolu…**”)

………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………

3. Czy mówiłeś/mówiłaś w trakcie zabawy jak postaci z telewizji, z komputera/Internetu?

(alternatywnie: Dokończ zdanie: „**W trakcie (podczas) zabawy w postaci znane z telewizji, z komputera/Internetu (z bajek, filmów, gier) mówiłem/am…**”)

………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………………

…………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………

4. Czy śpiewałeś/śpiewałaś piosenki (znane) z radia, telewizji, komputera/ Internetu?

………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………

Jakie? (przy odpowiedzi twierdzącej)
………………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………

Zaśpiewasz?
Śpiewa: ………………………………………………………………………
…………………………………………………………………………………
……………………………

5. Czy jak byłeś/byłaś z kimś dorosłym w sklepie, to poprosiłaś/łeś o coś (znanego) z radia, telewizji, komputera/Internetu? (z reklam, gier lub z bajek?)
(alternatywnie: Dokończ zdanie: „**Jak byłem/am z mamą (tatą, babcia, dorosłym) w sklepie, to poprosiłem/am**
o…….…………………………………………………………………
……..……………………………………………………………………

Chciałem to, bo
………………………………………………………………………………
…..…………………………”
o…………………………………………………………………………
………………………………………………………………………………”

Chciałem to, bo

……………………………………………………………………………………

……………………………………………………………………………………

o……………………………………………………………………………

……………………………………………………………………………………

Chciałem to, bo

……………………………………………………………………………………

……………………………………………………………………………………

BIBLIOGRAFIA

(PN), 2017, *Nawet sześciolatek może zaprogramować robot*, „Kurier Lubelski. Magazyn", piątek–niedziela 17–19 marca 2017, nr 54 (16 106).

Baran A., 2003, *Dziecko a przemoc w mediach*, „Wychowawca", nr 3.

Boniecka B., 1997, *Kształt dziecięcego słowa*, *Komunikacja językowa i jej zaburzenia*, t. 11, S. Grabias (red.), Lublin.

Boniecka B., Granat A. (red.), 2017, *Recepcja mediów*, t. 3: *Recepcja mediów przez dzieci w wieku szkolnym*, Lublin.

Braun-Gałkowska M., 1967, *Wpływ telewizji na niektóre cechy osobowości dzieci*, Warszawa.

Braun-Gałkowska M., 2000, *Pedagogika mediów potrzebą szkoły XXI wieku*, [w:] J. Detko (red.), *Pedagogika mediów*, Kielce.

Braun-Gałkowska M., Ulfik-Jaworska I., 2002, *Zabawa w zabijanie. Oddziaływanie przemocy prezentowanej w mediach na psychikę dzieci*, Lublin.

Bych G., 2003, *Czy gry komputerowe są zagrożeniem dla uczniów*, „Wychowanie Fizyczne i Zdrowotne", nr 11.

Caronia L., 2002, *La socializzazione ai media. Contesti, interazioni e pratiche educative*, Milano.

Christakis D. A., Ebel B. E., Rivara F. P., Zimmerman F. J., 2004, *Television, Video, and Computer Game Usage in Children under 11 Years of Age*, „Journal of Pediatrics", 145.

Close R. (red.), 2004, *Television and Language Development in the Early Years. A Review of the Literature*, London.

Creswell J. W., 2013, *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Kraków.

Desmurget M., 2012, *Teleogłupianie. O zgubnych skutkach oglądania telewizji (nie tylko przez dzieci)*, Warszawa.

Domisie: Domisiowa gazeta (film telewizyjny), https://www.youtube.com/watch?v=xQvCNgIwekY [dostęp: 17.03.2017].

Dziadzia B., 2008, *Wpływ mediów. Konteksty społeczno-edukacyjne*, Kraków.

Dziubal Bury (baśń muzyczna), http://www.cyfrowa-banialuka.pl/przedstawienia/1987-1988/dziubal-bury [dostęp: 17.03.2017].

Filas R., 2002, *Czy powinniśmy się obawiać mediów*, „Wychowawca", nr 6.

Flick U., 2010, *Projektowanie badania jakościowego*, Warszawa.

Fundacja Nowoczesna Polska, *Cyfrowa przyszłość. Scenariusze lekcji*. Wydruk wybranych plików internetowych dostępnych na licencji Creative Commons na stronie: http://edukacjamedialna.edu.pl/ [dostęp: 12.10.2017].

Fundacja Nowoczesna Polska, *Katalog kompetencji medialnych, cyfrowych i informatycznych*, http://edukacjamedialna.edu.pl/media/chunks/attachment/Katalog_kompetencji_medialnych_2014_EudBrrI.pdf [dostęp: 17.03.2017].

Gajda J., 1988, *Środki masowego przekazu w wychowaniu*, Lublin.
Gajda J., 2005, *Media w edukacji*, Kraków.
Grabias S., 2003, *Język w zachwianiach społecznych*, Lublin.
Granat A., 2014, *Podstawy interakcyjności w komunikacji językowej. Interakcje językowe z udziałem dzieci w wieku przedprzedszkolnym,* Lublin.
Granat A., 2016, *Kreowanie przez media obrazu życia duchowego dziecięcych uczestników programu „Mali giganci"*, [w:] M. Kapełuś, E. Masłowska, D. Pazio-Wlazłowska (red.), *Antropologiczno-językowe wizerunki duszy w perspektywie międzykulturowej*, t. 2: *Świat oczyma duszy*, Warszawa.
Granat A., 2017, *Odzwierciedlenie recepcji gatunków dziennikarskich w zachowaniach językowych dzieci w wieku przedszkolnym,* [w:] I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), *Współczesne media: Gatunki w mediach*, t. 2, Lublin.
Granat A., Jędrejek M., 2015, *„Świat realny za zasłoną mediów" – recepcja programów radiowych i telewizyjnych przez dzieci w wieku przedszkolnym*, [w:] B. Boniecka, A. Granat (red.), *Recepcja mediów*, t. 1: *Recepcja programów radiowych i telewizyjnych przez dzieci w wieku przedszkolnym*, Lublin.
Graszewicz M., Lewiński D., 2010, *Media a edukacja w perspektywie systemowej*, [w:] B. Siemieniecki, T. Lewowicki (red.), *Język – komunikacja – media – edukacja*, Toruń.
Guz S., 2006, *Metoda Montessori w przedszkolu i szkole*, Lublin.
Izdebska J., 1991, *Uwarunkowania efektów oddziaływania wybranych cyklicznych programów TV na dzieci*, „Rozprawy Uniwersytetu Warszawskiego", 416, Białystok.
Izdebska J., 1996, *Rodzina. Dziecko. Telewizja, Szanse wychowawcze i zagrożenia telewizji*, Białystok.
Izdebska J., 2001, *Rodzina, dziecko, telewizja: szanse wychowawcze i zagrożenia telewizji*, Białystok.
Izdebska J., 2007, *Dziecko w świecie mediów elektronicznych: teoria, badania, edukacja medialna*, Białystok.
Izdebska J., Sosnowski T. (red.), 2005, *Dziecko i media elektroniczne – nowy wymiar dzieciństwa*, t. 1: *Telewizja i inne mass media w życiu dziecka – wyzwaniem dla edukacji medialnej*, Białystok.
James N. C., McCain T. A.,1982, *Television Games Prescool Children Play: Patterns, Themes and Uses*, „Journal of Broadcasting", 26.
Jinarajadasa C., 1952, *Maria Montessori*, „The Theosophist".
Juszczyk S., 2000, *Człowiek w świecie elektronicznych mediów – szanse i zagrożenia*, Katowice.
Kalisz R., 1993, *Pragmatyka językowa*, Gdańsk.
Kancik-Kołtun E., 2017, *E-martketing terytorialny. Teoria i praktyka*, Lublin.
Karbowniczek J., 2003, *Wpływ mass mediów na agresywne zachowania dzieci*, „Życie Szkoły", nr 7.
Klapper J. T., 1960, *The Effects of Mass Communication*, New York.
Kłosińska T., 2006, *Dziecko wobec mediów*, „Życie Szkoły", nr 4.
Kordziński J., 2007, *Uzależnienie od Internetu*, „Wychowawca", nr 2.
Kubicka D., Kołodziejek A., 2007, *Psychologia wpływu mediów. Wybrane teorie, metody, badania*, Kraków.

Kubuś – „Wytańcz witaminy” [marketing-news.pl], https://www.youtube.com/watch?v=gRt1nyV0tjM [dostęp: 17.03.2017].

Kucha R., 2003, *Pedagogika Marii Montessori*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwierski (red.), *Pedagogika*, Warszawa.

Labocha J., 1984, *Pragmatyczny aspekt badań wypowiedzi języka mówionego*, [w:] B. Dunaj (red.), *Studia nad polszczyzną mówioną Krakowa*, t. 2, „Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze”, 79.

Lanadio N., Pietra G., 2006, *Gry komputerowe, Internet i telewizja: co robić, gdy nasze dzieci są nimi zafascynowane?*, Kraków.

Lemish D., 2008, *Dzieci i telewizja. Perspektywa globalna*, Kraków.

Lepa A., 2000, *Pedagogika mass mediów*, Łódź.

Łatacz E., 1995, *Jak wychowywać dzieci? Zarys teorii pedagogicznej Marii Montessori*, Kraków.

Łatacz E., 1998, *Trud wychowania Marii Montessori dla cywilizacji miłości*, „Wychowanie na co Dzień”.

Maison D., 2001, *Zogniskowane wywiady grupowe. Jakościowa metoda badań marketingowych*, Warszawa.

Miksza M., 1998, *Zrozumieć Montessori*, Kraków.

Miksza M., 2000, *Kierunki rozwoju ruchu montessoriańskiego w Polsce po roku 1990*, „Wszystko dla Szkoły”.

Miksza M., 2014, *Zrozumieć Montessori, czyli Maria Montessori o wychowaniu dziecka*, Kraków.

Montessori M., 1913, *Domy dziecięce (Le Case dei bambini). Metoda pedagogiki naukowej stosowanej w wychowaniu najmłodszych dzieci*, Warszawa.

Napora E., 2004, *Wpływ telewizji na zachowanie dzieci*, „Niebieska Linia”, nr 3.

Niemczyk P., 2001, *Wychowanie religijne w pedagogice Montessori*, Przemyśl.

Ogonowska A., 2003, *Edukacja medialna. Klucz do rozumienia społecznej rzeczywistości*, Kraków.

Ogonowska A., 2009, *Telewizja w edukacji medialnej*, Kraków.

Ośrodek Badania Opinii Publicznej, 1998, *Opinie o wpływie telewizji*, Warszawa.

Pilch T., Wujek T., 1974, *Metody i techniki badań w pedagogice*, [w:] M. Godlewski, S. Krawcewicz, T. Wujek (red.), *Pedagogika*, Warszawa.

Piotrowski A., 1980, *O pojęciu kompetencji komunikacyjnej*, [w:] A. Schaff (red.), *Zagadnienia socjo- i psycholingwistyki*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.

Pisarek W., 1983, *Analiza zawartości prasy*, Kraków.

Rajewicz D., 2012, *Telewizja w edukacji polonistycznej. Obszary integracji, kształtowane kompetencje*, Poznań.

Rice M. L., Woodsmall L., 1988, *Lessons from Television: Children's Word Learning when Viewing*, „Child Development”, V.

Rideout V., Foehr U., Roberts D., 2010, *Generation M2: Media In the Lives of 8- to 18-year-olds*, Menlo Park.

Rideout V., Vandewater E., Wartella E., 2003, *Zero to Six Electronic Media in the Lives of Infants, Toddlers and Preschoolers*, Menlo Park.

Roberts D. F., Foehr U. G., 2008, *Trends in Media Use*, „The Future of Children”, 18.

Sitek W., 2007, *Między rynkiem a civil socjety: konteksty badań socjologicznych*, Warszawa.

Siuda P., Stunża G. D., 2012, *Dzieci sieci – kompetencje komunikacyjne najmłodszych. Raport z badań*.

Spitzer M., 2013, *Cyfrowa demencja. W jaki sposób pozbawiamy rozumu siebie i swoje dzieci*, Słupsk.

Steenberg U., 2003, *Pedagogika Marii Montessori w przedszkolu*, Kielce.

Supronowicz I., 2007, *Dziecko w bezpiecznej sieci, a nie w matni*, „Biblioteka w Szkole", nr 5.

Surma B., 2008, *Pedagogika Montessori – podstawy teoretyczne i twórcze w praktyce*, Łódź.

Zaraziński G., 2006, *Komunikacja i media. Wprowadzenie*, Siedlce.

Zawada M., 2014, *Rozmowy małe i duże* [audycja radiowa], Lublin, Akademickie Radio Centrum UMCS [wyemitowano 22 marca 2014 r. godz. 10.00].

Anna Granat – adiunkt w Zakładzie Dziennikarstwa na Wydziale Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; komunikolog wykorzystująca metody, techniki i narzędzia badawcze z zakresu językoznawstwa (pragmalingwistyka, socjolingwistyka, psycholingwistyka, językoznawstwo kulturowe) do opisu werbalnych skutków recepcji mediów przez odbiorców w różnym wieku; w sferze jej zainteresowań badawczych mieści się również edukacja medialna.

Przygotowana przez panią dr Annę Granat publikacja jest poświęcona – zgodnie z tytułem – roli badań nad zachowaniami językowymi dzieci w wieku przedszkolnym we wdrażaniu edukacji medialnej. Stanowi ona t. 4. serii redagowanej przez prof. dr hab. Barbarę Boniecką i dr Annę Granat. Seria ta [...] jest ważna i potrzebna jako forum zarówno wymiany myśli badaczy zajmujących się tą stosunkowo nową dziedziną interdyscyplinarnych badań naukowych, jak i popularyzacji bardzo ważnych współcześnie problemów edukacji medialnej wśród edukatorów.

Z recenzji prof. UW dr. hab. Józefa Porayskiego-Pomsty

UMCS
WYDAWNICTWO

9 788322 791035